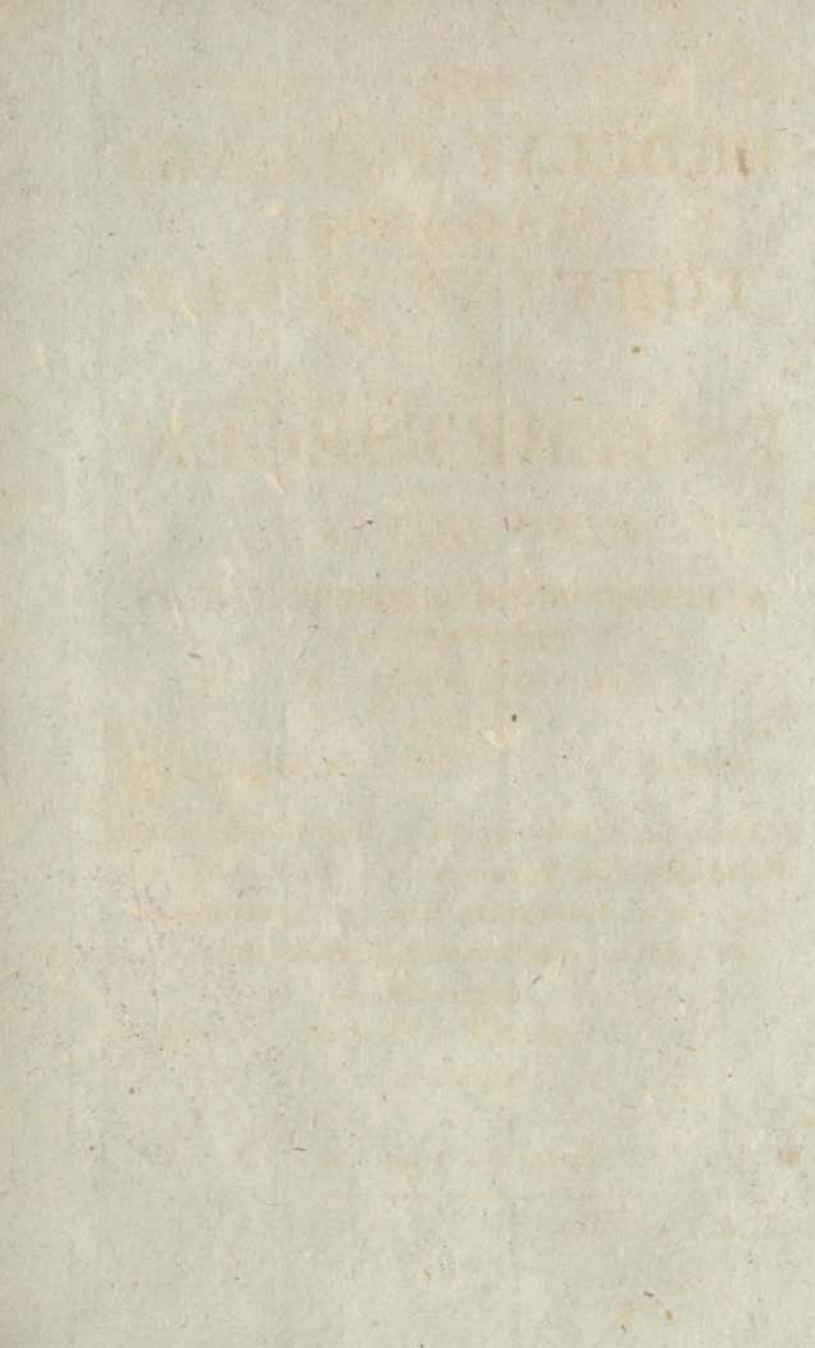

3/122

38324 C

311

A Z
ERDÉLYI POLGÁRI
MAGÁNOS
TÖRVÉNYEKKEL
VALÓ
ESMERETSÉGEK'

ELSŐ KÖNYVE. 38324C

A' JÓSZÁGORNÁK MEGSZERZÉSE', ÉS
MEGTARTÁSA'

MÓDJAIRÓL.

ÍRTA

SÓÓSMENZEI VAJDA LÁSZLÓ

Gubernialis Concipista, Tekintetes Nemes
Belső Szólnok Vármegyének Tábla-Bírá-
ja, és a' Kolo'svári Királyi Lyceumban
a' Hazai, és Büntető Törvényeknek

ideig-váló

TANÍTÓJA

1824^{ben}.

Kolo'sváron

A' Királyi Lyceum' Betüivel

1830.

7286

Admittitur.

Claudiopoli Die 19-a Martii 1827.

C. LADISLAUS LÁZÁR m. p.
Cons. Gubernialis.

5280

Az Erdélyi magános
TÖRVÉNYEKNEK
esmeretségébe való
BÉVEZETÉS.

1. K. *Az Erdélyi magános Törvényeknek esmeretségei minémű tárgyak körül forgódnak, 's azokat micsoda rendel fogjuk elé-adni? — Lásd Lap. 1 — 3.*
2. K. *Mit értünk a' Jovak által, 's czéljokra-nézve hányfélék? — Lap 3.*
3. K. *A' Szent Törvények alá tartozó Jovak hányfélék, 's mit kell róllok megjegyez-nünk? — Lap 3 — 4.*
4. K. *Testi környülállásokra-nézve megint hányfélék, 's mindenik félééről mit jegyezhetünk-meg? — Lap 4 — 5.*
5. K. *Az Ingatlan Jovak eredetekre-nézve hányfélék — Lap 5 — 6.*
6. K. *Hát a' szerzés' idejére-nézve? Lap 6.*
7. K. *Egyéb állapottyokra-nézve hányfélék a' Jovak? — Lap 6 — 7.*
8. K. *Hát a' Jovak körül-való Jussok hány-
II. Darab. §.*

- félék? és az Uradalmi Juss mi, és hányféle? és nevezetesen a' felosztható — és feloszthatatlan Uradalmak között mi a' különbség? — Lap 7 — 9.
9. K. A' közönséges Uradalmi Juss még hányféle? — Lap 9 — 10.
10. K. Mit értünk a' Birtok által, és ez hányRészből áll? — Lap 10.
11. K. Mi az Usus, vagy-is haszonvétel? 's mik a' hasznai? — Lap 10 — 11.
12. K. A' Jószágok' szolgálása, vagy-is Bonorum servitus által mit értünk, és hányféle? — Lap 11 — 12.
13. K. Az Uradalmat szerző módok hányfélék? — Lap 12 — 13.
14. K. Mi az Inventio, vagy-is találás, 's mik lehetnek tárgyai? — Lap 13 — 15.
15. K. Mit értünk az Accessio által, és hányféle lehet? — Lap 15 — 18.
16. K. Az Accessiókról valamely rendszabásokat kellé követnünk, 's ha igen, melyek azok? — Lap 18 — 19.
17. K. Az elegyes Accessiónak hány nemei vagynak, és mi rendszabásokat kell ezeknek tárgyakban követnünk? Lap 19 — 21.
18. K. Az Uradalom' általadása' módjai által mit értünk? — Lap 21 — 23.

ELSŐ RÉSZ

A' Praescriptiokról.

I. FŐ CZIKKELY.

A' Praescriptionak előre való esmeretségeiről, és azoknak megállításokról.

19. K. Mit értünk a' Praescriptio, vagyis idő-múlás által? — Lap 23 — 24.
20. K. Hányféle a' Praescriptio céljára, módjára, és folyására-nézve? — Lap 24 — 26.
21. K. Melyek a' Praescriptionak kútforrásai? — Lap 26.
22. K. Mit értünk a' Praescriptio' Törvényén? és ezen Törvénynek behozatalára a' Törvényhozót mi okok indították? — Lap 26 — 27.
23. K. Melyek a' Praescriptio' ellenségei? — Lap 27.
24. K. Mit értünk a' Praescriptiot félbeszakasztó módok alatt, 's hányfélék azok; 's a' Just fenntartó módok közzé mik számláltak? — Lap — 27 — 29.
25. K. Melyek a' viszszaszerző módok? 's mit kell jegyeznünk a' Spoliumos Processusról? Lap — 29 — 31.
26. K. Mit értünk az Usucapio által? Lap 31.
27. K. Az eddig eléhozott állítások mitsoda Fundamentumokon épülnek? Lap 31 — 36.

II. FŐ CZIKKELY.

A' Praescriptio' feltételeiről.

28. K. A' Praescriptionak megállhatósága mi-
tsoda feltételektől függ? — Lap 36 — 37.
29. K. Miért mondjuk, hogy a' Praescriptio-
nak megállhatására a' Praescribálandó Jo-
vaknak alkalmasok voltak kivántatik? 's
nevezett-szerént minő Jovak azok, melyek
természeteknél-fogva Praescriptio alá nem
jöhetnek? — Lap 37 — 38.
30. K. A' Törvényhozónak szabad tetszésénél-
fogva a' Praescriptio' folyamattya alól
minő Jovak vétettek-ki? — Lap 38 — 42.
31. K. Szükséges-e a' Praescriptionak megál-
hatására az Uradalom' általtételére szől-
gálható Törvénybéli titulus? 's ha igen,
annak milyennek kell lenni? Lap 42 — 44.
32. K. A' Birtok szükséges-e, és milyennek
kell lenni? — Lap 44.
33. K. Hát a' meghatározott idő-szakasz mi
hasznára szolgál a' Praescriptionak, és az
hány esztendőkből áll? — Lap 44 — 46.

III. FŐ CZIKKELY.

A' Praescriptio' munkálko- dásairól.

34. K. A' Praescriptionak minő munkálko-

dásai vagynak a' Praescriptarius' jelenvaló, és törökös Uradalmára-nézve? és a' jelenvaló Uradalom kinek adattatik-által?
Lap 46 — 48.

35. K. A' Praescriptio külsőképpen tekintve igazságos-é? hát belsőképpen véve — és mit kell tartanunk ha az Usucapio rossz hitű vólt? — Lap 48 — 51.

MÁSODIK RÉSZ.

AZ Adományokról, vagy-is

Donációkról.

BÉ-VEZETÉS.

36. K. Mit értünk a' Donatio által szélesebb értelemben véve, 's hányféle az Ajándékozóra, és az ajándék' feltételeire-nézve? —
Lap 51 — 53.

37. K. Mit értünk az életbéli, és holtunk-utánra-való, vagy-is vita comite, és mortis causa tett Donatiokon? — Lap 53.

38. Az ajándékozott Jovaknak állapottyokra, és a' megajándékozott Személyekre-nézve még hányféle a' Donatio? Lap 53 — 54.

39. K. Mi a' Publica, vagy-is közönséges Fejedelmi Donatio, és ez hányféle? — Lap 54 — 55.

40. K. A' Fejedelmi Adomány hány titulus

alatt szereztethetik-meg, és miképpen helyhez-tethetik maga tökéletes erejébe? Lap 55 — 56.

ELSŐ FŐ CZIKKELY.

A' Donátiónak közönséges Rendszabásairól.

41. K. *A' Donátionak megtételére kinek vagy-on hatalma, és ezen hatalom telyes-é mindenkor? — Lap 56 — 57.*
42. K. *A' Házastársak egymásnak elajándékozhattyak-é önként a' magok Jóságait? Lap 57 — 58.*
43. K. *Az Ingatlan Nemes Jóságról-való Adomány-tételre kiknek vagy-on hatalmok? 's a' Fejedelem tehet-é ideig-való tiszta — hát pénzért, vagy pénzbe-való Örökös Donátion? — 58 — 61.*

II. FŐ CZIKKELY.

A' Privilegialis Donatiók' munkálkodásairól.

44. K. *A' Fejedelmi Privilegialis Donatiók nemesitenek-é mindenkor? — Lap 61.*
45. K. *Hát a' Gubernátori Donatio nemesit-é? Lap 61. — 62.*
46. K. *Az egy Közönségnek adatott Donatio által annak Tagjai egyenként mikor nemesítettnek, és mikor nem? Lap 62 — 63.*

47. K. *Az Ingó Jovaknak Fejedelmi Adománya által megnemesítettetik-e valaki? — Lap 63 — 64.*
48. K. *Hogy az Ingatlan Jovaknak Fejedelmi Privilegialis adománya nemesithessen, mi kívántatik? — Lap 64 — 66.*
49. K. *A' Nemzés' hiánossága akadályoztathattya-e a' nemesítést? — Lap 66.*
50. K. *A' Nemesség' Fundamentuma' megbizonyítására micsoda bizonyító Levelek szolgálhatnak? — Lap 66 — 67.*

III. FŐ CZIRKELY.

A' Jus Regium czim alatt nyert Donátiókról.

51. K. *Mit értünk a' Jus Regium által — hányféle, és magános Személyekről a' Fiscusra hány titulus alatt szólhatnak a' Jovak? — 67 — 69.*
52. K. *Első Lajos' ideje előtt megvölt-e a' Jus Regium maga fennebb megirt ne-
meiben, vagy pedig csak ezen Király' ideje alatt vette eredetét? — Lap 69 — 71.*
53. K. *A' Magva-szakadtságon, 's fennebb eléhozott több titulusok alatt Fiscusra szállott Jovak Fejedelmi Adomány alá tartozók-e? — Lap 71.*
54. K. *Ezen titulusokon a' Fiscusra szállott*

*Jovakat mikor kell a' leszállás' titulussán,
's mikor lehet a' nélkült-is a' Fejedelem-
től megnyerni? — Lap 71 — 72.*

55. *K. A' Lappangó Fejedelmi Jusnak titu-
lussa a' több titulusokhoz ragasztatható-é?
Lap 72 — 73.*

56. *Másnak Törvényes Jussal bírt Jöszágát
Juris Regii tituluson elnyerőnek mi a' büntetése?
's ezen büntetésnek vagyon-é mindenkor helye? — Lap 73 — 74.*

57. *K. Hát ha valaki másnak Jöszágát méltatlanul Nótán, és Juris Regii tituluson nyerné-el mi a' büntetése, 's a' Notára-
való kárhoztatás után Juris Regii tituluson perelhet-é? — Lap 74 — 75.*

IV. FŐ CZIRKELLY

A' Magva-szakadtság' Titulussán nyert Donatiokról.

58. *K. Mit értünk a' Magva-szakadtságon —
hányféle — 's a' Leány-ágra-nézve mit kell
ennek történetében feljegyeznünk? — Lap
75 — 77.*

59. *K. Ugyan azon Jovakban különböző te-
kintetekre-nézve meglehet-é mind a' két-
féle Magva-szakadtság? — Lap 77.*

60. *A' Fiscus' Successiojáról mit kell az il-
lyen caducitásokban megjegyezni? — Lap
77 — 80.*

61. K. *Hát ha a' Magva-szakadt praeficiál valakit, vagy pedig Feleségével együtt nyerte a' Jószágot csak Fiu-ágra, 's a' Praefecta, vagy Feleség Fiu nélkül halnak-ki, Leányokat hagyván magok után, kire száll az ólyatén Fejedelmi Adományos Jószág?*
Lap 80 — 81.

V. FŐ CZIKKELY.

A' nova Donatiokról.

62. K. *A' rendszerént-való Nova Donatio minémü Jovakra-nézve adattathatik, 's elmulthatatlanul megkivánnya-e' azt, hogy a' velle ajándékoztatott Jovak Jus Regium alá tartozzanak, noha a' Donatarius' Birtokában már a' Donationak kelése előtt jóval vóltak-is, ennélfogva melyek a' rendszerént-való Nova Donationak tulajdonságai?* — Lap 81 — 82.

63. K. *Miként különbözik a' Nova Donatio az eredeti Donatiótól; hát a' Confirmatoriától?* Lap 82 — 84.

64. K. *A' Nova Donatio a' Fiscust az abban foglalt Jovakra-nézve indított keresetétől elzárja-e'? hát a' mellékes Atyafiaikat, vagy Leányokat, ha azokból egyenlő osztályos részt keresnének?* — Lap 84 — 85.

65. K. *Ha valaki a' Magva-szakadtnak Jószágát zállagban tartya, ennek hólta-után*

azon Jószágot Nova Donatio mellett a' Fejedelemtől megálthatólag elnyerheti-e?
Lap 85 — 86.

66. K. A' Nova Donationak nyerhetésére hány esztendei megelőző Birtok kívántatik? —
Lap 86 — 87.

67. K. Ha valaki a' Kamarától vásárlott Jószág felett akarna Nova Donatiót venni, szükséges-e neki arra a' vett Jovakban-való hosszas idejű Birtok? Lap — 87 — 88.

68. K. Ha valaki a' Fejedelmi Adomány alá tartozó Fiscalis Jószágot hatalmason elfoglalná, arra megálható Nova Donatiót nyerheti-e? — Lap 88.

VI. F Ő C Z I K K E L Y.

A' Hitetlenség, vagy-is Nota Titulussa alatt nyert Fejedelmi Adományokról.

69. K. Mit értünk a' Hitetlenség, vagy-is Nota titulussa alatt nyert Fejedelmi adományon, és ez minn fundáltatik? Lap 89 — 90.

70. K. A' Hitetlenség' bűnébe kik eshetnek Országunk' Törvényei szerént? Lap 90 — 93.

71. K. A' Hitetlenség' bűnéről vádoltatott, és ítéletesen kárhoztatott Székelyek Jóságait elvesztik-e? — Lap 93 — 94.

72. K. Ha a' Nótán marasztatott Személy-

nek Jovait a' Fejedelem másnak ajándékozta, 's azután a' nótáztatott Személy Gratiát nyer, ezen Gratia mellett Jószágát visszaszerezheti-e? — Lap 94.

73. K. A' Notariusnak sententiáztatása előtt tett Adoptio, Praefectio, és kölcsönös Successio iránt Fejedelmi Consensus mellett tett egyezéseknek erejek a' Sententia után megmarad-e, vagy elenyészik? Lap 94 — 95.

74. K. A' Hitetlenség' bűnébe esett Személyek ellen hozott Itéletnek telyesítésbe vétele miként esik-meg, és az ilyen Itélet által elítelt Jovakról mit kell megjegyeznünk? — Lap 95 — 96.

VII. FŐ CZIKKELY.

A' Fejedelmi egyezés mellett nyert Donatiokról.

75. K. Mit értünk a' Fejedelmi megegyezésen, vagy-is Regius Consensuson, 's mik a' Tárgyai, 's azon Tárgyas Contractusokról egyátalyában mit jegyezhetünk-meg? — Lap 96 — 97.

76. K. Mit értünk az Adoptio, és Praefectio által? — Lap 97 — 98.

77. Mitsoda egyezéseknek megálhatósítására elkerülhetetlenül szükséges a' Fejedelmi Consensus, és e' nélkül név szerént kik nem tehetnek Jóságaiokról elidegenítő rendelkezéseket? — Lap 98 — 99.

78. K. *A' Fejedelmi Consensus által az annak megszeszöje megnemesítettik-e?* — Lap 99 — 100.

79. K. *Ha az Adoptánsnak, vagy Praeficiensnek az Adoptio, vagy Praefectiora nyert Fejedelmi Consensus után törvényes gyermekei születnének, megáltható lesz-e a' Regius Consensus?* — Lap 100 — 101.

80. K. *Két Familiák költsönös Successio végett egymást Fejedelmi Consensus mellett adoptálhatták-e?* — Lap 101 — 102.

VIII. FŐ CZIKKELY.

A' béiktatásról, vagy-is

Státutioról.

81. K. *Mit értünk a' Statutio, vagy béiktatás által?* — Lap 102.

82. K. *A' Statutio hányféle?* Lap 102 -- 103.

83. K. *Melyek a' főbb, és másod-rendbéli czéljai a' Statutionak?* Lap 103 — 104.

84. K. *A' Törvényes Statutionak melyek a' Törvényes solemnitassai?* Lap 104 — 107.

85. K. *Hogy ha az ajándékozott Jozság a' Fiscus' régi Birtokából ment-által a' Donatariusra, szükséges-e a' Statutio, vagy pedig a' nélkült-is megáltható a' Donatio?* Lap 107 — 108.

86. K. *A' Statutionak mennyi idő alatt kell megesni? — Lap 108 — 109.*
87. K. *A' Magva-szakadtság' kihirdetése miért szükséges, és mennyi idő alatt tétetik-meg? — Lap 109 — 110.*
88. K. *Ha a' Magva-szakadtnak Jószágát valaki elfoglalta, és 32 Esztendeig békeségesen bírta, a' közben-jött Praescriptioval magát védelmezheti-e? Lap 110 — 111.*
89. K. *A' Fiscus a' red-szállott Jószágokat mitsoda módon foglalhattya-el? Lap 111.*
90. K. *Melyek a' Magva-szakadtság' kihirdetésének solemnitássai? Lap 111 — 112.*
91. K. *Mik a' következései a' Statutio ellen közbenvetett ellentmondásnak? Lap 112 113.*
92. K. *Az ellenemondással megakadályozott Donatariusnak mi kötelessége vagon? 's hát ha azt elmúlatná, mit kell cselekedni az ellene-mondónak? mit kell még továbbá megjegyeznünk a' Jószágon fekvő Adósságra-nézve tett ellentmondásról, 's arról mely a' fatalis terminus után tétetik-meg? — Lap 113 — 114.*

HARMADIK RÉSZ

A' Contractusokról.

93. K. *Mit értünk a' Contractuson? és hányféle erejére, és az egyező akaratnak kijelentésére-nézve? — Lap 115 — 116.*

94. K. *A' Contractusok tárgyaiban, hányféle lehetetlenség jöhet-ele?* Lap 116 — 118.
95. K. *Solemnitassaikra-nézve még hányfélék a' Contractusok?* — Lap 118.
96. K. *Mi a' Hiteles, és nem Hiteles Contractus?* — Lap 118 — 119.
97. K. *Mi a' megnevezett, és nevezetlen Contractus?* — Lap 119 — 120.
98. K. *Megálthatóságokra-nézve hányfélék a' Contractusok?* — Lap 120 — 122.

I. FŐ CZIKKELY.

A' Contractusnak erejéről.

99. K. *Melyek a' Contractusnak alkató részei?* — Lap 122.
100. K. *Melyek a' szabad-akarathoz törvényesen megkivántató részei?* Lap 122 - 123.
101. K. *A' szabad-akarathoz, vagy a' tárgyhoz lehetetlen volta miatt erőteljes Contractusok idővel megálthatókká válhatnak-e, és micsoda esetekben?* — Lap 123 — 125.

II. FŐ CZIKKELY.

A' Transactionokról,

102. K. *Mit értünk a' Transactiono által, 's hányféle?* — Lap 125 — 126.
103. K. *A' Transactionók felbonthatók-e?* — 126 — 128.

Az adás, és vevésről, vagy-
is Emtio, Venditioról.

104. K. Mit értünk az eladás', és megvevés'
Contractussán? — Lap 128 — 129.
105. K. Az Ingó Jovak' eladása', 's megve-
vése' Contractussa micsoda tettek által tel-
lyesítettik-bé? Lap 129.
106. K. Hát az Ingatlan Jovak' eladása i-
ránti Contractusoknak tökéletesítésekre mik
kivántatnak? — Lap 129 — 130.
107. Mi a' megvételbeli elsőség' Jussa? Lap
130.
108. K. A' közönséges vásáros piatzra ki-tett
Jovaknak megvételekre vagyon-é helye a'
megvételbeli elsőség' Jussának? — Lap 130.
109. K. Hát az Ingatlan Jovaknak eladása,
és megvételében vagyon-é helye, és az minn
fundáltatik? — Lap 130 — 132.
110. K. A' megvételbeli elsőség' Jussa Con-
tractus által megszerezhető-é, és micsoda
esetben? — Lap 132 — 133.
111. K. A' megvételbeli elsőség' Jussának a'
vevés' adás' Contractussán-kivül lévő több
Contractusokban helye vagyon-é? — Lap
133 — 134.
112. K. A' Fiaival meg nem osztzott Apa,
ha valamely Jöszágát elakarja adni, tar-
II. Darab. §§.

- tozik-e a' Fiait megkináltatni a' Jóság' megvételével? — Lap 134.
113. K. Hányféle az eladás a' T. 1. r. 59 t. szerént, 's valyon a' szükséges eladásban vagyon-e helye a' megvételbeli elsősegből folyó megkináltatásbeli kötelességnek? — Lap 134 — 137.
114. K. Hát ezen az eseten kívül tartozik-e az adó Apa, vagy Testvér megosztzott Fiait, vagy Testvéreit megkináltatni? — Lap 137.
115. K. Mely esetekben szorithattya osztályra az Apa a' Fiát, 's viszont a' Fiu az Apját, és az ilyen osztály után, ha az Apa szerzemény Jóságát elakarja adni, köteles-e a' Fiát velle megkinálni, 's megintetni? — Lap 137 — 139.
116. K. A' Testvér Ösi Jósága' eladása esetében tartozik-e Testvéreit megkináltatni? Lap 139 — 141.
117. Hát a' Testvérek Szerzemény Jovaioknak állapottyok iránt mit rendelnek Hazánk' Törvényei, és ahoz-képest azoknak eladások' esetében, mikor tartozik a' Szerző Testvér Testvéreit megkinálni, és mikor nem? Lap 141 — 144.
118. K. A' Cointeressatusoknak megegyezések a' Contractus' erejéhez miért kívántatik, és Cointeressátusok' nevek alatt kik jönnek? — Lap 144 146.

119. K. *A' megvett Jovaknak általadása szükséges-é a' Contractus' erejére-nézve?* — Lap 146.

IV. FŐ CZIKKELY.

A' Csere-vásárokról, vagyis Cambiumokról.

120. K. *Mit értünk a' Csere Contractus által?* — Lap 146 — 147.
121. K. *A' Csere-vásár' megtételére kinek vagyon hatalma?* — Lap 147.
122. K. *A' Cserének megtételére micsoda okok indíthatják-fel a' Feleket, úgy, hogy azt megálthatólag tehessék-meg?* — Lap 147 — 148.
123. K. *Nevezet-szerént kik cserélhetnek? és kik nem?* — Lap 148 — 149.
124. K. *Megáltható-é a' Csere, ha az elcserélt Jovak nem egyenlő kiterjedésűek?* — Lap 149 — 150.
125. K. *Az elcserélt Jovaknak Uradalma a' Jovakkal együtt a' cserélő Felekre által-megyen-é?* — Lap 150.
126. K. *Hát a' Jószágoknak Successiobéli természetek változik-é?* — Lap 150 — 151.
127. *A' Csalárd, és színes cserék megálthatók-é, és Praescriptio által megerősíthetnek-é?* — Lap 151 — 152.

V. FŐ CZIKKELLY.

A' Z á l a g o k r ó l.

128. K. *Mit értünk a' Zálag által, 's hányféle?* — Lap 152 — 153.
129. K. *A' Zálagos Processus micsoda törvényeken fundáltatik, és miként folytattatik?* — Lap 153 — 154.
130. K. *Miket kell még itten megjegyeznünk?*
Lap 154 — 156.

VI. FŐ CZIKKELY.

A z a d ó s s á g o k r ó l.

131. K. *Az adósságos Contractuson mit értünk?* — Lap 156 — 157.
132. K. *Az Interesek kik által határozatnak meg?* — Lap 157 — 159.
133. K. *A' fennebbiekben megállittatott törvényes Interesnél nagyobb Interesek minek neveztetnek? és mi a' büntetése az ilyen Intereseket vevőnek?* — Lap 159 — 160.
134. K. *Az 1695-dik Esztendőbeli 11 articulus mit határozott a' Capitalísokat felyülhaladó régi Interesekről?* Lap 160 — 162.
135. K. *Az Intabulatio mi végre állittatott-fel, 's az Intabulatio mi módon tétetik-meg, 's mik a' hasznai?* Lap 162 — 163.
136. K. *Az adósság mikor száll az Adósnak Örökösseire, 's mikor nem?* Lap 163.

137. K. *Az adósságok micsoda Processussal vétettetnek-fel, 's nevezet-szerént az 1702-béli 136-dik Provisionalis articulusban foglalt Processusnak rendje miben áll? — Lap 165 — 167.*

VII. FŐ CZIKKELY.

A' több Contractusokról.

138. K. *Minémü Contractusokról szóllunk itten és a' Kezesség' dőlégában miket kell megjegyeznünk? — Lap 167 — 169.*

139. K. *Mit értünk a' Bérben kiadás Arenadás, vagy-is Locatum Conductum által, 's mik ezen Contractusra lépő Feleknek kötelességei? — Lap 169.*

140. K. *A' Depositum által mit értünk, — 's mit kell erről megjegyeznünk? — Lap 169 — 171.*

141. K. *A' Contractusokból származott perekben micsoda sinórmértéket kell tartanunk? — Lap 171 — 172.*

142. K. *Az írott kötelező Leveleknek készítéseben minő rendszabásokat kell követnünk? — Lap 172 — 172.*

NEGYEDIK RÉSZ.

A' Successiókról.

I. FŐ CZIKKELY.

A' Successióról közönségesen.

143. K. *Mit értünk a' Successio vagy-is Örökösödés által? hányféle és mindenik külön véve miben áll?* Lap 177 — 179.
144. K. *A' Jovak természetekre-nézve melytől a' Successio függ, hányfélék?* — Lap 179 — 183.

II. FŐ CZIKKELY.

A' Successió' Principiumairól.

145. K. *Az Örökösödésnek, vagy-is Successionak meghatározásában micsoda Principiumokra kell ügyelnünk?* Lap 183 — 187.

III. FŐ CZIKKELY.

A' Testamentumból való Successioról.

146. K. *Mit értünk a' Testamentum által, s hányféle?* — Lap 187 — 188.
147. K. *Melyek a' Privilegiált Testamentumnak nemei?* — Lap 188 — 189.
148. K. *Mit értünk az Amortisatio' törvénye által? és ennek mik a' következései?* — Lap 189 — 191.

140. K. *Melyek lehetnek a' Testamentum' Tárgyai?* — Lap 191.
150. K. *Mi a' fundamentuma a' Testamentumnak?* — Lap 191 — 192.
151. K. *A' rendelhető szabadságra nézve, mit kell észre-vennünk a' Testamentum' dől-gában?* — Lap 192 — 194.
152. K. *Testamentum által Szerzemény Jo-vaiból az Atya a' Fiait ki-rekesztheti-e' tetszése szerint vagy nem? 's micsoda kü-lönös esetben vagyon ezen Szabadság meg-engedtetve, az Atyáknak?* Lap 194 — 198.
153. K. *A' végső Magva-szakadtságban lévő Személynek elrendelhető Szabadsága va-gyon-e', és minő Jókra-nézve vagyon, és milyenekre nintsen?* — Lap 198 — 203.
154. K. *Melyek a' jeles Testamentumnak bel-ső Solemnitássai, vagy-is Jelésségei?* — Lap 203 — 204.
155. K. *Melyek a' Testamentumnak külső Jelességei, vagy Solemnitássai, és azok kü-lön mikből állanak?* — Lap 204 — 207.
156. K. *A' Pestis és Had miatt Privilegiált Testamentum bír-e' Privilegiummal, ha a' Pestis, vagy Háború eltölt?* Lap 207 — 208.
157. K. *Micsoda esetekben enyészik-el a' Te-stamentum' ereje? 's mit kell a' Codicil-lusról tartanunk, hát a' több Testamentu-mok között melyik megálható?* — Lap 208 — 210.

A' Legalis Successióról.

158. K. *A' Törvényes Örökösödés, vagy-is Successio kiket illet, és honnan függ? — Lap 210 — 211.*
159. K. *Az Atyafiság által mit értünk, és hányféle?'s külön mindenik miben áll?'s kik között munkálódik? Lap 211 — 212.*
160. K. *A' Testi, vagy-is Vérszerént-való Atyafiságnak hány Lineája vagyon, 's melyek azok? — Lap 212 — 213.*
161. K. *A' mellékes Atyafiság' Lineája hogyan osztatik? — Lap 213 — 214.*
162. K. *A' mellékes Atyafiak közzé kik számláltatnak? — Lap 214 — 216.*

Az irt Atyafiságoknak egymás-között való köttetésekről.

163. K. *Ezen sokféle Atyafiak közzül kik részesülhetnek az Örökségben, 's melyek a' Házasságot gátló akadályok, és ezek külön-külön miben állanak? Lap 216 — 218.*
164. K. *Melyek a' Házasságot felbontó akadályok, és külön-külön mit értünk azok által? — Lap 218 — 220.*
165. K. *Az alkatott Törvényekből folyó Atyafiság mi nálunk Házasság' felbontó akadály-e? — Lap 220 — 230.*
166. K. *A' Római, és Görög szertartású Ca-*

- tholica Religion kívül lévő más Vallásbéli Atyafiaknál az Atyafiság, és Sógorságbéli akadályok ugyan azok-e? — Lap 230.*
107. K. *A' Gátoló akadályos Házasságból származott gyermekek törvényesek-e? — Lap 230 — 231.*
108. K. *Itt mi megjegyzésre méltó, és abból mit hozhatunk-ki, a' megirt akadályoknak eltörlésekre-nézve? — Lap 231.*
109. K. *Az eltörlő mód hányféle? És mit kell a' Dispensatióról megjegyeznünk? — Lap 231 — 233.*
170. K. *Az ilyenén Dispensatiokat micsoda úton, és módon lehet kieszközölni a' Római Szent Széktől, és Felsőleges Fejedelmünktől? — Lap 233 — 234.*

A' Gyermekek' törvényesítéséről.

171. K. *Mit értünk a' törvénytelen gyermekeknek törvényesítése által, 's ez hányféle? és a' Successiora-nézve melyik mitso-da hathatósággal bír? Lap 234 — 237.*
172. K. *Micsoda módokon szerethetik-meg a' törvényes törvényesítés? — Lap 237.*
173. K. *Hogy a' Házasságot felbontó akadálynak tudatlanságában kötött olyatén akadékos Házasságból származott gyermekek törvényesítettnek, honnan lehet megbizonyítani? — Lap 237 — 238.*
174. K. *Hát hogy a' törvénytelenül közösült*

*szabad Személyek között következett Há-
zasság által, a' tiltott közösülésből szár-
mazott gyermekek törvényesítettnek, miből
bizonyittatik? — Lap 238 — 240.*

175. K. *Hát a' bizonytalan Apától, vagy Vér-
ség fértéztetéséből, vagy nös-paráznaságból
származott gyermekek törvényesítettnek-é?
Lap 240 — 241.*

V. FŐ CZIKKELY.

A' különböző Atyafiság' á- gazattyaira-nézve külö- böző Successionak mód- jairól.

176. K. *Az atyafiság Ágbéli, és Lineabéli
külömbiségeknek valamely befolyások va-
gyon-é az Örökösödésbe? és ezen külömbisé-
gekre-nézve hányféle Jovak vagynak? —
Lap 241 — 242.*

A' Leány-ágot illető Jussokról.

177. K. *Melleyek a' Leány-ágot illető Jussok?
— Lap 242.*

A' Leányi tartásról és Férjhez adásról.

178. K. *Mit értünk a' Leány tartáson, és
micsoda kötelelességeket foglal magában, és
ezek mikben állanak? — Lap 242 — 245.*

179. K. *A' Férjhez-adás miben állapodik-meg?
— Lap 245.*

180. K. Mit értünk a' Mennyegzői ajándék által, ez hányféle, 's mit kell körülötte megjegyeznünk? — Lap 245 — 247.

A' D o s

Dotalitium, vagy-is Jegyruháról.

181. K. Mint határozza Verbötzi a' Dost, vagy-is Jegy-ruhát, 's mű megint miképpen, és mitsoda okokból? — Lap 247 — 249.

182. K. Hányféle a' Jegy-ruha, és mellyik mikor álhat-meg? — Lap 249 — 250.

183. K. A' Törvényes Dosnak mennyisége honnan függ 's mihez mérsékeltek? — Lap 250 — 251.

184. K. Hát ha többször megyen férjhez valamelly Aszszony, a' 2-dik 3-dik Férjétől mennyi Dossa jön? 's ez miként szokott kifizettetni? — Lap 251.

185. K. Az Özvegy mitsoda esetekben vesztie a' Dossát? — Lap 251 — 252.

186. K. A' halálra sententiáztatottnak Özvegye Dossát elveszti-e? 's mit kell tudnunk a' Jóságát elzállagositónak Özvegyéről? — Lap 252 — 253.

187. K. A' Dotálistának halálával kik succédálnak a' Dosban? — Lap 253 — 254.

A' Quartalitiumról, vagy-is Leányi Negyedről.

188. K. Mit értünk a' Leányi Negyed által? mitsoda Jovakból? kiknek? kik által? hány-

szor? és hogyan fizettetik-ki? 's mit kell még e' tárgyban megjegyezniük? — Lap 254 — 259.

Az egyenes Lineában lévőeknek Örökösödésekről (Successiójokról.)

189. K. *Az egyenes Lineabeli Atyafiak közül kik hívattatnak az Örökségre?* Lap 259 — 261
190. K. *A' Fiak, és Unokák, Successiojok között mi a' különbség?* — Lap 261 — 262.
191. K. *A' Fiat illető Jovakra-nézve a' Leány repraesentálja-e a' meghólt Édes Atyát?* — Lap 262.
192. K. *Mit kell tartanunk a' hitetlenség' bűnében kárhoztatott Atyának, a' kárhoztatás előtt, és azután nemzett gyermekei között való Successioról?* — Lap 262 — 264.
193. K. *Mit kell tartanunk a' nagyobb hatalmasság' büniért, Capitalis Sententiába kárhoztatott Embernek elfoglalt Jovainak kiválthatására-nézve, a' Sententia előtt, és azután született, és nemzett gyermekeiről?* — Lap 264 — 265.
194. K. *Egy Atyának atyai hatalma alatt lévő gyermekei között egyik magtalanul meghal, maradvány Javai kire szállanak, 's mit kell tartanunk, ha osztály által az atyai hatalom alóll felszabadultak volna gyermekei?* — Lap 265 — 266.
195. K. *A' leszálló, és felhágó Nemzeti ága-*

zatú atyafiak között a' költsönös Successio
álhat-e? Lap 266 — 267.

A' mellékes ágazatú Lineáknak Successiojáról.

196. K. *A' házas Felek egymásnak ösi Jova-
ikban Succedálhatnak-e?* Lap 267 — 268.

197. K. *Hát a' Házasság' ideje alatt szerzett
Ingatlan Jovakban a' fennmaradott Öz-
vegy mikor succedálhat?* Lap 268 — 270.

198. K. *Az ingó Jovakban mint Succedál az
Özvegy?* — Lap 270 — 271.

199. K. *Hát a' Férj Felesége házasság alatti
Szerzeményiben Succedál-e?* Lap 271 — 273.

VI. C Z I R K E L Y.

Az Özvegyek' Jussairól.

200. K. *Mit értünk az Özvegyek' Jussai ál-
tal, és azok mikben állanak?* Lap 273.

201. K. *Mit értünk a' Férj' Jószágában-való
lakhatás-által? 's erről mit jegyezhetünk-
meg?* — Lap 273 — 277.

A' Vidualis Intertentióról' vagy- is Özvegyi-tartásról.

202. K. *Az Özvegyi-tartásnak ki-szakasztása
alatt mit értünk?* — Lap 277.

203. K. *Az Özvegyi-tartás' ki-szakasztásának
mi a' sinor-mértéke?* — Lap 277.

A' Törvényes Örökösödésnek még némely eseteiről.

204. K. *A' Testvérek között költsönös-é mindenkor a' Successio? micsoda esetekben nem költsönös? — Lap 277 — 278.*
205. K. *A' Fiu, és Leány-ág között a' Successio költsönös-é mindenkor, és mikor nem költsönös? — Lap 278 — 281.*
206. K. *Ha az Adoptáns, vagy Praeficiens hitetlenség' bűnében kárhoztatott, a' fogadott Fiu, vagy Leány succedálhat-é Jószá-gában? — Lap 281 — 283.*
207. K. *A' Leányoknak kiadott Fiat illető Jovaknak negyede a' Leány-ág tellyes enyészetével a' Fiscusra száll-é? vagy pedig a' Fiakra vissza-tér? — Lap 283 — 284.*

VII. FŐ CZIKKELY.

A' Szomszédok', és Szomszéd Falúbélieknek egymás-között való Jussaikról.

208. K. *Kik értetnek a' Szomszédok, és Szomszéd Falúbéliek által, ezen nevezet honnan vette eredetét? — Lap 284 — 285.*
209. K. *Melyek a' Vicinusok' és Commetaneusoknak közös Jussaik? — Lap 285.*
210. K. *A' költsönös Successio Jussa ezeknek miben fundáltatik? — Lap 285 — 287.*

211. K. *A' megvételbéli elsőség, és bizonyítás Jussaik a' Vicinusok', és a' Commetaneusoknak miben fundáltak? Lap 287 — 288.*

VIII. FŐ CZIKKELY.

A' Fiscus' Successiojáról.

212. K. *A' Fiscus' Successiojához tartozó Jovak mitsoda utakon foglaltatnak a' Fiscus' számára? — 288 — 289.*

213. K. *Az idegeneknek maradvány ingó Jovaikban kik succedálnak? Lap 289 — 292.*

IX. FŐ CZIKKELY.

A' Földes-Uraknak Jobbágyok' Jovaiban-való Successioról.

214. K. *A' Jobbágy Ember' Jovaiban kik, és miként succedálnak? — Lap 292 — 294.*

X. FŐ CZIKKELY.

Az Osztályokról, vagy-is Divisiokról.

215. K. *Mit mondunk az Örökösökre szállott Jovak Osztályának, ez hányféle lehet, 's melyek az Osztálynak tárgyai? — Lap 294 — 295.*

216. K. *Az eredeti Osztály hány módokon vitettethetik-véghez? — Lap 295 — 296.*

217. K. *Mi az Osztályos Processusnak rendje? — Lap 296 — 300.*

218. K. *A' Nyilak' készítésében mikre kell ügyelni a' Birónak?* — Lap 300 — 304.

Az új Osztályról.

219. K. *Az új Osztály minő okokból engedtetik-meg?* — Lap 304 — 305.

220. K. *Mikor nintsen helye az új Osztálynak?* — Lap 305 — 307.

221. K. *Ha az Osztozó Felek az eredeti Osztályban Vinculumot tettek, az új Osztályt kérő tartozik-e annak megfizetésivel?* Lap 307.

222. K. *Az Osztály' megjobbításának, vagy is Rectificationnak mikor vagyon helye, 's minő a' Processussa?* — Lap 307 — 308.

XI. FŐ CZIKKELY.

A' Határ-jegyekről.

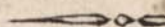
223. K. *Mit értünk a' Határ-jegyek által, és hányfélék?* — Lap 308 — 310.

224. K. *A' Határ-jegyek sérthetők-e?* Lap 310.

225. K. *A' Határ-jegyek felett támadott egyenetlenségek minő úton igazittatnak-meg?* — Lap 310 — 311.

226. K. *A' Métáknak mind a' kijártatás, mind a' megigazításokban mitsoda sinor-mértéket kell követni, és mitsoda Processus rendén nyerheti-meg a' kijártatást, vagy megigazítatást az azt kereső Fél?* Lap 311 — 315.

227. K. *Mit értünk a' metális Leveleken, 's melyek a' megálthatók?* Lap 315.

Az Erdélyi magános
TÖRVÉNYEKNEK
esmeretségébe való
BÉVEZETÉS.

1. *Az Erdélyi magános Törvényeknek esmeretségei minémü tárgyak körül forgolódnak, 's azokat micsoda rendel fogjuk előadni?*

Elvégezvén az Erdélyi közönséges Törvényeknek esmeretségét, szükség azon Törvényekkel megismerkednünk, melyek az Erdélyi Pólgárok' magános Jussaiknak fenntartásokra szolgálnak, és mivel a' közönséges Törvények' esmeretsége' rendében, nevezetesen pedig a' Harmadik Résznek 1. 2. 4. 's több cikkelyeiben e' Hazának külömbféle állapotu Lakóssainak közönséges Jussaikat elő-hoztuk; a' jelenvaló Tárgy, a' Jovak', vagy-is Jószágok' birtoka' megszerzse, 's meg-tartása, úgy a' perlekedés' módgyait illeti. — A' mennyiben a' jószágoknak megszerzése, és megtartása' módgyait ille-

ti, azokat egy Könyvbe foglalva. Az Erdélyi Pólgári magános Törvényekkel való első esmeretségeknél első Könyve' czim alatt. —

Minthogy pedig a' perlekedés, Itélő-Bírákat, perlekedő Feleket, és ezekhez tartozó több Személyeket kíván, az ezen Személyeknek esmeretségeit, a' második Könyben, magát a' perlekedés' rendét pedig az harmadik Könyvben fogjuk előadni; még pedig oly' móddal: hogy az *Első Részben* magát a' perlekés' rendét, és a' körül megkívántató lépéseket, a' *Második Részbe* a' veszedelemre kitett, vagy pedig már elvesztett pereknek orvosló szereit törvényes menedékek' nevezete alatt, számláljuk-elő. —

Már a' mi az Első Könyv' tárgyait illeti, előre-botsátván a' Jovaknak közönséges esmeretségeit, azoknak megszerzésekre, a' Törvényektől szabott módokat oly' rendel terjesztyük-elő, hogy ezen Könyvet négy részre felosztva, az *Elsőben* a' Praescriptióról, vagy-is idő-múlás által-való szerzés' módgyáról, a' *Másodikban* a' Dónátiókról, vagy-is Adományokról; a' *Harmadikban* a' Contractusokról, vagyis külömbféle egyezések által-való szerzeményekről, a' *Negyedikben* szólni fogunk a' Successióról, vagy-is a' reánk szállott Jovakban-való következésről, avagy közönségesebb értelmű szóval mondva, Örökösödésről, és annak külömbféle nemei, és módgyairól.

2. *Mit értünk a' Jóvak által, 's czélyokra-nézve hányfélék?*

A' mi az emberi Személyen-kivül, és attól elválva; de az embernek hasznára fordítható valóságok találhatnak, Jóvaknak neveztetnek, úgy hogy ezen nevezet alatt még a' cselekedetek-is, melyekből valamely kötelesség származhatik, értetődnek. A' szorossabb értelembbe vett Jóvak' czélyokra-nézve vagy Szent, avagy Isteni Törvények alá, — vagy Emberi, avagy Pólgári Törvényekhez tartozók, amazok azok, a' melyek az Isten' tiszteletére, és ájtatos czélokra, emezek pedig azok, a' melyek egyenesen az Ember' szükségeinek pótlására szolgálnak.

3. *A' Szent Törvények alá tartozó Jóvak hányfélék, 's mit kell róllok megjegyeznünk?*

A' Szent Törvények alá tartozó Jóvak megint vagy olyanok, a' melyek az Áldozó Papok által megszenteltetve egyenesen az Isteni tisztelet-tételhez alkalmaztatnak, 's innen *Res Sacrae*, Szent Jóvaknak neveztetve, el-sem-is idegeníthetnek, sem közönséges világi czélokra nem fordíthatatnak, 's azért a' Jóságok' visszaváltások alkalmatosságával a' visszaváltott Jóvak' betsüjibe sem magok bé nem mehetnek, sem a' reájok tett költségek felnem vétettethetnek, és ezen okból az ezek iránt fennforgó pekek' ellátása-is, az Egyházi Itélő-Székeknek ha-

gyattatott, Szent István' 2. D. 1. Cikkelye, Sz. László' 1. D. 19. c. — Kálmán' 1. D. 68 Cikkelye szerént. — Megtartyák azonban mind addig a' magok természeteket, míg az Egyházi szertartás-szerént, Szentségektől meg nem fosztattatnak, vagy azon formát, a' melyben Szent célokra szolgáltak, egészen elvesztik. — Vagy olyanok, melyek egyenesen ugyan az Isteni tisztelet-tételhez nem tartoznak, hanem vagy magokban mártiszteletre méltók, avagy a' szokott megáldás által Szent célokra intéztettek. p. o. a' Temető-helyek, vagy Czintermek, vagy a' Szent Ékességek, és ezek *Res Religiosae*. Religioi dólgoznak, vagy Jovaknak neveztetnek, ezek-is tiszteletben tartatnak. Kálmán Király' 1. D. 58. és 59. Cikkelyeibe. —

4. *Testi környülállásokra-nézve megint hányfélék, 's mindenik féléről mit jegyezhetünk-meg?*

Osztattatnak még a' Jovak, *Testes*, és *Testetlen* Jovakra, amazok a' melyek a' mi érzékenységeinknek alája vagynak vettelve, mint p. o. a' Ház, Föld, Kőntös, Könyv, Búza, Bor, Marha; — Emezek pedig olyanok, a' melyeket érzéseink által meg nem foghatunk, hanem csak értelmünkkel vesszük-fel, p. o. kötelesség, és valamihez-való méltó igazunk. — A' Testesek továbbá vagy *Ingók*, vagy *Ingatlanok*, ezek melyek a' magok formájok' épségében, és va-

lóságokban egy helyről más helyre által nem költöztethetnek, p. o. a' Ház, Amazok pedig azok, a' melyek magok' épségeben egy helyről más helyre általköltöztethetnek, p. o. pénz, marha, 's a' t. Lásd mind a' kettőről a' T. 1. r. 6. és 102. t.

Az *Ingyatlanok* vagy tulajdonképpen ingatlanok, vagy a' Törvény' értelménél-fogva az elidegeníthetésre tartattatnak olyanoknak, noha magokban ingó Jovak légyenek-is, p. o. a' Familia' Clenodiumai, az Ösi Capitalisok, és az eladott Ösi ingatlan Jovak' árra.

Az ingó Jovak-is vagy tulajdonképpen ingó Jovak, az-az, magok' épségebe egy helyről másra általtétethetők, vagy pedig a' Törvény' értelménél-fogva, noha tulajdonképpen ingatlanok légyenek, de a' Leány-ág' Successiójára nézve ingóknak tartattatnak a' T. 1. r. 6. t. 4. §. úgy 19. és 21. t. szerént, ilyenek t. i. a' pénzrel vásárlott szerzeményes Jovak. — A' tulajdonképpen ingó Jovak továbbá, vagy elkölthetők (Fungibiles) vagy elkölthetetlenek, (non fungibiles) amazok, a' melyeknek használása elköltésekben áll, p. o. a' Bor, Búza, pénz, és több ilyenfélék. Emezek pedig azok, melyek használtatások után-is magok' valóságokban megmaradnak, p. o. a' Kard, Köntös, Marha.

5. *Az Ingatlan Jovak' eredetekre-nézve hányfélék?*

Az ingatlan Jovak' eredetekre-nézve vagy Ki-

rályi adományból szerzett Jovak, vagy azon-kivül valók. — *Amazok* azok, a' melyek érdekért, Privilégialis adomány Levél által törvényes Fejedelemtől nyertettek. — *Emezek* pedig azok: melyek más úton-módon szerztettek, — 's amazok az Impetrans Familiának enyészete után egészen a' Fiscusra mennek, emezekről pedig a' Deficiens szabadon disponálhat. —

6. *Hát a' szerzés' idejére-nézve?*

Mind a' két-félék, vagy Ösi, vagy tulajdon szerzemény Jovak, a' mint t. i. ezek vagy Eleinkről szállottak-reánk, vagy magunk szereztük azokat. A' szerzemény Jovak, vagy Katonai Vitézség által vagy más szolgálatok által szerztettek, és azért az előbbieket Verbötzi T. 1. r. 5. t. *Castrense*, emezeket pedig *quasi Castrense* peculiumnak nevezi.

7. *Egyéb állapottyokra-nézve hányfélék a' Jovak?*

Osztattatnak a' Jovak Principalis, vagy-is Fő Jovakra, és appertinentiákra, vagy-is ezek után járókra, amazoknak azok mondattatnak, melyekhez mint a' Főhez a' test' tagjai, a' több Jók, mint részek úgy tartoznak, oda tartozó Jóknak pedig emezek hivattatnak.

Az Appertinentiák 4. félék, Essentiálisok, vagy-is alkotmány Jók, mellyek a' Fő-Jóknak elrontása nélkül, töllök el-nem választathatnak, p. o. a' falon rajzolt kép. — *Naturalisok*, vagy-is természetesek, a' melyek a' Főtől ugyan elvá-

lasztathatnak, de a' Főnek szükséges részét teszik, p. o. a' Ház' ajtaja. *Accidentalisok*, vagy is a' hozzá-járulhatók azok, a' melyek szükséges részt a' Fő-Jóvaknak nem teszik ugyan, hanem még-is örökös haszonra szolgálnak, p. o. a' konyhabéli falba béeresztett üst. —

Némelyek tetszéstől függők, a' melyek a' Fő Jóvakkal azoknak birtokossa tetszésénél-fogva kaptosztatnak-össze, p. o. egy elajándékozott Várhoz a' Fejedelem által kaptoszt több faluk.

8. *Hát a' Jovak körül-való Jussok hányfélék? és az Uradalmi Juss mi, és hányféle, 's nevezetesen a' felosztható, és feloszthatatlan Uradalmok között mi a' különbbség?*

Az ilyetén Jószág körül forgó Jussok különbfélék, vagy t. i. Uradalmi, vagy szolgálatbéli, vagy birtokbéli, vagy haszonvételbéli Jussok.— Az Uradalmi, vagy Jus Dominii áll azon hatalomban, mely-szerént valaki a' Jovaknak substántiájiról, és azoknak haszonvételeikről tetszése szerént disponálhat, innen az Uradalom e' két részből áll; a' tulajdonoságból, és az haszonvételből, a' ki mind a' kettővel bír, annak telyes Uradalma vagy a' Jószágon, a' ki pedig csak egyikével bír, az telyes Uradalom' fennírt részeiből, a' nem telyes Uradalommal mondatik bírni, 's ha a' Jószágnak tulajdonoságával bír, úgy Uradalma egyenes Uradalomnak (*directum Dominium*) mondatatik; ha pe-

dig csak haszonvételével bír a' Jovaknak, akkor Uradalma hasznosnak (vagy-is *utile Dominium*nak hívattatik. — E' mellett osztattatik közönséges, és Jeles Úradalomra, a' Jeles Úradalom (*Eminens Dominium*) tulajdona a' köz-társaságnak, a' maga tagjainak Jovaikra-nézve, ennek bátorsága' fenntartása' esetiben. A' közönséges Uradalmi Juss tulajdona minden Pólgárnak, maga' Jovaira-nézve, az első a' *Jus Publicum*hoz, a' második pedig a' *Jus Privatum*hoz, melyről most beszélünk, tartozik, és ez vagy egyedül-való Uradalmi Juss, ha a' Jovak csak egyedül-való Személynek tulajdoni, vagy mással közös (*Condominium*) ha egyszerre több Személyeknek vagyon Jussok valamely Jovakhoz. Ez megint *Dividuum*, az-az felosztható, ha azon köz Jussal bíró Személyek, az őket illető Jovakat magok között vagy akkor mindgyárt, vagy azután későbbre feloszt-hattják; vagy *Individuum*, az-az, feloszthatatlan, ha a' köz Jussal bíró Személyek, az őket illető Jovakat magok között fel-nem oszt-hattják, ilyenek t. i. a' Privilegiált közönségek' Jovai; első rendbéliekhez pedig tartoznak a' Szülőkről a' Fiakra szállandó Jovak. Ezen két-féle Uradalom között nagy a' különbség. 1. A' felosztható Uradalommal bírt Józágnak az őtet illető részéről ki-ki szabadon disponálhat, és Jövedelmét veheti. — Ellenben pedig a' fel-

osztthatatlan Uradalmi Jussal bírt Jószágnak legkissebb részetskéjéről sem disponálhat az azal bírónak egy tagja-is; hanem a' Közönség azoknak Jövedelmét köz célra, és haszonra fordithattya a' T. 2. r. 46. és 49. t. szerént. 2. A' felosztó Uradalmi Jussal bírt Jószágból, a' társaságból eltávozó Fél maga megkülömböztetett részeit kiveheti, az osztathatatlan Uradalommal bírt Jovakból pedig nem. 3. A' felosztthatatlan Uradalommal bírónak számok megkevesedésével a' fennmaradtaknak részek nagyobbadik, a' felosztó Uradalommal bírónak része pedig ez által nem nagyobbadik, hacsak azt, vagy a' Privilegium, vagy a' Tagok között való egyezés, vagy a' Vérség magával nem hozza.

9. *A' közönséges Uradalmi Jus még hányféle?*

A' közönséges Uradalmi Juss még két-féle: *Határozott*, és *Határozatlan*. *Határozottnak* mondatik, ha a' Jovakról rendeléseket tehető hatalom bizonyos határok közzé, vagy Törvény, vagy Contractus, vagy Testamentumnál-fogva vagy szorítva, milyen az Ösi Jószágokra-nézve való hatalom. — *Határozatlannak* mondatatik akkor; ha a' Jovakról rendeléseket tehető hatalom, a' Birtokosnak szabad tetszésétől függ, 's ilyennel bírnak a' Szerzők magok, szerzemény Jószágaikra-nézve. — Osztattatik még *Reále*, és *Virtuale* Dominiumra, az-az jelenvaló, és valóságos, és Jövendőben elérhető Uradalomra.

A' *Reale*, vagy Possessorium Dominiummal, avagy jelenvaló, és valóságos vagy-is birtokos Uradalommal bírnak azok, a' kik az őket illető Jovaknak birtokába vagynak. — *Virtuale*, vagy Successorium Dominiummal, az-az Jövendőben elérhető Uradalommal bírnak azok, a' kiket a' Jovak ugyan illetnek, de birtokokban nincsenek, p. o. a' Testvérek Testvéreiknek Jószágaira-nézve.

10. *Mit értünk a' Birtok által, és ez hányféle részből áll?*

A' *Possessio*, vagy Birtok valamely Jószág-nak valaki által oly' feltétellel-való kézben-tartása, vagy-is bírása, hogy azt mint magájét, kívánnya mindétig tartani-is, áll tehát két részből — Természetes bírásból, mely-szerént keze alatt tartya a' Jószágot, — és Pólgári tartásból, mely-szerént akarattya az, hogy azon természetesen bírt Jószágot, mint magájét tartsa, és használhassa mindétig. —

11. *Mi az Usus, vagy-is haszonvétel? 's mik az hazsnai?*

Ha a' Birtokkal, a' valóságos használás öszve-vagyon kapcsolva, akkor Ususnak, vagy haszonvételnek nevezetik, a' T. 1. r. 67. t. szerént, ennek az haszonvételnek, vagy használásnak, noha magára-véve tulajdonosságot idegen Jovakban nem ad, mindazonáltal e' következő nevezetes hazsnai vagynak. 1. A' velle öszveköttetett Jusnak Fundamentumánál-fogva

(Fundamento Juris connati,) — az igazságos birtokokról, a' birtokosra-nézve, jó betsületnek véleménynyét szerzi-meg a' birtokosnak, úgy, hogy az egyenlő peres ügyeskedésben, a' birtokosnak sorsa, jobb legyen. — 2. A' Birtokost mindaddig, míg igazságos birtokának szerzett véleménynye, az ellenkező Fél' bébizonyításai által, el-nem töröltetik, a' birtok titulusának hémutatása, és bébizonyításától menté teszi. — 3. Ad szabadságot a' birt Jószágoknak birodalma' erőszakos óltalmára-is, 's ha eszteni békességes birtoka után, Jova tőlle elragadtatnék a' T. 1. r. 68. t. szerént, annak eszteni alatt, vagy erőszakos vissza-foglalására, vagy az A. 3. r. 8. t. szerént summarius processus, azontúl pedig kissebb hatalom iránt inditandó per' úttján-való visszaserzésére. 4. A' Praescriptionak megállítására egyik fundamentumúl szolgál a' T. 1. r. 78 t. szerént. 5. Azt miveli, hogy a' jó lelkesméretű birtokos, a' Jovak' Jövedelmét magájévé tehesse a' T. 2. r. 71. t. szerént. 6. A' haszonvétel a' Privilegiumoknak, és más bébizonyító irásoknak a' T. 2. r. 11. és 12. t. szerént, lelkesítője, úgy hogy e' nélkül a' Privilegium elenyészik. — 7. Végezetre külömbféle peres ügyekre fundamentumot, és okot szolgáltat. —

12. A' Jóságok' szolgálása, vagy-is Bonorum Servitus által mit értünk, és hányféle?

A' Jószágok' szolgálása Jussa az, melynél fogva, megkívánhattya valaki, hogy az ő hasznára, más a' maga Jószágában valamit elszenevedni, vagy nem tselekedni köteles legyen. — Ezen szolgálás, vagy *közönséges*, vagy *magános*. — *Közönségesnek* mondattatik, ha a' Köztársaság' Jova előmozdítása tekintetéből a' magános tagok' Jovaira háromlik. — *Magános*, ha magános Személynek haszna tekintetéből, valakinek Jószágára ez a' kötelesség háromoltatik. — A' Jószágok' közönséges szolgálásához számláltathatik, az utaknak készítésében azoknak a' Földes Urak', 's más Pólgároknak Földeiken-való általvitele, a' közönséges Canálisoknak hasonló nyittatása, a' magános servitus, a' malom-gátnak más határát érdeklő marthoz-való ragasztása a' T. 1. r. 87. t. szerint.

13. *Az Uradalmat szerző módok hányfélék?*

Az Uradalmat szerző módok vagy a' Természet, vagy Hazai Törvény által megállított módok. A' Természetesek megint vagy eredetiek, mint a' vadászat, és találás, vagy tsak némely tekintetekre-nézve természetesek, mint az Accessio, vagy-is öregbedés. Mások származtató módok, p. o. a' Jegyzések mellett-való általadások. A' hazai Törvények által megállítottakhoz számláltatnak a' fennebb előhozott, és ezen jelenlévő Könyvnek négy részeit tévő módok: u. m. a' Praescriptió, Donatió, Contractus, és

Successió. — A' mi az előhozott természetes módokat illeti, a' vadászatról a' Jus Publicum' első részében szólván, itten rövideden az inventiókról, és accessiókról némely szükséges jegyzéseket teszünk e' következőkben. —

14. *Mi az inventio, vagy találás, 's mik lehetnek tárgyai?*

Inventio (találás) nem egyéb, hanem valamely ingó lelketlen, és senkinek Uradalma alá nem tartozó Jónak elfoglalása. — — Mint-hogy pedig az Ország' határai között, az Országra nézve, semmiféle Jó, vagy állat Uradalom nélkül nintsen, mivel ha nem valamely magános Pólgárnak, legalább az egész Ország' Uradalma alatt vagyon minden abban találtató Jó; azért az Uratlan ingó Jónak, a' tanálás által Úra tsake' Hazabéli lakos lehet. — A' Találásnak tárgyai e' következők lehetnek. 1. A' Föld' színén, magok eredeti helyeken találtatott Jók, mellyek a' magok természetes durvaságokkal bírva, azt bizonyíttják, hogy még senkinek Uradalmában nintsenek; p. o. valamely hegy' oldalában találtató miveletlen drága kővek' nemei; mert mivel az Uradalom válóságához megkivántatik a' Föld' Úrának azon tellyes akarattya-is; hogy az illetén Jókat, mint magáét úgy tartsa, 's el-is foglallya, az illetén Föld' Úra pedig az eféle kővek esmerettségével nem bírván, akarattya sem lesz

azoknak elfoglalására, és megtartásokra; azért méltán tartattathatnak minden Uradalom-nélkül való Jóknak. 2. Az elhagyott Jók', tsak hogy ezeknek vóltUruk, ép észszel, készakarva, szóval, vagy más elegendendő jelekkel azt kijelentse; hogy a' fenn-forgó Jókat elhagyta. Mivel külömben senkiről-sem lehet feltenni azt, hogy maga Jovait, mint tulajdon fenntartása, és tökéletesítése eszközzeit elvesse, és veszedelmeztesse; azért a' kétség' állapottyában az illetén Jók elhagyattatnak nem tartattathatnak; az honnan méltán következtethettyük azt-is, hogy a' hajótörés' veszedelmében kihányt, avagy a' tólvajok által elvett, az égésből kiragadott ingó Jók, vagy a' Farkasok szájából kiragadott, valamint szintén a' bitang marhák-is elhagyattatott Jóknak nem tartattathatnak. — 3. Az elrejtett Jók, ha azoknak Ura semmiképpen ki nem tudattathatik. — Mert ha vagy írásból, vagy más jelekből, az Ura kitudódik, annak, 's örökösseinek megbántása-nélkül elnem foglaltathatnak:

Ezek közzé számláltathatik a' Kints-is vagyis már oly régen elrejtett drága Jó, melynek sem emlékezete fenn nem áll, sem Ura kinem tudattathatik; erről lásd az A. 5. r. 54. t. melly szerint a' maga határán talált Kintsnek harmad részit a' találó a' Fiscusnak tartozik adminisztrálni, mások határán találtatottért pedig a' Dominus terestrissel-is tartozik convenialni, és a'

Fiscusnak részit-is kifizetni, ki ha eltitkólná, egészszen elveszti. —

Tekintetet érdemel itten 1777-ben Magyar Országgra nézve, bődögült Mária Theresiának hozott azon határozása, melly szerént. *a)* Ha a' Kints 1000 Tallérnak betsét fellyül haladja, abból a' találó, a' fundus Ura, és a' Fiscus', ha pedig fellyül nem haladgya, a' találó, és a' Fundus Ura egyenlöképpen osztolni határozattak. *b)* Ha ki a' maga Fundussán találna Kintset, abból a' feltalálót illető részt-is maga vészi-el, valamint a' Fiscus-is, ha köz Funduson találattott a' Kints, két részt nyer. — *c)* Ha a' feltaláló jó Lelkiesmérete szerént az egész Kintset felnem adgya, vagy pediglen a' Fundus Ura híre-nélkül a' Kincs kereséshez fog, a' maga részit elveszti, és az-az első esetben a' Fiscusnak, másodikban a' Fundus Urának adattatik 4. A' Föld' gyomrában lappangó Jók, mellyek között az Értzek, és a' Só legnevezetesebbek: mit kellék pedig ezekről tudnunk már az közönséges Törvények esmerettsége rendiben, az első Rész 2-dik Szakaszában a' 17-dik fő Czikkelyben a' 135-dik 136-dik 137-dik 138-dik kérdésekre tett kifejtésekben megmondottuk.

15. *Mit értünk az Accessio által, és hányféle lehet?*

Az Accession, vagyisa' Jók öregbedésén, értyük a' mi Jovainknak nevedését. — Már

valamint ez vagy természetesen, vagy különös szorgalom, vagy mind a' kettőnek segittsége által történik-meg, úgy az accessio-is háromféle, vagy csupa természetes, vagy szorgalmatosság által, vagy mind a' természet, 's mind a' szorgalmatosság által szerzett accessio, annál-fogva az utólsó elegyes accessionak-is nevezetik. — A' *Természetes* accessiokhoz számláltatnak a' Barmok szaporodásai, 's azoknak Jövedelmei, u. m. bornyuk, bárányok, tsitkók, malatzok', 's a' t. — gyapjú, szőr, tej, méz; viasz, tóllú; — Ezek mind a' természet' Törvényeinél fogva, mind pedig a' T. 2. r. 52. 53. úgy 56. tt. fogva, annak Uradalmához tartoznak, kinek birtokában ezeknek eredeti fő Jovaik vannak. 2. A' Vizek' accessioi, vagy-is Jövedelmei, mellyek két félek: *Rendszerént-valók*, és *Rendkívül-valók*. — *Rendszerént-valók*, a' halászat, a' vizeknek, rétek, kertek, és Szántó-Földek' öntözésekre-való elszármaztatások, az ezeknek martyain termő nád, 's másféle fák, a' kiszáradt Tók helyén találtató turfa, és Soda, malmok, és hidak' felállítása, hajókázás, itató, feredő, és kender ászató helyek, ezek a' T. 1. r. 87. t. és 2. r. 52. t. szerént a' Föld Uradalmához járúlnak. — A' Hidakról, malmokról, és halászatról nevezet szerént mit rendelnek Hazánk Törvényei, lásd a' Hazai közönséges Törvények' esmerettsége' első Részének 2-dik Sza-

kaszsza 16-dik Fő cikkellyében 125. 129. 132. kérdésekre tett megfejtéseket. *A' Rendkívül-valókhöz* tartoznak 1. a' vizek közepében hirtelen támadott Sziget, melly ha a' Viz' Uradalma tsak egy Földes Uré, ennek Uradalmához tartozik egészszen; ha több birtokosokhoz tartozik, — azok a' birtok mennyiségéhez-képpeszt részesülnek belőlle; ha a' folyó két különös birtokoshoz tartozó határok közt foly, akkor a' folyónak közzepén felvett Lineánál-fogva a' Sziget, birtoka kétfelé oszlik, és az azon határban bébíró birtokosok azt, vagy a' Birtok után, vagy pedig az folyónak a' Sziget arányában lévő partyába végeikkel bérugó Földek szerént felvett perpendicularis Lineák szerént osztják-fel. 2. A' Viz-mosás, midőn t. i. a' Viz, valamellyik határhoz lassanként folyva, bizonyos Földet, vagy porondot rak, és azáltal neveli a' határt, 3. A' Vizek' ereje által való szakasztások, és 4. A' Vizárka' változtatása által való nevedések; mit kellesék ezekről tartanunk, fennebb az Hazai közönséges Törvények esmerettségének 1-ső Rése 2-dik Szakaszsa 16. Fő cikkellyében a' 134-dik kérdés alatt, holott a' folyó Vizek' hasznairól beszéllettünk lásd. A' szorgalom által való nevedések, a' Törvénytudók által három nemekben határozottak: 1. abban, a' melly egy jónak a' másikhoz való kaptsolása által e-

sik-meg, p. o. bészárás, hozzá való ragasztatás, beszövé, rajzolás, írás, vagy felette való felépítés által, vagy a' melly 2. A' Jónak egy neméből, más nemre való változtatásával esik-meg, és végre, a' melly 3. öszve-elegyítés által történik-meg, midőn t. i. külömbféle azon egynemű Jók öszve-elegyítettnek.

10. *Az Accessiokról valamely rendszabásokat kell-e követnünk, 's ha igen, mellyek azok?*

Ezen Accessiokról a' következő regulákat kell követni: 1. Ha valaki maga tulajdon Jovait, akár hozzá-való ragasztás, vagy más nemre való változtatás, akár pedig elegyítés-által (mellyet a' T. 1. r. 60. t. 6. §. szerént kiki szabadon megtehet, ha csak valamely Törvény nyilván ellent nem áll) öszve-elegyíti, az abból származó Jó', és annak nevedése, az ő birtokához tartozik, ha pedig 2. A' maga Jovait más Jovához annak tulajdonossa híre-nélkül kaptsólt, vagy öszve-elegyítette, avagy más Jovát más nemre változtatta, arra kell vigyáznunk, ha vallyon jó, vagy rosz hittel tselekedte-e ezt, és az öszve-kaptsólt Jót el-lehet-e választani, vagy előbbeni nemére változtatni, ha el-lehet előbbeni nemére változtatni — akkor azt a' tulajdonosnak kívánságára meg-is kell tenni, ha pedig nem lehetne elválasztani, vagy változtatni. *Az újj Jónak más nemre való változtatása esetében; ha csak a' maga előbbeni vólt Jó-*

vának árrát nem kívánnyá inkább magának befizettetni, nékie adandó a' más nemre változtatott egész Jó. — *Az öszve elegyítésben, és a' hozzáadásban* pedig az öszve-elegyített, vagy öszve-adott Jók annak jönnek bírtokába, a' kié vólt a' drágább Jó, de úgy hogy ez a' maga Jóvától e' szerént megfosztatottnak kárát megfizesse; Ezt mindazonáltal tsak akkor kérheti-meg a' megfosztatott Fél, ha jó Lelkiesmérettel esett az illetén accessio, mert ha rossz lelkesmérettel esett-meg, semmi kár megfordítást nem kívánhat, sőt az erőszakoskodásért, és törvénytelen cselekedetért, büntetésre vonnattatik a' T. prolog. 5. t. és 1. r. 68. 2. r. 52. és 71. t. szerént.

17. *Az elegyes Accessionak hány nemei vagynak, és mi rendszabásokat kell ezeknek tárgyakban követnünk?*

Az elegyes Accessióknak három nemei vannak u. m. 1-ső A' Vetés, 2-dik a' Plántálás, vagy-is béültetés, és 3-dik a' haszon-vétel. A' két elsőre-nézve azon regulákat kell követnünk, mellyeket most a' szorgalom által való accessiokról számlálunk-elő. — A' mi pedig a' haszon vételeket illeti: ezekről a' következőket szükség' megjegyeznünk, u. m. hogy ezek két félek, *természetes, és törvény szerént való*, az első azok, mellyeket a' természet' a-

dománnyánál-fogva vészünk p. o. gyümölcs-fáknak haszna a' gyümölcs. — A' Törvény szerént valók azok, mellyeket a' 'Törvény' rendelésénél-fogva Jovainkra nézve vészünk, p. o. a' Házbér. — A' Természetesek megint vagy *önkéntesek*, az-az, tulajdonképpen természetesek, mellyekhez semmi szorgalmatosságunk nem járult; vagy *szorgalombéliek*, mellyeket ugyan a' természet' adománnyából vészünk, de szorgalmatosságunk által. — Mind a' kétfélék tovább vagy *függő*, vagy *már vett*, vagy ezután *vehetendő* haszonra osztattathatók. A' függő hasznok azok, mellyek még magok természetes állapottyokban fügnek, p. o. a' szárán függő gabona. — A' *vett-haszon* az, a' melly a' függőnek külömbféle hasznokra való fordítása által tétetik-meg. — A' *vehetendő haszon* az, a' mellyet egy szorgalmatos gazda vehetett volna, p. o. egy elhagyott Szőlőnek helyreállítására. — A' Törvény erejénél fogva való haszonvétel kétféle, *önkéntes*, vagy-is *közönséges és rendkívül-való*, és ez az, a' melly a' Jószág' birtokosságának különös szorgalmatosságából fólly, vagy különös mestersége által szereztetik-meg. A' haszonvétel Uradalmának elnyerésében a' következők régulákat kell tartanunk. — 1. A' Jószág' tulajdonossa a' bévétel által, a' Jószág' jövedelmit magáévé teszi, a' T. 2. r. 52 tit. értelmé szerént az *accessorium* a' maga fő Jova-

it követvén. — 2. Ugyan azt kell tartanunk a' T. 2. r. 71. t. 6. §. értelménél fogva arról-is, a' ki jó Lelkiesmérettel bír, valamelly idegen Jószágot a' vett, és elköltött haszonra nézve, úgy hogy ezt a' Jószág tulajdonosságát megbizonyító tulajdonosnak megfizetni annyival kevésbé tartozik, mennyivel bizonyosabb az, az írt Törvényből, hogy a' haszon-vételnek megfordítására, csak a' rossz lelkiismeretű birtokos köteleztessék. — a' függő hasznot mindazonáltal, úgy a' vett, de még elnem költött hasznot-is munkájának, és költséginek méltó megfizetése mellett, mind a' természetes igazság, mind pedig a' T. prolog. 2. t. 2-ik 3-ik és 4-ik §-ai és 2-ik r. 52. t. 9-ik §. értelmek szerint vissza adni köteleztetik, annyival inkább, hogy a' T. 2. r. 71. t. 10. §-a szerint a' Törvényes ítélet által a' birtokbéli jó-hit elenyésztetett. — 3. Más Jószágát rossz lelkiismerettel bíró, az e' szerint bírt Jószágnak mind természetes, mind pedig törvény erejénél fogva vett, és vehetett hasznokat megfordítani köteles, mert a' csalárdság senkinek sem használhat, 's büntetetlen sem maradhat, 'Sigmund 2. D. 7. a. a' Mátyás 5. D. 18. ar. 6. D. 27. a. és a' T. 1. r. 71. t. és 2. r. 71. t. 6. és 10. §-ai szerint. —

18. *Az Uradalom általadása Módgyai által mit értünk?*

Az Uradalom általadásból származó meg-

szerezés' módgyai által értetődnek, az egyezések mellett való általadások. — Az általadásokon pedig értyük azon cselekedetet, melly szerint a' maga Jószága eladására, tellyesszabadsággal, és akarattal-bíró, annak Uradalmát megáltható okból másnak, a' ki azt elfogadja, általadja. — Az általadást továbbá 1. Tselekedetnek mondjuk azért; mert az általadás nem eshetik meg csak gondolattal; hanem cselekedettel kell annak véghez-menni, még pedig óllyan tselekedettel, a' melyből az általadásra való akarat nyilván kitessék. — 2' A' Jószága eladására szabadsággal bíró' cselekedetének mondjuk azért; mert a' kinek törvényes szabadsága erre nintsen, az, Jószágának Uradalmát másnak által nem adhattya, a' T. 1. r. 58. és 59. Tit. szerént. — és 3. Akarattal bírónak mondjuk azért; mert a' Jószágok' Uradalma akarat-nélkül sem meg nem szereztethetik, sem elnem vesztethetik. — 4. A' maga Jószága tulajdonosságát mondjuk azért mert senki több Just másnak valamely Jószágban által nem adhat; mint a' mennyivel maga bír. — Megáltható okból, és az azt elfogadónak mondjuk azért; mert ha az ok, melynél-fogva az Uradalom által-adattatik, vagy természeténél fogva, vagy a' Törvény' erejénél-fogva, elégtelen, vagy pedig az, a' kinek által kívánnyuk adni, elnem fogadja, az általadásnak semmi ereje nintsen. — Ezen előre-való esme-

rettségeknék bévégezéseknék mennyünk által az ezen könyv-tárgyainak tétetett, és a' Jóságok-nak megszerzésekre, a' Hazánk' Törvénynei által megállított módokra, 's azok közzül legeg-lébb-is vegyűk-elé a' Praescriptiot. —

E L S Ő R É S Z

A' Praescriptiokról.

I. s ő F Ő C Z I R K E L L Y

A' Praescriptionak előre való esmerettségeiről, és azoknak megállításokról.

10. *Mit értünk a' Praescriptio, vagy-is idő-múlás által?*

Verbötzi Tripartitumának 1. r. 78. t. a' Praescriptiot, vagy-is időmulást úgy definiálja, hogy ez azon idő pontnak, melly a' Jóknak mind törvényes megtartásokra, mind pediglen vissza-szerszésekre a' Törvények által állittatott-meg, bételése legyen; minthogy pedig ezen állításban, tsak a' szerző Praescriptio foglaltatik, és az valamelly teréhtől megmentő, elhalgattatik, holott a' Definitionak, óllyan, tellyesnek kell lenni, melly a' Definitumnak minden ne-meit magában foglallya. — Szükségesnek tartjuk *Piklernek*, az Egyházi Törvényekről írt

második Könyvében ezen tárgyról való szövé-
sa rendében elő-adott Definitioját követni, a'
melly így következik: a' *Praescriptio* az *Ura-*
dalomnak azon megszerző módgya, melly sze-
rént törvényes időszakasz alatt folytatott
békességes bírtok - által valamely Jus, vagy
valamely megszabadulás szereztetik-meg. Azt
a' kinek részére a' *Praescriptio* munkálodik,
Praescribensnek, azt pedig, a' ki ellen mun-
kálodik, *Praescriptariusnak* mondjuk.

20. *Hányféle a' Praescriptio, czéllyára, mód-*
jára, és folyására nézve?

Ezen megállított Definitiohól láthatni, hogy
a' *Praescriptio* kétféle, u. m. *Szerző*, vagyis
Positiva, *Mentő*, vagy-is *Negativa*, az első az,
a' mely által a' *Praescribensnek* valami szerez-
tetik, úgy hogy annak megszerzése által tehe-
tősebb, 's gazdagabb lészen. a' *második* pedig
az, a' melly által ugyan a' *Praescribensnek* sem-
mi sem szereztetik-meg; hanem valamelly te-
réhtől, mely alatt az előtt nyögött, megmentő-
dik, p. o. Péter, Pálnak házat örök árron meg-
vészi, de mivel ehez Pál Testvéreinek, és szom-
szédgyainak közelebbi Jussok vagyon, a' *Prae-*
scriptionak bételése előtt Péter méltan tarthat,
hogy attól ezek által Törvény úttyán megfosz-
tatik, a' *Praescriptio* tehát azt mivel, hogy en-
nek bételése után Péter a' megvett háznak bír-
tokáról bizonyos légyen, 's ekkor ezen háznak

birtokával valóban gazdagabb-is lesz, 's ez a Szerző Praescriptio. — Péter Pálnak az házat azzal a' teréhvél veszi-meg, hogy ő tartozzék Pál' számára égy istállót tartani, de a' Praescriptio folyamattya alatt Pál ezen Jussával nem él, bételvén annakokáért a' Praescriptio' ideje, Péter ezen teréhtől megmenekszik, és ez a' mentő Praescriptio. — Módjára nézve megint két-féle: *szüntelen folyó*, vagy *folyamattyan félbe-szakasztatott*. — Az első az, a' mely a' Praescriptariusnak semmi cselekedete által folyamattyan meg nem háborgattatik, és ha a' törvényes idő pontot elérte, *tellyesnek*, vagy *is completának*, ha pedig még el nem érte *Incompletának*, vagy *bé-nem töltnek* neveztetik. —

A' *félbe-szakasztatott* pedig az, a' mely a' Praescriptariusnak ellenvetése által, minekelötte végső pontyára elért volna, eltöröltetett, úgy hogy az ellenvetésnek tétele előtt lefolyt idő egészszen elenyészik, 's azon pontól kezd megint újra folyani. — Ha végre a' Praescriptarius, vagy a' ki ellen a' Praescriptio foly, és munkálodik bizonyos időszakasz alatt olyan állapotban helyheztetik; hogy maga Jussainak védelmére elégtelen legyen, vagy pediglen az idő környülállásai olyanok, mellyek miatt a' Pólgárok magok törvényes Jussaiknak óltalmok-
ra nem munkálódhatnak, az ilyen idő szakaszok a' Praescriptiora alkamatlanok, és mint ólyan-

nok a' lefolyt Praescriptio' Esztendeiből levo-
natandók, az ilyen időkre - nézve a' praescri-
ptio *alúvonak* mondattatik, ilyen t. i. a' Prae-
scriptariusra-nézve, ha ez, vagy maga Pogány
fogságba, vagy Számkivetésbe küldött apjával
elútazott, — és véllé múlatott a' T. 1. r. 79. t.
szerént, az idő környülállásaira nézve pedig il-
lyenek azok az Esztendők, mellyekben belső
háború, nagy éhség — és Pestis uralkodott; mert
mind ezen környülállásokban lehetetlen a' Pól-
gároknak magok magányos Jussaiknak fenntar-
tásokra munkálkodniok. —

21. *Melleyek a' Praescriptionak kutforrásai?*

A' Praescriptionak kutforrásai e' kettő: a'
Praescriptariusnak a' Praescriptio alatt lévő Jók-
nak elvesztésében való *megegyezés*, és *má-
sodszor* mind a' Fejedelemnek, mind pedig a' nép-
nek a' Praescriptio törvényébe *egyenlő köz meg-
egyezések*, és innét a' végső szükségén kívül-
is fölyő *jeles Uradalmi Jus* (Jus eminentis
Dominii.)

22. *Mit értünk a' Praescriptio' törvényén
és ezen törvénynek behozatalára a' Törvény
hozót mi okok indították?*

A' Praescriptio' törvénye pedig azon rend-
szabás, mely szerént a' Fő Uralkodói hatalom
megállította, hogy ha valaki maga elidegeni-
tett Jovainak vissza-szerzésekre való Jussát bi-
zonyos, és meghatározott idő alatt fenn nem

tartya, azokat veszesse-el, és elvesztve ezen Jók mennyenek - által a' szorgalmatos bírtokosnak Uradalmába, a' mint e' megtetszik a' T. 1. r. 78. t. 1. §-ból. — Azon indito okok továbbá, mellyek a' Törvény-hozót, a' Praescriptio' Törvényének hozatalára indították, a' következőkben állanak. — a) Hogy az-által, a' perek' halhatatlansága megakadályoztassék. b) Hogy az Uradalmaknak bizonytalan sorsok megállittassék. — c) Hogy az alattvalóknak, vagy is Pólgároknak figyelmetességek, szorgalmatosságok felélesztessék. — A' mint ezt *Hugó Grotius*, a' hadakozás, és békesség kötés Jussáról írt könyvében böltsen feljegyezte. —

25. *Mellyek a' Praescriptio' ellenségei?*

Ellenségei, és akadályai a' Praescriptio-nak a' következők: a) A' praescribálandó Jószágnak elidegeníthetetlenlése, a' mely a' Praescriptiot semmivé teszi. b) A' Praescriptariusnak tehetetlenlése (*Impotentia Praescriptarii*) a' mely a' Praescriptiot aluvónak teszi. — c) A' Praescriptariusnak ellenkezése, a' melly a' Praescriptiot félbe-szakasztja.

24. *Mit értünk a' Praescriptiot félbe-szakasztó módok alatt, 's hányfélék azok, 's a' Just fenn-tartó módok között mik számláltnak?*

Azon tettek, 's cselekedetek, mellyekkel a' Praescriptarius, a' maga ellenkezését kinyilat-

koztattya, a' Praescriptiot félbe-szakasztó módoknak hívattatnak. — Ezek pedig két félék, vagy tsak *sustentativum*, az az: a' Just fenn tartó módok, vagy *revindicativum*, az az: az elidegenített Jókat vissza-szerző módok. — A' Just fenn-tartó módok azok, mellyek azt mive-lik, hogy a' Praescriptariusnak elidegenített Jószága' elvesztésében való megegyezése nekie tellyességgel nem tulajdonittathatik, ámbar a' Jóság a' Praescribens kezében légyen-is, ezen módoknak ereje a' következendő. — 1. Hogy az elkezdett; de még hénem tölt Praescriptiot félbe szakasztya. 2. Szabadságot nyujt arra, a' Praescriptariusnak hogy a' Praescriptionak e' szerént lett megakadályoztatása pontyától elkezdve, az ujjonnan főlyni kezdett Praescriptionak törvényes ideje alatt a' Jóság' bírto-kossát megperelhesse. — 3. A' Bírónak hatal-mat ád a' szerző Levél titulussának elrontásá-ra, az az, a' szerző Levelet törvényes Itélet mellett elronthatová teszi. —

Nemei ezeknek.

a) Minden törvényes Protestatio, a' T. 1. r. 79. t. 2. §. szerént. b) A' Reclamatiok, vagy is ellene-mondások, a' T. 1. r. 72. t. szerént. c) A' Retractatiok, a' T. 1. r. 109. t. 1. §. és 128 t. értelme szerént. d) A' Törvényes admoni-tiok, a' T. 1. r. 60. t. szerént. — e) A' Per

follyamattyan kívül való tiltások, a' T. 1. r. 85. t. 1. §. szerént. — f) A' tellyesítésben nem vett Perek' mozdítása a' T. 1. r. 71. t. 1. §. szerént, vagy-is rövidebben mondva a' Perben való idéztetések, mellyeknek nemei, a' Citatio, Evocatio. Végtére a' Birtokból való kiűzetés, ha mindgyárt tökéletességre nem ment-is a' T. 1. r. 30. t. és 3. r. 14. t. szerént. Ugyan-is ha a' T. 1. r. most citált 30. t. szerént a' nyilván való, a' 3. r. 14. t. 5. §. szerént pedig a' titkon való ellene mondás, a' Praescriptiot félbe-szakasztja, annyival inkább félbe kell szakasztatnia a' kiűzésnek.

25. *Mellyek a' vissza-szerző módok? 's mit kell jegyeznünk a' Spoliumos Processusról?*

A' vissza-szerző mód, az elidegenített, vagy elfoglalt Jószágnek tökéletes vissza-vételében áll, a' mely vissza-vétel vagy erőszakos vissza-foglalás által a' T. 1. r. 68. t. fogva, vagy pedig az A. 3. r. 8. t. 1. a. fogva indított Spoliumos Processus uttyán eshetik-meg, melyről rövideden, ezeket kell megjegyezni: hogy ha valaki, másnak Jószágát, mellyet Esztendönél tovább békességesen bírt, erőszakon elfoglallya, a' megkárosított Személynek a' T. 1. r. 68. t. szerént tellyes Jussa vagyon abból Esztendő alatt, hasonló erőszakkal az erőszakoskodót kikergetni, vagy mivel ez több rosszszakkal vagyon öszve-kötve, a' most írt A-

probatális 3 részbeli 8. t. szerént, a' kerület-béli Generalis Székre Instántia mellé való certificatioval perbe szállitva, azon Generalis Szék Itélete által az elfoglalt Jószágnak, és okozott kárnak vissza-adására, és megfordittására szorittatni, és ez a' *Spoliumos processus*, mely Summariusnak-is neveztetik, azért, hogy itten a' kifogások-is a' per derekával együtt láttatnak-el, még pedig úgy, hogy semmi graduale remedium helyt nem nyerhet, és semmi potentia büntetésének keresése se jöhet közbe, az egy vissza-adáson kívül, az Executioja-is a' rendes perek folyamottjától különböző, mert ezen perben az Itélet Válaszképpen adattatik-ki, 's azért a' Válaszban az Itélő Szék által Biztosok neveztetnek-ki, kik a' hatalmaskodót, a' Jószágnak leendő kibotsáttására törvényesen megintsék, 's a' tizenötöd napnak eltelésével, ha nem engedelmeskedne, jelentést tegyenek, melynek vételével, a' rendszerént-való Executor, ha a' szükség úgy kívánnya Vármegye erejével-is véghezviszi az Executiot, még pedig úgy, hogy akkor az engedetlenségért egy minor potentia büntetését-is exequal az hatalmaskodón, és a' szerént a' megkárosodott Személyt Jószágának bírtokába vissza-teszi, a' kinek-is hatalmában áll a' hatalmaskodót, a' hatalmasságért újj processussal megkeresni; ezen *Spoliumos processus*nak helye nints akkor, a' mikor az el-fog-

laló az el-foglalt Jószághoz immediata, vagyis egyenes Successioval bir. —

26. *Mit értünk az usu-capio által?*

A' Praescribens birtoka a' Praescriptionnak ideje bételése előtt *usu-capionak* nevezetik, vagy-is haszonvételnek, és ha a' Törvénytől a' Praescriptionnak tellyes vóltára kiszabott idő pontot az usu-capio elérte, *Praescriptionnak* mondattatik; tehát az usu-capio, és Praescriptio között ez a' két külömbség vagyon. — a) Hogy a' Praescriptio az usu-capionak szüleménnye, és akkor születik, midőn az usu-capio, a' Praescriptiora meghatározott időnek végső pontyát elérte. — b) 'S egyszersmind az e' szerént született Praescriptio, Peremptorialis exceptiová, vagy-is enyésztető kifogássá válván, a' Praescriptariusnak minden további keresetét a' praescribált Jókra nézve egészszen elenyészteteti, úgy hogy se személyyére, sem a' Jószágra nézve actoratussa többé nem lehet. —

27. *Az eddig előhozott állatások mitsoda Fundamentumokon épülnek?*

A' fennebbi állatások a' következő Fundamentumokon állanak, és pedig: 1. Hogy a' Praescriptio, az uradalom megszerzésére szolgáló egyik hathatós mód légyen, bizonyos ezekből; mert a' Praescriptio peremptorialis exceptio, a' peremptorialis exceptionak pedig ereje az, hogy a' Praescriptariusnak keresetét,

mind személyére, mind a praescribált Jószágra nézve elenyészteti, tehát ezáltal a Praescriptarius Uradalma által-megy a Praescribensre, mint a kinek a Praescriptio törvényénél fogva Jussa vagyon a Praescriptio kifogásával élni, ennél-fogva tehát a Praescribens Ura léssen a praescribált Jóknak. — 2. Hogy pedig mind szerző, mind mentő Praescriptio légyen Hazánk Törvényei által megállítva, bizonyos e következőkből, és pedig: a) A szerzőre nézve a T. 1. r. 79. t. 1 §. szerént fekvő Jóknak Praescriptioja megvagyon állítva, melyeknek Praescriptiojával a Praescribens Birtokos tehetőbb léssen, tehát megvagyon állítva a szerző Praescriptio-is. b.) Ugyan a T. 1. r. citált Törvényének értelménél-fogva a Perek, a 78. T. 3. §. szerént pedig a hatalmasságok, a 82. t. szerént továbbá az őllyan zálog Summák, mellyekről szólló Levelek ugyan a Creditornál maradtak; de az azok mellett zálogba adott Jók, a Debitornál találatnak, ha csak hatalmas elfoglalások meg nem bizonyittathatik, praescribáltatni rendeltetnek, mind ezen Praescriptiok által pedig az ez-előtt fennálló terhek alóll megmentődik a Praescribens, és ennél-fogva megvagyon állítva tehát a mentő Praescriptio-is Törvényeinkben. 3. A Praescriptio törvényének hozatalára fenn eléhozott indító okok a praescribált Jószágra Uradalma

általadására, elégséges okot foglalnak magokban; ugyan-is a' Pólgári Törvényeknek közönséges czéllyok, a' Pólgári Társaság' boldogsága' elémozditása, melly a' köz-bátorságban áll; már a' Praescriptio' Törvényének béhozatalával a' köz-bátorság tökéletesen elémozdittatik. mert a) A' köz-bátorság áll a' Társaság tagjainak szivek' megegyezésében; felbomlik pedig a' szüntelen való perlekedések által; midőn tehát a' Praescriptio a' Perek' halhatatlanságát eltörli, a' Pólgároknak szivek' köz-csendességét állittya-helyre. — b) Az Uradalmok' bizonytalansága az örökös pereket hizlalja, és ez által azt miveli, hogy a' Birtokos maga' Uradalmáról bizonytalan lévén, a' maga Birtokát elhagyja; midőn tehát a' Praescriptio az Uradalmokat bizonyossá teszi, a' Birtokosokat magok Jóságaiknak megmiveltetésekre felsekenti, 's ennélfogva. c) A' Praescriptáriusokat szemességre, és a' visszaszerezhetendő Jovakhoz-való Jusoknak fenntartásokra buzdittya; a' Praescribenseket pedig a' Praescriptionak megállásával, különös szorgalmatosságra indittya, a' Pólgárok' szorgalmatossága a' köz-társaság' vagyonyait neveli, e' pediglen a' népesítést előmozdittya, és a' köz-társaságot újabb erővel felsegéli. — Melyekből általláthatni, hogy a' Praescriptionak törvénye' béhozatalával a' Pólgári

Társaság' bátorsága előmozdított, tehát hátran állithattyuk azt, hogy az ezen Törvénynek béhozatalára szolgáló indító okok, az Uradalmok' általadására elégségesek lettek légyen.

4. Az Uralkodói Fő hatalomnak-is telyes szabadsága vólt a' Praescriptio Törvényének, mint a' mely a' köz-társaság' bátorsága' megszerzésére hathatós eszköz, béhozatalára kivált akkor, a' mikor abban mind a' Törvényhozó Nép, mind a' Fejedelem megegyezett, és a' Praescribált Jovak Uradalmának elvesztésében, tökéletes megegyezése járúl a' Praescriptariusnak-is; megegyezett mondám a) A' Törvényhozó Nép a' Törvény-hozatalban, midőn azt Országgyűlésén megállította. — b) A' Fejedelem, midőn az Országgyűlése' articulussait megerősítette. — c) A' Község, az alattavalóság' egyezésénél-fogva (per Pactum Subjectionis) d) A' Praescribált Jószág' elvesztésében, tökéletes egyezést jelenti-ki a' Praescriptarius akkor, a' mikor a' Praescriptio Törvényének erejénél-fogva Jószágának örökös elvesztését tudván, veszendő Jószágának vissza-szerezhetésére szolgáló Jussának fenntartására a' Törvényektől megállított módokkal nem él.

5. Hogy a' Jószág' elidegenithetetlensége a' Praescriptiot megsemmisitheti, bizonyos abból; mert a' Praescriptio az Uradalom' megszerzésére törvényesen megállított mód, annak pedig, a' mi eli-

degenithetetlen Uradalmát sem elveszteni, sem megszerezni nem lehet, tehát Praescriptio alá sem jöhet. — 6. A' Praescriptionak fundamentos talp-köve, a' Praescriptariusnak alattomos, vagy-is néma megegyezése, az ellenkezés pedig az illetén néma megegyezést eltörli, a' honnan önként következik, hogy a' Praescriptárius' ellenkezése a' Praescriptiot félbeszakasztja; ellenkezik pedig a' Praescriptárius mind annyiszor, valahányszor vagy a' maga Jussának fenntartására szolgáló módokkal él, vagy pedig a' Praescriptio alatt lévő elidegenített Jószágát tökéletesen vissza-szerezni törekszik. 7. A' Praescriptarius' tehetetlensége-is árt a' Praescriptionak, mert a' Praescriptio csak olyanok ellen szolgálhat, a' kik a' magok Jószágoknak elidegenítését tudgyák, ahhoz-való Jussoknak fenntartására szolgáló módokkal élhetnek, és ezekkel-való élest önkéntesen elhagyván, Jószágok' elidegenítésében megegyeznek, ha tehát valaki maga Jószágát elidegenítve lenni nem tudgya, vagy ha tudgya-is; de annak vissza-szerzésére, vagy legalább erre-való Jussának fenntartására szolgáló módokkal telyességgel nem élhet, az ilyenről nem lehet feltenni, hogy maga Jószágának Örökös elidegenítésében megegyezett volna, ennél-fogva tehát a' Praescriptarius tehetetlensége a' Praescriptiot aluvóvá té-

szí. 8. A' Praescriptiót a' Jusnak fenntartására, vagy visszaszerezésére szolgáló módok félbeszakasztyák, a' honnan önként következik, hogy a' mely Praescriptio a' szerént félbe nem szakasztatik, az egymásután folyó, és ha még el-nem érte a' törvényes idő-pontot, *nem tellyes*, ha pedig elérte, *tellyes* Praescriptio légyen, így tehát Törvényeinkbe, valamint a' félbeszakasztott, úgy a' folyó tellyes, és nem tellyes Praescriptio - is megvagyon állitva. Lásd ezekről a' T. 1. r. 23-dik 78-dik és 79-dik titulussait.

II. F Ö C Z I K K E L Y.

A' P r a e s c r i p t i o feltételeiről.

28. *A' Praescriptionnak megálhatósága mi csoda feltételektől függ?*

Minthogy az Uralkodói Fő-batalom; melynek czélja mind a' közönséges bátorság, mind pedig a' köz-társaság Tagjainak külön-véve Jussaiknak fenntartása, és bődogságok' előmozdítása, törvényes ok nélkül a' Birtokost törvényes Birtokától meg-nem foszthattya, arra-nézve a' Praescriptionnak, mely által a' Praescriptárius Jovaitól megfosztatik, bizonyos feltételekkel ruházva kell lennie, a' mellyek-is ezen Deák versetskében foglaltatnak:

*Quatuor legitime praescribunt Conditiones:
Res apta, Juris titulus, possessio, tempus.*

A' mely annyit téssen, hogy a' Törvényes Praescriptionnak megállithatására ezen négy feltételek kívántatnak. — a) Hogy a' praescribálandó Jovak a' Praescriptiora alkalmasok legyenek. b) Hogy bizonyos, és törvénytől megállított titulus mellett birattassanak. c) A' békeességes Birtok. d) A' Törvénytől a' Praescriptionnak megállítására kiszabott idő.

29. *Miért mondjuk, hogy a' Praescriptionnak megállithatására a' praescribálandó Jovaknak alkalmas vóltok kívántatik? 's nevezet szerént minő Jovak azok, melyek természeteknél-fogva Praescriptio alá nem jöhetnek?*

Hogy a' Praescribálandó Jovaknak alkalmas volta kívántatik, megtetszik abból, mert a' fennebbi bizonyítások-szerént a' Praescriptio az Uradalom' megszerzésére szolgáló eszköz, már pedig a' Jóság' elidegenithetetlensége, az Uradalom' megszerzésit meggátolja, önként következik tehát, hogy a' Jovaknak a' Praescriptiora alkalmas volta azt kívánnyá, hogy a' Praescriptio alatt való Jovak elidegenithetők legyenek, külömben a' Praescriptio az Uradalom' megszerzésére semmit sem fog munkálódni; megkívántatik pedig ez azért, mert vagnak bizonyos Jovak, melyek természetek-szerént, mások pedig a' Törvényt-hozónak rendelkezésénél-fogva elidegenithetetlenek, és pedig ter-

mészeteknél-fogva ilyenek a' következendők:—

a) A' melyek az emberi Commerciumtól, vagy is haszonvételtől kivannak véve, milyenek a' Szent, és Szerzetes, ugy az Ecclesiai Jovak. —

b) Olyanok, a' melyek magános Uradalom alá vétetni tilalmaztatnak, milyenek a' közönséges Jovak p. o. a' Vár' falai, közönséges utak, utszák, és a' Korona' Jovai, vagy közös Jovak, mint az Aër, a' folyó-víz, és a' világosság, vagy a' Közönségeknek osztatlan Jovai, a' Közönségek' tagjaira-nézve, p. o. a' köz-legelők, malmok, és más folyóbéli haszonvételek. — c) Az olyan Jovak, melyek az Örökös Uradalom általadására elégtelen titulussal szereztettek-meg, p. o. a' Zállagos Jovak, Árendás Jovak, vagy a' Depositumok, az-az, valakinek gondviselésére bizott ingó Jovak. d) Hibás, és megnem jobbitható titulussal szerzett Jovak, p. o. lopás, elragadás, vagy más csalárd mesterségek által kicsikort Jovak. — e) A' szorossabb értelmű ingó Jovak' szüntelen változó állapottyok miatt. f) A' határ jegyek, mint közönséges és közös Jovak. — g) A' Nemesség, mely a' T. 1. r. 3. t. 7. §. szerint, csak a' Fejedelemtől, vagy az A. 3. r. 41. t. szerint az Ország' Rendjei, és Fejedelemtől szereztethetik-meg.

30. A' Törvényhozónak szabad tetszésénél-fogva, a' Praescriptio' sólyamottya alól minő Jovak vétettek-hi?

A' Törvény-hozónak szabad tetszésénél-fogva, a' Praescriptio' folyamattya alól kivett Jovak közzé számláltatnak. a) Az osztózó Atyafiaknak osztott, és osztatlan Jószágaik, úgy, hogy ezekben Atyafi, Atyafi ellen Praescriptiot nem allegálhat, a' T. 1. r. 46. t. 6. §. ezen szavai szerént: Nam super Haereditario Jure, et proprietate Juris Possessionarii inter Fratres Praescriptio nunquam est admittenda, az-az, az Ős Jusra, és a' Jószág' tulajdonosságára-nézve, az Atyafiak között Praescriptiot soha sem lehet megengedni, oka pedig ennek az, hogy az osztózó Atyafiak' osztályosságok, és azon egy Törsökből vett származásoknál-fogva egy Személynek tartattatnak; 's e' mellett a' T. 1. r. 46. t. szerént egymást evincalni tartoznak, már pedig ezen kötelesség a' Praescriptioval együtt nem járhat azért; mert ez által az osztózó Atyafi Jovaitól megfosztatik, az Evictio pedig az osztózó Atyafit, osztózó Attyafiának károsittatása ellen-való védelmére, és annak megnem szerezhetése esetében, a' kárnak megfordítására kötelezi, tehát a' Praescriptio az Evictioval nyilván ellenkeznek, 's így az Evictio a' Praescriptiot az Atyafiak között kirekeszti az olyan Jovakra-nézve, melyekben vagy megosztottak, vagy megosztozhatnak, vagy a' melyeket egyenlő Jussal használnak, ezekre-nézve mondám elébb azért, mert ha az osztály után

valamelyik Testvérnek más uton, és Jusson, 's a' több Testvéreknek nevek' bé nem tétele nélkül szerzett Jószágá lenne, arra-nézve a' több Testvérek idegeneknek tartattatván, a' T. 1. r. 47. t. 2. és 3. §. szerént, méltán praescribálhatnak; másodsor azért, mert a' hatalmas cselekedetek, azok-iránt folyó perek, és büntetések közötték-is praescribáltathatnak a' T. 1. r. 78. t. szerént. *b)* A' Leányi negyed' kifizetése mellett csupa fiat illető Jovak a' Leányok által nem praescribáltathatnak, azért; mert noha ezek a' T. 1. r. 60. t. 9. §. szerént, az illetén Jószágokra-nézve azon esetben, a' midőn Leány, és Fiu-ágbéliek között a' Jószág' megvásárlása elsőségéről támadna vételkedés, a' Fiakra-nézve idegeneknek tartattatni mondattatnak; mivel mindazonáltal egyfelől a' Szomszédok, és más idegenek felett-való elsőségek ugyan ezen Törvény által nékiek adattatik, másfelől pedig a' T. 1. r. 6. t. 4. §. és 19. t. szerént, a' Királyi adományon-kivül szerzett Jovakból egyenlőképpen osztznak a' Fiakkal, a' Fiat illetőkbeől pedig a' T. 1. r. 6. t. 3. §. szerént Leányi negyedet kapnak, a' Fiakkal valóságos osztályos Atyafiai, mint olyanok pedig az előbbeni pontban megírt okoknál-fogva, az illetén Jószágokban nem praescribálhatnak. — *c)* Fennebb azt írók: hogy a' határ-jegyek mint közös, és közönséges Jovak, nem praescribál-

tathatnak, a' T. 1. r. 85. t. 3. §. pedig azt mondja; hogy a' határ-jegyeknek öszvezavarodásával kaptsolt határbéli részetskék sem praescribáltathatnak, az honnan könnyen ellentvetetne valaki; hogy a' határ-jegyeken belől fekvő, egymástól métákkal megkülömböztetett egész Fundusok sem praescribáltathatnak; de ezen állításnak elleneáll a' T. 1. r. 78- t. 3. §. és 3. r. 15. t. melyek szerint a' Városi Pólgárok között-is a' Praescriptio hely adattatik, melynek semmi helye nem lehetne, ha a' métákon belől fekvő Fundusok nem praescribáltathatnának; mert az A. 2. r. 8. t. 1. a. szerint a' pura Fiscalitásokban; milyenek a' Városok-is, Praescriptio nem folyhat, annálfogva a' Városok' egész határi nem praescribáltathatnak; de a' határ-jegyekkel öszvekaptsolt részek sem praescribálhatók a' T. 1. r. 85. t. 3. §. szerint, — tehát a' Városiak között folyó Praescriptio a' métákon belől egész Fundusokra nézve határoztatik, 's ha itten ezek praescribálhatók, tehát a' másféle határookban-is praescribálhatóknak kell lenniük. — d) A' tulajdonképpen ingó Jovak magok szüntelen változó állapottyok miatt a' mint annak rendében megmondók, természeteknél-fogva Praescriptio alá nem jöbetők, ellenben a' Törvény' értelménél-fogva ingó Jovaknak megállított fekvő Jovak, ha örökös titulussal szereztettek, a' Praescriptio' mun-

kalkodása által örökösítettnek-meg többnyire a' T. 1. r. 78. t. 2. §. szerént — ellenben ideigvaló Uradalom' titulussával, milyenek a' Zállogosok, szerzett fekvő Jovak nem praescribáltathatnak a' T. 1. r. 82. t. szerént.

31. *Szükséges-é a' Praescriptionak megáhatására az Uradalom' által-tételére szolgálható Törvénybéli titulus? 's ha igen, annak müllyennek kell lenni?*

2. Megkivántatik az Uradalom' által-tételére szolgáló törvénybéli titulus-is, az az, a' Törvényektől az Uradalom' által-vételére elégségesnek meghatározott ok; mert a' Praescriptio az Uradalomnak szerző módgya, már pedig semminémű Jóknak Uradalma meg nem szereztethetik kölömben, ha csak annak kezdeté, a' Törvényektől az Uradalom' megszerzésére elégségesnek megállított valamely okon, nem gyökereztetik, — és azért a) Minthogy az Uradalom' kezdetének okai, vagy óllyanok, mellyek a' Törvények által helyben hagyattak, és ezek *Törvényeseknek*, vagy óllyanok, mellyek a' Törvényektől tilalmaztatnak, és ezek *Törvényteleneknek* neveztetnek; a' Praescriptio pedig Törvénytől megállított módgya a' Jóknak Uradalma megszerzésének, önkéntes a' következés, hogy a' Praescriptio megállítására törvényes titulus kivántassék b) A' Praescriptio a' praescribált Jóknak örökös Uradalmát szerevén-

meg, a' Praescribensnek, önkéntes a' következés, hogy a' Praescriptionnak megállítására olyan Törvényes titulus kívántassék, mely az elfoglalt Jószág' megörökösítésére elégséges legyen, a' honnan által-láthatni; hogy csak ideig-való Birtok titulussaival szerzett Jók, p. o. zálog, árenda, depositum, — vagy tetszésig-való bírhatás titulussainál-fogva, a' mellyek t. i. Örökösítésre elégtelenek, szezett Jók, a' T. 1. r. 82. t. szerint nem praescribáltathatok.

c) A' Praescriptio megállítására, mindazonáltal, nem kívántatik, hogy az illetén birtok titulussa mind magánoson véve, mind az, azal elfoglalt Jókkal öszve-kaptsólva tekintve törvényes legyen; mert az ilyen titulussal szerzett Jóknak Uradalma oly' tökéletes, hogy annak megerősítésére semmi Praescriptio nem kívántatik. — Tehát elégséges, ha magánoson véve, a' Birtok titulussa Törvényes, ugyan-is ennek megerősítésére a' tellyes Praescriptionnak ereje munkálódik.

d) Innen véve már a' dólgot, mivel ha a' minden környülállásoktól elvonva tekintetben vett elfoglalás, — (occupatio) az örökös Uradalom' által-tételére elégséges titulus, semmi sem állhat ellent annak, hogy a' hatalmas elfoglalás-által elfoglalt Jók, tellyes Praescriptionál-fogva megerősíttethessenek a' T. 1. r. 23. t. szerint akkor kivált, a' mikor a' Praescriptionnak ideje' bételésével, a' hatalmas-

ság' törvénytelenységétől a' Praescriptariusnak jóvá hagyásánál-fogva megtisztúl. —

32. *A' Birtok szükséges-é, és milyennek kell lenni?*

3, A' Praescriptio megállítására fenebb mondok, hogy szükséges a' békességes birtok, megtetszik ez abból, hogy a' Praescriptio Uradalmi szerző-mód, már pedig a' Jóknak Uradalmát az azokban csupa időtöltés kedviért való mulatással nem lehet megszerezni; hanem annak megszerzésére szükségesképpen megkívánatik a' Jóknak maga hasznára leendő fordításra elintézett akarattal való elfoglalása, ezen elfoglalás pedig maga a' Birtok, és mivel a' Praescriptio a' Praescriptarius' megegyezésén fundáltatik, a' kinek ellenvetése a' Praescriptiot félbeszakasztja, önként következik, hogy a' Praescriptio-nak megállítására a' Birtok, 's még pedig a' szüntelen folyó békességes Birtok elkerülhetetlenül szükséges legyen. —

33. *Hát a' meghatározott időszakasz mi hasznára szolgál a' Praescriptionak, és az hány Esztendőkből áll?*

Minthogy a' békességes Birtokot, bizonyos időnek meghatározása - nélkül a' Praescriptio mellett megállítani nem lehet, azért: mert a' Praescriptionak bételésit e' nélkül sem a' Birtokos meg nem tudhattya, sem a' Bíró meg nem határozhattya, önként következik, hogy a' Prae-

scriptionnak megállítására a' békességes Birton kívül, a' Törvények-által megállított bizonyos időszakasz-is kívántatik. — Ezenn időszakasz, a' Jóknek külömbféle természetekre néve külömböző: ugyan-is. — a) A' Királyi adomány alá-vetett Fiscalis Jószágokra-nézve, a' Vármegyéken a' T. 1. r. 25. t. és 78. t. 2. §. szerént, Száz Esztendő, a' Székellyek között pedig azokra-nézve, a' kik magok Jószágaikba Jus regiumot, Királyi adomány Levél vétel-mellett bémem hoztak, az A. 3. r. 76. t. 7. Ar. szerént, 32 Esztendő, azokra-nézve pedig, a' kik Jus regiumot hoztak-bé, Jószágaikat, a' Vármegyebéliekhez ez által hasonlónvá tévén, 100. Esztendő vagyon határozva, ugyan azon Apr. Articulus szerént mondom pedig: hogy a' Királyi adomány alá-vetett Fiscalis Jókra nézve; mert a' pura Fiscalitásokban az A. 2. r. 8. t. 1. Art. szerént Praescriptio nem folyhat. b) Minthogy az Egyházi Jók az Egyházaknak, és Egyházi Személyeknek Sz. István' 2. D. 2. cikkelye, a' T. 1. r. 10. t. 3. §. úgy szintén az Apr. 1. r. 5. t. 1. art. szerént, úgy vannak adattatva, hogy azok a' Szentégyházokról és Szentégyházi Személyektől soha elne idegenitessenek, és az Országgyűlése-által megállított természetete a' Jóknek, magános Embereknek tettéses tetteikkel megnem változtathatik, önként következik, hogy ezen Jók, míg magok e'béli

termézeteket fenn tartják, világi Emberek-által nem praescribáltathatnak, világi Emberek-által mondám azért: mert az Egyházi Jók-is, Egyházi Személlyek-által a' T. 1. r. 78. t. 2. §. szerént 40. Esztendőök alatti békességes Birtok mellett praescribáltathatnak azért: — mert ezen Praescriptioval az Egyházakról közönségesen véve, 's következőleg czéllyoktól elnem idegenítettnek, — c) A' Nemes Jószágokra-nézve, mind a' Vármegyéken, mind a' Székelységen 32 Esztendő vagyon határozva a' T. 1. r. 78. t. 1. §-ban d) A' Szabad Királyi Városokra nézve egy Esztendő, 's egy nap, a' Mező Városokban a' bevett különböző szokásnál-fogva már 12. Esztendő, már 1. Esztendő, és 1. nap; a' Szászok között pedig 12. Esztendő vagyon határozva a' Praescriptionak tellyes bétélésére. Lásd erre a' T. 1. r. 78. t. 3. r. 15. Titulussait, és a' Szászok' Statutumának 3-dik Könyve 6-dik Fő Czikkellyének 18-dik §-át.

III. FŐ CZIKKELY

A' Praescriptio' munkálkodásairól.

34. *A' Praescriptionak minő munkálkodásai vagynak, a' Praescriptarius jelen-való, és törzsökös Uradalmára nézve? és a' jelen-való Uradalom kinek adattatik által?*

A' T. I. r. 23. t. és az A' 4. r. 1. t. 20. és 44. Art. szerént, a' Praescriptio valamint fennebb-is említők, peremptorialis exceptio, mellynek az az ereje vagon, hogy mind a' Személlyre, mind a' praescribált Jókra-nézve a' keresetet egészszen elenyésztesse, ez által tehát a' Praescriptarius, a' maga jelenvaló, vagy-is mivelő Uradalmát egészszen elveszti a' Praescribensre-nézve, annakokáért a' Praescriptio-nak első munkálkodása az, hogy idejének bételésével a' Praescriptariust, praescribált Jovainak, jelen-való Uradalmától megfosztya, a' Praescribensre-nézve. A' mi a' Praescriptarius törzsökös Jussát illeti, minthogy ez nyilvánvaló, és ezen kifejezésben: *Nullum Jus, nullamve Juris, et Dominii proprietatem pro se reservando*: az az; *Semmi Just, és Uradalmi tulajdonosságot magának fenn nem hagyván*, foglalt lemondással enyészttethetik tsak-el; a' Praescriptioban pedig, a' Praescriptariusnak halgatásból kihuzott jóvá-hagyásából tétetik-által a' Praescribensre, a' praescribált Jóknak Uradalma, önként következik, hogy ha csak a' szerző Levélben, a' most megírt nyilvánvaló lemondás bé nem foglaltatik, a' Praescriptariusnak törzsökös Jussa elnem enyészttetik, arravaló-nézt a' Praescribensnek magva szakadtával a' praescribált Jók koránt sem mennek a' Fiscusra, hanem vissza-térnek a' Praescriptarius'

bíródalmába ; innen az-is következik, hogy ha a' Szerző-levélbe, a' fenn írt *nullum Jus clausula* bevagyon írva, azon esetben, a' Praescribens' magva szakadtával az illetén-képpen praescribált Jók a' Fiscust illetik azért: mert az elidegenítő a' törzsökös Jussáról-is nyilván lemondott. A' jelenvaló Uradalmát a' praescribált Jóknak, a' Praescriptio általadgya a' Praescribensnek ; mert ennek vagon szabadsága a' kereset' rendében a' peremptorialis Praescriptiobéli exceptionak megtételére.

35. *A' Praescriptio külsőképpen tekintve, igazságos-é — hát belsőképpen véve, — és mit kell tartanunk, ha az usu-capio rossz hitű volt?*

A' Praescriptio külsőképpen tekintve, igazságos, mert a' Fő Uralkodónak kötelessége, a' köz Társaság' Jovát, boldogságát, és bátorságát, mely a' Pererek' halhatatlansága-által leginkább gyengítettik meg, minden úton, módon előmozdítani, midőn tehát a' Praescriptioval, a' Praescriptariusnak perlekedésre-való Jussa elenyésztetik, és a' Praescribensnek, a' Praescriptio peremptorialis kifogásának megtételére való szabadsága által, az örökös perek eltöröltetnek, önként következik; hogy a' Praescriptio, mint a' köz-társaság'nak előmozdítására szolgáló-eszköz, külsőképpen igazságos legyen; de belsőképpen-is igazságos; mert a' Fő Uralkodó jelesebb Uradalmánál-fogva restes Praescriptariusnak jelenvaló Uradal-

mát elvehette, sőt elvenni tartozott, midőn ezáltal a' fennebbi megmútatások szerént, a' közböldogság elémózdittatik; de valóban elisvette, midőn a' T. 1. r. 23. 78. 79. 82. és 85. úgy 3. r. 15. Titulussaiban foglalt Praescriptionnak törvényét megállította, ezen Törvény által pedig a' Praescriptariusnak elvett Uradalma a' Fő Uralkodónak Biródmába általment, ez továbbá, mint a' praescribált Jovaknak törvényes Ura, tetszése szerént elajándékozhattya, a' kinek akarja; akarja pedig az írt Törvény' erejénél-fogva általadni a' szorgalmatos Praescribensnek, midőn tehát a' Fő Uralkodónak igazságos adományából veszi-által a' Praescribens a' praescribált Jovaknak Uradalmát, az ő birtoka igazságos belsőképpen-is, sőt igazságos a' Praescriptio-által nyert Uradalom azon esetben-is, ha az usu-capio vagy is a' Praescriptio bételése előtti birtok rossz lelki esméreten épült volna-is; mert az előbbeni megbizonyítások-szerént a' Fő Uralkodó a' praescribált Jovakat, mint azoknak első Törvényes Ura, a' kinek tetszik, annak ajándékozhattya-el; már pedig elajándékozza úgy a' rossz lelki esméretű Praescribensnek, valamint a' jó lelki esméretűnek, ugyan-is: a) A' T. 1. r. 23. t. szerént, a' rossz hittel elfoglalt Királyi adomány alattvaló Fiscalis Jovakban a' 100 esztendő Praescriptio megállittatik. b) A' T. 1. r. 78. t. 2. §.

szerént a' Praescriptio foly akármely módon elidegenített Jovakban; már pediglen a' Jovak jó, vagy rossz hittel idegenítettnek-el. —

c) A' Praescriptio arra-nézve hozatott-bé, hogy a' Perek' halhatatlansága elenyésztessék, az Uradalmok' bizonytalan sorsok megállittassék, és a' Birtokosoknak restségek, és gondolatlanságok kitöröltessék, 's mind ezek által a' köz-társaságnak boldogsága előmozdittassék, ezen Szent célja pedig a' Praescriptionak el-nem érettethetnék, ha csak a' jó hitű, és lelkiességű Birtokosokra terjedne-ki a' Praescriptionak ereje; mert így minden Birtokos ellen, a' rossz hitű vagy-is lelkiességű Birtoknak eléállásával, a' Praescriptionak ereje elenyésztetnék, 's azon-kivül-is a' Fő Uralkodó, a' maga figyelmetességét nem a' jó, vagy rossz hitre, és lelkiességre függeszti a' Praescribált Jovaknak általajándékozásában; hanem a' Praescribens' szorgalmatosságára, melyet megjutalmazni tartozik, és a' Praescriptárius' büntetésre méltó henyességére, és amabból a' köz-társaságra háromló haszonra, és jóra.

M Á S O D I K R É S Z.
 A Z A d o m á n y o k r ó l,
 v a g y - i s
 D o n á t i ó k r ó l.

B É - V E Z E T É S.

36. Mit értünk a' Donátio által szélesebb értelemben véve, 's hányféle az ajándékozá-
 ra, és az ajándék' feltételeire-nézve?

A' Donátio, vagy-is Adomány által széle-
 sebb értelemben véve, értyük a' mi tulajdon
 Jovainknak csupa bő-kezűségből másnak lett
 általadását. Hogy ha a' köz-társaság iránt tett
 érdemekért a' Fejedelem' maga Privilégiális le-
 vele mellett szabad elrendelésére hagyott Jo-
 vakat, vagy pediglen az Ország' Rendjei; arti-
 culusnál-fogva illetén Jovakat valakinek aján-
 dékoznak, az olyan Adomány közönséges, vagy-
 is *Publica* Donátiónak neveztetik. Lásd erről
 a' T. 1. r. 4. t. és az Appr. Const. 3. r. 41.
 t. 1. a. 4. r. 15. t. és a' C. C. 4. r. 12. t.

Ha pedig magános Személy más magános
 Személynek, vagy közönségnek-is magános te-
 kintetektől valamely Jószágot ajándékoz, a'
 Donátio magánosnak, vagy-is *Privátának* mon-
 dattatik. Lásd erről a' T. 1. r. 100, és 110 ti-
 tulussait. —

Mind a' kétféle Donáció az általadás' feltételeire-nézve jelenvaló, és jövődöbéli feltételü, vagy-is conditióju Donációkra osztatik.

Az első az: a' melynek ereje semmi jövődöbéli esettől nem függ, hanem ha az általadott Jovaknak Birtokába-való béiktatás ellen semmi ellenvetés nem tétetik, a' Donatárius azonnal tökéletes Birtokossa és Ura lesz az ajándékozott Jószágnak, a' mint ezt láthatni a' T. 1. r. 63. t.

A' második az: melynek ereje, és hathatósága valamely ezután történendő esetnek kimenetelétől függ, melynek megeseésével juthat csak a' Donatárius az ajándékozott Jovaknak Birtokába, a' mint ezt láthatni a' most citált T. 1. r. 63. t. 4. §. p. o. Ha a' Fejedelem Pálnak ajándékozza Szamosfalvát, semmi feltételt hozzá nem tévén, a' Donáció jelenvaló feltételü léend; mert ennek ereje az egy Státutiótól függ, mely ha ellene-mondás-nélkül megtétődik, a' Donatárius Pál Szamosfalvának tökéletes Uradalmát elnyerte, ha pedig Pál magtalan létére, Pétert Fiának fogadja, és Örökösének valja, a' Fejedelem' Diplomás megegyezése mellett; az illyetén Donáció jövődöbéli lesz, mert Péter a' Pál' Jószágába csak ennek halála után iktathattya magát-bé 's következőleg csak akkor-is nyerheti-el annak Uradalmát.

37. *Mit értünk az életbéli, és holtunk-utánra-való, vagy-is vita comite, és mortis causa tett Donátiókon?*

Némely Donátió *életbéli*, vagy-is *vita comite*, némely pedig *mortis causa* vagy-is *hólta-utánra-valónak* mondattatik, és az *Első* az: mely által az adó, vagy-is Donáns, a' Donátáriusnak, vagy-is megajándékoztatottnak Uradalmába, még éltebe, az ajándékozott Jovakat általadja, 's ilyen a' Fejedelemre-nézve minden Donátió. — *A' második* az, mely-szerént a' Donátárius csak a' Donánsnak hólta-után jöhet az ajándékoztatott Jószágnak Uradalmába, ilyen az *Adoptio*, és *Praefectio*, ilyen a' T. 1. r. 57. t. foglalt osztályos Testamentum.

38. *Az ajándékoztatott Jovaknak állapotokra, és a' megajándékozott Személyekre-nézve még hányféle a' Donátió?*

Ha ingó Jovak ajándékoztatnak, a' Donátió ingó Jovak Adományának neveztetik. Lásd erről a' T. 1. 6. és 10. tt. — ha pedig ingatlanok a' Jovak, ingatlan Jovak Adományának hivattatik, 's az ilyennel nyert Nemes Jószág Jus Possessionáriumnak mondatik. Lásd a' T. 1. r. 4. és 24. tt. — Az Impetrans vagy-is megajándékoztatottra-nézve 3. féle a' Donátió, *Primaeva*, elsőbbskori, avagy eredeti, *Nova* vagy *Új* és *Confirmatoria*, vagy-is megerősítő *Donátió*. —

Elsőbbkori, vagy-is eredetinek a' tartatik, a' mely által oly' Jovak ajándékoztatnak, melyeket a' Donátárius addig-elé nem bírt, vagy ha bírta, törvényesen elvesztette a' T. 1. r. 4. t. szerént. *Másodiknak*, vagy-is Nova Donátiónak mondjuk azt, mely szerént a' Donátáriusnak olyan Jovak ajándékoztatnak, melyeknek Birtokába már jóval az előtt vólt, de az azokban lappangó Jus Regium miatt Birtoka gyengélkedő, és meg-nem álható vólt. Lásd erről a' T. 1. r. 36. és 37. tt. — *Confirmatoria* vagy-is megerősítőnek mondjuk azt, mely-szerént az előbbeni Privilegiális Donátio újjabbi Privilegiumba szóról-szóra minden Sólemnitás-saival béirattatva újjabban megerősítettik, erről lásd a' T. 1. r. 37. t. 1. 2. 3. 4. 5. és 7. §-phussait. —

39. *Mi a' Publica, vagy-is közönséges Fejedelmi Donátio, és ez hányféle?*

Ezeknek előre-botsáttásával láthatni, hogy a' közönséges, vagy-is Publica Donátio az, mely szerént a' Törvényes Fejedelem Törvényesen költ Privilegiummal az Haza iránt tett érdekért, valamely Hazafi Pólgárnak Nemes Jószágat ajándékoz a' T. 1. r. 4. és 13. t. szerént.

E' megint *Pura*, vagy-is tiszta, ha semmi pénzbeli Adomány nem jött-közbe a' T. 1. r. 13. t. szerént. — Ha pedig pénzbeli Adomány jött-közbe *Mixta* vagy-is elegyesnek monda-

tik; a' mely megint vagy Pénzbe-való, ha a' Fejedelem valamely Jóságát minden pénzvétel-nélkül úgy adja: hogy a' visszavétel' idejében a' Fejedelem tartozzék a' Privilégiumba béirt summa pénzt a' Donátárius', vagy annak maradékinak letenni, és ez Inscriptionak-is hivattatik, vagy *Pénzért-való*, ha a' Fejedelem a' Jóságát úgy adja, hogy a' Donátárius az általvételkor meghatározott summa pénzt a' Fejedelemnek fizetni tartozzék, lásd erről a' T. 1. r. 21. t,

40. *A' Fejedelmi Adomány hány titulus alatt szerztethetik-meg, és miképpen helyhezteshetik maga tökéletes erejében?*

A' Fejedelmi Adomány öt fő-tituluson szerztethetik-meg, melyek e' következők: — a) Jus Regium, melyről szól a' T. 1. r. 24. 25. és 64. tt. b) Defectus Seminis, vagy-is magva szakadtság, a' T. 1. r. 10. 26. 28. 29. és 30. tt. szerént. — c) Nova, vagy új Donátio, a' T. 1. r. 36. és 37. tt. szerént. d) Nota Infidelitatis, vagy-is hitetlenség' büne büntetése, a' T. 1. r. 13. 14. 16. tt. szerént. e) Consensus Regius, vagy-is Fejedelmi megegyezés a' T. 1. r. 8. 17. 50. 64. és 66. tt. szerént.

Ezen öt Titulusokat magok' értelmekre-nézve, midőn külön-külön mindenikről szólnunk, megfejteni el-nem mulattyuk.

Valamint minden Privilégium, úgy szintén

a' Fejedelmi Adomány-is tökéletes erőben, a' kihirdetés által tétetik, és ez a' Nemes Jószág' adományaira-nézve Státutióinak vagy-is béiktatásnak neveztetik, melyről megint a' maga helyén bővebben fogunk szólni.

ELSŐ FŐ CZIKKELY.

A' Donátióinak közönséges Rendszabásairól.

41. *A' Donátióinak megtételére kinek vagyon hatalma, és ezen hatalom telyes-é mindenkor?*

Az Adomány', vagy-is Donátióinak megtételére tsak az ajándékoztatandó Jovak' Urának vagyon hatalma, ugyan-is a' Donátió nem egyéb, hanem a' Jovaknak elrendelése; már pedig Rendelést tenni valamely Jovakról tsupán tsak annak vagyon hatalma, a' ki azon Jovaknak Uradalmával bír, mert az Uradalom a' Jószágról, és annak Jövedelmeiről rendeléseket tehető hatalom, és azért azzal egyedül csak a' Jovaknak Ura bír, nyilvánvaló tehát az-is, hogy valamely Jovaknak elajándékozására egyedül csak azoknak Urának légyen hatalma.

Minthogy pedig a' Jovak' Uradalma, vagy telyes, vagy nem telyes, az-az: vagy olyan, hogy mind magáról a' Jovaknak tulajdonosságáról, mind pedig azoknak hasznairól tökéletes elidegeníthető rendeléseket tehet, milyen az első Szerzőké a' szerzemény Jószágokra-néz-

ve a' T. 1. r. 5. 51. és 57. tt. szerént, vagy pedig olyan, mely-szerént vagy tsak magokról a' Jovakról, és azoknak tulajdonosságokról, vagy pedig tsak azoknak hasznairól rendelhet, p. o. az első Szerző Zállagban veti Jószágát, ő azon elzállagosított Jószágnek tulajdonosságáról rendelhet ugyan, de nem a' haszonvételtől, mely a' Zállagos Contractusnál-fogva a' Zállagban tartót illeti, a' ki a' haszonvételtől viszont disponálhat, de nem a' tulajdonosságról, mert ez az elzállagosítót illeti, illetén nem telyes Uradalommal bírnak. a) Az Ősi Jószágoknak Birtokossi a' T. 1. 58. t. b) A' Sequestrum alatt-valók, a' T. 1. r. 29. t. szerént. c) A' Törvényes időt, mely a' 12. esztendő kor szokott lenni, a' T. 1. r. 111. t. szerént el-nem értt Kisdedek a' T. 1. r. 120. t. szerént. Az 1791-béli 52. a. szerént ma mindaddig, míg a' Tútorság alól ki-nem kelnek, semmi rendelkezéseket nem tehetnek az az alatt-való Ifiak Tutorok' megegyezése-nélkül a' fekvő Jókról. Valamint szintén azok-is, kik Atyai hatalom alatt vagynak. a' T. 1. r. 51. t. szerént Attyok' megegyezése nélkül, minthogy mind ezeknek Uradalmok bizonyos határok közzé vagyon szorítva. Innen véve már a' dólgot, a' Jovak' Adományára-való hatalom-is azoknak Uradalmokhoz mérsékelve, *vagy telyes, vagy nem telyes.*

42. A' Házastársok egymásnak elajándé-

kozhatták-e önként a' magok Jóságaiikat?

A' T. 1. r. 110. t. a' házastársok között való költsönös adományokról lévén a' szó, ezen előre bocsátott megfejtésekből, könnyen által láthatni, hogy ha az érdeklött költsönös adomány tárgyaivá tett Jók a' Házas feleknek tulajdon szerzeménnyek, mint hogy az első Szerzőknek magok szerzeménnyekről teendő rendelkezésekre tellyes szabadságok vagyon, magok között ideig-való, és örökös, éltekbéli, vagy holtokutánra való, költsönös adományokat tehetnek, csak hogy a' T. 1. r. 110. t. szerént erőszak, és félelem, vagy a' gyermekeknek Jussok megsértése közben-jövedele nélkül tétetődgyenek, ellenben pedig az ősi Jovakról, minthogy ezekre - nézve Uradalmok, a' Törvények által megvagyon kötve, örökös adományokat, egymásnak soha sem tehetnek, a' T. 1. r. 110. t. szerént, ideig valókat-is megálthatólag tsak elegendendő, és az Józanokossággal megegyező okokból tehetnek, milyenek a' most írt Titulusnak 3, 4, és 5, §. szerént ha egyik Fél a' maga örökös Jóságát a' másik Félnek vagyonnyával, vagy kiszerezte, vagy felépítette, vagy külömbféle tett jobbítások-által jövedelmesebbé tette.

43. *Az ingatlan Nemes Jóságról való adomány tételre kiknek vagyon hatalmok? 's a' Fejedelem tehet-e ideig-való tiszta, hát pénzért, vagy pénzbe való örökös Donatit?*

A' Fejedelmi Nemes Jószágról való adomány-tételre mind a' Fejedelemnek, mind az Ország' Rendgyeinek hatalmok vagyonn. — Ugyan-is a' T. 1. r. 3. t. megint a' 2. r. 3. t. szerént a' Nemes Jószágok' elajándékozhatására való hatalom Szent István' Koronáztatása alkalmatosságával a' Nemzet által a' Szent Koronának, 's következőleg a' Fejedelemnek adatott, 's mivel ezen Szt. Korona alatt a' T. 1. r. 4. t. szerént, midőn ez a' Nemeseket a' Szt. Korona tagjainak állittya, az Ország' Rendjei értetődnek, nyilván következik: hogy ilyen adományoknak megtételére mind a' Fejedelemnek, 's mind az Országgyűlésének tökéletes hatalmok légyen, azzal a' külömbséggel, hogy a' Fejedelmi adományok Privilegialis Levél vagyis Diploma mellett, az Országgyűlése adományai pedig Articulusok mellett az Apr. 2. r. 15. t. és C. 4. r. 12. t. szerént, tétetődnek.

A' Fejedelem ideig való, és tiszta adományokat tehet, mert a' Fejedelmi adomány alatt hagyott Jovaknak elajándékozhatására-nézve a' Fejedelemnek tellyes szabadtsága vagyonn, a' T. 1. r. 13. és az A. 2. r. 5. 's több Tit. szerént, tehát ha tellyes szabadtsága vagyonn, valamint örökösön, úgy bizonyós ideig-is, és mivel nem köteleztetik érette pénzt venni, tehát ingyen-is elajándékozhattya, a' mely ajándék, vagy adomány tiszta, és ideig-való lészen. —

Hasonlóképpen tehet pénzért való örökös, és elegendes Donatit-is, mert ugyan a' T. 1. r. 13. t. szerént a' Fejedelem adomány-alá hagyatott Jovakat örökösön eladhattya, és ezen eladás felett privilegialis Donatit expediálhat a' T. 1. r. 62. t. szerént, 's mivel az örökös eladás jön közbe, a' *Donatio örökös* léssen; azért pedig: hogy pénz adás jött közben, a' *Donatio elegendes* léssen, és így nyilván-való — hogy a' Fejedelem pénzért való elegendes, és örökös Donatit tehet; bizonyította ezt a' T. 1. r. 21. t. is; — holott pénzért, és érdekért Fejedelmi adomány mellett nyert örökös Jóságokból, a' Leány miként elégíttethetik-ki, határozás tételik, mely határozás meg nem tételnek, ha a' Fejedelem illetén Donatit nem adhatna. —

Ellenben pedig pénzbeli örökös Donatit nem tehet; mert a' Privilegialis Donationak törvényes vóltához elmúlhatatlanul megkívánatik, hogy az a' Törvények, és megrögzött szokás által megállított Stylus szerént íratassék-ki, már pedig az illetén ideig való adományok Stilussában ez a' kifejezés foglaltatik: *Damus, donamus, conferimus Tibi quidem irredemptibiliter, Haeredibus ac Posteritatibus Tuis redemptibiliter.* — az az: *Adgyuk Néked ugyan kiválthatatlanul, maradékidnak pedig kiválthatólag,* a' mely kifejezés, a' megörökösítést egészen kirekeszti.

II. FŐ CZIKKELY.

A' Privilegialis Donatiok'
munkálkodásaikról.

44. *A' Fejedelmi Privilegialis Donatiok nemesittenek-e mindenkor?*

1. A' Fejedelmi Privilegialis Donatiok által, mellyekkel Nemes Jószágok ajándékoztatnak, ha Törvényes Fejedelmektől valók, ezeknek nyerői tökéletesen megnemesítettnek; ugyan-is a' Privilegialis adomány Leveleknek kiadására, és azok által való megnemesítésre a' T. 1. r. 3. és az 2. r. 3. Tit. szerént tellyes hatalom adattatott a' Törvényes Fejedelmeknek, a' T. 1. r. 4. t. szerént pedig a' Nemes Jószágról költ és Esztendő alatti Törvényes béiktatással megerősített Privilegialis adományok, tökéletes Nemességet tulajdonittanak a' Nyerőnek, tehát az említett Donatiok nemesittének; ha ellenben a' Donatot adó Fejedelem törvénytelen, mivel ennek semmi törvényes Fő Uralkodói Hatalma (melynek Szüleménye a' Fejedelmi adomány Leveleknek kiadására való hatalom) nintsen, önként következik; hogy az illetén Fejedelemtől való Levelék, valamint erőtelenek, úgy uem-is nemesittének, a' mint ezt az A. 4. r. 13. t. is bizonyította.

45. *Hát a' Gubernatori Donatio nemesit-e?*

Ugy szintén a' Gubernátori adományok sem nemesítnek, égyfelől azért: hogy ezeknek az 1607-béli Articulusok szerint, csak ideig-való, és 32. Sessiokra kiterjedő adományok' megtételére vagyon hatalmok adattatva, annálfogva, ha vagy több Sessiokról, vagy pedig örökösön adattattak, meg nem álhatók, másfelől pedig azért: mert a' T. 2. r. 9. t. szerint a' privilegiumoknak (mílyyenek kell lenni a' nemesítő Donationak-is) adására csak a' Fejedelemnek vagyon hatalma, és a' T. 1. r. 3. t. 7. §. szerint, tehát az Országgyűlésén-kivül csak egyedül a' Fejedelem nemesíthet. —

46. *Az egy Közönségnek adatott Donatio által, annak tagjai egyenként mikor nemesíttetnek, 's mikor nem?*

Az egy Közönségnek adatott Fejedelmi adomány által, noha maga a' Közönség' meg-nemesíttessék, annak Tagjai mindazonáltal meg-nem nemesíttetnek külön-külön véve másképpen, hanemha az adomány Levélben foglalt Jók felosztó Uradalmi hatalommal ajándékoztattak, *oka ennek az első ágára nézve az:* hogy ha fel nem osztó Uradalommal adattott a' Jóság, akkor a' Közönség' Tagjai együtt-véve az adomány Levélnek kelésével, csak egy személynek nézettettek, 's tehát csak együtt véve nemesíttettek-meg. — *A' másodikkára nézve pedig az:* mert nem csak közönsé-

gesen, hanem külön-külön-is véve Nemes Jósággal ajándékoztattak-meg az óllyatén Donataria Communitásnak tagjai, 's annálfogva külön-külön meg-is nemesítették. — Azért általánosan láthatni, hogy a' bévett Religiokbéli Papok meg-nemesítettnek azért-is; mert az Egyházi Jókban, nem csak Egyházi Rendgyeknél a' T. 1. r. 2. t. szerént; hanem Királlyi adománynál fogva-is succedálnak, 's ugyan ezt kell tartani a' Szélybéli Katonákról-is. — Azomban a' Római Catholica Religion kívül lévő több bévett Vallásbéli Papoknak, a' házasság szabadságokban lévén, noha magok a' Papi Rendnek felvétele után, ha az előtt nemtelenek-is lettenek vólna, meg-nemesítettnek, gyermekeik mindazonáltal nemessekké nem lesznek; mert se felszentelve nintsenek, sem a' Papi Jóságban következhető Jussal nem bírnak. — A' Szilágyi, és Rikán túl való Reformatus Papoknak Bethlen Gábor Privilegiumot adott vólt ugyan, hogy ne csak magok; hanem ő általok Gyermekeik-is nemesítettessenek-meg; azomban ezen Privilegiumnak elsője tsak az akkoron élt Papok' Gyermekeire szorítottatott, a' második pedig egészen eltöröltetett II-dik Jó'sef Császár Fejedelmünk által. — A' mi a' szokást illeti, ez azon Privilegiumokat, a' következett, 's mostani Papok Gyermekeikre-is terjesztette.

47. *Az ingó Jóknak Fejedelmi Adománnya*

által megnemesíttethetik-e valaki?

Az ingó Jók' adománya által a' Nemesség megnem szerzettethetik, mert az adománnyos Nemesség csak ingatlan Nemes Jószág-
nak (Jus possessionarium) Privilegialis adománya mellett szerzettethik-meg a' T. 1. r. 4. t. szerént, és ennek megbizonyíttására béiktató Levél kívántatik, mellyben az adott fekvő Jóknak neve, 's mennyisége befoglaltatik, már pedig az ingó Jók a' T. 1. r. 24. t. szerént, Jus possessionariumot nem téznek, de Uradalmok-is nem iktatás, hanem általadás-
által szerzettetik-meg; tehát a' Törvény ezeket olyanoknak nem tartya, mellyeknek adománnyával a' Nemesség megszeresztethessék, a' mint e' világos a' T. 1. r. 6. t. az holott-is nyilván kitétetik, hogy a' szorossabb értelemben vett ingó Jóknak tsak magára egyedül, és minden nemesítő ármális Levél-nélkül tett Privilegialis adománya senkit sem nemesíthet, vagy azért-is, hogy ezek Nemes Jószágok nevezete alá nem jöhetnek, sem béiktatást nem kívánnak, a' T. 1. r. 24. t. szerént.

48. *Hogy az ingatlan Jóknak Fejedelmi Privilegialis adománya nemesíthessen, mi kívántatik?*

Hogy az ingatlan Jóknak Privilegialis adománya nemesíthessen szükséges, hogy az adomány Levél erős, és megáltható legyen, e'

rejét pedig ez, a' T. 1. r. 4. és 32. Tit. szerint a' törvényes Statutio, vagy béiktatásnak megá-
tételé által nyeri-meg, önként következik, hogy
ha a' Statutio a' Donatariusnak hibája miatt
elhagyattatott, vagy pedig az Adoptans, vagy
Adoptivus, Praeficiens, vagy Praefectának no-
táztatása miatt, vagy a' T. 1. r. 60. t. értelmé-
nél-fogva az Adoptans, vagy Praeficiensnek,
az Adoptio, vagy Praefectio után született
gyermekeiknek lételek miatt, vagy pedig vala-
kinek törvényesen megállított ellene-mon-
dásáért, a' Statutio vagy megnem tétetethetett,
vagy félbe szakasztatott, a' Donatio megsem-
misítettett, 's annál-fogva az ezekből folyó ne-
mesítés-is el-enyésztetettnek tartattathatik. —

Nem kevesen abban a' vélekedésben vagnak,
hogy ha a' Donatio a' Statutionak megnem
tételé, vagy a' Contradictionak ereje által meg-
semmisített-is, a' személyes Nemesség el-
nem enyésztethetik; mert a' Fejedelem, a' ki
Jószág nélkül-is a' T. 1. r. 6. t. szerint neme-
sithet, az illetén Donatiót nyert Személynek
megnemesítésében tökéletesen megegyezett,
's ezen figyelmes megegyezése a' Statutionak
hijánossága miatt annyival kevésbé enyésztet-
hetett-el, mennyivel bizonyosabb az, azon Ju-
ris axiomából: *Favorabilia extendenda, et*
odiosa restringenda: hogy a' Fejedelem' ma-

ga megegyezését minden esetre megálthatólag adta-meg. — Ezen vélekedés mennyire álthat-meg, könnyen általláthatni csak abból-is, hogy ha a' Donáció semmivé lett, azzal mint semmivel, semmit sem bizonyíthat, tehát nemesiséget sem, a' kérdés alá vonatott, 's meg nem bizonyíttathatott Nemesség pedig erő-nélkül-való, 's meg-nem áltható. —

49. *A' Nemzés' hijánossága akadályoztathattya-é a' nemesítést?*

A' Nemzés' hijánossága, az Adoptio, Praefectio, vagy más költsönös Vallástételek, vagy is Fassiok felett nyert Fejedelmi Consensus által-való nemesítést meg nem akadályoztattya; mert az Adományos nemesítés a' Fejedelemnek akarattjától függ a' T. 1. r. 4. t. szerént, és az Adoptans, vagy Praeficiens, vagy más költsönös Vallónak-is érdemei' megjutalmaztatására tétettetik a' T. 1. r. 18. t. szerént, ennél-fogva tehát, ha törvényes Státutio által megerősíttethetik, tökéletes erővel bír az ilyenén Regius Consensus, tehát az ebből folyó Nemeség-is.

50. *A' Nemesség' Fundamentuma' megbizonyítására micsoda bizonyító Levelek szolgálhatnak?*

A' Nemesség' Fundamentuma' megbizonyítására a' Donáción, és Armalis Leveleken-kivül, tökéletes próbául szolgálhatnak azon béiktatásokról szóló Mándátumok, és Rélátóriák,

melyekben a' Donáció szóról-szóra bévagyon ir-
va, és a' Leányi Negyed' kifizetéséről szőlő
nyújtató Levél, ha Praescriptioval megvagyon
erősítve; mert az elsőben a' Királyi Adomány
Levélnek párja mutatatik-bé, a' második által
pedig olyan Jósznak Birtoka, mely Királyi
Adománynál-fogva csak Fiakra regulázva adat-
tatott, bizonyittatik-meg; már pedig az ilye-
tén Jóság felett-való Királyi Adomány neme-
sit, tehát az ilyetén nyújtató Levelék-is ne-
mességet próbálnak, ezt állítja a' T. 1. 6. t. is.

III. FŐ CZIKKELY.

A' Jus Regium czim alatt nyert Donációkról.

51. *Mit értünk a' Jus Regium által, —
hányféle — és magános Személyekről a' Fiscus-
ra hány titulus alatt szólhatnak a' Jovak?*

A' Jus Regium által értyük a' Fiscusnak a-
zon Jurisdictióját, melyel némely Jóságokra-
nézve az újj Országlás' módját, vagy-is a' Bi-
rodalmat felállító Népnek fennhagyásából; rész-
szerént pedig ugyan azon Népnek az első fog-
lalási Jusnak Királyi Adomány' titulussára lett
változtatásából bír a' T. 1. r. 3. és 10. t. úgy
2. r. 3. t. szerént.

Ezen Jus Regium Tiszta, vagy Lappangó.

A' Tiszta, vagy-is Clarum az, a' melyel bír a' *Fiscus* azon Jovakra-nézve, melyek minden kétségen-kivül, az ő *Successiojához* tartoznak, a' T. 1. r. 84. t. szerént. — *A' Lappangó, vagy-is Latens* az, a' melyel bír azon Jovakra-nézve, melyek magános Személyek által, a' *Fiscus' Praejudiciumára* foglaltattak, és titkóltattak-el a' T. 1. r. 23. és 24. t. szerént. —

A' Tiszta megint vagy *Koronai*, az-az *Coronale*, vagy *Királyi Adomány alá tartozó, vagy-is Collationále*. — Az első az; a' melyel bír azon Jovakra-nézve, melyeket az új Birodalmát felállító Nép, a' köz-társaság' közönséges szükségeinek elhordozások, és kipótlásokra szakasztott-ki, Szent István 2. D. 35. cikkelye, Ulászló 7. D. 3. cikkelye, a' T. 1. r. 84. t. az Appr. 2. r. 5. és 8. t. szerént. —

A' Második pedig az, mely alá tartoznak azon Jóságok, melyek a' Hazáról, és Fejedelemtől magokat érdemesített Személyeknek megjutalmaztatásokra rendeltettek, a' T. 1. r. 4. 84. — 2. r. 3. és az Appr. 2. r. 5. 8. — a' *Comp.* pedig 4. r. 12. tt. szerént. — Ez megint kétféle *Bírató, vagy-is Actuale*, melyel bír azon Jóságokra-nézve, melyeket a' *Fiscus* már bír. — *Biratható, vagy-is Virtuale*, mely vagy on azon Jovakra-nézve, melyek a' *Fiscus*hoz minden kétségen-kivül tartoznak, de még kezéhez nem vette, a' T. 1. r. 27. és 67. t. ér-

telmek szerént. Ilyenek azok, melyek magános Birtokosoktól a' Fiscusra szállandók; szállhatnak pedig magános Birtokosoktól a' Fiscusra e' következő négy titulus alatt u. m. —

- a) Magva szakadáson, a' T. 1. r. 10. t. szerént.
 b) Hitetlenség' büne büntetésin, a' T. 1. r. 13. t. szerént. c) Contractusnál-fogva, ha t. i. valaki a' maga Jóságát a' Fiscusnak eladgya, vagy azzal eltseréli, vagy néki ajándékozza, vagy pedig Testamentomnál-fogva a' Fiscust Örökössének írja a' C. 4. r. 12. t. 15. art. szerént.
 d) Articulusnál-fogva, az-az, ha a' Birtokos olyan tsint téssen, melyért az Approbatalis, vagy Compillatalis, vagy Novelláris articulusok szerént Jóságának elvesztésével büntettetni határozatják, 's azon elvesztett Jóság a' Fiscusnak íteltetik; és pedig articulusoknál-fogva e' szerént, és csak ekkor menni a' Fiscusra a' Jóságot mondjuk azért; mert ha vagy régi Királyok' Decretumi, vagy valamely Tripartitalis titulusok' hagyományoknál-fogva veszteszti el valaki Jóságát, azt nem Articularis, hanem Decretalis büntetésnek szokták nevezni Practicussaink, lásd erről a' C. 4. r. 12. t. 15. art.

52. *Első Lajos' ideje előtt megvólt-e a' Jus Regium maga fennebb-írt Nemeiben, vagy pedig csak ezen Király' ideje alatt vette eredetét?*

Első Lajos Király II-dik András Király' De-

cretumának megerősítése alkalmatosságával, az ezen Decretum' 4. árticulussában, a' Nemeseknek foglalt azon Szabadságát, mely-szerént a' Magva-szakadtság' esetében lévő Nemesek, a' Leányi negyednek kiadása mellett a' Királyi Adományból bírt Ösi Jószágokat-is elidegenithették, eltörölte, az honnan némelyek olyan vélekedésre vetemedtek, hogy a' Jus Regium maga eredetét Lajos Királynak ezen árticulussából vette légyen; azonban mely hibás vélekedés légyen ez, a' Hazai közönséges törvényekről írt esmeretségeinknek 1. r. 1. Szakaszának 6-ik Fő cikkelyébe eléhozott kifejtések' rendében bővebben eléadtuk t. i. azt, hogy Magyar Országának felállításával, 's utóbb Szent István Király' megkoronáztatása alkalmatosságával, annak jobb-rendben-való hozzájárásával, mind a' Coronale, mind a' Collationale Jus Regium maga ide fennebb eléhozott neveiben már megvölt, erre-mutatván a' T. 1. r. 64. és 84. t. is, az honnan itten tsak azt jegyezhettyük-meg, hogy I. Lajosnak megírt árticulusa által tsak megsaporított a' Jus Regium Collationale, midőn a' Magva-szakadtaknak Királyi Adomány Levelek mellett bírt Ösi Jóságainak elidegenítettetésekre II-dik András' 4. árt. által adott Szabadságokat *Kálmán Király'* 1. D. 20. cikkelye' úttján elvette, a' mint ezt a' T. 1. r. 64. t. ezen szókban: *Isto, quo*

nunc utimur modo; az-az: azon módon, mint most élünk velle: nyilván bizonyította; mert ha ekkor vette volna legelső eredetét, úgy ezen kifejezésnek, a' most' írt titulushoz semmi helye nem lehetne.

53. *A' Magva-szakadtságon, 's fennebb eléhozott több titulusok alatt Fiscusra szállott Jovak Fejedelmi Adomány alá tartozók-e?*

A' Magva-szakadtság' titulussán Fiscusra szállott Jovak valamint szintén, Nota, Contractus, vagy Articulusok mellett Fiscusra jött Jóságok-is, Királyi Adomány alá tartozók, vagytsak azért-is, hogy magános Embereknek törvényes Birtokokban lévén Pura Fiscalis Jovaknak nem irattathattak-bé, de erre-mutatnak, sőt ezt meg-is állítták az A. 2. r. 5. és 8. tt. és a' C. 4. r. 12. t. mely titulushoz 15. articulusában ezen Jovak-is a' Pura Fiscalis Jóságok közül kivételnek, melyek Contractus, vagy Notán a' Fiscusra deveniálván a' Petsétes Regestrum' végére a' petsét, és Fejedelmi Subscription alól bizonytalan kéztől jegyeztettek-fel; mert ezek az Ország' Státussi megegyezésekkel Fiscalisoknak soha sem állíttattanak.

54. *Ezen Titulusokon a' Fiscusra szállott Jovakat, mikor kell a' leszállás' titulussán, 's mikor lehet a' nélkül-is, a' Fejedelemtől megnyerni?*

Az, a' ki az e'ként a' Fiscusra szállott Jova-

kat Királyi Adomány Levél mellett magájévé akarja tenni, ha a' Fiscusnak kezére- való jutásoktól-fogva a' Praescriptio 32. esztendeje eltölt; mivel a' Praescriptio által, ha valamely Just ezekhez formálható magános embereknek Jussok elenyésztetett, Donatioját egyedül csak a' Juris Regii tituluson veheti. Ellenben pedig ha a' Fiscusnak Birtoka 32. esztendős Praescriptioval megerősítve nintsen, ekkor nem elégséges csak a' Juris Regii titulus a' megálható törvényes Donációnak nyerhetésére; hanem szükséges a' Donációban kitétetni azon titulust is, melynélfogva azok a' Fiscus' Birtokába jöttek, azért; mert külömben az egyenes Successornak, kinek praesudiciuma-nélkül kelletik az illetén Donációknak tételni, a' T. 2. r. 9. t. 2. §. szerént, Praesudiciuma meg nem orvosoltat hatna; vagy-tsak azon okból-is, hogy nem lévén a' Fiscusra lett leszállásnak módja az Adomány Levélben kitéve, a' Státutió' alkalmazásával annak Fundamentomason nem contradicálhatna.

55. *A' Lappangó Fejedelmi Jusnak titulussa, a' több titulusokhoz ragasztatható-é?*

A' Lappangó Juris Regii titulus mind a' magva-szakadtság', mind a' nota' titulussán nyerendő Donációkban a' T. 1. r. 24. t. mind pedig a' T. 1. r. 63. t. szerént, a' Nova Donatio, és Regius Consensus' titulussa a' att —

nyert Donatiok mellé hasznoson ragasztatik; mert ha a' Principalis tituluson a' Donatio közbenvetett Contradictio mellett megsemmisítették, úgy még rése vagyon a' Donatariusnak a' Lappangó Jus Regium mellett, maga Donatiójának megállithatására. —

Ha pedig actuale Jus Regium' Titulussa alatt nyerte valaki Donatióját, a' Lappangó Juris Regii titulus szükségtelen; mert az actuale már eztet-is magában foglalja; kivévén, ha a' Fiscus' Birtoka Praescriptioval nintsen megerősítve; mert ezen esetben az, a' kinek Praejudiciumával az elajándékozott Jovakat bírta a' Fiscus, a' Donationak tökéletes jussal ellenemondhatván a' Contradictio mellett, az Actuale Jus Regiumot Processus' rendiá elronthattya, melyre-nézve a' Donátárius csak a' Latens Jus Regium megbizonyítása mellett erősitheti megnyert Donatióját. —

56. *Másnak törvényes Jussal bírt Jószágát Juris Regii tituluson elnyerőnek mi a' büntetése, 's ezen büntetésnek vagyon-é mindenkor helye?*

Másnak törvényes Birtokában lévő Jószágát, ha valaki Juris Regii Titulus alatt csalárdul nyeri-el, vagy-is magának ajándékozattya a' T. 1. r. 25. t. szerént, a' nyert Józágnak örökös betsüjén marasztatik-meg, és ez abban az esetben tart, ha egyedül Juris Regii tituluson

költ a' Donatio; mert ha a' Fő Titulussa a' Donátiónak magva-szakadtság lett volna, és tóladalékül adatott volna csak a' Juris Regii Titulus, úgy minden büntetéstől ment a' nyerő azért; mert a' Pernek kimenetele előtt bizonytalan volt, a' nyert Jószágnak Tulajdonossa, és csalárdság sem jöhetett-közben, azért az illetén esetben, ha Defectus' Titulussán a' Donatarius Donatioját elvesztette, Lappangó Jus Regium' Titulussa alatt perét tovább folytathattya; mert míg ezen Titulus-is Törvényesen el-nem enyészetik, valamint a' Tulajdonos bizonytalan, úgy a' Donatarius-is minden csalárdság' vétke-nélkül perelhet, külömben ezen Titulusnak a' Defectushoz-való ragasztása haszontalan volna, holott a' Törvény haszontalanul semmit se határoz, de nem-is tudhatni a' Pernek kimenetele előtt: valyon a' kereset alatt lévő Jovak Lappangó Jus Regium alá tartozandók-é, vagy nem? Innen tehát azt következtettyük; hogy ezen esetben csak akkor marasztathatik-meg a' Donatarius örökös betsű büntetésén; ha a' Jus Regium mellett peritől elesve, azt Novummal vakmerően feléleszteni kívánnya. Lásd erről a' T. 1. r. 25. és 26. tt.

57. *Hát ha valaki másnak Jószágát méltatlanul, Notán, és Juris Regii Tituluson nyerné el — mi a' büntetése, 's a' Notára való kárhóztatás után Juris Regii tituluson perelhet-é?*

A' Tr. 1. r. 25. t. azokat-is kik másnak törvényesen bírt Jóságát Nota Titulussán kérték, és Fejedelmi adomány mellett elnyerték, hasonlólag örökös betsüben marasztalni határozta, de mivel a' T. 1. r. 10. t. szerént, a' ki más hitetlenséggel vádól, annak nem tsak Jovai, hanem egyszersmind élete elvételére-is törekedik. — azért ditsöült Eleink az A. 3. r. 7. t. 3. a. az illetén árulókat hasonló büntetésre méltokká határozták, 's ma tehát az örökös betsü helyet ezeknek büntetése a' Nota. —

Ennélfogva ha a' Nota Titulussa mellett Jus Regium-is lett vólna ragasztva, ezen a' Donatarius, a' ki a' Notába való esése által minden Jussaitól megfosztatott, másképpen a' Jus Regium mellett tovább nem perelhet, hanem ha a' Notával hozott Itéletnek tellyesítésben vétele előtt, Fejedelmi kegyelmet nyert, mely által életével több Jussait-is vissza szerezte,

IV. FŐ CZIRKELLY

A' Magva-szakadtság' Titulussán nyert Donatiokról.

58. *Mit értünk a' Magva-szakadtságon — hányféle — 's a' Leányágra nézve mit kell ennek történetében feljegyeznünk?*

Valamelly Nemzettségnek egészszen, vagy

egy részében való enyészetét Magva-szakadtság-nak nevezzük, 's ha az egész Nemzettség — kihalt, akkor *Universalis*, vagy közönséges, ha pedig a' Nemzettségnek tsak egy ágazattya hal-ki, úgy, hogy ennek Jovainak örökségébe a' fennmaradott ág következhetik, akkor a' Magva-szakadtságot *Particularisnak*, vagy-is részbe való-nak mondgyuk. — A' Magva-szakadtnak Jó-vai *Caducitásnak*, vagy-is elesett Jovaknak mondattatnak. — A' *Caducitás* pedig kétféle, vagy *actualis*, a' mely azon Jovakra nézve va-gyon, mellyek minden kéttiségen kívül a' Magva-szakadté vóltak, és ennek enyészttével a' Fe-jedelemre szállottanak a' T. 1. r. 10. t. szerént.

Vagy *Virtualis*, mely vagyon azon Jovak-ban; mellyekről az indított, vagy indítandó pernek ellátása előtt bizonyoson nem tudhat-ni, ha vallyon, valóban a' *Fiscusra* szállandók-é, vagy sem? ilyenek a' per alatt való Jovak, a' T. 1. r. 27. t. szerént. — A' Magva-szakadtság a' Fiú, és Léány ágra nézve *Universálisnak*, vagy-is közönségesnek mőndattatik, ha a' ma-radott Jőszágok tsak *Fiat* illettek, akkor-is a' midőn a' Fiú egészszen kihalván, Léány ágbe-li maradékok fenn maradtak, mert az illetén Jovak, Léányt nem illetvén, ezekre nézve a' Léányok úgy nézettetnek, mintha nem-is vól-nának. — Ellenben pedig ha a' Jovak mind a' két nemet illetik, úgy tsak akkor lesz közön-

éses a' Magva-szakadtság, mikor mind a' Fiú mind a' Leány ág egészszen elenyészett, következőleg, ha a' Fiú ág elenyészik egészszen-is, az ilyen Jovakra nézve a' Magva-szakadtság csak részben való; — mert ezen esetben a' Leány maradékok a' maradott Jovaknak Örökössei.

59. *Ugyan azon Jovakban különböző tekintetekre-nézve meglehet-e mind a' kétféle Magvaszakadtság?*

Megtörténhetik az-is: hogy ugyan azon egy Magva-szakadt Embernek halálával maradt Jovaiiban, különböző tekintetekre-nézve, mind a' közönséges, mind a' részben való Magva-szakadtság feltaláltassék, mert tegyük-fel, hogy Péternek fia János, Feleségétől Katától; Katának testvére Jakab; Péternek, és Katának halálával mind az apai, mind az anyai Jovak Jánosra szállanak, Péter maga nemzetségének utolsó, és egyedül fenn-tartó Tagja volt, a' milyenné lett halála után a' fiu János — már János magzat nélkül hallyon meg, a' tőlle elmaradott apai Jovakra nézve a' Magva-szakadtság közönséges, mert a' feltétel szerént, az ő nemzetségéből senki-sem maradott-fen, az anyai Jovakra nézve pedig csak részben való; mert ezeknek az annya Testvére Jakab örökösse lesz.

60- *A' Fiscus Successiojáról mit kell az ilyen Caducitasokban megjegyezni?*

A' mi már a' Fiscus Successioját nézi, az

ílyen Caducitasokban, ha a' Caducitas actualis, és ilyen Jovakat tárgyaz, melyek Királyi adomány Levél, vagy nullum Jus clausulával költ örökös Contractus mellett szereztettek, a' Fiscus minden bizonnyal succedál; mert a' T. 1. r. 10. t. szerént a' Jovaknak oda kell vissza-térni, a' honnan vették eredeteket, már pedig azt tudgyuk, hogy a' Királyi adománnyos Jószágok a' T. 1. r. megint 2. r. 3. Tit. szerént minekutánna Szt. István Koronatioja alkalmatosságával, az első foglalási Jusról lemondva, a' nép Birtokának Titulussát, Juris Regii Titulusra változtatta, eredetiképpen a' Királytól, vagy-is Fejedelemtől szállottak a' magános Birtokosokra, tehát ezeknek enyészetével megint a' Fiscusra kell vissza szállaniok, és mivel továbbá a' nullum Jus clausulával való szerzeményekben az elidegenítőnek törökös Jussa elenyésztetik, ezek-is mind eredetiképpen a' Fiscus kezéből származottak, oda vissza-térnek. Ellenben pedig a' foglalás, vagy a' most írt Clausula nélkül költ örökös Contractusok mellett szerzett, és Praescriptioval megerősített Birtokú Jószágok vissza-térnek a' Praescriptariusra; mert ezek onnan vették eredeteket, a' mint ezt nyilván meghatározza a' T. 1. r. 69. t. —

Hogy ha pedig a' Caducitás Székely haereditás, melyben Jus Regium, a' Birtokos által bénom vitetett, akkor az A. 3. r. 76. t. sze-

rént, ha Leáuy maradék, mely törvényes Praefecta szokott lenni, nintsen, a' szomszéd lesz örökösse; mert az ilyen Jószágokban, mint első foglalási Jussal bírattakban, Jus Regium nintsen, ha mindazonáltal Jus Regium vitetett volna-bé, akkor a' Fiscusra száll; de úgy, hogy: ha a' Jus Regiumot maga Javaiban bémem vitt Székelly elfoglalta, 's 32 Esztendeig békességesen bírta, a' Fiscus Successiojától elzárja. —

Ha továbbá *Virtualis* a' Caducitas, 's tehát a' pernek kimenetelétől függ, ha vallyon Magva-szakadté, vagy pedig a' megpereltetett Birtokosé légyen a' Jószág' tulajdonsága, az ilyenekben a' Fiscus nem Succedálhat azért; mert a' T. 1. r. 27. t. 1. §. szerént, a' Vérnek terjedése, mellynél-fogva a' Magva-szakadt, a' Per alatt való Jovakat keresi, félben szakadott, a' Fejedelem pedig noha azon Jovakra nézve, mellyeket a' Deficiens éltében bírt, vagy bírhatott, törvényes Successora légyen, mindazonáltal Vél-szerént terjedő örökössének nem tarttathatik; tehát azokat, a' mellyeket az elenyésző Magva-szakadt magának megszerezni igyekezett, de még a' kéttséges Pernek kimenetelétől függ megszerezhetések, elnem foglathattya; 's innen vagy az-is, hogy: ha ki másnak Cessionalissa mellett, kiperlés végett valamely Jószágot megvett, az eladó Magva-szakadtnak kiholtával, a' vévő tovább nem foly-

tathatván perit, pénzének kárát vallja, ugyan azon most citált Titulus szerént. —

61. *Hát ha a' Magva-szakadt praeficial valakit, vagy pedig Feleségével együtt nyerte a' Jószágot csak Fiu ágra, 's c' Praefecta, vagy Feleség Fiu nélkült halnak-ki, Leányokat hagyván magok után, kire száll az ölylyatén Fejedelmi adományos Jószág?*

Hogy ha a' Magva-szakadtság¹ esetétől féltő Apa, a' csak Fiat illető Jovakra nézve, Leányát Regius Consensus mellett praeficiálja; de a' Királyi adomány Levélben, mind két nemre, vagy-is utriusque Sexus Clausulát bennem téteti, az illyetén Jószág a' Praefectanak, csak Fiu ágon való maradékjait illeti, 's következőleg ha Fia nem találna lenni, akkor a' Jószág viszont a' Fiscusra megyen, ha mingyárt Leányi maradnának-is; mert ezek a' Leányi negyeden kívül az illyetén Jószágokhoz semmi Successioval nem bírnak, a' mint ezt a' T. 1. r. 17. t. 7. §. nyilván meghatározta, sőt ha a' Férj Feleségével együtt nyernek a' Fejedelemtől valamelly Jószágot, tsak Fiu ágra határozva, a' Férjnek magtalan halálával a' Feleség lesz Ura az egész Józágnak, a' köz szerzésnélfogva; de ha ez másodszor férjhez menvén, tsak Leányokat nemzene, ezeknek a' Leányi negyeden kívül egyéb keresettyek azon Jószágban nem lévén, a' Szerző anya halálával, a' Jo

vak vissza-térnek a' Fiscusra, a' mint ezt meghatározta a' T. 1. r. 48. t. 3. §-sa.

V. FŐ CZIKKELY.

A' nova Donatiokról

62. *A' rend-szerént való nova Donatio minémü Jovakra nézve adattathatik, 's elmúlhatatlanúl megkívánnya-é azt, hogy a' véle ajándékozott Jovak Jus Regium alá tartozzanak, noha a' Donatarius birtokában már a' Donationak kelése előtt joval vóltak-is, ennélfogva, mellyek a' rendszerént való nova Donationak tulajdonságai?*

Fennebb-is megmondók, hogy a' nova Donatio által értyük a' Fejedelemnek azon Privilegalis adomány Levelét, mely által a' Lappangó Jus-Regium miatt erőtelen birtokában vólt Javait a' Donatariusnak telyes Jussal birtokába általadja; vagy-is abban meghagyja; tehát a' nova Donatio előre-való birtokat, és a' birt Jovakban Lappangó Jus Regiumat foglal magában, ugyan-is ha Lappangó Jus Regium a' nova Donatioval nyert Javakban nem találtatik, úgy a' nova Donationak vétele szükségtelen vólna, mert a' C. 4. r. 12. t. szerént, a' mit a' Fiscus nem bírt, vagy nem bírhat, azt senkinek elnem ajándékozhatya, tehát az e' nélkül bírt Jovakban a' Fejedelemnek mit ajándékoznia nintsen, innen te

hát láthatni azt, hogy a' nova Donationnak nyeresére nem elégséges csak az ennek nyeresése előtt vólt hoszszas idejü Birtok, hanem egyszerűsmind megkívántassék, hogy a' birt, és ez által nyerendő Jovak, Lappangó Jus Regiummal bajlódók légyenek, a' mint ezt megláthatni, a' T. 1. r. 36. t. — Tulajdonságai tehát a' rendszerént való nova Donationak ezek. 1. Hogy az ilyen Donatioval nyerendő Jovak magának az Impetransnak, vagy még Eleinek-is békességes birtokokban lettenek légyen, és 2. Hogy azon Jovak Jus Regiummal bajlódók légyenek, a' mint ezt láthatni a' T. 1. r. 37. t. bévezető, és 5-dik §-ban. — Előre tehát ezeket botsátva, tudnunk kell, hogy a' Nova Donatio kétféle lehet; *Rendes*, a' mely a' most írt tulajdonságokkal bíró, vagy *Anomala*, az-az Rendkívül-való, a' mely ezen tulajdonságoknak valamelyikében fogyatkozik. p. o. ha valaki egy Jóságot a' Fiscustól megveszen, és arra nova Donatot-is vészen, minthogy az az-előtti Birtok nintsen-meg, az illetén Donatio méltán mondattathatik rendkívül-valónak, vagy ha az Ap. 4. r. 12. t. 2. a. szerént a' Törvényes Donatio mellett birt Jóságokról-való Donatio elveszvé, a' helyett a' Fejedelem mást adna. —

65. Miként különbözik a' Nova Donatio a' eredeti Donatotól, hát a' Confirmatoriától?

A' Nova Donatio, a' Primigenia, vagy-is eredeti Donatiótól ezekben különbözik, hogy a' Nova Donatio előtte-való Birtokot, és Lap-pangó Jus Regiumot téssen-fel, a' nyerendő Jóságokra-nézve, a' mint ezt fennebb-is lát-tuk; és a' T. 1. r. 36. és 37. tt. bővebben-is általláthatni, ellenben pedig a' Primigenia, vagy eredeti Donatio a' T. 1. r. 36. 37. tt. sze-rént egyiket sem kívánja, mivel ez által ól-lyan Jovak ajándékoztatnak, melyeket a' Do-natarius a' Fejedelem' kezéből akkor vészen-által, a' mikor azokban, a' Donatio' kelése u-tán, magát béiktattya.

A' *Confirmatoria*, vagy-is erősített Donatio-tól pedig ezekben különbözik: a) A' *Confirmatoria* több Just a' Donatariusnak nem ad, tsak a' mennyivel bírt az előtt a' T. 1. r. 37. t. sze-rént, azért, ha az előbbeni Donatio erőtelen volt, a' megerősítés (*Confirmatio*) után-is annak kell maradnia, ellenben pedig a' Nova Donatio ha törvényesen költ, az eddig-való erőtelen Just erőssé teszi, a' T. 1. r. 37. t. 5. §. szerént. b) A' *Confirmatoria* előbbeni Donatiót téssen fel, ellenben pedig a' Nova semmi előbbeni Donatiót nem kíván a' T. 1. r. 37. t. 3. és 7. §. szerént, vagy pedig elvesztett Donatiót, az A. 4. r. 13. t. 2. a. szerént. c) A' *Confirma-toria*, az előbbeni Donationak hiteles mását

foglalja magában, a' most citált T. 1. r. 37. t. szerént, a' Nova Donatio pedig nem. — d) Ha ki a' későbbi maradékok között, Confirmatoriát akar kivenni, megkell bizonyítani, a' folyó békességes Birtokat, az első Szerzőtől-fogva folyt ágazás-szerént, önnön maga Birto-kaig; az azon Szerzőtől-való származásával együtt; a' Nova Donationak nyerhetésére-nézve ellenben, elégséges, ha a' maga, és Eleinek, ez-előtti hosszabb idejü Birtokát, a' nyerendő Jovakra-nézve megbizonyította, ugyan azon T. 1. r. 36. t. szerént. —

64. *A' Nova Donatio a' Fiscust, az abban foglalt Jókra nézt indított keresetétől elzárja-e? hát a' mellékes Atyafiakat, vagy Leányokat, ha azokból egyenlő osztályos részt keresnének?*

A' Fiscus' keresetire-nézve, oly' erővel bír a' Nova Donatio, hogy ennek bémutatásával a' Fiscus' keresete egészen elenyészik; mert a' T. 1. r. 37. t. szerént, a' Fejedelem a' maga Donatioját vissza nem húzhattya; ellenben ha a' Fiu, és Leány-ág között a' Jóság' természeté iránt forogna a' Per, a' Leány-ág a' Nova Donatio mellett csak Fiu-ágra regúlázott Jóság-nak Successiojától, a' Nova Donatio' bémutatásával el-nem rekesztethetik, hanem ebben az esetben az első Szerző Leveleket köteles a' Fiu-ág bémutatni, vagy ha ezeket bé-nem mutat-

hatná, arra megeskünni, hogy ezen Jóságok, első szerzési regulatiojoknál-fogva csak Fiura vóltak regulázva. —

Ezt kell tartanunk, ha valamely Jóknak Successioja eránt vér-szerént-való Fiu-ágbéli Atyafiak között támadna a' Per, mivel a' T. 1. r. 36. t. 2. §. szerént, sokan elfelejtkezvén Lelkek' idvességéről, Testvéreiknek, és Leány-ágbéli maradékjaiknak kirekesztésekkel vett Nova Donatio mellett, az osztályos vérszerént Fiu, vagy Fiu, és Leány-ágbéli Atyafiakat-is egyenlőleg illető Jókat magoknak, és Fiu-maradékjaiknak ajándékoztatni mérészelték csalárdúl, tehát a' T. 1. r. 37. t. 12. §. nyilván megállította azt, hogy valamint az egyenlő Successiot kereső Leányok, úgy a' vér-szerént-való Fiu-ágbéli Atyafiak ellen-is, ha közös Successiót, az ilyen Jóságokban keresnének; a' Nova Donatioval keresetektől el-ne zárattathassanak, hanem az Alperes Fél, az eredeti szerző Leveleknek bémutatására szorittassék, és a' szerént szolgáltassék-ki az igazság, ezt pedig annyival-is inkább állithattyuk; mert a' most citált 37. titulusnak 11. §. a' több mellékes vér szerént Fiu-ágbéli maradékokat, a' Leány-ágbéliekkel együvé vészi, 's így kívánnya a' 12. §-béli állítását megállítani, a' Nova Donatio-nak próbáló erejére-nézve. —

65. *Ha valaki a' Magvaszakadtnak Jósza-*

gát Zállagba tartya, ennek hólta-után azon Jószágot nova Donatio mellett a' Fejedelem-től megállhatólag elnyerheti-e?

Mínt hogy a' Magvaszakadtak' Jószágai, a' fennebbi megbizonyítások-szerént a' Fiscusra szállanak, azokat pedig a' Fiscus érdemes Hazafiaknak elajándékozhattya, önként következik, hogy ha valamely Magva-szakadtságra jutó Személy, maga tulajdon Birtokabéli Jószágát valakinek elzállagosítaná, az ilyen elzállagosítónak hólta-után a' zállagba tartó Nova Donatio' titulussa alatt az ólyan zállagos Jószágot helyesen nyerheti-el; mert az elzállagosítónak halálával a' T. 1. r. 10. és 13. t. szerént, az elzállagosított Jószág a' Fejedelemre visszátért, 's egyszer'smind elajándékozhatóvá vált, elajándékozása pedig senkinek praejudiciumára nintsen, tsak hogy a' Nova Donatit védő, ha a' több Testvéreivel közös pénzből zállagosított vólna, az ezeket illető zállag summának részeit nékik visszafizesse a' T. 1. r. 10. és 102. t. szerént. —

66. *A' Nova Donationak nyerhetésére hány esztendei megelőző Birtok kívántatik?*

A' Reguláris Nova Donationak elnyerhetésére a' nyerendő Jovaknak előre-való hosszas Birtoka elégséges, ha harmintz Esztendők körül jár, mert Hazánk' Törvényneiben a' Jovaknak idő-múlás által-való megszerzésekre három idő-

szakaszok határozottak, a' mint láthatni a' T. 1. r. 78. és 3. r. 15. t. rövid, mely egy Esztendőből, és egy Napból áll, a' Városi, és más szabad helységeknek Javaikra-nézve; hoszszu, mely a' Nemes Jóságokra-nézve 32. esztendőkből. A' Papi Jóságokra-nézve pedig 40. Esztendőkből áll, és a' leghoszszaabb, vagy-is az emberi emlékezetet felyülhaladó, mely 100. esztendőkből áll. — A' Fejedelmi Adomány alá tartozó Fiscalis Jóságokra-nézve; már pedig a' rövid időszakasz nem elégséges; mert a' Törvény hoszszas idejű előre-való Birtokot kíván, a' leghoszszaabb idő-szakasz pedig nem kívántatik, mind azért, hogy a' Törvény csak hoszsú idejű Birtokot kíván, 's mind-azért, hogy ha ez kívántatnék, mivel ilyen hoszsú időt többnyire tsak a' munkátlanok érnek-el, a' következnék belőlle, hogy csak azok-is nyerhetnének Nova Donatiót.

67. *Ha valaki a' Kamarától vásárlott Jóság felett akarna Nova Donatiót venni, szükséges-e neki arra a' vett Jovakban-való hoszszas idejű Birtok?*

Ha valaki a' Kamarától valamely Királyi Adomány alá tartozó Jóságot örökösön megvenne, hogy arra Nova Donatiót nyerjen, nem szükséges a' megelőző hoszszu idejű békesseg Birtok; mert a' T. 1. r. 37. t. 9. §. bizonyítása szerint, az előre-való békesseg hosz-

zsu idejű Birtok, a' Nova Donationak nyéré-
sére, csak azért kívántatik, ne-hogy valamely
csalárdság, a' Donatarius' részéről jöjjön-köz-
ben, már pedig a' hól a' Donatárius maga Jó-
szágát a' Fiscus' keziből veszi-által, a' kereset-
nek törvényes Titulussa-is megvagyon, és csa-
lárdság sem jöhetett-közben.

68. *Ha valaki a' Fejedelmi Adomány alá tartozó Fiscalis Jóságot, hatalmason elfog-
lalná, a' megáltható Nova Donatitot nyer-
het-e'?*

Azon esetben, ha valaki valamely Fejedelmi Adomány alá tartozó Jovakat hatalmasan elfoglalt vólna, és felettek Nova Donatitot akarna venni, ha a' hatalmas elfoglalás a' Fejedelem előtt tudva vagyon, a' kért Nova Donatio telyes erejű lesz; mert azon esetben a' hatalmas elfoglalást tudó Fejedelem, a' maga Jussáról önkéntesen, és tudva lemond, midőn a' kért Donatitot megadgya. —

Ellenben pedig ha a' hatalmas elfoglalás a' Fejedelem előtt tudva nintsen, minthogy csalárdság jön-közben, a' Donatio erőtelen lesz; mert a' csalárdság senkinek sem kedvezhet a'
T. 1, r. 71, t. szerént. —

VI. FŐ CZIKKELY.

A' Hitetlenség, vagy-is Nota Titulussa alatt nyert Fejedelmi Adományokról.

69. *Mit értünk a' Hitetlenség, vagy-is Nota Titulussa alatt nyert Fejedelmi Adományon, és ez minn fundáltatik?*

A' Hitetlenség, vagy-is Nota Titulussa alatt nyert Fejedelmi Privilegialis Adomány által, értyük azon Privilegialis Donatiót, mely-szerént a' Hitetlenség' bünéről vádóltatott, és törvényesen arra ítéltetett Személyt illető, és a' Fiscusra szállott Jovak ajándékoztattak, a' T. 1. r. 13. 14. és 16. tt. szerént. —

Az ilyen Donationak adhatása, és nyerhetése gyökereztetik a' Fejedelemnek azon Jussába, melyel bír a' Nótán marasztatott Személyeknek Jószágaikra-nézve, minthogy t. i. az ezen bünről vádóltatott, és törvényesen convinctatott Személyek a' T. 1. r. 13. t. szerént, nem tsak Fejeknek, hanem e' mellett, a' tulajdon Személyeket illető, mind ingó, mind ingatlan Jovaiknak-is örökös elvesztésekkel büntettetnek, a' T. 1. r. 16. t. szerént, 's az elvesztett Jovak a' T. 1. r. 13. t. szerént a' Fejedelemre úgy szállanak, hogy azokat, mint nem Pura Fiscálisokat, az Ap. 2. r. 5. t. 1. a. 8.

t. 2. a. 4. r. 12. t. 6. a. és az C. 4. r. 13. t. 14. és 15. aa. szerént érdemes Hazafiaknak elajándékozhattya, sőt ajándékozni-is tartozik; önként következik: hogy a' Fejedelem ezeket megálthatólag conferálhattya, és a' Donátárius is impetrálhattya; tehát ezen Titulus alatt nyert Donátionak Fundamentoma, a' Fejedelemnek ilyen Jovakban-való Törvényes Jussa. —

70. *A' Hitetlenség' bünében, kik eshetnek Országunk, Törvényei szerént?*

A' Hitetlenség' büne büntetésére, mely egyédül csak az Országgyűlése által határozatik-meg a' T. 1. r. 14. t. 18. eseteket határoz, mellyek e' következők. — 1. A' Felség megbántása' büne, mely által értyük azon vakmerő cselekedetét valakinek, mely szerént a' Fejedelem Személyéhez nyúl, vagy kardal megtámadja, vagy méreggel élete ellen ólálkodik, vagy azon házat, vagy várat megtámadja, melyben a' Fejedelem szállva vagyon. — 2. Ha valaki, a' Fejedelem', vagy a' haza' közönséges alkotmánya ellen támadván, azt felforgatni törekedne. — 3. A' közönséges Leveleknek hamis készítői, vagy Törvénybe azokkal tudva élők, úgy szintén azok-is, kik közönséges petsét nyomókat hamissan metszenek, vagy azokkal tudva élnek. 4. Hamis pénzverők, vagy azokkal tudva nagy mértékben élők. 5. Negyed izen álló való atyafiaknak megsebesítői, vagy

megölői, úgy szintén Apák', Anyák', vagy Házas
 Társak' gyilkossai. — 6. A' negyed izig való
 atyafiakkal, vagy pedig mostoha Anyákkal pa-
 ráználkodó, és erről törvényesen convincalta-
 tott Személyek. — 7. Faluknak nyilvánvaló
 felégetői, vagy-is gyujtogatói. — 8. Idegen fosz-
 togatónak, és Zsoldosoknak, a' Haza' csendes-
 sége' felbontására való béhozói. — 9. Közönsé-
 ges hitelű Leveleknek, vagy Fejedelmi Salvus
 Conductusnak megbántói. — 10. Tulajdon U-
 rak' várainak ellenség' kezébe való által-adói,
 valamint szintén más Hazafiak' erősségeiknek
 ostromlói meg, és elvévői. 11. Az Ország' ren-
 des Bíráinak, és ezek Személyesseinek megölői,
 rablói, megverői, és sebesítői. 12. A' Perlekedő
 Feleknek, kik pereiknek elláttatása végett, az illő
 Törvény-Székhez utaznak, a' pereknek mega-
 kadállyoztatása végett, uttyokban való meg-
 gyilkolói. — 13. Az Executiora kimenő Kirá-
 lyi, Káptalan, vagy Conventbeli Személyeknek
 gyilkolói, megverői megsebesítői. — 14. A' kö-
 zönséges Eretnekek, kik valamely kárhuztatott
 vallásbéli Sectát, vagy-is szakadást követnek. —
 15. A' Tagoknak megcsonkítói. és Szemeknek
 kiásatói, ha csak nem Bánok, Vajdák, vagy
 Véghelybéli Országos Tisztek. — 16. A' Vég-
 helybéli Vároknak elvesztői. — 17. A' kik fegy-
 vert eleséget a' Törököknek, vagy Országunk'
 más ellenségének szolgálatnak. — 18. Azok,

nak, a' kik a' Török Földről, azoknak kárbozatos Religiojokról lemondván, Országunkba általjönek, akadállyoztatói, eltartóztatói, vagy megfosztogatói. — Az elé számláltakon kívül Hazánknek ujjabb Törvényei által a' következők-is, a' hitetlenség' büntetésére határozattak. u. m. *a)* A' Fejedelemnek Országunk' végzése és törvényei ellen való tanácsokat adó Consiliariusok, az A. 2. r. 3. t. szerént. *b)* A' kik mást hitetlenség' bünéről, helytelenül vádolnak az A. 2. r. 7. t. 3. a. szerént. *c)* Ugyan azon Titulus' 4. a. szerént azok, a' kik a' hitetlenségről vádóltatott Személyeknek, Perek lefolyása előtt, Jószágaiknak elfoglalására, Executorok mérészelnek lenni. *d)* Azok, a' kik Fejedelmi szabadsággal, vagy a' nélkül-is, idegen Országokba utazva, Haza árulásba elegyednek, vagy a' Hazában megmaradva, ugyanazt Levelek, vagy izenetek által mérészelik; valamint szintén azok is a' kik az ilyen Leveleket, és izeneteket által viszik, az A. 3. r. 14. t. szerént. *e)* Ugyan azon Titulus szerént azok-is, a' kik a' Fejedelem' Személye, és méltósága ellen, betsmérlő írásokat botsátanak. *f)* A' C. 4. r. 12. t. 3. a. szerént azok-is, a' kik valamely külső hatalmasság által Donátiot nyerni törekednének. *g)* Az A. 3. r. 22. t. szerént a' Fejedelemeknek másokhoz küldött, vagy másoknak a' Fejedelemhez országos dólgoiban útasított Leveleiknek elfo-

gói, és felbontói. — *h*) Valamely Erethnek-
ségnek béhozói, ha megintetve, gonosz tzellyok-
tól elnem állanak az A. 1. r. 1. t. 3. a. szerént.

71. *A' Hitetlenség' bünéről vádóltatott, és
itéletesen kárhoztatott Székellyek, Jószágai-
kat elvesztik-é?*

Noha a' Székely Constitutioknak, melyek
1555. Apr. 28-án Dobó István, és Kendi Fe-
rentz Erdélyi Vajdák előtt Székelly Udvarhel-
lyen tartott Országgyűlésére, beadattatva, meg-
állittattak vala, 14-dik Czikkelyében az állitta-
tott-meg, hogy a' Székely Örökség Hitetlen-
ség' büne büntetésében se vétettség-el; mivel
mindazonáltal 1562-be Junius' 20-kán hozott
Segesvári Articulusok között az elsőben, az írt
Czikkely nem csak eltöröltetett, hanem egy-
szersmind nyilván meghatározottat az-is; hogy
a' Székelyek-is a' Nota esetében Jószágaikat,
és örökségeiket, mint a' több Hazafiak elveszes-
sék, sőt az akkori lázzadásba részesültek, vólta-
képpen Jószágaiktól megfosztattattak, és azok
más érdemes Személyeknek adattattak; mely
adomány 1595-béli December' 3-dikán hozott
Articulusok által megerősítettett, önként kö-
vetkezik; hogy a' Székelyek-is azon bűnnek e-
setében, Jószágaikat örökösön elvesztik, akár
Székely Örökségek, akár Királyi adomány mel-
lett bírt Jószágok légyenek azok, a' Magva-sza-
kadtság' esetében a' Székely Örökségekre-néz-

ve, a Szomszédok Successioja maga épségében megtartatván. —

72. *Ha a Notán marasztatott Személynek Jovait a Fejedelem másnak ajándékozta, 's azután a notáztatott Személy Gratiát nyert, ezen Gratia mellett Jószágát vissza-szerezheti-e?*

Minthogy a T. 1. r. 16. t. szerint, a Notabünéről törvényesen convincaltatott Személy, maga Jószágát örökösön elvesztette, és az a Fiscusra szállott, ha tehát a Fejedelem, az ilyen Exequalt Jovakat, elébb, hogy sem a megsententiáztatott Személy Fejedelmi kegyelmet nyert volna, másnak elajándékozta, a kegyelem uttyán a Sententiáztatott Személy vagy tsak azért-is már többé vissza nem szerezheti; mivel a T. 1. r. 37. t. szerint, a Fejedelem maga Donatioját többé vissza nem huzhattya.

73. *A Notoriusnak Sententiáztatása előtt tett adoptio, praefectio, és költsönös Successio iránt Fejedelmi Consensus mellett tett egyezéseknek ereje, a Sententia után megmarad-e, vagy elenyészik?*

Hogy ha a Notorius, Magva-szakadt valamely idegen Férjfi Személyt, Fianak, vagy Testvérinek Fejedelmi Consensus mellett fogadott, adoptált, vagy maga Leányát, vagy más aszszonyi Személyt-is, a csak Fiat illető Jovakra nézve fiuvá tétetett, praeficiáltatta, vagy

pedig egy harmadikkal a' költsönös Successio felett ugyan Fejedelmi Consensus mellett meg-
 egyezett, és azután esett a' hitetlenség' büne
 büntetésébe, semmit sem használván a' Feje-
 delmi Consensus, mely ugy-is csak az Impe-
 transnak halála következésével kezdett volna tö-
 kéletes erővel bírni, ennek Jóságai sem az a-
 doptánsra, sem a' praefectára, sem pedig a'
 költsönös egyezőre nem fognak szállani; ha-
 nem egyenesen a' Fiscusra, és azokat, a' ki-
 nek tetszik, a' Fejedelem elajándékozhattya a'
 Tr. 1. r. 13, 14, Tit. szerint, vagy csak azért-
 is: hogy a' T. 1. r. 49. t. szerint, a' Birtokó-
 sok magok Jóságaikat, míg élnek bűnös cse-
 lekedeteikért elveszthetik, 's a' most citált Tör-
 vények szerint tökéletesen el-is vesztik, tehát
 halálok után mi mennyen által az adoptivusra,
 Praefectara, vagy költsönös egyezőre semmi sem
 maradhat fenn a' Birtokból,

74. *A' Hitetlenség' bűnébe esett Személyek
 ellen hozott Itéletnek tellyesítésben vétele mi-
 ként esik meg, és az ilyen Itélet által eli-
 télt Jovakról mit kel megjegyeznünk?*

A' Hitetlenség' bűnébe esett a' T. 1. r. 13.
 t. szerint, csak a' maga Személyét illető Jo-
 vaktól fosztattatik-meg; a' honnan önként kö-
 vetkezik, hogy az ilyen Itéletnek tellyesítésbe
 vételével, a' Sententiáztatott és osztályossai kö-
 zött elsőbbször tökéletes osztálynak kellessék

tétetni, mely alkalmatossággal, az osztályos véreknek, és gyermekeknek, magok részek kiszakasztván, az özvegy-is maga özvegyi competentiaját kikapja, de sőt ha valamit erőhatalommal foglalt volna-el, a' megsententiáztatott, az a' tulajdonosnak megyen által, az A. 3. r. 8. t. 2. articulusa szerént, a' zálagos Jóságok pedig a' zálagos Summának letétele mellett az elzálagosíttonak, az A. 4. r. 7. t. 1. articulusa szerént, a' Praescribált Jovak pedig, ha a' Sententiáztatott Személy, egyszersmind magva szakadt, a' Praescriptariusra visszatérnek, a' fennebbi bizonyítások szerént; — külömben Oszályossaira szállanak.

VII. FŐ CZIKKELY

A' Fejedelmi egyezés mellett nyert Donatiokról.

75. *Mit értünk a' Fejedelmi megegyezésen, vagy-is Regius Consensuson, 's mik a' Tárgyai, 's azon tárgyos Contractusokról egyáltalnyában mit jegyezhetünk meg?*

A' Fejedelmi Consensus, vagy megegyezés által értyük a' Fejedelemnek, azon Privilegiális engedelmet, mely szerént megengedi: hogy a' Fiscusra szállandó Jovakat, valamely magános Személy, magános Contractus mellett elidegenithesse, a' T. 1. r. 64. t. szerént, er-

re mutatván ugyan azon 1-ső r. 8, és 17. Tit.-is.

Illyetén adomány Leveleknek nemei; a) Az adoptio, melyről szól a' T. 1. r. 8. 66. Tit. b) Praefectio a' T. 1. r. 7. 17. és 50. Tit. szerint. c) Minden örökös Contractusok, melyek adás, vevésről, ajándékokról, vagy Testamentumról költek, ha a' Fiscus Successiojára menendő Jóságokról szóllanak a' T. 1. r. 65. t. szerint. — Az ilyen Contractusok kétfélék szoktak lenni — *Magánosok*, vagy *egyeseik*, melyekben egyik Fél az adó, másik Fél az általvévő, millyenek a' tiszta ajándékok, és Legatumok, vagy-is Testamentumbéli hagyományok, úgy szintén az adoptio és Praefectio. — Mások pedig költsönösök, vagy-is őllyanok, melyekben mind a' két megegyező Fél, adóis, vevő-is, illyenek a' külömbféle adás, vevésbéli egyezések, a' cserék 's több a' félék a' T. 1. r. 65. és 66. Tit. szerint — a' költsönös Successioról való egyezések.

76. *Mit értünk az Adoptio és Praefectio által?*

Az Adoptio által értyük azon Fejedelmi megegyezéssel erősített Contractust, mely szerint a' Magva-szakadt, vagy hitetlenség' bünéről convincaltatott Személy, a' Fiscusra menendő Jóságaira nézve a' Fejedelem' megegyezésével valamely idegen Férjfiu Személyt, Fiá-

nak, vagy Testvérinek fogadva Örökössének vallja a' T. 1. r. 8. 65. és 66. tt. szerént. —

A' Praefectio által értyük azon Fejedelmi megegyezéssel erősítettett Contractust, melyszerént a' magva-szakatt Személy, vagy Notorius valamely Aszszony Nembéli Személyt a' Fejedelm' megegyezésével olyan Jószágaiba, a' melyek csak Fiat illetnek, Fiu Örökössének fogadgya a' T. 1. r. 7. 17. és 50. tt. szerént.

27. Micsoda egyezéseknek megálthatósittására elkerülhetetlenül szükséges a' Fejedelmi Consensus, és e' nélkül név szerént kik nem tehetnek Jószágaikról elidégenítő rendelkezet ?

Ezeket előrebocsátva, megjegyzést érdemel az, hogy Fejedelmi Consensusal-való megerősítésre csupán csak az olyan egyezéseknek vagy szükségnek, a' melyek olyan Jószágokat tárgyaznak; mely Jószágok Jus Regium alatt vagynak, 's azért az egyezés, mint a' Fiscus' kárára szolgáló, erőtelen lenne; ugyan-is a' T. 1. r. 58. 61. 63. és 65. tt. szerént, a' Jószágokról-való egyezések, csak azon esetre tilalmaztatnak, ha más' kárára szolgálnak. — Ellenben a' T. 1. r. 5. 51. és 57. tt. szerént, az első Szerzőknek, magok szerzemény Jószágaikról, telyes hatalmok vagyon adattatva, önként foly tehát, hogy ezekről Regius Consensus nélkül is rendelhetnek, amazokról pedig; hogy ren-

delések tökéletes legyen, szükséges azoknak, kiknek praejudiciumokra szolgálna az egyezés; megegyezéseket megnyerni, 's így a' Fiscus' praejudiciumával elidegenített Jovakra-nézve költ Contractusoknak tökéletesítésére, elkerülhetetlenül megkivántatik a' Fejedelmi Consensus; tehát az-is bizonyos, hogy csak a' Jus Regium alatt-való Jószágokról szolló egyezéseknek szükséges a' Fejedelmi Consensus. —

Innen az-is önkéntesen foly, hogy a) A' Magva-szakadtak a' T. 1. r. 10. 64. és 65. titulussai szerént. — b) A' Hitetlenség' bűnéről convincaltatott Személyek a' T. 1. r. 13. és 14. tt. szerént. — c) A' kik valamely Contractus által magok Jószágok' Uradalmát a' Fiscusnak általadták a' Comp. 4. r. 12. t. 14. a. szerént, — ez által magok Jussokról önkéntesen lemondván. — d) A' kik Országunk' Constitutioi ellen vétvén, annak árticulussai által törvénytelen cselekedetekért Jószágok' elvesztésével büntettetnek; mivel mind ezen Személyeknek Jószágai a' Fiscust illetik, semmi Örökös elidegenítést nem tehetnek, Fejedelmi Consensus-nélkül.

78. *A' Fejedelmi Consensus által az annak megszerzője megnemesített-e?*

A' Nemesi Józágnak, Privilégiális Donációjának egyik neme lévén a' Fejedelmi Consensus a' T. 1. r. 7. t. 1. §. szerént, a' Nemesi

Jószág' Privilégiális Levél által törvényes Fejedelemtől lett ajándékozatása, ha maga idejében törvényes Státutioval megerősítettik a' T. 1. r. 4. és 32. tt. szerént, tökéletes Nemességét szerez a' megajándékozottnak, a' honnan önként foly, hogy a' Fejedelmi Consensus által nyert Jovaknak Impetrátora, tökéletes, és pedig Donátárius Nemes ember lesz, sőt az ólyaténképpen lett Praefectának, nemtelen Férjétől származott gyermekei-is, mert a' Praefecta törvény' intézetinél-fogva, a' Fejedelmi Consensus által, Férjfiuvá lett, a' nyert Jovakranézve a' Nemes Férjfiutól származott magzatok pedig valóságos Nemesek a' T. 1. r. 6. t. szerént.

79. *Ha az Adoptánsnak, vagy Praeficiensnek, az Adoptio, vagy Praefectiora nyert Fejedelmi Consensus után törvényes gyermekei születnének, megálható lesz-e a' Regius Consensus?*

Az Adoptio, és Praefectioról, méltó megjegyzésre-való dolog az-is: hogy ha az Adoptánsnak, vagy Praeficiensnek, az Adoptio, vagy Praefectiora nyert Fejedelmi Consensus után Fia születne, az Adoptio, és Praefectio megsemmisítettik a' T. 1. r. 66. t. 3. §. szerént, azért; mert a' törvényes, és természetes Successoroknak károkra szolgáltató az Adoptio, az ilyen esetben; már pedig a' T. 2. r. 9. és

11. tt. szerint, egy harmadiknak praejudiciumára szolgáló Privilegium megnem álhat.

80. *Két Familiák költsönös Successio végett egymást Fejedelmi Consensus mellett adoptálhatták-e?*

A' T. 1. r. 65. t. szerint, ha a' költsönös Succession-kivül lévő két Nemes Familiák, a' Magva-szakadtság' esetére, oly' egyezésre lépnek, hogy egyikének elenyészetével, Jóságai-ba a' másika Örökössé légyen, ezen egyezésre Fejedelmi Consensust nyernek egymásnak tökéletes Successori lesznek, és lehetnek is; mert noha a' feltétel szerint, mind a' két egyező résznek törvényes Successorai vagynak, a' kiknek Praejudiciumokra láttatnék szolgálni az ilyen Consensus; mindazonáltal a' Successorok' kárára e' nem szolgálhat azért; mert csak a' tökéletes enyészet esetének következésével, melyben az egyező Familiának Jóságai azon-kivül-is a' Fiscusra szállának, nyer tökéletes erőt; a' Fejedelmi Consensus pedig az illetén esetben a' nem lévő természetes Successornak, Praejudiciumára nem lehet; a' Fejedelem továbbá, az illetén Jóságot, az enyészet' történetével törvényesen elajándékozhattya, 's minthogy reá-nézve szabad tetszésében áll az ajándékozás, önként következik; hogy az enyészet előtt-is annak békövetkezésé' feltétele alatt elajándékozhattya. —

VIII. FŐ CZIKKELY.

A' béiktatásról,
vagy-is
Státutioról.

81. *Mit értünk a' Státutio, vagy béiktatás által?*

Ezen Résznek elein előrebotsátott esmeret- ségek' rendében a' béiktatást, vagy-is Státuti- ot, a' Donátióknak megerősítésekre elkerülhe- tetlen szükséges eszköznek állitva, úgy defini- áltuk: hogy ez a' Fejedelmi Privilégiális Ado- mány Levélnek, az azzal ajándékozott Jo- vaknak színén-való kihirdetése, melyhez itten még azt-is hozzá-téve, hogy egyszersmind a' Magva-szakadt Személynek Fiscusra szállott Jó- szágainak színén, a' Magva-szakadtság' ki- hirdetése-is, mely mellett t. i. a' Fiscus az ól- olyan Jóságokat elfoglalni kívánnya; a' mely- ből állalláthatni, hogy a' Magva-szakadtság' hirdetése (*publicatio defectus seminis*) egyik neme légyen a' Státutionak.

82. *A' Statutio hányféle?*

E' szerént véve tehát a' Statutio kétféle: *Törvényes*, mely a' megrögzött szokás, és írott Törvényeink által megállitott Solemnitásokkal bír, a' T. 1. r. 33. és 34. tt. szerént: és *Tör- vénytelen*, mely az írt Solemnitásokban szü-

kölködik. — A' *Törvényes* továbbá, vagy *Tiszta* melynek sem első megtételével, sem azután 15 napok alatt senkitől ellene nem mondattott, T. 1. r. 32. t. szerént, vagy ellene *mondattott*, vagy-is *contradicta*, melynek a' *fatalis* 15. nap alatt valaki ellene mondott a' T. 1. r. 29. és 32. t. szerént. Ezen ellene mondott *Statutio* továbbá vagy *purisata*, az az: az ellene mondástól, vagy törvényes Itélet által, vagy pedig a' Felek között következett egyezés mellett feloldoztatott, és megtisztittatott; vagy nem *purisata*, az az: az ellene mondás birói Itélet által meg állittatván, a' *Statutio*, a' *Donatio*val együtt megsemmisítettett. —

83. *Melleyek a' főbb, és másod-rendbéli céljai a' Statutionak?*

A' *Statutionak* főbb célja, a' *Donatariusra* nézve az: hogy a' törvényesen nyert Jószágnak, törvényes birtokához juthasson, másokra nézve pedig az, hogy ha valaki azon Fejedelmi adomány által megsértve találná maga Jussait, az ellene mondás úttyán, sérelmét orvosolhassa, a' T. 2. r. 9. t. szerént. Másod-rendbéli céljai pedig ezek: a) Hogy a' *Statutio*ról kelendő bizonyító írás' sorában feljegyeztetendő szomszédok, és szomszéd falubéliek, (*vicinusok*, és *commetaneusok*) által a' Fejedelmi Adománynál fogva nyert, törvényes elfoglalással megerősítettett birtokát megbizonyithassa a' T. 1.

r. 32. t. szerént. b) Hogy a' Donatio, és Statutio által a' T. 1. r. 6. t. 2. §. szerént, vagy pedig csak a' Statutoria Relatoriával-is — a' T. 1. r. 34. t. 2. §. szerént, nemességét megbizonyithassa.

84. A' Törvényes Statutionak mellyek a' törvényes Solemnitassai?

A' Statutionak törvényes Solemnitassai e' következők: a) A' Statutionak véghezvitelére megkivántatik a' Statutorium Mandatum, vagy is azon Fejedelmi parantsolat, mely szerént a' kirendelt Regiusok, a' Donatariusnak, a' Donatioval nyert Jószágnak birtokába való béiktatására parantsóltatnak a' T. 1. r. 32. és 34. tt. szerént.

Megjegyzés: a' Statutorium Mandatum kétféle: vagy olyan, melynek expositioja ezen kifejezésen kezdődik: *Cum Nos debitum habentes respectum, vel dum nos attentis, et consideratis etc.* — vagy pedig olyan, a' mely ezen a' kifejezésen kezdődik: *Dicitur nobis*, a' kettő között az a' különbség, hogy az első, az egész Donatitot magában foglalja, és ereje tart Esztendeig, azért Esztendő alatt a' Statutorium kelésétől-fogva a' Statutitot akár mikor meglehet tenni, adattatik pedig akkor, a' mikor a' Donatio bémutatva, a' Statutorium Mandatumot írónak kezénél vagyon. — Ez által a' Nemességet-is meglehet bizonyítani, ha Statutio követte — a' T. 1. r. 6. t. szerént. A' másik csak 60. napig tart, valamint szintén

más Mandatumok-is, (az egy Compulsoriumot kivéve, melynek Esztendei ereje vagyon) azért kelésétől fogva 60 napok alatt az ilyen Mandatum mellett, a' Statutionak megkell esni; külömben a' Mandatum elenyészvén, hacsak ujj mandatum nem expediáltatik, a' Statutio megnem eshetik; kél akkor, mikor a' Donatio a' Mandatumot írónak kezínél nintsen, 's azért azt magában nem foglalhatván, magára egyedül a' Donatio nélkül a' Nemességnek megbizonyíthatására sem szolgálhat; lásd ezekről a' T. 1. r. 33. és 34. tt. b) Meg kívántatik; hogy a' Státutionak végbevitelére a' Regiusok törvényesen kiküldetve légyenek. —

Megjegyzés: Regiusoknak mondjuk, az ilyen törvényes lépések' megtételére, a' Törvényektől meghatalmazott Személyeket, kik-is a' Fejedelmi, vagy valamely Jurisdictionak adatott közönséges petsét őrzőinek, különös rendelkezések mellett, mely exmissionak hivattatik, a' törvényes lépéseknek megtételére szoktak ki-menni, lásd ezekről a' T. 1. r. 50. t. 3. §. — c) A' Szomszédoknak, és határos falubéli Lakósnak hivatalos jelenlétek, és a' megjelenteknek a' Státutoról kelendő hiteles bizonyításban, melyet Státutorio Rélátóriának szoktunk nevezni, név-szerént-való felíratások szükséges. 'Sigmund' 6. D. 9. a. és Mátyás' 6. D. 77. a. szerént. d) Szükséges a' megmondott

Szomszédok, és határos falukbéliiek előtt az a-
jándékozott Jovaknak színén, a' kibotsátott
Régiusok által léendő kihirdetése a' nyert Do-
nátionak, mely kihirdetés, a' Donátionak fenn-
szóval-való előlvásásában, és azon nyelven,
melyet a' jelenlévő Vicinusok, és Commetáneu-
sok beszélnek, megmagyarázásában áll, lásd
erről a' T. 1. r. 29. és 30. tt. — e) Ha a' fel-
olvasott, és megmagyarázott Donátio mellett,
a' Regiusok, a' Donátáriust, a' nyert Jovaknak
Birtokába, minden valakinek részéről közben-
vetett ellenvetése-nélkül béiktatták; megki-
vántatik, hogy a' Regiusok három napokig azon
Jovakban múlassanak, a' végre, hogy ha ki el-
lene kívánna mondani, az ellene-mondást bé-
vehessék; harmadnapon túl onnan ugyan el-
távozhatnak; de a' Státutionak megtételétől szám-
lálva, 15 napok alatt, a' közbevetendő ellene-
mondást bévenni tartoznak, a' mint ezt a' pra-
xison-kivül a' Statutorium' Mandatum Stylus-
sa-is bizonyította; azért ezen 15 napok Fatalis
dieseknek neveztetnek; mert ha ezek alatt a'
Contradictio közben-jön, megakadályoztatik a'
Donatarius, nyert Jovának törvényes Birtoka'
folytatásában, ha pedig ezek alatt a' Contra-
dictio meg nem tétethetik, a' Donátárius u-
gyan maga Birtokának folytatásában szeren-
tség; de a' Contradictor elzárattatik a' Contra-
dictio' úttyán maga sérelmének megorvosoltat-

hatásától, és hoszszu Processusra szorúl, hatsak ugyan sérelmit megakarja orvosóltatni. *f*) Szükség hogy a' Regiusok, a' véghezvitt Státutióról, hiteles bizonyító irást adgyanak a' Donatariusnak, a' T. 1. r. 6. t. 2. §. 33. és 34. tt. és az Apr. 4. r. 3. t. szerént. — *g*) Ha a' Fatalis 15 napok alatt Contradictio jött-közbe, és a' Jószág, a' Donatio' nyerése előtt, a' Donatarius, vagy Contradictor' Birtokába nem vólt, úgy a' Jószág a' T. 1. r. 29. t. szerént Sequestrum alá tétetik; — mondám pedig, hogy ha a' Contradictor a' Jószágban nem vólt, mert ha annak Birtokából contradicalt Mátyás' 4. D. 8. a. Ulászló' 1. D. 59. art. vagy ha az Magva-szakadt előbbeni Birtokosnak Özvegye még élne a' T. 1. r. 29. és az Apr. 3. r. 25. tt. szerént a' Jegyruhának és Özvegyi tartásnak, vagy pedig II. András' D. 4. a. és a' T. 1. r. 29. t. 5. §. szerént hajadon Leányai találtatának, a' Leányi negyednek maga természetében-való kiadása előtt a' Sequestrationak helye nintsen. —

85. *Hogy ha az ajándékozott Jószág' a' Fiscus régi birtokából ment-által a' Donatariusra, szükséges-e a' Statutio, vagy pedig a' nélkül-is megálható a' Donatio?*

Mint hogy a' T. 2. r. 9. t. 2. §. szerént a' Privilegialis Donationak ezen clausulával: *Salvo Jure alieno* kell lenni, azért; mert egy har-

madiknak kárára szolgáló Privilegium, és Donatio meg nem áthat, azon harmadiknak kára eltávoztatására eszközül szolgálván a' Statutio, ez a' T. 1. r. 32. t. szerént, a' Donatiok' megálhatóságokra, elkerülhetetlenül szükséges; ha mindazonáltal olyan Jószág ajándékoztatik, a' mely Praescriptiot fellyül-múló időktől-fogva, a' Fiscus által bírattatott, 's annál fogva más magános Személynek, ha mi keresete lehetett volna azon Jovakhoz, a' Praescriptio által elenyészett; minthogy ezen esetben ez a' Donatio senkinek-is praejudiciumára nem lehet; a' Fiscusnak nem; mert azt tudva, és önkéntesen ajándékozta-el, — de privatusnak sem; mert a' Praescriptio által ennek Jussa elenyésztetett; azért az e'féle Jószág' feletti Donatio Statutio nélkül-is megálhatónak láttatik lenni. —

86. *A' Statutionak mennyi idő alatt kell megesni?*

Ha a' Donatio jelenvaló feltételű, a' Statutionak a' Donatio kelésétől-fogva esztendő alatt meg kell tétetődnie; mivel különben, annak ereje Esztendő eltelésével elenyészik, úgy hogy, ha csak ujjat nem vészen, a' mellett a' nyert Jovaknak bírtokába bémehet, vagy ha benne vagyon-is ha Jus Regium alatt vagyon a' Jószág, könnyen elvesztheti, Donatioja a' Statutionak rendes idejében meg nem tétele miatt megsemmisítettén a' T. 1. r. 32. t. szerént

Hogy ha pedig a' Donatio jövendőbéli feltételű, úgy a' T. 1. r. 63. t. 4. §. szerint csak a' feltételnek bételésétől, Esztendő alatt kell megessen a' Statutionak. — Hogy ha pedig az illetén Jövendőbéli feltételű Donatioval lappangó Jus Regium-is adattatott volna; minthogy ennyi részben a' Donatio jelenvaló feltételű, tehát a' Statutiót-is ennyiben a' Donationak kelésétől számlálva, Esztendő alatt, a' Jóság birtokára nézve pedig a' feltételnek bételésétől számlálandó Esztendő alatt kell megessen a' T. 1. r. 63. t. 5. §. szerint. —

87. *A' Magva-szakadtság kihirdetése miért szükséges, és mennyi idő alatt tétethetik-meg?*

A' Magva-szakadtság kihirdetése, a' mint fennebb megjegyeztük, egyik neme a' Stationak, és a' Magva-szakadt Javainak Fiscus részire való elfoglalására elkerülhetetlen szükséges azért, mert valamint a' Donatarius a' nyert Jóságot másnak kárával elnem foglalhattya, 's azért tartozik magát statualtatni, úgy szintén a' Fiscus a' Magvaszakadtság' Titulussa alatt réa nézendő Jovakat, a' nélkül, hogy elfoglalásoknak Titulussát a' végre nyilvánosságá tegye, hogy ha kinek mi kára következhetne onnan, azt megorvasoltathassa, elnem foglalhattya, mert ezen nyilvánosságá tétel, vagy kihirdetés egyedül nyithat utat arra, hogy ha kinek ezen Titulus mellett való foglalás kárá-

ra szolgálna, az ellene-mondás' úttyán maga jussát menthesse, a' mint a' megtetszik a' T. 1. r. 20. t. és A. 4. r. 3. titulussából. — A' Publicationnak a' Magva-szakadtság' közbe-jövetelétől számlálандó 32 Esztendők alatt megkell esni, mert ha 32 Esztendő eltölt, a' Publicatarius rövid Processusnak közben-jött Praescriptioja miatt, a' Publicationnak helye nemlehet, hanem a' Fiscus, vagy ha valakinek már azon Jovak conferáltattak volna azon Donatarius hosszú Processuson kéntelenítettik maga Jussát keresni az A. 4. r. 3. t. szerént; azt csak ugyan jól megjegyezvén, hogy ha a' Magva-szakadt Embernek özvegye maradott volna, minthogy ezeknek az A. 4. r. 2. t. szerént Esztendő, és 3. napok alatt Prorogatájok vagyon, ezen időszak alatt meg nem tétethetik a' Publicatio.

88. *Ha a' Magva-szakadtnak Jószágát valaki elfoglalta, és 32 Esztendeig békességesen bírta, a' közben-jött Praescriptioval magát védelmezheti-e?*

Ha a' Magva-szakadt Embernek Jószágát valaki elfoglalván 32 Esztendős Praescriptio ideje alatt bírta volna, a' közben-jött Praescriptioval a' Fiscus Jussát elnem enyésztheti, mert a' Magva-szakadt Embernek Jószágában a' Jus Regium munkálkodván, az ellen csak a' 100 Esztendős Praescriptio erősitheti-meg a' Birtokos' Jussát a' T. 1. r. 23. és 78. tt. szer.

hogy ha pedig csak vélt, és nem valóságos volt a' Magva-szakadtság, úgy a' Praescribens a' 32 Esztendő's Praescriptio által tökéletes Ura lett azon Jószágnak; mert itt még a' Jus Regium a' valóságos Successornak fennlétével semmitsem munkálódhatott, 's így a' 32 Esztendő's Praescriptio tökéletes erejű lett.

89. *A' Fiscus a' reá-szállott Jószágokat mitsoda módon foglalhattya-el?*

A' Fiscus a' reá-szállott Jószágokat, a' reá-szállás Titulussai' külömbségéknél-fogva, külömböző módokon foglalhattya-el, mert — 1. A' Magva-szakadtság' Titulussán szállandókat Publicatio úttján. 2. A' Hitelenség' büne miatt reá szállandókat az Országgyűlése által articulus mellett hozott Sententiának Executioja úttján. — 3. A' Contractus mellett általadatott Jovakat, ha a' megegyező Fél, Contractussától elálva, általengedni nem akarná, a' Contractus mellett kiviendő Executio úttján. 4. Az Articulusnál-fogva Fiscusra szálló Jovak, az articulus mellett hozandó Sententiának executioja úttján foglaltathatnak-el Fiscus számra.

90. *Melyek a' Magva-szakadtság' kihirdetésének Solennitássai?*

A' Magva-szakadtság' kihirdetésének az egy Mandatumat kivévén, több Solennitássai, a' a' Státutio' Solennitássaival egygyek, a' Mandatumat kivéve mondám azért; mert ebben a'

Statutorium Mandatum helyett, Publicatorium Mandatumnak vagyón helye.

91. *Mik a' következesei a' Statutio ellen közbenvetett ellent-mondásnak?*

A' Statutio ellen közben vetett ellent-mondásnak, annak megtétele idejének külömbségéhez-képpest, következesei külömböznek, mert ha a' Statutio megtétele alkalmazosságával esik-meg a' Contradictio akkor, a) ha a' Contradictor, a' Jovaknak birtokában vólt, a' Donatarius a' Contradictionak törvény uttyán való ellátása előtt a' Donatioval nyert Jószágot elnem foglalhattya, sőt még a' Regiusok sem; egy harmadiknak Jussa közben-jött megsértése miatt, a' T. 2. r. 9. t. szerént. — b) Ha pedig a' Donatarius, a' nyert Jószágban birtokában, addig elé-is vólt, úgy ő a' Contradictio iránti pernek ellátásáig benne marad a' Jószágban; mert a' Contradictio csak sustentativum Juris Remedium, melynek az az ereje nintsen, hogy a' birtokost birtokából kirekeszsze. — c) Ha mind a' Donatarius, mind a' Contradictor, a' Jovak'birtokába vagynak, úgy mind ketten abban megmaradnak; ha pedig mind a' kettő azonkívül vagyón, úgy sequestrum alá esik a' Jószág, és az ellene-mondás feletti pernek ellátásáig egyik Fél sem bírhattya, a' T. 1. r. 29. t. szerént. — Hogy ha a' Statutio után 15 napok alatt tétetett-meg a' Contradictio, vagy-is

ellenemondás; úgy ennek a' következei ezek: hogy a' Regiusok Relatoriájokban azt hévenni tartoznak, és a' szerént a' Relatoriát subscribálva, és bépetsételve 60 napok alatt a' Donatariusnak kiadni kötelesek, a' Jószágot Sequestrum alá vetvén, hacsak vagy az egyik, vagy a' másik Fél az előtt annak Birtokába nem vólt. — Hogy ha a' Regiusok a' Statutioról, vagy Magva-szakadtság' kihírdetéséről megkívántató Relatoriát a' 60 nap' eltelése után admonealtatva kétszer 15. nap' alatt ki-nem akarnák adni, Mandatummal kikérvén a' Donatarius, ha erre sem adnák-ki, — mint törvényes parantsolatok ellen cselekedők árticuláris büntetéssel büntetődnek az A. 4. r. 3. t. szerént. —

92. *Az ellenemondással megakadályoztatott Donatariusnak mi kötelessége vagyon? 's hát ha azt elmúlatná, mit kell cselekedni az ellenemondónak? mit kell még továbbá megjegyezünk a' Jószágon fekvő adóságra-nézve tett ellentmondásról, 's arról mely a' Fatalis terminus után tétetik-meg?*

Ellenemondással megakadályoztatván a' Statutio a' Donatarius kötelességéhez tartozik az ellenemondót ellenemondásának okadására a' Törvényes Királyi Táblára evocaltatni az A. 4. r. 3. t. szerént.

Hogy ha pedig a' Donatarius a' Jóság' Bir-
tokában lévén, ezt Esztendő alatt megtenni el-
múlatná, szabadságában áll a' Contradictornak
a' Donatáriust esztendőnek bételése után elle-
nemondásának oka meghalgtására, a' fenn-
tisztelt Törvényes Királyi Táblára meghívni.

Megjegyzést érdemel itt' 1. Az: hogy a'
Mátyás' 5. D. 15. art. 's a' T. 1. r. 25. 26. tt.
szerént, a' vér-szerént-való Successio' tekinte-
téből tétethetik-meg csak foganatosan az elle-
nemondás, a' honnan önként következik az,
hogy ha a' Hitelező a' Magva-szakadt Ember'
Jóságán fekvő pénzének tekintetéből Contra-
dicalna a' Statutionak, ez a' Statutiot megnem
akadályoztathattya; mert a' T. 1. r. 82. t. sze-
rént a' Jóság' maga terheivel menvén-által a'
Donatariusra, a' Creditornak semmi praëjudi-
ciuma nintsen, az ő pénze bátorságban lévén,
az azt megfizetni tartozó Donatariusnál. — 2.
Az, hogy a' Fatalis 15. nap' után tett ellene-
mondás a' Donatáriust Fejedelmi Adománnyal
nyert Jóság'nak elfoglalásától el-nem zárhat-
tya, melyre-nézve az ellentmondó maga Jus-
sát, hoszszu Processuson kéntelenítettik meg-
keresni az A. 4. r. 3. t. szerént.'

HARMADIK RÉSZ

A' Contractusokról.

93. *Mit értünk a' Contractuson? és hányféle, erejére és az egyező akaratnak kijelentésére-nézve?*

A'-Contractus (kötés, alkalom) által értyük, két, vagy több Személyeknek, valamely tárgy felett-való szabad, és kötelező megegyezéseket.

Erejére-nézve, vagy *Erővel bíró*, vagy *Erőtelen*. *Erővel bírónak* mondattatik, ha a' tárgy lehetséges, és az egyezésre-való akarat szabad. *Erőtelennek* pedig hivattatik, ha vagy a' tárgy lehetetlen, vagy a' szabad-akarat fogyatkozik.

Az akaratnak kijelentésére-nézve; *nyilvánvalók*, vagy *halgatásból kihuzott* kötések. — Nyilvánvalók, ha az egyező Felek magok' akaratyokat, vagy szóval, vagy írással tisztán kijelentik. Halgatásból kihuzott pedig, ha sem szóval, sem írással az egyezésre-való akarat kijelentve ugyan nintsen, de a' cselekedetekből mindazonáltal nyilván kihozattatható, p. o. Péter megkéri Pált, hogy egy széna-réttyét lekaszálja pénzért, a' lekaszálas' árát 6. Rf. megállitván, ez előbb-ször kötelező erővel bíró Contractus; mert a' tárgy lehetséges mind a' kétfélére-nézve, t. i. Pál lekaszálhattyá, Péter a' 6 Rf. megfizetheti, és

nyilvánvaló-is; mert ezen alkalom felett, a' Feleknek megegyező akarattyok, a' feltétel-szerént nyilván kifejezett szókkal állítottatott-meg.

Dé ha a' rét nem a' Péteré, hanem a' Sámsoné volna, úgy minthogy Péternek a' Sámson réttyéhez semmi Jussa, következőleg rendelő tehetsége sem vólt, önként következik, hogy az erőtelen egyezés lenne; mert a' tárgy az egyező Feleknek tehetségiben nem áll.

Hogy ha Pál, a' Péter' réttyiben annak tudtával kaszálni bé-áll, a' kaszálást elvégezve Péter 6. Rf. fizet néki, minden nyilvánvaló megegyezés nélkül, 's hólnap Pál aratni áll-bé a' Péter' szántóföldébe, 's azért fizet néki napjára egy húszast, a' Contractus megálható, és titkos megegyezésen épült.

94. *A' Contractusok' tárgyaiban hányféle lehetetlenség jöhet-elé?*

Mondám hogy megálható a' Contractus, ha a' tárgy lehetséges; mert a' Contractusok' tárgyaira-nézve kétféle lehetetlenség kerülhet-elé. *Moralis*, és *Physica* lehetetlenség, az első, vagy-is a' *Moralis* az, a' mely egyenessen a' Törvénnel ellenkezik, vagy olyan valamit foglal magában, a' mely a' Törvénnel meg nem egyezhető. *A' második* az, a' mely az egyező Feleknek testi erejeket felyülhaladgya. *A' Moralis*, vagy belső, az-az, *Intrinseca*, vagy külső az-az, *Extrinseca*; az első az, mely a' cseleke-

detnek természeténél-fogva ellenkezik a' törvénnel, — *A' második*, vagy-is *Extrinseca* az, a' mely a' cselekedetnek természeténél-fogva a' Törvénnel megegyezhető ugyan, de a' törvény-hozó, hozott rendszabása által megtiltván, ennek rendelkezésénél-fogva a' törvénnel ellenkezővé vált. — *A' Physica* lehetetlenség megint kétféle, vagy telyes, vagy csak a' jelen-való környülállásokra-nézve-való lehetetlenség, az-az, *Absoluta*, és *Relativa*, az első, mely az egyező Feleknek erejeket úgy felyülhaladgya, hogy soha lehetségessé az Embernek testi erejére-nézve nem válhat. — *A' második* az, a' mely a' jelen-való környülállásban ugyan lehetetlen, de a' környülállásnak megváltoztatásával lehetségessé válhat, p. o. Péter Pállal megegyezik, hogy Andrást megöljék, ezen *Contractus*nak tárgya *Moralis*, belső lehetetlenséget foglal magában; mert a' cselekedetnek természete ellenkezik a' Törvénnel, Péter vendégeskedő ember létire, Ősi Jóságait eladgya, gyermekeinek károkra, ez *Moralis Extrinseca* impossibilis tárgyat foglal magában; mert a' Törvény az Ősi Jóságoknak végső szükségén-kivül-való eladásokat, a' maradékoknak károkra-nézve tilalmazza a' T. 1. r. 59. és 60. tt. szerint; azért noha a' cselekedet természetére-nézve lehetségés lenne, a' Törvény-hozó' rendelkezésénél fogva, még-is lehetetlenné vált, 's annál-fogva

az egyezés erőtelen. — Péter Pállal megegyezik, hogy a' Piatzi-Templomot ölében vévén, vigye a' Fellegvárba, és azért adgyon nékie 1000 Aranyat, ez erőtelen egyezés, azért; mert a' feltett tárgy lehetetlen, Pálnak testi erejére-nézve, és pediglen telyes lehetetlen; mert semmi környülállásban lehetséges, ez reá-nézve nem lehet. — De ha Péter Pállal megegyezne 100 Rf. hogy e', vagy ama ládát vigye-ki egyedül, 's e' tele vólna arannyal, a' Contractusnak tárgya ezen tekintetben lehetetlen ugyan, hanem azonnal lehetségessé válhat, mihelyt a' láda kiüresítettik, tehát itten a' lehetetlenség tsak a' környülállásnál-fogva-való.

95. *Solennitássaikra-nézve még hányfélék a' Contractusok?*

A' Contractusok még Solennisek (jelesek) és nem Solennisek (nem jelesek) Solenniseknek mondattatnak azok, melyeknek a' Törvénytől, és megrögzött szokástól megállittatott Solennitássaik, (jelességeik) megvagynak, u. m. a' bévett Stylus, a' Feleknek, és Regiusoknak, vagy pedig csupán tsak a' Feleknek, vagy Regiusoknak aláírások, és petséttyek; vagy nem Solennisek, melyek ezen Solennitásokban fogyatoznak. —

96. *Mi az hiteles, és nem hiteles Contractus?*

Még osztatnak authenticus, vagy-is hiteles,

és nem authenticus, vagy-is nem hiteles Contractusokra. — Hiteleseknél mondattatnak azok, melyek hiteles helyen, és hiteles formában, hiteles petsét alatt kelnek. —

Megjegyzés, hiteles helyeknek a' T. 2. r. 13. t. szerént mondattatnak a' Conventek, Ráptalanok, a' Jurisdictionok' tisztségei, Városok' Magistratussai, a' Fejedelmi petsét' Órzoi, kiknek a' Törvénytől adattatott Szabadságok vagyon, minden törvényes vallomásoknak bévételekre, és Fejedelmi Adomány, vagy Ország' articullusai által engedett petsétek alatt törvényes formában-való kiadásokra. —

Régentén ez olyan szükséges vólt, hogy ha ilyen helyeken nem kólt a' Contractus, tellyes hitelűnek nem tartatott, azonban Erdélynek elválása után, a' sok viszontagságok, a' Konventekbe, és Ráptalanokba-való járást lehetlenné tévén, két Regiusok' petséttye alatt kólt Contractusok-is hiteleseké lettek, a' béhozott szokás által. — *Nem Hiteleseknél* mondattatnak azok, melyek magános Személyeknek aláírások és petsétjek alatt kelnek.

Vagynak még: *megnevezett*, és *nevetlen* Contractusok-is. —

97. *Mi a' megnevezett, és a' nevezetlen Contractus?*

Megnevezett Contractusoknak neveztetnek azok; melyeknek a' Törvényben bizonyos ne-

vek vagyon, és csak egy Correlatumat (hasonlítást) szenvednek, p. o. Emtio, venditio, vevés, adás, Cambium, csere, Donatió Adomány, locatum, conductum, kiadás, vagy kivetés, Commodatum — költsönözés. — *A'* nevezetlenség ellenben azok, melyeknek a' Törvényben bizonyos nevek nincsen, és két Correlatumat-is szenvednek: ezeknek három neveik vannak, u. m. *Do, ut des*, adok, hogy adj, *Do, ut facias, facio, ut des*, adok, hogy cselekedj, vagy cselekszem, hogy adj.

98. *Megálthatóságokra-nézve hányfélék a' Contractusok?*

Megálthatóságokra-nézve némelyek természetek-szerént *semmik*, a' melyekben t. i. vagy a' szabad akarat, vagy a' tárgynak lehetősége hibázik. —

Némelyek Törvénytelenek, a' melyek t. i. természetek-szerént megálthatók lehetnének; de a' Törvény-hozó' akarattyanál-fogva értetleneknek határozottak azért, hogy egy harmadiknak kárára szolgálnak. — Mások *törvényesen felbontott Contractusoknak* mondattatnak azért: hogy noha eleintén megálthatók voltak-is, de ítélletesen *semmiknek*, és törvényteleneknek állítottak. —

A' természetek-szerént *semmi*, és törvénytelen Contractusok törvényesen felbontottaknak helytelenül mondattatnak; mert ezeket ítélé-

tesen elrontani nem szükséges azért; mert a tárgy lehetetlensége, és a törvény rendelése mindenkor ellenek-áll; azért a Biró ezeknek elrontására hozott Itéletében csak a tárgy lehetetlenségét, vagy a törvény ellenemondását állítja meg, 's azzal az illetén Contractus ereje elenyészett, úgy hogy a Retractatio sem szükséges az illetén Contractusnak felbontására.

Mások megerőtleníthetők, a melyek t. i. a köz-társaság, vagy más magános Személynek következhető kára miatt, a felbontásnak veszedelme alatt vagynak. —

Mások vissza hihatók, a melyeknek erejét az, a kinek kárára szolgálnak, közben vetendő ellene mondás által Birói Itélet mellett elronthattya. — Mások felbonthatók a melyeket az azok által, kiknek károkra szolgálnak, közben vetett, ellene-mondás mellett indítandó per uttyán, a Biró nem csak felbonthatya; hanem felbontani-is tartozik. — Ezen Contractusok vissza-hihatóknak mondattatnak az egyező Felekre nézve, felbonthatóknak pedig a Biróra nézve, a mennyiben ennek, a törvénytől hatalma vagyon, a sérelmes kérésére azokat megsemmisíteni, annál-fogva, a vissza-hívás útát szolgáltat a felbontásra, és a vissza-hívásnak czéllya a Contractusnak felbontása. —

A' Contractusnak erejéről.

99. *Melyek a' Contractusnak alkotó részei?*

A' Contractusnak alkotó részei, a' szabad-akarat, és a' tárgynak lehetősége, vagy csak azért-is, hogy a' fennebbi állítás szerint a' Contractus szabad akaratból folyó kötelező egyezése, két, vagy több Személyeknek, valamely lehets tárgy felett.

100. *Mellyek a' szabad-akaratnak törvényesen megkivántató részei?*

Hogy az akarat a' Contractusnak megálhatására elégséges legyen — szükséges. 1. Hogy egészen szabad legyen, mert akarattya ellen senkit-is maga Jussáról való lemondásra szorítani nem lehet, annyival-is inkább, hogy a' T. 1. r. 51. t. 9. §. szerint valamint a' Testamentumnak, úgy más egyezéseknek-is az egyező Feleknek szabad akarattyaiból kell fölyniök, a' honnan önként következik, hogy az erőszak, méltatlan erőltetés, csalárdság, és hiba által kicsikort Contractusok erőtelenek. — 2. Hogy az égygyezzék-meg, a' ki maga hatalmában vagyon, a' most írt Tripartitalis 51. titulusnak 9. §. szerint; mert annak a' ki más hatalmában vagyon ugyanazon tit. 4, 5, és a' 126. tit. 2. §. szerint akarattya annak, a' kinek hatalmában vagyon, jóvá-hagyásától oly' annyira függő, és kötve vagyon, hogy ennek megegyezése nélkül semmi megálható kötést nem tehet. —

101. *A' Szabad akaratnak, vagy a' tárgy-
nak lehetetlen volta miatt erőtelen Contractusok idővel megálhatókká válhatnak-e?
és mitsoda esetekben?*

Azomban azon Contractusok, a' melyek a' tökéletes szabad akaratnak, a' most írt pontokban érdeklett hiánossága miatt eleintén erőtelenek voltak, idővel megálhatókká válhatnak, mert az a' ki eleintén szabadon meg nem egyezett, vagy azért, hogy más hatalma alatt volt, meg nem egyezhetett, időmúlva megegyezhet, és maga szabadságára-is juthat, melynek elérése, vagy megtételével a' hiános megegyezés tökéletessé válik. — Továbbá nem-is kívántatik mindenkor erre, hogy szabad akarattját az ilyen Contractusnak megerősítésére nyilván kijelentse, mert ha a' T. 1. r. 78. t. szerint a' Praescriptionak ideje folyása alatt a' Contractus' kötésére erőltetett személy ellene nem mond, ezzel a' Contractusból folyó haszonnak vétele által a' Contractust jóvá hagyta, a' T. 1. r. 72. t. szerint, és így a' Praescriptio által az ilyen erőtelen Contractus megerősítettik, arra-való nézve a' hibából, csalárdságból, vagy erőszakból következett Contractusok, csak hogy a' Tárgy lehetséges legyen a' T. 1. r. 62. 109. és 110. tit. szerint; a' Praescriptionak bételése által, hathatósok, és tellyes eréjűekké válnak. Ha a' Tárgynak lehetetlensége moralis intrinseca,

vagy Physica absoluta, minthogy az illetén tárgyak soha lehetségesekké nem válhatnak, a Contractust semmivé teszi; ellenben pedig a moralis extrinseca, vagy Physica relativa lehetlenséggel bajlódó Tárgyak felett költött Contractusok idővel a lehetlenségnek lehetsséggé lett válásával tökéletes erővel bírhatók-ká válhatnak. Hogy ha lehetetlen feltétel alatt két a Contractus, akkor ez a feltétel, vagy úgy kerül-elé, mint a Contractusnak tárgya, (materiája) vagy pedig e'nélkül-is a Contractusnak lehetséges tárgya megvagyon — az első esetben a Contractus a materiának lehetlensége miatt üres lévén, semmivé lesz, a második esetben pedig tellyes erejű, azon okból, mert a Contractusnak alkotmány részei, u. m. a szabadakarat, és lehetséges tárgya, a hozzá adott lehetetlen feltételen kívül-is megvagnak, és a hozzá adattatott lehetetlen feltétel, mintha hozzá sem lenne téve, ólyba vétetik-fel azért: — mert, hogy az ilyen feltételt a feltévő egyező Fél óly szándékkal adta volna hozzá, hogy a nélkül a Contractus erőtelenné légyen, okosan feltenni nem lehet. —

Megjegyzés; a költsönös Contractusokban két lehetséges Tárgy kerül-elő, egyik az adó, másik a vevőnek résziről, 's azért ha valamelyik fogyatkozik, a lehetséges tárgynak fogyatkozása miatt a Contractus erőtelen. —

II. FŐ CZIKKELY.

A' Transactionokról,

102. *Mit értünk a' Transactio által, 's kányféle?*

A' Transactio által értyük valamelly Jovak, vagy más tárgy felett magok között versengő, vagy már perlekedő Feleknek az egyenetlenség alatt lévő Jovak, vagy tárgy iránt való megegyezéseket, a' honnan állalláthatni, hogy a' Transactionak Fő tulajdonsága az, hogy a' tárgy, melly felett a' Felek megegyeznek, ezek között versengésbe, vagy-is egyenetlenségbe jött, vagy méltán jöhető légyen, 's annál-fogva elkezdett, vagy okkal elkezdhető pernek tárgya lehessen. Ugyan-is a' Transactionak a' T. 1. r. 62. t. 3. §. szerént indító oka, a' pernek kéttséges kimenetele; mondám pedig, hogy egyenetlenségbe jöhető, 's azért okkal elkezdhető pernek tárgya lehessen, mert az egyenetlenség alá hozható tárgyaknak állapottya mindétig kéttséges azért; mert az elkezdhető pernek kimenetelétől függő, — az egyenetlenkedő Felek pedig igen okoson cselekesznek, ha az izetlenség, és perre megkívántató költségek, és egyéb nyughatatlanságoknak elkerülésekkel, minekelötte pert mozdítának az illyetén tárgyak felett megegyeznek.

Hogy pedig tökéletes erejű legyen, megkíván-
tatik: *a)* Hogy azok között, tétetődgyék, kik
magok hatalmakban vagnak. — *b)* Hogy az ál-
tal senkinek Jussa megne sértettség; mert ez
mind a' természet Törvényye, mind a' pólga-
ri társaság' tagjainak erejek egyesítések aránti
sarkalatos egyezések, mind a' három bévett
Nemzeteknek egyesülete által tilalmaztatik. —

Ha ezen megkívántató tulajdonságokkal bír
a' *Transactio*, *törvényes*, ha pedig azokban fo-
gyatkozik, *törvénytelen*, — ha az egyenetlen-
ségbe hozott tárgy felett perlekedni kezdettek
a' Felek, akkor *Judicialis*, vagy per-közbe va-
lónak, ha pedig abban semmi perre való tör-
vényes lépést nem tettek még, *extrajudicia-
lis*, vagy-is per rendinkivül valónak neveztetik.

103. *A' Transactiok felbonthatók-é?*

Hogy ha Törvényes a' *Transactio*, felbont-
hatatlan; ugyan-is az ilyen egyezéseknek, a'
társaságoknak fentartásában nagy befolyások
vagyon, 's azért felbontások által nagy zűrzava-
rokra, vagy csak azzal-is, út nyittatnék, hogy
ekkor senki maga egyezéséről, és az abból fo-
lyó Jussairól bátorságos nem lehetne — ellen-
ben pedig ezeknek fenntartásokkal sok perek,
a' Hazafiak között való egyességnek őregbité-
sével elenyésztetvén, a' köz-bátorság előmoz-
dittatik, a' honnan nyilvánvaló a' következtetés,
hogy a' törvényes *Transactiok*, csak egyik meg-

egyező Félnek akarattjára felnem bonthatók, a' mint ezt nyilván bizonyította a' T. 1. r. 59. t. 6. és 7. §. midőn a' Capitalis sententiában, vagy-is a' nagyobb hatalmasság' esetében, Fő- vagy Jószága' elvesztésére ítéltetett Személynek Feje megváltása kedviért tett elidegenítéseit felbonthatatlanoknak állította, úgy a' T. 1. r. 62. t. 2. és 3. §. midőn a' Per alatti Jovak felett való egyezéseket meghihatalanoknak határozza, sőt a' 4. §. e' szavai: *nam et alioquin fassiones praedeclaratae, quae invalidari, et retractari possunt, non de recipiendis ad se, vel obtinendis pro se, sed de alienandis duntaxat a se bonis, et Juribus possessionariis intelliguntur.* mert azon kívül-is az elészámlált kötésekben csak azok tartattathatnak megerőtelenítettőknek, és meghihatóknak, a' mellyek nem az egyező Felek által magokhoz veendő, vagy magoknak megtartandó, hanem magoktól elidegenített Jovakról szólnak nyilván megállítják azt, hogy a' Transactiók mint vagy az elidegenített Jovaknak vissza-szerző, vagy az egyező Felek' kezeknél lévő Jovaknak megtartói meghihatalanok legyenek. Ellenben a' törvénytelen Versengés, vagy Perközbéli egyezések, vagy-is Transactiók, csak azért-is felbonthatók hogy ezek, vagy ilyenoktól tétetődnek, a' kik magok hatalmokban nintsenek, annál fogva mindenféle egyezések erőtelen, vagy pe-

dig egy harmadiknak kárára szolgálók azért: hogy csalárdság, vagy erőszak, vagy pedig nagy, és méltatlan félelemből köttetnek, a' mellyek Országunk törvényei szerént senkinek sem kedvezhetnek, a' mint ezt láthatni a' T. 1. r. 59. t. 1. 2. §. a' hól a' *simplex Fassiok*, melyek t. i. csak torkosságból, vagy gonosz szándékból, harmadiknak hántodásával tétetődnek, felbonthatóknak állittatnak, a' 71. t. mely szerént a' csalárd, és szines csere-vásárok, felbonthatóknak állittatnak azért; mert a' csalárdság senkinek sem kedvezhet, úgy a' T. 1. r. 109. és 110. titulussaiból, melyekben az erőszak, vagy félelemből következett elengedése a' Dósnak — vagy a' Feleség Jóságainak Ura részére való lekötése, az ellenemondás mellett, felbonthatóknak, állittatnak.

III. FŐ CZIKKELY.

Az adás, és vevésről, vagyis Emtio, Venditioról.

104. *Mit értünk az eladás, és megvevés Contractussán?*

Az eladás (venditio) egy olyan Contractus, mely szerént a' maga Jóságának Ura, annak Uradalmát jeles Summa pénzben meghatározott arrért másnak általadja — és ez az eladott

Jószágnak Uradalma' által-vévőjére nézve megvevésnek vagy megvételnak (emtionak) hivattatik.

105. *Az ingó Jovak eladása, 's megvevése Contractussa mitsoda tettek által tellyesitetik-bé?*

A' Jovak kétfélék lévén, u. m. Ingók, és Ingatlanok, — az Ingó Jovaknak eladása, 's megvevése, az árrának megállításaival, kéz beadással áldomás itallal, és elő-pénz fizetéssel oly' tökéletes kötelező erőre mégyen: hogy a' vevőnek a' vett Jószágnak által-vételére, és annak megakadályoztatása' esetében törvényes úton való megkeresésére, az eladónak pedig a' megállított árrának megkeresésére azonnal törvényes Jussok légyen. —

106. *Hát az Ingatlan Jovak eladása iránti Contractusoknak tökéletesítésekre mik kívántatnak?*

A' mi az Ingatlan Jovaknak eladása, 's megvevése iránti Contractusokat illeti, ezeknek tökéletes kötelező erejekre nézve a' következők elkerülhetetlenül szükségesek. — t. i. a) Azoknak, a' kik az eladandó, és megveendő Jovakhoz megvételnélvi elsőséggel bírnak, az eladásra kitett Jovaknak megvételek iránt előre hotsátandó, meginttetetések a' T. 1. r. 60. t. szerént. — b) Azoknak, kik az eladandó Jovakhoz köz Jussal bírnak, az eladásban való

megégyezések a' T. 1. r. 59. t. 4. és az 60. t. szerént, és c) A' megvívőnek, a' megvett Jovaknak birtokába való béiktatása. —

107. *Mi a' megvételbéli elsőség' Jussa?*

A' megvételbéli elsőség' Jussa (Jus praemptionis) által értyük azon törvényes szabadságot, melynél-fogva az azzal bíró az eladásra kitett Jószágot, másoknak kirekesztésekkel alku-szerént megállított törvényes árrán megveheti. —

108. *A' közönséges vásáros piatzra kitett Ingó Jovaknak megvételekre nézve vagyone' helye a' megvételbéli elsőség' Jussának?*

Ezen elsőségbéli Jusnak a' közönséges vásárospiatzon kitett ingó Jovaknak megvásárlásában helye nintsen, egyfelől azért: mert a' T. 1. r. 60. t. szerént, ezen megvételbéli elsőség' Jussa egyedül csak az Ingatlan Jovaknak eladásokra határoztatott; másfelől azért: mert a' Vásárospiatzok Privilegiumnál-fogva úgy engedtetnek, hogy az oda eladás végett kitett Jovaknak adása, vevése legszabadabb lehessen, a' megvételbéli elsőség' Jussa pedig ezen Szabadságot meggátólná, annálfogva ezen Jus mintegy harmadiknak kárára szolgáló, a' Privilegiummal együtt megsem áthat.

109. *Hát az ingatlan Jovaknak eladása, és megvételében vagyone' helye, és az minn fundáltatik?*

Ellenben az Ingatlan Jovaknak mind ideig való, mind örökös eladásokban, 's megvételekben, a' költsönös Successio' Jussával bírók, ezen megvételbéli elsőség' Jussával-is bírnak, a' T. 1. r. 60. t. szerént, és pedig nem csak a' Nemes, hanem a' Városi Jószágokra néve-is, a' T. 1. r. 60. t. szerént, midőn ez a' Nemes, és Városi Jószágok között e' részben semmi külömbséget nem térszen; sőt a' 9. és 10. §-saiban, a' Szomszédoknak ezen Just nyilvánvaló kifejezésekkel tulajdonittya, már pedig a' megrögzött szokás szerént, mely a' Prologialis 11-dik titulus szerént a' törvénynek magyarázója csak városi Jószágokban intettetnek-meg a' szomszédok. — a' honnan nyilvánvaló dolog az, hogy a' városi Jószágokban ezen Justnak még nagyobb kiterjedésű helye legyen:

A' megvételbéli elsőség' Jussa, a' most írt T. 1. r. 60. t. szerént épül, a' költsönös Successio' Jussán, tehát a' költsönös Successio' Jussánál-fogva az eladandó Józágnak megvételére öszvesereglettek között annak vagyon elsősége, a' kinek közelebbi Successioja vagyon azon Józághoz, a' honnan önként következik, hogy a' Külső Országit, az e' Hazabéli, ezt pedig az eladóval ugyan-azon egy Megyebéli, a' kit a' szomszédos Falubéli, és ezt megint azon egy helysébéli, a' megvételtől elzárhat

tya, az azon egy helységbéli Lakóst továbbá a' Successioval nem bíró vér-szeréntvaló Atyafi, ezt a' költsönös Successioval bíró Atyafi, ezek közül pedig a' közelebbik Atyafi a' távulabb-valót, és a' közelebbiek közül-is az egyenes ágazatbéliek, a' mellékes lineabélieket a' Jószág' megvételétől kirekeszthetik.

110. *A' megvételbéli elsőség' Jussa Contractus által megszerezhető-é, és micsoda esetben?*

A' költsönös Successio, melyből foly a' megvételbéli elsőség' Jussa, a' T. 1. r. 47. t. szerint azon egy törsokből-való származásban, és a' Jovaknak köz-felosztásában fundáltatván, azon esetben-is, ha egy idegennel öszvetett pénz vásároltatott, és a' summa pénzben-való részesüléshez-képpest, a' két idegen köz-szerzők között felosztattatott az eladandó Jószág, ha az eladónak osztályos Vér-szerént-való Atyafiai vagynak, az idegen köz-szerzőnek kirekesztésével, a' megvételbéli elsőség' Jussa a' vér-szerént-való Atyafiakat illeti; hogy ha mindazonáltal vér-szerént-való osztályos Atyafiak nem lennének, a' megvételbéli elsőség' Jussa azon idegen köz-szerzőre száll, mind a' fenn citált T. 1. r. 47. t. szerint véghezvitt osztálynál-fogva, mind pedig a' T. 1. r. 60. t. 12. §. útmutatásánál-fogva, mely azon esetre, ha Atyafiak nintsenek, vagy az eladó Józzégot ezek

megvenni nem akarják, a' Szomszédoknak megvétélbéli elsőséget határoz ; a' honnan önként következik , hogy ezen esetben Contractus által-is megszerezhető legyen, a' megvétélbéli elsőség' Jussa, — és továbbá, hogy az ólyatén Jóvaknak eladásokban, ezen köz-szerző-társát, noha egyébaránt idegen legyen-is , megkellessék intetni, és a' Jószág' megvétélével kínáltatni.

111. *A' megvétélbéli elsőség' Jussának, a' vevés', adás' Contractussán-kivül lévő több Contractusokban helye vagyon-e?*

A' Praeemptionis Jusson gyökerezett megintésbéli kötelességnek az eladás, vevésbéli Contractustól különböző több Contractusokban helye nintsen, azért-is, hogy a' megvétélbéli elsőség' Jussa, melyből ezen kötelesség foly, csupán csak az eladás, és vevésre vagyon a' Törvényektől megállitva, 's azért-is, hogy az a' több Contractusoknak céljokkal tökéletesen ellenkezik, ugyan-is az árendába-való adás, bérben-való kifogadás, költsönözés, úgy hasznos, ha minél jutalmasabban eshetik-meg, azt pedig a' Praeemptionis Jus meggátolja, hasonlóképpen a' csere-vásár, úgy felel-meg céljának, ha a' cserélő Feleknek nagyobb hasznokra szolgál; ezen haszon-keresés-is a' Praeemptionis Jus által megakadályoztatnék, a' midőn a' Praeemptionis Jussal bírók az előbbeniekben, a' szabad-egyezés, és tetszés által meghatározható

hért, magok tetszéseik-szerént határoznák-meg, az utóbbiban pedig a' célhoz megkivántató Jovakkal nem bírván, a' cserélő Feleknek elintézett nagyobb hasznok egészszen elenyésztetnék. —

112. *A' Fiaival meg-nem osztzott Apa, ha valamely Jószágát elakarja adni, tartozik-e a' Fiait megkínáltatni a' Jószág' megvételével?*

Az Apa osztozatlan Fiaival, az Atyai hatalomnál-fogva egy Személynek tartattatván a' T. 1. r. 51. t. 4. §. szerént a' Fiak míg Apai hatalom alatt vagynak helybeztetve, Attyoknak híre, és akarattya nélkül az Apai, és Atyai Ős Jószágokról semmi rendelkezést nem tehetvén, önként foly, hogy ha az Apa maga Jószágát elakarná adni, osztozatlan gyermekeiket annak megvételére megintetni nem tartozik, akár azon Jószágok Örökösök légyenek, akár tulajdon szerzeménnyei, fennmarad a' Fiaknak mindazonáltal azon Jussok, hogy, ha az illetén elidegenítettés károkra lenne, ellene-mondás mellett az Apai hatalom alól-való kikélekésekkel az ólyatén vásár' elrontására pert indithassanak, a' T. 1. r. 58. és 59. tt. szerént.

113. *Hányféle az eladás a' T. 1. r. 59. t. szerént, — 's valyon a' szükséges eladásban vagyon-e helye a' megvételbeli elsőség-ből folyó megkínáltatásbeli kötelességnek?*

Az 58. T. az Ősi Jószágokat a' törvényes Successoroknak károkra elidegenítettetni következőleg eladattatni tilalmazza, az 59. t. pedig ezen tilalmat, mely az elidegenítő Contractusnak megsemmisítésével vagyon öszveköttetve, bővebben kifejezván, az eladást három-félére t. i. *Simplex*, vagy-is minden oknélkül, *Rationabilis*, vagy-is helyes okból, és *Necessaria*, vagy szükségből-való adás vevésre, különbözteti-meg, és *Simplexnek* mondgya akkor, a' mikor az elidegenítő csak torkosságának, vagy gyakorta a' Vérszerénti Atyafiakhoz-való gyűlölségének, és azért a' Successoroknak kirekesztésére intézett gonosz szándékának tekintetéből adgya-el valamely Jószágát, és az ilyent a' törvényben meg nem áthatónak állítja. *Helyes okokból-valónak* pedig azt állítja, a' mely által valamely Józágnak zállagból-való kiváltásárá, avagy valamely Leánynak kiházasítására, Leányi negyednek kifizetésére, és egyéb az egész Józágon fekvő terheknek lefizetésekre bizonyos Rész-Jószág eladatik, vagy pedig halas-tóknak, malmoknak, házaknak, vagy más közelebb, és Jövedelmesebb Józágnak az eladott Jószág' árrából-való felállítások, és megvétele-végett adattatik-el valamely Jószág, és az ilyent, ha specialis evictio gyermekeire, és Successoraira-nézve vagyon kikötve, az eladó Apának életében, csak homagiumának, és a'

Jószág' communis aestimatiojának letételével állítja Per' útyán felbonthatónak. — Szükségesnek pedig mondgya azt, a' mely azon okból esik-meg, hogy a' nagyobb hatalmasság' bűnéről convincaltatott Személy, Fejének megváltása iránt, Felperessével megegyezvén, azt kielégithesse; vagy pedig hogy az eladó magát Pogány Rabságból kiszabadithassa; és az ilyent örökké, és meghihatatlanúl álhatónak határozza, telyes szabadságot adván az ilyetén kényszerítő szükségben lévő Birtokosnak maga Jószágának örökös eladására, úgy hogy az ellen gyermekeinek, vagy más Successorainak ellenmondások semmit sem árthat. —

Ha annakokáért ilyen szükséges eladást kíván, valamely Birtokos tenni, ha mindgyárt Magvaszakadtságban forgó lenne-is, minden előre téendő Admonitio nélkül-is azt megteheti, úgy hogy azt sem az Atyafiak, sem a' Fiscus, sem a' megosztzott Fiak ellenmondás által el-nem ronthatyák; oka pedig ezen Törvénynek az, hogy a' 15 napi Admonitio, az ilyetén esetekben lévő eladónak élete' megmenthetésével, melyre ez az eladás czéloz, meg-nem férkezhetik; mert a' nagyobb hatalmasság' esetében, az ellenkező Féllal-való megbékéltetésre csak három nap vagyon határozva, a' T. 2. r. 55. t. szerént, a' Pogány Rabságban lévőnek kiszabadulása' ideje, a' Rab Urának tet-

szésétől, melyet Törvényneink meg nem rólázhatnak, függvén, az Admonitionak megtételével, látható, hogy az eladó céljától eslene, e' mellett továbbá a' Jóságok, az embernek fenntartására eszközül szolgálván, céljoktól elesnének, ha a' Birtokosok' életétől megfosztatnék, így tehát a' midőn ezeknek eladásokkal az eladónak élete fenntartatik, elrendelések céljának felelnek-meg, 's erre-való nézve, nem kívántatik az Admonitio, és a' nélkül-is megálható az eladás.

114. *Hát ezen az eseten-kivül tartozik-e az Adó Apa, vagy Testvér megosztzott Fiait, vagy Testvéreit megkináltatni?*

Ezen eseten-kivül mindazonáltal az elidegenítő Apa, vagy Testvér, megosztzott Fiait, és Testvéreit, az eladandó Jóságnak megvételeére 15 napra megkináltatva intetni, oly' hathatósan köteleztetik: hogy ennek hijánossága miatt az eladás meg nem álható, és felbomolható a' T. 1. r. 59. és 60. t. szerént. —

115. *Mely esetekben szorithattya osztályra az Apa a' Fiát, 's viszont a' Fiu az Apját, és az ilyen osztály után, ha az Apa szerzemény Jóságát elakarja adni, köteles-e a' Fiát velle megkinálni, 's megintetni?*

A' T. 1. 52. t. szerént a' következő esetekben: — úgy mint. — 1. Ha a' fiu az Atyát megverné, vagy más nevezetes boszszú-

sággal illetné. — 2. Ha az Apját olyan bünről vádólná, a' mely a' Fejedelem, és Ország' veszedelmeztetésit nem illeti. 3. Ha Szüléi' életére méreggel, vagy másképpen-is törekednék. 4. Ha gonosz Emberekkel Apjának akarattya ellen társalkodna, abban megmaradna, és az Apja Jószágát gonoszúl eltékozólná. — 5. Ha Apját ellenséginek kezéből, vagy Tömlöztből, midőn tőle kitelhetik, kinem váltaná, vagy érette kezességet nem vállalna, az Apának az őllyatén fiut osztályra szorítani tellyes szabadtságot-ád — valamint szintén az 53. t. is a' fiut arra meghatalmazza; hogy az Apját osztályra szorithassa, — a' következő esetekben: t. i.

1. Midőn az Apja tékozló, a' Jószágot gyermekeinek károkra, és megsalattatásokra eladja, vagy eladni törekedik, ha a' fiu ezt nyilván tudja.
2. Midőn az Apa a' Jószágot pusztúlni hagyja. —
3. Ha méltó oknélkül, és nevezetes hibáján kívül a' fiát kegyetlenül megveri.
4. Ha tökéletes időt elért fiut az illendő házasságtól eltíltya.
5. Midőn valamely véteknek elkövetésére kényszeritené, a' mely útolsó esetben, az Apát ugyan bénem vádólhattya; hanem csak más tisztességes módok alatt kérheti az osztályt. Ezen esetekben folytatott osztály *kényszerítettett* Osztálynak neveztetik, és csupán csak az Ősi Jószágokra terjedhet, úgy hogy, az Apa, maga szerzemény Jovait osz-

tály alá botsáttani nem kénszerítettetik, jól lehet az irtt okok' elenyészetével, az Apa a' fiával minden Jovakat felosztani tartozik azon okból; mert az Apa a' fiának, és a' fiu az Apának, a' mit csak kereshet, és szerezhet, keresni, és szerezni a' természet törvényénél fogva köteles. — Innen véve már a' dólgot, ha az Apa kénszerített osztályt vitetvén véghez a' fiával, valamely szerzemény Jószágot elakarná adni, minthogy a' fiunak az Apja életében a' most irtt 53. t. szerint, az ólyatén Jószágokban költsönös Successioja nintsen, tehat praeemptionis Jussal sem bír, 's következőleg az Apa a' fiát ezen esetben az eladandó Jószág' megvételével kínáltatni nem tartozik. — Ellenben ha vagy *önkéntesen* vagy a' fia által azon okból, hogy az Apja égyezésével házasodott-meg, *reá szoritva* melyre a' T. 1. r. 54. t. tökéletes szabadtságot ad, osztozott-meg a' fiával, minthogy ezen esetben nem csak az ősi, hanem a' szerzemény Jószágok is a' T. 1. r. 53. t. két utolsó paragraphussai szerint osztály alá jönnek, 's tehát az Apa, és fiu között a' költsönös Successio tökéletes, 's ennélfogva ezen esetben, ha valamely Jószágát az Apa elkivánná idegeníteni, Fiát véllé mint közzelebbi praeemptionis Jussal bírót megkínáltatni tartozik.

116. *A' Testvér ősi Jószágá eladása esetében tartozik-e Testvéreit megkínáltatni?*

Ha egyik Testvér maga ősi Jószágát a' szükséges eladás esetein kívül kívánnya eladni, annak megvételével osztozó testvér atyafiait megkináltatni, és megintetni köteleztetik, a' T. 1. r. 40. és 60. tit. szerént, mert az osztály, és Vérségnél-fogva a' költsönös Successio, és az ebből folyó praeemptionis Jus, a' több Testvérek mellett meglévén, a' megkináltatásra való kötelesség, a' Jószágot elidegeníteni kívánót nyomja, kivévén azon esetet; ha az eladó Testvér, több Testvéreinek Tutora lenne a' T. 1. r. 113. t. 5. §. szerént, mert ezen esetben azokkal egy személyt teszen, és maga magát senki meg nem kináltathatta, azomban ha az eladás a' Tutorság alatt valóknak károkra szolgálna, a' Tutorság alól való kiszabadulásokkal azt Retractatio mellett inditandó Per uttyán felbonthatták, és a' Summának letétele mellett az elidegenített Jószágot kezekhez vehetik a' T. 1. r. 60. t. 4. és 5. §. szerént — sőt ha a' Tutor Testvér gondviselése alatt lévő testvéreinek tulajdonrészeket idegenítette volna-el, akkor a' T. 1. r. 61. t. szerént a' Tutorság alól kikölt Testvérek magok Rész-Jószágokat minden fizetésnélkül vissza-kaphatták, az elidegenítő Testvérét pedig, communis aestimatio mellett kiválthatták, 's a' mi a' Jószágra felvett Summából még hibázna, azt a' megvevő, az eladónak Jováiból azonnal felveheti, ha

pedig Jovai nem lennének, a' honnan ez felvétethessék, akkor kárban maradni kéntelenítetik; ma mindazonáltal a' Testvérek részeit kivévén, az azokon fekvő Summa az adó Testvér' részére háromlik.

117. *Hát a' Testvérek Szerzemény Jovai-
nak állapottyok iránt, mit rendelnek Ha-
zánk Törvényei, és ahoz-képpest, azoknak
eladások' esetében, mikor tartozik a' Szerző
Testvér, Testvéreit megkinálni, és mikor nem?*

A' T. 1. r. 43. t. azt tartya hogy ha két, vagy három Testvérek közül, kik még az Ősi Jóságokban meg nem osztottak, egyik a' Fejedelmi Udvarban, vagy más Urnak szolgálattyaiban állott, a' többiek pedig othon gazdálkodtak, 's a' szolgálatban lévő maga érdemei által a' Fejedelemtől, vagy mástól-is valamely Jóságot nyert, és a' Szerző Levélben több Testvéreinek nevét béiratta, jóllehet az Ősi Jóságoknak elosztások előtt, tettzése szerint magától, és familiájától örökösön-is azt elidegenitheti; mindazonáltal a' közös Ősi Jovaknak felosztások alkalmatosságával, az ezen nyert Jóságból-is Testvéreit részeltetni tartozik, mert annyi Szerzők tartattatnak lenni, a' hánynak neve a' Szerző Levélben fel-írva találatik, sőt ugyan azon Titulusnak 4. és 5. §-ban az állitatik-meg, hogy ezen osztály előtti Szerzeményekben a' következő osztállyal akkor-is része-

sülnek a' Szerző' Testvérei, ha a' Szerző Levélben nevek felírva nintsen, ha csak a' Szerző maga kereste Szerzeményeit a' 44-dik t. szerint, az Ősi Jóságokból jutandó részről lemondván, magának megtartani nem kívánja, a' 47-dik t. pedig azt tartya, hogy ha valamely osztozó Testvér által az osztály után szereztettek valamely Jóvak, azokban a' több Testvéreknek másképpen részek nintsen; hanem ha a' Szerző Levélben nevek béirattatott. — Ezen Törvényekből nyilván vagy az, hogy mind azon Szerzemény-Jovak, melyeknek megszerzések fundamentuma a' Szerző, és Testvérei között, vagy a' közös pénz, Jóság jövedelme, vagy a' költsönös igyekezetnél-fogva, vagy köz osztály, vagy pedig az ajándékozó Fejedelemnek azon kegyelménél-fogva, mely szerint a' Szerző Testvéreinek neveit a' Szerző Levélben feliratni megengedte, közös, a' költsönös Successiora nézve magok-is közösök légyenek, az honnan általláthatni, hogy a' maga szerzemény Javait elidegenítő Testvér, osztozó Testvéreit, a' következő esetekben tartozzék az elidegenítendő Jóságnak megvételére intetni. — 1. Ha az elidegenítendő szerzemény-Jovak közös pénzből, vagy közös Jövedelmekből szereztettek a' T. 1. r. 43. t. szerint. — 2. Ha az elidegenítendő, szerzemény-Jovaiban az osztozatlan Testvéreivel megosztott; mert a' T. 1. r. 47. t. 4. §-a szerint, a'

Vérség, és köz osztály a' költsönös Successionnak, mellyen a' megintetésbeli kötelesség fundáltatik, fundamentuma. — 3. Ha az elidegenítettő, az elidegenítendő Jovakat, az Ósi Jóságokból jutott részéről lett lemondása mellett a' T. 1. r. 44. t. szerént, magának megtartotta; mert ezen esetben, ezen megtartott szerzemények, az ősi Jovakbéli rész helyében következvén, azokkal egy természetűekké váltanak. — 4. Ha az elidegenítendő Jovakat, az elidegenítő Testvér, osztályossáival véghez vitt osztály után Testvérei neveknek a' Szerző Levélbe lett felíratásokkal szerzette; mert azon esetben a' T. 1. r. 43. t. 1. §-a szerént, annyin tartathatnak a' Jovak Szerzőinek, a' hánynak neve a' Szerző Levélben felíratattott. —

Ezen elészámlált esetekben t. i. az idegenítő Testvér, és több Testvérei között, az eladás Tárgyává tett Jóságban a' költsönös Successio, mellyen a' megvételbeli elsőség' Jussa épül, fenn áll, 's tehát valamint a' több Testvéreknek megvételbeli elsőség Jussok megvagyon, úgy szintén az elidegenítő Testvér, a' megintetésbeli kötelességgel tartozik. —

Ellenben ha a' kereset' fundamentuma nem közös, vagy az osztály után több Testvéreknek nevek' béírások nélkül szereztettek az eladandó Jovak, a' Szerző, Testvéreinek megkiáltatások nélkül-is, örökösön elidegenítheti;

azért, mert az első esetben noha a' T. 1. r. 43. t. 4. §. szerént a' Testvéreknek osztály e-lőtt valamint nyereségek, úgy károk-is közös, és azt egyaránt hordozni tartoznak, mindazon-által az ilyen esetben, a' hól nem közös a' szerze-mény' fundamentuma, a' köz-nyereségbéli ré-szesülhetésnek helye csak a' Szerző Testvérnek 'Testamentum-nélkül-való halálával lehet, az-ért-is; mert ezen esetben a' megszerzés' fun-damentumában semmi közös Jus, melyet azon Jovak repraesentálhatnának, nintsen. —

A' második esetben pedig azért, mert a' T. 1. r. 47. t. 2. és 3. §-ai szerént, a' Szerző-nek Testvérei mint idegenek úgy nézettetnek az osztály után nevek' bérása-nélkül szerzett Jovakra-nézve, és pedig azon titulus' 4-ik §-a szerént azért: mert a' költsönös Successionak Fundamentuma nem csak a' Vérség, hanem a' Vérség a' köz-osztállyal együtt-véve, már pe-dig osztályok az illetén Jovakban az egy-szer Ösi Jovaikban megosztozott Testvéreknek nintsen.

118. *A' Cointeressatusoknak megegyezé-sek, a' Contractus' erejéhez miért kívánta-tik, és Cointeressátusok' nevek alatt kik jön-nek?*

Cointeressatus, vagy-is ugyan azon Jovak-hoz egyenlő Jussal bírónak megegyezések, a' Contractus' tökéletes erejéhez azért kívántatik;

mert a' megegyezésnek telyesnek kell lenni, az pedig nem lehet, ha csak mind azok, a' kik ugyanazon egy Jószágnak közös Uradalmával bírnak; benne meg nem egyeznek, ilyenén köz-birodalmások' neve alatt jönnek e' következők. — *a)* A' Magva-szakadtak, és Notába convincaltattakra-nézve a' T. 1. r. 10. t. 1. r. 10. és 16. t. szerint, a' Fejedelem, kinek Consensussa-nélkül ezek által lett elidegenítő egyezések erőtlenek. — *b)* Az Árendátorok, Sequestri Curatorok, és a' zállagban tartókra-nézve az Árendába kiadó, Sequestrum alá vetett, és elzállagositó Tulajdonosok, kiknek megegyezések-nélkül az Árendás, sequestrált, vagy elzállagositott Jószág felett tett elidegenítő Contractusok meg nem álhatók, ezt mindazonáltal úgy értve: hogy az Árendátor az Árendás Jószágot se zállagba, se örökösön el-nem adhattya, — hanem Árendába igen; mert ez-által használható Uradalmát, melyel bír, gyakorolja, a' Sequestri Curátor egy-képpen sem idegenitheti-el; mert erre csak az ügyelete vagyon bízva a' Sequestrált Jovaknak; a' zállagban tartó, Árendába vagy zállagba, de ebben csak annyi summában, a' mennyiben bírja, használható Uradalmanál-fogva kiadhattya, örökösön pedig a' tulajdonossa'hire-nélkül nem, azért; mert az olyan Jószágokba tulajdonossága nintsen.

119. *A' megvett Jovaknak általadása szükséges-é, a' Contractus' erejére-nézve?*

Mivel minden vevő, a' megvett Jószágot azért veszi, hogy annak Uradalmával élhessen, az Uradalom pedig Hazánk', és Természet' törvényei szerént, az általadás által szereztetik-meg, önként következik, hogy a' megvett Jovak felett-való Contractusnak tökéletes erejére, nem elégséges egyedül csak a' megegyezés, hanem az általadás-is szükséges. —

Megjegyzés: A' T. 2. r. 13. t. a' Contractusok' erejére-nézve megkivántatott az, hogy hiteles helyen, (mely alatt mit értünk, fennebb megírtuk) kellyen; de ezen Törvény a' háborus környülállások miatt lehetlenné vált, 's azért megtartását a' béhozott, és megrögzött ellenkező szokás egészen eltörölte; 's ma két hiteles Regiusnak subscriptiojok, és petséttyek alatt költ Contractusok, telyes hitelességüknek esmértetnek, sőt még a' Feleknek petséttyek alatt költek-is, ha egyébaránt megkivántató requisitumai megvagynak. —

IV. FŐ CZIKKELY.

A' Csere-vásárokról, vagyis Cambiumokról.

120. *Mit értünk a' Csere Contractus által?*
A' midőn itten a' Csere-vásárról szöllumk,

nem értyük az Ingó Jovaknak cserélését; hanem az Ingatlan Jovaknak költsönös, és örökös általadását, arra-való nézt, ezen értelembé véve a' cserét mondjuk lenni: valamely ingatlan Jovaknak nagyobb haszonvételnek okáért költsönös általadásának a' T. 1. r. 70. t. szerént, és ezen csere-vásár *törvényes*, ha általa senki meg-nem sértetik, *törvénytelen*, ha valaki a' maga Jussában megsértetik. —

A' *Törvénytelen* megint *simpliciter fraudulentum* az-az, csupa csalfa, vagy-is csalárd, ha valamely kissebb hiba, vagy csalárdság jött-közben, *Larvatum*, vagy-is *Szines*, ha vagy a' titulus, vagy a' tárgy, vagy az egyező Felek, vagy ezeknek intézete kikohóltattak, és színleltettek a' T. 1. r. 71. t. szerént. —

121. A' *Csere-Vásár* megtételére kinek vagyon hatalma?

A' *Camabium*nak fundamentuma azon Szabadság, mely-szerént az azzal bíró a' maga Jovairól szabad osan tehet rendeléseket, vagy csak azért-is; mert a' mikor valaki cserél, Jószágának állapotját rendeli-el — innen tehát önként következik: hogy csak azok cserélhetnek, a' kik Uradalommal, vagy-is Jószágok felett rendeléseket tehető szabadsággal bírnak. —

122. A' *Cserének* megtételére mitsoda okok indithattyák-fel a' Feleket, úgy hogy azt megálthatólag tehessék-meg?

A' Cserének megtételére, minthogy ez csak a' nagyobb haszon' kedviért tétethetik-meg, mind azon okok, melyek Physica, vagy Moralis hasznot kivált a' maradékoknak hajthatnak, a' cserének megtételére elégségesek, millyenek a' T. 1. r. 70. t. szerint a' következők: *a)* A' Helységeknek, melyekben az elcserélendő Jovak vagynak, egymástól-való távol-létek. *b)* A' Birtokos társoknak erőszakosságok. *c)* Gyakori és hosszú-időig folytatott Perek. *d)* A' Jovak' fennmaradott Jövedelmeiknek eladhatóságban-való nehézségek, és *e)* Több természetes rosszak, u. m. a' Földnek terméketlensége, víz-áradások, gyakori Jég-verés, és tolvajságok.

123. *Nevezett-szerént kik cserélhetnek?*

Minthogy a' Cserének célja a' haszon, fundamentuma pedig a' rendelhető szabadság — önként foly: *a)* Hogy a' Fekvő Jovak örökösön-is, és egy ideig-is elcserélthetnek. — *b)* Hogy az Ösi Jovak' Birtokossai-is, megálható cseréket tehetnek azért: mert itten egy-átályában-véve a' Jószág el-nem idegenítettik, már pedig ezektől csak az elidegenítő Szabadság, az utolsó szükségén-kivül vagyon megtagadtatva. *c)* Ugyanazon okból a' Tutorok az Árvák' Józágaiban, azoknak hasznokra szolgáló cseréket tehetnek; minthogy nékiek vagyon általadattatva a' rendelhető Szabadság a' T. 1. r. 124. t. szerint, és azon-kivül-is ez által a' Jó-

szágok el-nem idegenítettnek. — *d)* A' zállagos Jószágokat, a' haszon-vételre-nézve, a' zállagos Contractus' ideje' bételéséig, a' zállagban tartók felcserélhetik; mert haszonvételekről szabadon disponálhatnak.

Ellenben *a)* A' Magva-szakadtak Fejedelmi Adományos Ősi Jószágokat. *b)* Az Árendátorok, Sequestri Curátorok az Árendába tartott, vagy Sequestrált Jovakat el-nem cserélhetik azért: mert ezeknek semmi elidegenítő Szabadságok azok felett nintsen. *c)* A' Coïnteressátusok, a' közös Jószágokat társaiknak megegyezések nélkül azért; mert ezeknek akarattyokon kívül az egyezés nem telyes.

124. *Megálható-é a' csere, ha az elcserélt Jovak nem egyenlő kiterjedésűek?*

Hogy ha a' cserélt Jovak, kiterjedésekre-nézve nem-is egyenlők, a' csere-vásár mindazonáltal megálható lehet; ha azt, a' mivel nagyobb kiterjedésű az egyik Jószág, a' másiknál, vagy a' feladott pénz' summája, vagy a' Földnek termékenyebb vólta, vagy a' használhatás' nagyobb alkalmatossága kipótolta, mert a' csere-vásárnak a' czélja, a' maradékok' haszna, már ezen hasznót az egyenetlen kiterjedésű Jószágokban a' megírt tárgyak kipótolják, és így a' költsönösön általadott Jovak egyenlőkké lesznek, az egyenlőség pedig a' csere-vásárnak talpköve, mely ha megálható, és erős, a' felette

épült csere-vásárnak-is meg-kell állania. —

125. *Az elcserélt Jovaknak Uradalma a' Jovakkal együtt a' cserélő Felekre általme-gyen-é?*

A' Csere-vásárban a' Jószágok nagyobb, és jobb móddal-való használhatás végett adatnak-által a' Cserélő Felektől egymásnak.

Ebből tehát önként következik, hogy az el-cserélt Józágnak Uradalma költsönösön válto-zik, mert Uradalom-nélkül egyik Fél sem hasz-nálhatná a' cserébe-kapott Jószágot.

126. *Hát a' Jószágoknak Successiobéli ter-mészetek változik-é?*

Minthogy a' cserében kapott Jószág az el-cseréltnek természetét fenntartja; önként kö-vetkezik, hogy a' cserélő Felekre-nézve, a' Jó-szágbéli Successionak természete meg-nem vál-tozik, vagy a' cserében vett Jószág éppen ol-lyan természetű a' Successiora-nézve, mint az, a' mely érette adattatott, az onnan nyilván-való; mert a' csere-vásárnak a' célja a' mara-dékok' nagyobb haszna, már ha a' Jószágok az elébbeni Birtokosoknál volt természetekben meg-maradnának, úgy a' maradékok nagyon meg-csalattatnak. Ugyan-is vegyük-fel egy fiura ré-gulázott Jószágot elcseréltetni mind két Nem-re néző Jószággal, ha ebben az elébbeni Bir-tokosokra-nézve volt Successio a' csere után-is megmaradna, és ha a' cserében kapott, az el-

cseréltetettnek természetét magára fel-nem venné, 's azzal egy természetűvé nem válna, úgy a' Fiura régulázott Jószág cserében adattatva, annak a' ki azt általvészi, Leány ágának általmára lenne, mert ez az előbbeni vólt Successioját elvesztené, — ellenben pedig az az-előtt mind két Nemre régulázott Jószágot általvévőnek-is Fiuágbéli maradéki megcsalattatva lennének az által, hogy a' Leányok, a' kik az előbbeni Jószágban nem succedáltak telyes successiot nyernének; tehát világos; hogy a' cserében adott Jószágoknak természete a' cserében vett Jószágokra általszáll, és így a' Személyekre-nézve megmarad az előbbeni Successio' rendje, és módja, 's nem változtathatik meg akkor-is, a' mikor a' Fiat illető Jószágért mind két Nemet illető Jószág vétetődött-által az egyenetlenségnek kipótolásában adott summa pénz; mert noha itten a' pénzben, 's túlfelől a' pénz' summáig Successioja vagyon-is a' Leálynak; mindazonáltal a' Fiura régulázott Jószágok helyett vett Jószágokban a' Leány soha részt nem kaphat; mert a' Successio a' törsoéktől, mely itt a' cserében adott Jószág, nem pedig az ágazattól, milyen a' feladott pénz, mérettetik; és határoztatik, lásd ezekről a' T. 1. r. 70. és 73. tt.

127. *A' csalárd, és szines Cserék megálhatóké, és Praescriptio által megerősítettethetnek-é?*

A' család, valamint szintén azon szines cserék-is, melyekben vagy a' tárgy, vagy a' titulus, vagy a' megegyezőnek intézete kohóltatik azért: hogy ez a' cserélő Feleknek tudtokkal vagyon, a' Praescriptio idejének békességes bételésivel oly tellyes erejűekké válnak, hogy többé elnem rontattathatnak, ellenben pedig, a' melyben a' Személyek kohóltatnak ki, minthogy ez a' károsított Félnek egyezésével nintsen, külömben a' Praescriptio által meg nem erősítették; hanemha a' megcsalattatott Félnek tudtára esvén ez, maga idejében elle ne nem mondott; mert ezen esetben, tacitus consensussa általadás gyanánt szolgálván, a' Praescriptiot megálhatóvá tette. —

V. FŐ CZIKKELY.

A' Z á l a g o k r ó l.

128. *Mit értünk a' Zálag által, és hányféle?*

A' Zálag által értyük a' költsönbe vett pénznek bátorságára, a' Creditornak által-adott Jozságát, és ha ingó Jovak adattatnak által, tulajdonképpen való zálagnak, melyet a' Creditor, sem elnem idegenithet, sem nem használhat, és a' Summának letételével maga ép-ségében vissza - adni köteles; ha pedig a' Józ-ságok ingatlanok, Hypothecanak szoktuk nevezni, és ez *realis* vagy-is valóságos, ha a' lekő-

tött Jószág a' Creditornak valóságos birtokában általadatik a' T. 1. r. 81. t. szerint, vagy *virtualis*, ha az ingatlan Jószág úgy köttetik-le, hogy csak a' nem fizetés esetében tehesse reá kezét a' Creditor, ez megint vagy *generalis*, vagy *specialis*, *generalis*, ha a' Debitor minden Javait leköttötte, *specialis*, ha a' név szerint csak egy bizonyos Jószágot kötött-le. Továbbá *Nyilvánvaló*, és *titkos*, a' nyilvánvaló az, a' mely tisztán, és tellyes értelmű szókkal fejeztetik-ki az egyezésben; Titkos midőn a' tárgy természetéből foly a' nélkül, hogy rólla emlékezet lett volna az egyezésben, vagy rendelésben, ilyen a' Tutori kötelesség, a' T. 1. r. 115. t. szerint, ilyen minden számadó Tiszt-ség, és szolgálat, a' mint ezt láthatni az 1791-béli 18-dik és 52. Articulusokból.

120. *A' zálagos Processus mitsoda Törvényeken fundáltatik, és miként folytattatik?*

Az ingatlan Jószágok zálagos Processussa a' T. 2. r. 24. t. és az A. 4. r. 7. t. vagyon megírva, és az A. 4. r. 1. t. 11. és 12. Articulusai szerint rövid folyamotú; az ezen Törvényeknek kelések után a' zálagos Processusban magokat eléadott nehézségek megorvasólatnak az 1792-béli 135-dik Provisionalis Articulus által, 's így ezen Törvényeknek összevetésekből már ma a' következőekben áll, t. i.

a) Az elzálagosító 15-öd napra a' zálag Sum-

mának ajánlása mellet, a' Summának felvétele, és a' zálagos Jószágok kibocsátására a' zálagban tartót tartozik megintetni, a' T. 1. r. 24. t. és 135. prov. árt. szerént. *b)* Ha a' zálagban tartónak maradéka megintetendő, akkor az intetés mellett a' zálagot meg bizonyító Leveleknek párját-is köteles egy úttal közleni a' végre, hogy magát tudatlansággal ne menthesse. — *c)* Hogy ha a' megintésre a' Summát felnem veszi, 's a' Jószágot kinem bocsátja, akkor, ha a' zálagos Jószágok több Vármegyékben valók, a' Kir. Táblára evocáltatta, hogy ha pedig azon egy Jurisdictionbéli, és zálag Summa 60 f. alól való, a' Partialis Székere, ha pedig azon fellyül való, Generalis Székere, az Erdélyi Jurisdictionokban 8-ad napra, Magyar Országtól ide kapcsolt részekben pedig 15-töd napra citáltatta, és a' Székeknek öszvegyülésével, midőn a' Pert Levátáztatta a' Szék Szinén újra megkináltatta, mellyet ha méltó oknélkül a' zálagban tartó felvenni, és a' Jószágot kibocsátani vakmerően elmulatná, a' Summának elvesztése, 's még egy annyinak megfizetése mellet a' zálagos Jószágok ingyen való kibocsátására marasztalják.

130. *Miket kell még itten megjegyeznünk?*

Megjegyzésre méltó itten az: a) Hogy ha a' maga Jószágát kiváltani akaró, az azon fekvő Summát a' megkináltatás, és megintetéskor

tökéletesen nem tudja, ekkor a' kisebb Summával- mely 3 forintból áll, kináltattya-meg oly kifejezéssel, hogy mihelyest az Inhaerens Summát megfogja bizonyítani, azt-is kész lenni, és ezen kináltatásnak az ereje éppen az, a' mi az egész Summával való megkinálásnak.

b) Hogy ha a' zálagos Contractusban, arról, hogy semmi Jobbitásokat, vagy építéseket ne tehessen, nyilván-való kikötés nintsen, akkor a' Jobbitásoknak megfordittását-is ajánlani kell.

c) Ha a' Summának, vagy Jobbitások árrának megállítások felett a' Felek meg nem egyezhetnek, a' Biró fogja azokat az egyenes igazság' mértéke szerént meghatározni, úgy, hogy a' szükséges, és hasznos Jobbitásokat a' vett haszon belé-tudásával, megállítandó betsű mellett határozza-meg az árrokat, úgy, hogy, a' mely Jobbitások a' Jóság' Jövedelmeiből töltek-ki p. o. a' Jóságbéli erdőből, és egyéb Jövedelmekből, azoknak betsűjökben csak a' fáradtságot vészi-fel; mert a' fa azonkívül-is a' tulajdonosé. Ellenben pedig a' gyönyörűsége Szolgáló építményeket, ha csak azoknak megtételekre nyilván-való hatalom adva nintsen, megfizetni a' kiváltó annyival kevésbé tartozik, mennyivel inkább ezek a' Jóság' terhére, mintsem hasznára szolgálnak. — d) Az illetén Processusban, ha a' zálag tiszta, sem apellatio, sem egyéb Remediumnak helye nintsen, ki-

vévén azt, ha a' megnem jelenés által convincaltatott. — e) Ha pedig a' zálog oly' régi, hogy annak valóságáról, vagy a' Summának mennyiségéről, valamely homály méltán adhattya elé magát Uradalmán belől, csak egy apellationnak vagyon helyye, t. i. a' Partialis Székről, a' Generalisra, vagy ha a' per kezdődött a' Generalis Széken, erről a' Táblára, és ha a' Táblán indittatott, a' Tábláról a' F. K. Gubernium eleibe felbotsáttathatik, a' mint mind ezek az 1702-béli 155. Provisionalis articulusból nyilván vagynak,

VI. F Ö C Z I K K E L Y.

Az adósságokról.

151. *Az Adósságos Contractuson mit értünk?*

Az Adósságos Contractus az, a' mellyel a' Hitelezőtől valamely elkölthető Jót veszen által az adós, oly' formán, hogy a' meghatározott idő-pontban, éppen annyit, és abban a' minéműségben tartozzék vissza-adni a' Hitelezőnek, p. o. megszorúl Pál 100 forintig, 's Péterhez folyamodik, a' ki-is néki azon 100. forintot általadgya, úgy hogy, a' jövő Esztendőbéli Husvétba vissza-fizesse, itten a' Hitelező, Péter, Pál a' költsönöző, vagy-is adós, az elkölthető Jó, a' pénz, mely oly' feltétellel adatik, és vétetik által, hogy éppen annyi Summában adattassék visz-

szá, a' meghatározott időben — t. i. a' jövő Esztendőbeli Husvétban, tehát ez a' Contractus, adósságos Contractus. — Ha az adósságnak mind valósága, mind mennyisége bizonyos, és meghatározott 's a' hitelező, és adós' Személyeik eránt semmi kétség nintsen, az adósság *tisztának*, az az, *Liquidum Debitumnak*, — ha pedig valamely homály alatt vagon, egyik vagy másik részére nézve, nem *tisztának*, az az, non *Liquidumnak* mondattatik. — Ha az adósságért valamely interes vagon kikötve, a' Contractus interesezőnek, vagy-is *Faenebris Contractusnak*, ha semmi interes nints kikötve, akkor csupa *költsönöző*, vagy-is *simpliciter mutui Contractusnak* hivattatik. —

132. *Az interesek kik által határozttatnak-meg?*

Az Interesek a' pénz' Circulatiojának nagyobb vagy kisebb mértékétől fügnek, és pedig azzal visszazozó (*inversa*) proportioban vagnak, az az minél nagyobb a' pénz circulatioja, annál több a' hitelező, és kevesebb a' kivévő, annál fogva kisebbnek kell lenni az Intereseknek-is, és mennyivel kisebb a' pénz circulatioja, annyival kevesebb a' hitelező és több a' kivévő, tehát nagyobbnek kell lenni az Interesnek-is. Minthogy pedig a' Fő Uralkodói hatalomnak, mely előtt a' pénz circulatioja legbővebben tudva vagon, mindenkor arra kel-

letik vigyázni, hogy mind a' hitelezőknek pénze bátorságban légyen, 's mind a' szükségben lévő adós elne nyomattassék a' nagy Interesek által, önként foly, hogy az Interesnek mennyiségét, Országgyűlésében hozandó törvények által meghatározni szabadtságában álljon a' Fő Uralkodói hatalomnak. Innen láthatni okát annak, mely szerént 1673. a' 11. és 1691. a' 12. articulusok által, az Ország' rendjei a' Fejedelem' megegyezésével, 100. for. után mind kész pénzben, mind naturalékban 10. forintra határozták-meg az Esztendei Interest, mely 1714-beli 14. ar. nyomán 1747. Febr. 25. költ Kegyelemes Rescriptuma által, bódog emlékezetű Mária Theresiától kész pénzbe 6 for. szállítottatottle, a' mely annyival-is inkább megáltható, hogy a' közönséges szokás-is, — de a' Lateranumi Szt. Gyülekezetnek, mely 10-dik Leo Pápa alatt tartatott 10-dik Ülésében, és megint, a' Tridentinumi Szent Gyülekezetnek 22. Ülésének 8-dik cikkelyében tett végezésekkel-is megegyező, 1785 II-dik Jó'sef Császár 100-tól 5 forintra szállította vala-le; de minekutánna megtudta vólna, hogy a' hitelezések ennél fogva nagyon megcsökkentek 1786. azt rendelte, hogy annyi Interest légyen szabad venni, a' mennyibe a' Felek megegyezhetnek', azomban ha a' Biró eleibe kerül a' Dolog, ez többet 6 forintnál ne ítélhessen. — Jó'sef Császárnak e-

zen rendelése, több rendelkezésével együtt 1790-be Januarius' 25-kén költ Rescriptumánál-fogva eltöröltetvén, a' közönséges életben, készpénzbéli törvényes Interestnek maradott a' dítsóult Nagy Mária Theresia, Felséges Aszszonyunk által 100-tól 6. for. meghatározott Interest. — Mondám pedig a' közönséges életben; mert a' publica Cassák által contráhált adósságoknak Interesse 4, és 3. Rforintokban fizetnek, mely onnan vagon, hogy az illetén Cassák, a' köz Jónak előmozdítására vagnak intézve, a' köz Jót előmozdítani pedig kötelessége minden köz társaságbéli tagnak, és e' mellett nagyobb bátorsága-is vagon a' bitelezőnek tőke-pénze felől. — Mondám másodsor, készpénzben azért; mert bődög emlékezetű Mária Theresiának tisztelt Rescriptuma, az 1673, és 1691-béli árticulusokban megállittatott Interestekből csak a' készpénzbélit regulázza, 's azonkívül mivel a' naturáléknak árra az idő környülállásaihoz képepest változó, magok a' naturálék pedig romlásra lévén kitéve, különös ügyeletet, és gondviselést kívánnak a' 100-tól 10 forintokban meghatározott interest, a' készpénzbéli 6 forintokkal megegyező, sőt gyakran alábbvaló-is.

133. *A' fennebbieken megállittatott törvényes Interestnél nagyobb Interestek minek neveztetnek? és mi a' büntetése az illetén Interesteket vétőnek?*

A' megírt törvényes Interesen fellyül való interesezések, mordax Usurának, vagy is mardosó intereseknek neveztetnek. — Az ezeket vevők usurarii pravi, a' vétel pedig pravitus usuraria nevezet alatt jönnek, az előbb is irtt Articulusokban, és felsőbb Rendelésekben is az ilyeneknek büntetése az 1673-béli 1691-ki 12. árt. szerint az Interesnek, és Capitalisnak elvesztése, és mind ezek a' Fiscusra két harmadába, egy harmadába pedig a' feladóra szállanak, azomban a' Fiscus a' törvényes Interesnél az adóstól többet nem praetendálhat; minthogy éppen azért vesztí-el a' hitelező Interessét, és tőke pénzét, hogy cselekedete bűnös, a' Fiscusnak pedig azért nagyon ellene keresete, hogy a' törvénytelen cselekedeteknek törvény szerint való üldözője, az ül, dőzésnek czélyja pedig a' bűnösnek megjobbítása, és a' vétkes cselekedeteknek kiírtása, már pedig ha ebben az esetben a' Fiscus a' törvénytelen izterest venné-fel, a' bűnös cselekedetért megbüntettetnék ugyan, de meg nem jobbittatnék, mert a' Fiscus példáján tanulna mardosó Intereseket venni egyfelől, másfelől pedig az elnyomatott adósnak, kit a' Törvények az elnyomatástól ez általmenté kívánnak tenni, semmi könnyebbülése nem következhetne.

134. Az 1695-dik Esztendőbeli 11-dik Arti-

culus mit határozott a' Capitalisokat fellyül haladó régi interestekről?

Az 1695-béli 11. árticulus azt határozta-meg, hogy ha az adósság régi, és a' hitelezőnek hibája miatt az interest annyira nőtt, hogy a' Capitálist felyülhaladja, interestének azon részit, mely a' Capitálist felyülhaladta, veszesse el; ezen törvény annyival igazságosabb, mennyivel igazabb egy-felől az, hogy sokan a' hitelezők közül a' szegény Adósoknak Jozságokra vágyakodván, kész-akarva-is az interestnek megkérésével annyira elhalgatnak, hogy ennek felnövésevel, az Adós, az Adósságnak lefizetésére elégtelenné válván, Józzágának elvesztését a' hitelezőnek csalárd intézete miatt kiállani kéntelenítettik, már pedig a' T. 1. r. 71. t. szerént a' *csalárdság senkinek sem kedvezhet*; más-felől pedig a' költsönözés' Contractussa a' fogyatkozóknak felsegállésekre, az interest pedig a' hitelezőknek hasznokra állított-fel; ezen megmondott törvény által pedig a' fogyatkozó felsegittetik, midőn a' nagyobb romlástól megmentetik, a' hitelezőnek pedig elég haszon adattatik, a' midőn Capitalisához egyenlő interesse fennhagyattatik, a' megítélt hibás cselekedete' esetében-is.

Megjegyzés: Az 1811-béli 5. projectált árticulus által, a' régi adósságokban a' 32 esz-

tendős Praescriptio megállítatott; de ezen articulus csak a' Fejedelmi Confirmatio után nyerhet kötelező erőt.

135. *Az Intabulatio mi végre állítatott-fel, 's az Intabulatio mi módon tétetik-meg, 's mik a' hasznai?*

A' Hitelezőknek nagyobb bátorságra-nézve felállítatott az *Intabulatio*; mely által értjük az adósságos Contractusnak azon Jurisdictio, melynek kebelébe az Adós lakik, vagy az adósságnak bátorságára leköötött Jószágá vagyon, Tisztségének jegyző-könyvébe-való bérírását. —

Ennekelőtte ugyan, csak summásan irattott-bé a' Contrahens Feleknek neve, az adósság' mennyisége, és a' leköötött Jószágának nevei, ma pedig az egész Contractus íratatik-bé, és a' Contractus' hátára az *Intabulatio'* helye, napja, és *Protocollaris* száma, *Notarialis extradata* alatt feljegyeztetik. —

Ennek hasznai a' következők: 1. Megakadályoztatik az adós attól, hogy hitelezőinek nagyobb károkra maga Jószágát több-felé le ne köthesse, és értékén felyűl meg-ne terhelje. — 2. Ha a' Hitelező a' Contractust elvesztenié, keresetének igasságát, az *Intabulationis Protocollum'* extractussával megbizonyithattya. 3. A' *Cridalis Processusban* az *Intabulatio* által, a' nem intabulált Hitelezők felett, az *In-*

tabulált hitelezőnek elsősege vágyon az 1772. és 1778-béli Rescriptumoknál-fogva.

156. *Az adósság mikor száll az Adósnak Örökösseire, 's mikor nem?*

Ha az Adósnak Jovai maradtak, maradékai, kik azon Jovakban megörökösödtek (succedáltak) a' T. 1. r. 82. t. szerént a' megmaradott Jovaknak értékét felyül nem haladó adósságnak lefizetésével tartoznak; mert a' Jószágok, a' rajtok fekvő terhekkal együtt mennek-által az Örökösökre, és a' ki hasznot veszen, az azal járó terhet-is hordozni tartozik.

Ellenben ha semmi Jószág reájok nem szállott, 's a' felvett adósságos summa pénzben egyébaránt sem részesedtek, annak megfizetésétől mentesek; mert a' ki semmi haszonban nem részesült, semmi terével nem terhelhetik, az egyenes igazságnál-fogva.

157. *Az adósságok micsoda processussal vétettetnek-fel, 's nevezett-szerént az 1792-li 156-dik Provisionalis articulusban foglalt Processusnak rendje miben áll?*

A' tiszta adósságok, melyek Contractuson fundáltak az 1792-béli 156-dik Provisionalis articulus szerént, Executionalis Processuson vétettetnek-fel; azon adósságok pedig, melyekről Contractus nintsen, rendszerént-való, de rövid fólyamotu per' úttján szoktak felvétetni, az A. 4. r. 4. t. szerént. —

A' most írt Provisionalis articulusban foglalt Executionalis Processus' rendje pedig ez: 1. A' Creditor Debitorát az adósságról szóló Contractusnak közlése mellett az Adósságnak lefizetésére 15napra admonealtattya, melynek kívánt elégtétel-nélkül-való eltelése után. — 2. Executio-ra certificaltattya 8-ad napra Erdélyben, a' Partiumban pedig 15 napra. 3. Az Admonitioról és Certificatioról-való Relatóriáknak bemutatása mellett folyamodik a' rendes Executorokhoz, kik az Erdélyi Vármegyéken a' Vice Ispányok, a' Kerületbéli Fő Birákkal, a' kik-is mint Testificans Regiusok, a' hajdoni Capitalaris, vagy Conventualis Személyek helyett jelennek-meg a' Vice-Ispányok mellett, a' Székely Székeken pedig a' Vice Király-Birák, vagy az általok kibotsátott Adsectorok, a' Városokon a' beadott Levata mellett név-szerént kinevezett Tanátsbéliek, a' kik-is a' 8-ad nap' eljövételével az Executiót megpróbálni tartoznak, a' mely próba-tétel ebben áll. Az Executorok magok mellé vett Vicinusok, és Commetaneusokkal az Adós' lakhelyére mennek, ennek kapuja előtt megálván, a' Contractust, Admonitoria, és Certificatoria Relatóriákat fennszóval felolvassák, és a' Commetaneusoknak megmagyarázzák, 's a' szerént az Adós' lakhelyére bémenni igyekeznek, 's ha 4. Az Adós ellent nem áll, bémennek, kész-pénzt kérnek elé az

Adósság' lefizetésére, melyre ha azt állittya, hogy pénze nintsen, erről hit letételre köteleztetik, 's az Executor annak letétele előtt további lépést nem-is téshen, a' hit' letétele után pedig az A. 4. r. 4. t. fogva, könnyen pénzé tehető felkelhető Jovakat kér-elé, melyeknek megbetsültetések után, ha az árrok az adósságos summát az Executio' költségével együtt fel-nem érné, úgy ingatlanokat-is betsülnek-meg, 's megintvén az Adóst, hogy 15 nap alatt váltsa-ki, Sequestrum alá veszik; a' 15 napok' eltelésével pedig a' Creditornak általadják, 's így a' Processusnak tökéletes vége léshen, hogy ha pedig 5. Az Executio' próbálása' alkalmatosságával repellálna, erre ugyan az Executor megállani nem tartozik; mert csak az egy erőszakos ellent-állás akadályoztathattya-meg a' tiszta adósságbéli Executiót, hanem ha megállott, a' Repellens Repulsiojának okadására meg-nem hivattatik, hanem ekkor az Executiót megpróbáltató hitelező, valamint az erőszakos ellent-állás' alkalmatosságával-is az Executorról-való Relatoriát kivészi, és 6. Kérelm-Levél mellett a' Jurisdictionbéli Fő-Tisztnek, oly' kéressel mütattya-bé, hogy az Executionnak véghezvitelére Brachiumat rendeljen, 's ha az adósság tiszta, ez a' Brachiumat Resolutio mellett ki-is rendeli, oly' móddal mindazonáltal, hogy az adós 15 napra újra megin-

tettessék arra, hogy ezen idő alatt Creditorával megbékélyen, melyet 7. Ha nem telyesítene, akkor a' Fő-Biró a' Vice-Ispánnal együtt magok mellé annyi Vármegyei Népet, a' mennyi elégségesnek lenni ítéltetik, vévénfel, az Executiót újra megpróbálják, 's ha 8. Hasonló erővel ellene szegezne magát vakmerően az Adós, ekkor az Executurok a' Generalis Széknek bémentvén a' dólgot, ez-által a' Felséges Királyi Guberniumtól Katonai erő, vagy is Regale Brachium kérettetik, 's a' szerint vitettetik-véghez az elkezdett Executio az A. 4. r. 1. t. 5. a. szerint.

A' nem tiszta adósságok citation kezdendő Processuson vétettetnek-fel, t. i. megtétetvén a' 15-nalis Admonitio, kivánt czélnak elérése-nélkül, a' Hitelező Adóssit az illő törvényes Szék' eleibe citáltattya, 's Levátáját bémentvén, 's a' né talám eléjőhető simplex exceptiokon általmenvén, meritumba decidáltatik a' Per, melyben egy derekas törvényes menedéken, nevezetesen pedig egy bizonyoságra-való kikéredzésen-kivül többnek az A. 4. r. 1. t. 11. és 12. úgy a' 4. t. 2. articulussai' szerint helye nintsen, 's az e' szerint hozott Itéletnek Executioja mellett vétetik-fel az Adósság. —

A' Városokon a' tiszta adósságok' dólzában a' 15-öd napi megintetés után Citatio, vagy Certificatio mellett Levata adattatik-bé a' Helybéli

Tanátsához, mely mellett az ellenkező Felek' mentességit beadni lehet, külömben meg nem jelenésén az adósságnak megfizetésére ítéltetik, 's így ítéletesen az Executorok kirendeltetvén, 8-ad napi Certificatio mellett az Executio tentáltatik; melyet ha méltó okai lennének, a' Tanáts által meg nem jelenésiért az adósságnak lefizetésire ítéltetett Adós Birói petséttel eltilthattya, 's ezen esetben tiltásának okadására meghivatván, úgy ítéltetik-meg a' Tárgy, és vétetik Executioban, melynek ha ellent-áll, a' Tanáts-tól Brachium rendeltetik.

VII. FŐ CZIKKELY.

A' több Contractusokról.

138. *Minémű Contractusokról szöllumk itten, és a' Kezesség' dólzában miket kell megjegyeznünk?*

Ezeknek neve alatt jön a' Kezesség (Fidejussio) bérbe-való kiadás, és kifogadás (locatum conductum) Depositum etc. — A' Kezesség által értyük azon lekötelezést, mely szerint egy harmadik, a' hitelezőnek, és annak nagyobb bátorságára, az Adósnak adóssága' meg nem fizethetése' esetében, magát lekötelezi a' megfizetésre, a' mely körül a' következőket jegyezhettyük-meg; hogy: 1. Mind azok, a' kik egyébaránt egyezésekre léphetnek,

kezességet-is vállalhatnak magokra, és jót állhatnak nem csak valamely tartozásért, hanem a' Személyért-is, és akkor maga a' kezes Vas, a' kezesség *Vadimonium*nak neveztetik, ha pedig egyéb adósságért áll-jót *Fidejussio* a' kezesség, a' Kezes *Fidejussio*nak neveztetik. 2. Kezesek lehetnek egyért többen-is, és viszont egy többekért-is. 3. Azonban noha a' T. 2. r. 52. t. azt állítja, hogy ez Személyes hitelesség legyen a' kezességnek fundamentuma, 's annál-fogva, mivel a' hitelesség a' Személlyel együtt meghal, a' Kezesnek maradékira a' kezességnek terhe nem száll; mindazonáltal a' Kezesességnek célja az hitelezőnek nagyobb bátorsága lévén, ez pedig nem csak a' Személynek hitelességében, hanem a' Vagyonnyában állapodik-meg nagyobb részent; azért méltán állithattjuk, hogy ha a' Kezesnek vagyonnya maradékira szállott, úgy a' Kezesességnek terhe-is reájokszáll. 4. Az elégtételnek kötelességével a' Kezes mindaddig nem tartozik, míg maga az Adós az elégtételre elégséges; mert az egyenes kereset, az egyenes Adóshoz, nem pedig a' mellékes Kezeshez tartozik. 5. Ha továbbá a' Kezes eleget tett az Adósért, vagy Kezes társaiért, és a' tartozásnak lefizetése után, azok az Adósságnak lefizetésére elégségesekké lettek, a' lefizető kezesnek kezes-társaihoz, a' reá háromló részen-kivül az adósságnak több ré-

szeire-nézve keresete vagyon, az egyenes adós-hoz pedig az egész adósságra-nézve.

130. *Mit értünk a' Bérben kiadás, árendás, vagy-is locatum, conductum által, 's mik ezen Contractusra lépő Feleknek kötelelességei?*

A' Bérben kiadás, vagy árenda által, mely Locatio Conductionak neveztetik értyük azon Contractust, mely szerént valamely ingatlan Jovak, kaszon-vétel végett bizonyos ideig, és meghatározott bérért által-adattatnak, óly' módon, hogy a' határozott időnek eltelésével, ugyan azon Jovak; azon állapotban vissza-adattassanak a' tulajdonosnak. — A' kiadónak kötelelességei. — 1. A' Jószágot az egyezés szerént általadni. — 2. A' használhatásra megkivántató Jobbitásokat megteni. — 3. A' kivét meghatározott idő előtt a' Jószágból kinem hojgatni, — és 4. Ha ezek miatt valamely kárt szenvedne, azt megfordítani? — A' Kivévőnek kötelelességei. 1. A' Jószágot által-venni, 's azt úgy használni, hogy kár az ő hibája miatt ne történnyék. — 2. A' Terminus előtt elnem hagyni. — 3. A' megállított bért pontoson megfizetni. 4. Ha hibája miatt valamely kár esett, azt megfizetni.

140. *A' Depositum által mit értünk, 's mit kell erről feljegyezni?*

A' Depositum által értyük azon Contractust, mely szerént valamely Ingó Jovak ingyen

való őrizet, és gondviselés végett a' tulajdonostól másnak általadattatnak, és ettől általvétetnek; *erről ezeket jegyezzük-meg.* — 1. Hogy az által-vévő, őrzői felvett kötelességénél-fogva, a' letett Jovakban hibája miatt történhető károkat tartozzék megfizetni. — 2. Hogy itten, és ezáltal a' Jovaknak csak őrizete vétetik-fel, annálfogva azoknak tulajdonsága a' letévő mellett marad-meg, azért valamint azon Jószágnak tartására megkívántató költségeket, úgy szintén a' reménytelen esetből történt kárt is bordonni tartozik. 3. Minthogy az ingatlan Jószágok elnem ragadtathatnak, ezeknek őrizetre szükségek nintsen, azért a' Depositumnak helye csak az Ingó Jovakra nézve vagyon. — 4. Ingyen vétetik-fel az Ingó Jószágnak őrizete, mondám azért mert ha bizonyos bér mellett használás végett adatik-által, akkor bérbe való kiadás, ha pedig valamely Summa pénznek nagyobb bátorságára tétetik-le, ekkortulajdonképpen zálog, ha úgy adattatik-által, hogy elkölthesse, és csak abban a' nemben, és mennyiségben tartozzék vissza-adni, akkor költsönözés Contractussává válik. — 5. Bizonyos időre, a' mely idő az égyezés által szokott meghatározatni, és a' mely idő alatt tartozik az általvévő, az által-vett Jószagot megőrizni — úgy hogy annak vissza-vételére a' letévőt nem erőltetheti, az időnek eltelésével pedig,

vagy az alatt-is a' letévőnek kérésére, annyival inkább pedig törvényes Intésére a' letett Jót az által-vévő Depositorius kiadni tartozik, melyet ha nem cselekedne, jussa vagyon a' letévőnek, citation kezdődő rövid Processus' úttyán az A. 4. r. 1. t. 11. és 12. árt. szerint ítéletesen vissza szerezni, valamint az abban történhetett károk-at-is megkérni. 6. Méltó itten még azt-is megjegyyezni, — hogy a' C. 4. r. 10. t. 1. a. azt keményen tilalmazza, hogy az illyetén letett Jókat városi Pólgároktól Fejedelmi parantsolat mellett kikérni ne lehessen, oka ennek az: hogy ha a' Fejedelmi parantsolatnak nem engedelmeskedik, úgy az A. 4. r. 9. t. szerint az ollyatén nem engedelmeskedő articularis 200 forint büntetéssel büntettetnék; ha pedig engedelmeskedik, és nem maga a' letévő kérte-ki, akkor eléálván a' letévő, a' letett Jókat meltán praetendálhattya, és Törvény úttyán meg-is nyeri; melynélfogva az ollyatén Pólgár jótéteményiért kétszeresen károsittatnék-meg, melytől a' rendes Processus úttyán hozott bírói Itélet menté teszi. —

141. *A' Contractusokból származott Perekben mitsoda Sinormértéket kell tartanunk?*

A' Contractusok iránt fennforgó Perekben az A. 3. r. 11. Titulussa azon szavait, *kinek kinek maga kötése törvényye-is.* — Mátyás Király 6. D. 11. árt. e' szavait, *a' mint vala-*

ki maga egyező levelét formállyá, úgy tartozik, ítéletet és igazságot venni, követve, a' Contractus határozása szerént tartozik a' Biró itélni, melynek tartását ha írott a' Contractus, annak rendéből megtudhattya, ha pedig csak szóval tett egyezés, úgy bizonyságok által világosságra hozattathatik, vagy ha bizonyságok nem lennének, azon esetben Mátyás Ó. D. 14. á. és a' T. 2. r. 61. t. szerént megállítandó esküves mellett jöhet a' Biró annak esmerettségére és megítélhetésére.

142. *Az írott Kötelező-leveleknek készítéseiben minő Rendszabásokat kell követnünk?*

Az írott Kötelező-Leveleknek készítéseiben a' következő Rendszabásokra és részszerént észrevételekre kell ügyelnünk, úgy mint: Hogy 1. Országunk' megrögzött törvényes szokása szerént a' Kötelező-levelek háromféle-képpen szoktak megíratatni, vagy csupa Regiusok által, a' kik előtt a' kötelezés véghez ment, vagy csupán a' kötelező Feleknek nevek alatt, vagy ezeknek-is és a' jelen volt és megbírált Regiusoknak neveik alatt. A' Regiusoknak jelenlétek, és az egyező Felek által kézfogás mellett való megbíráások nem ok nélkül hozattatott-bé, mert egyfelől a' több szem többet látván kevesebb rés marad fenn a' Feleknek megcsallatásokra; ugyan-is köztanátskozással a' dolog megvizsgálatik, és az igazsággal megegye-

zőbb módon állittatik-meg, de e' mellett gyanú sem férhet könnyen hozzá az e'féle kötelezésekhez, mert ha szintén a' Felek között meg is felejtkeznék valamelyik az igazság' egyenes úttjáról, csak ugyan a' Regiusok hittel lévén kötelességekre köteleztetve, magok Lelkek' üdvességekről megnem felejtkezhetnek, 's azért valamint a' csalárdságot a' magáról elfelejtkezett Féllal elkerültetik, úgy szintén a' kötelezés' mivóltáról bővebb és hitelesebb bizonytságot tehetnek és tesznek-is, úgy annyira, hogy a' maga kézírását homályba hozó, vagy éppen megtagadó Fél, bűnös cselekedetért nem csak meg szégyenítettetik; hanem e'felett méltó büntetés alá-is vonattathatik. — Csak ugyan ezáltal nem akarjuk a' Tiszta és egyenes lelki-isméretű Embereknek magok tulajdon kezek all-írások alatt költ kötelezéseket egészszen kiirtani, mert ezek a' mit csak szóval-is fogadnak, Hitszegésnek tartanak megszegni. 2. A' kötelezések a' mennyiben stilussokat illeti, e' következő részekből állanak: úgy mint: a) Előljáró beszédből, a' mely magában foglalja az időt és helyet, mellyekben a' Kötelezés történt, úgy a' kötelezés' nemét, és a' kötelező Feleknek neveiket. b) Azon Tárgynak, melyről a' kötelezés tétetett, rövid leírásából. c) A feltételekből, melyek alatt tétetődött a' kötelezés d) Evictio vagy Szavattyuság felvállalásá-

ból, mely szerént az eladó a' megvévőt az eladott, és megvett Jószágnak bírodalmában való megtartására, és óltalmára magát kötelezi; vagy ha csere a' vásár, mind két Felek az elcserélt Jóknak bíradalmában egymást megtartani magokat kötelezik. e) Vinculum vagy-is kötésből, mely szerént a' kötelező Felek, azon esetre, ha ezután közüllők valamellyik a' kötelezést felbontani kívánná, oly' módal határoznak egy Summa pénzt büntetésül, hogy azt a' maga kötelezésén megnyugvó Fél az azt felbontani kívánón felvehesse, 's még-is a' kötelezés maga erejében megmaradjon f) Béfejezésből mely magában foglal arról-való hiteles bizonyítást, hogy a' kötelezés, úgy a' mint megíratott, ment légyen véghez. — 3. Ezen részekről méltó azt megjegyezni, hogy: a) Az Előljáró beszéd, a' tárgy leírása, és a' béfejezés, minden jól elkészült kötelezéseknek elmúlhatatlanul szükséges részeik legyenek. b) A' Feltételek, Evictio, és Vinculum pedig hozzá járulható részek, és azért, ha csak a' kötelezés' neme, vagy az egyező Felek nem kívánnyák, elmaradhatók. 4. A' mi már a' Stilust illeti, ez minden czifraságot, megvet, és a' természetes kifejezésekkel megelégszik, — azért vigvázson a' készítő, hogy a' mikor Contractust akar írni, se ékesen szolló Orátor, se költeményekben bővelkedő Poëta ne légyen. — Mellyeket előre jól

megjegyezvén: a) Az Előljáró beszédben a' bévett régi stilus' formája szerént szemesen jegyezze-fel az időt mikor, a' helyet hol, az egyező Feleket kik, és a' Contractus' nemét, melyre önkéntes jó akarattyokból léptek a' Felek.

b) A' Tárgy' leírásában írja-le, hogy ki, kinek, mit adott, zálagosított, ajándékozott, cserélt, vagy költsönözött, vagy a' mire kötelezte magát, úgy hogy a' kötelezés' tárgya olyan világos légyen, hogy ahoz semmi fundamentommos kétség ne férjen. — erre-nézve ha felkelhető Jók felett vagyon a' Contractus, azokat nevek, Nemek, és értékek szerént nevezze-meg, ha pedig fekvő Jók, ezeknek nem csak minémüségeket, hanem fekvések' helyét, úgy mint a' Jurisdictiont és Helységet, melyekben feküsznek, úgy azt-is, hogy belső, vagy külső Jók légyenek-é? Ha belső, mikből állanak, ha belső és külső-is, mikből állanak, a' belső, mikből megint a' külső nevezetek mellett, fekvések helyét, Szomszédgyaikat, és mennyiségeket, úgy egyéb tulajdonságaikat-is jól feljegyezvén, mert ezeknek pontos feljegyzések által kerüldtetthetnek-el az izetlen és költséges perlekedésre való okok. c) Ha mely feltételek alatt esett a' kötelezés, a' készítő azokat-is tiszta, és kétfelé nem magyarázható szokkal, és kifejezésekkel írja-ki — mert a' homály és kettős értelmű kifejezés az izetlenkedéseknek kutfejei,

már pedig minden egyezésnek, valamint jó akaratból származik, úgy tisztának-is kell lenni.

d) Ezt kell megtartani az Evictio' és Vinculum leírásokban-is. e) Végre a' béfejező rész készítésében arra kell ügyelni, hogy: aa) Ha csak a' Regiusok tesznek bizonytságot, ki ne felejtsek a' béfejezésből ezen kifejezést: *Fide nostra mediante? a' mi igaz hitünk szerint*, mert mivel ekkor a' Regiusok bizonytságot, ezeknek pedig csak úgy lehet tökéletes hitelek, ha megeskettettek, ezen kifejezésnek felejtése, vagy kihagyása az egész Contractus hitelességét megsemmisíti. — A' sem használ, *ha bona fide attestamur jó lelki esmérettel bizonyítunk*, mert ez még nem tökéletes esküvés. Ide járúl még az-is hogy a' Természetes okosság azt kívánja, hogy mivel a' Regiusok másoknak dólgaírói bizonyítanak tehát az egész tárgyat 's következőleg feltételeket Evictiot és Vinculumot a' harmadik személyben írják-le. Szükség még e' felett a' T. 2. r. 13. t. szerint hogy tulajdon kezekkel alá-írják és megpészteltyék. bb) Ha pedig a' Felek' vagy ezeknek és a' Coramisans Regiusok' neve alatt kél a' Contractus, akkor az egész Contractus az első Személyben íratatik le, és a' béfejezésből a' fide mediante kifejezés elmarad; mert a' Feleknek tulajdon vallomásaik hitlés nélkül-is ezertan felérnek. — Csak ugyan az aláírás és

megpetsétlés itten sem maradhatnak-el. A' Coramisáns Regiusok továbbá magok jelenléteket és megbírálasokat ilyen-formán szokták a' Feleknek alája-írásokon alól feljegyezni. Coram nobis ('s innen neveztetnek Coramisánsoknak) N. N. et N. N. Tabulae R. Cancellistis vel Comitatus N.N. Jurat. Assessoribus az-az: Mű előttünk N. N. és N. N.

A' M. Törvényes Királyi Tábla' Hütős Iródeákjai vagy N. N. Vármegyének Hitős Assessorai előtt. Ezen alája-írásokat petséttyekkel megerősítvén. N. B. Lásd a' Harmadik Könyvnek végéhez ragasztott tóldalékban eléadott Pereknek példái' rendekben a' Contractusoknak megirt három formáikat.

Negyedik Rész.

A' Successiókról.

I. FŐ CZIRKELY.

A' Successióról közönségesen.

143. *Mit értünk a' Successio vagy-is Örökösödés által? hányféle, és mindenik különvéve miben áll?*

Azon Törvényes hatalmat, melynél-fogva az azzal bíró, másnak elmaradott Örökségét, vagy-is Jovait maga tulajdonaivá teheti, Suc-

cessionak vagy-is Örökösödésnek szoktuk nevezni, és ez három-féle: *Törvényes*, *Testamentumnál-fogva*, és *Testamentumon-kivülvaló*.

Törvényes Successionak mondjuk azt, mely a' meghóltnak cselekedetén-kívül a' Törvény' erejénél-fogva száll az Örökösökre, vagy a' mely olyan Jovakba vagyon melyekről a' meghólt a' Törvény' erejénél-fogva elidegenítő rendelkezést nem tehetett, 's ilyen az Ősi Jóságokban való Successio, a' T. 1. r. 58. t. szerint.

A' *Testamentomból-való* az, a' mely a' meghóltak végső tetszéséből foly, olyanokra-nézve a' melyek a' Testánsnak szabad rendelkezéstől függenek, ilyenek pedig a' T. 1. r. 5. és 51. és 57. tt. szerint a' Szerzemény-Jovak. —

A' *Testamentumon-kivül-való* az, a' melynél-fogva a' Testamentum-nélkül meghólt embernek Szerzemény-Jovai azoknak adattatnak-által, a' kiket ő leginkább szeretni tartozott, 's azzal hogy Testamentumot nem tett, azt kívánta megmutatni, hogy Jovait nékiek kívánta hagyni, a' mint ezt láthatni Szent István Király' 2. D. 5. és 35. Kálmán 1. D. 20. cikkelyeikből. II-dik András' D. 4. art. és a' T. 1. r. 5. titulussából.

Ezekből méltán lehet következtetni, hogy mivel a' Testamentumon-kivül-való Successio a' maradott Jovakra-nézve, a' meghóltban tökéletes elrendelhető hatalmat térszen-fel, az Ősi

Jószágokról pedig azoknak Birtokossai szabadan nem rendelhetnek, a Testamentumon kívül-való Successionak csupán a Keresmény Jovakban lehet helye. —

144. *A' Jovak természetekre-nézve, melytől a' Successio függ, hányfélék?*

A' Successió a' Jovak' természetét követi, azokra-nézve külömböző; innen tehát, a' Jovaknak külömbiségeit annyiban, a' mennyiben ezen tárgy azt megkívánja, rövideden megint eléfogjuk hozni, hogy a' Successiót jobban megérthessük. — a) *A' Jovak annakokáért magok' állapottyokra-nézve két-félék, úgymint: Ingók, és Ingatlanok, vagy Felkelhetők, és Fekvők.* — Ingóknak, vagy Felkelhetőeknek (Bona mobilia) neveztetnek azok tulajdonképpen, a' melyek egy helyről, más helyre, a' magok' valóságokban általtétethetnek, m. p. o. a' Barrok, Székek, Bór, Búza, a' T. 1. r. 21. 95. 95. 98. és az Apr. Const. 3. r. 24. és 25. tt. szerént; mondom pedig tulajdonképpen Ingó Jovaknak ezeket neveztetni azért; mert a' Törvény' képzeténél-fogva a' mennyiben a' szerzés' Ingó gyökerének képit viselik, Ingóknak mondattatnak, a' pénzel szerzett fekvő Jószágok-is, noha magokban Ingatlanok légyenek, és ezekben a' Successio egyaránt illeti a' Leány-ágbélieket-is a' T. 1. r. 19. 102. és az A. 3. r. 25. t. szerént.

Szorossabb értelembbe Ingatlan vagy Fekvő Jovaknak (Bona immobilia) mondattatnak mind azok, a' melyek magok' valóságokban egy helyről a' másokra által nem költöztethetnek a' T. 1. r. 24. t. szerént.

A' Törvény' képzeténél-fogva, a' szerzés' Ingatlan gyökere miatt pedig Ingatlanoknak mondattatnak azok-is, a' melyek tulajdonképpen véve, noha Ingó Jovak légyenek, mindazonáltal vagy a' Szerzőnek rendelésénél-fogva, vagy azon módoknak, melyek által szerezettek, természeténél-fogva, mint Ingatlan Jovak' helyébe-következett Jovak, Ingatlanoknak tartattatnak; milyenek. 1. A' Familiák' Clenodiumai, melyek alatt értyük azon Ingó Jovakat, melyeket az első Szerző úgy hagyott a' Familiának, hogy attól el-ne idegeníttethessenek, annál-fogva ezekben, mint csupa Fiat illetőkben, a' Leány-ág nem részesülhet, ilyenek a' Fegyverek, és Kőnyv-gyűjtemények a' T. 1. r. 99. t. szerént. 2. Az Ősi Tőke-pénzek, a' melyek egy állandó Fundust téznek, a' melyhez a' következhető, vagy-is születendő Örökösöknek-is szerzett Jussok vagyon. 3. Az eladott Ősi Ingatlan Jóságokból gyűjtött Capitalis, a' midőn ez az Ősi Ingatlan Jovak' helyébe a' T. 1. r. 19. t. szerént, következő azoknak képét viseli. — 4. Az 50 darabból álló Ménes, mely a' T. 1. r. 101. t. szerént csak

a' Fiak között felosztható, ha csak arról a' Szerző másképpen nem disponált, melyről ha szinté Ősi volna-is, annyi részben, a' mennyiben t. i. ha Gyermekeivel megosztoznék, reája szállana, szabadon disponálhat, ugyanazon titulus szerént. b) A' reá-szállás, és szerzésre-nézve megint külömbfélék a' Jovak t. i. 1. Ősiek, melyek Őseinkről reánk szállottak, a' T. 1. r. 40. 46. 47. és 58. tt. szerént. 2. Atyai, és Anyai, a' melyek Atyáink vagy Anyáink által szerzettve reánk szállanak ugyan azon t. szerént. 3. Tulajdon Szerzemények, melyeket valaki tulajdon maga fáradsága' és szolgálattya által szerzett a' T. 1. r. 4. 5. 10. 21. 28. 45. 44. 48. 50. és 51. tt. szerént. 4. Ezen Szerzemény-Jovak, ha Katonai Vitézség által szerzettnek (Castrense) ha pedig azon-kivül szerzettnek (quasi Castrense Peculiumnak) neveztetnek a' T. 1. r. 5. titulussában. c) Az elrendelhető Szabadságra-nézve némelyek elidegeníthetők, és ezek azok a' melyek a' Birtokosnak tulajdon rendelésére vagynak hagyattatva, milyenek a' tulajdon Szerzemények a' T. 1. r. 5. 51. és 57. tt. szerént. Mások el-nem idegeníthetők, melyek a' Birtokosnak szabad rendelése alól a' Törvények által ki-vannak véve, milyenek az Ősi Jóságok, és azok, a' melyek természeteknél-fogva elidegeníthetetleneknek irattataksfel a' Praescriptio' rendében. d) A' két Ág'

Successiojára-nézve, némelyek megint olyanok, a' melyek csak Fiat illetnek, milyenek azok a' melyek Katonai Vitézséggel, vagy az Ország' hasznával viselt hivatalokkal, mely szerző módokra a' Leányok elégtelenek, szereztettek a' T. 1. r. 4. 5. 18. és 57. tt. szerént. —

Némelyek mind a' két ágat illetők, és ezek azok, melyek egyéb szorgalmatosság, vagy szerentse által szereztettek; minthogy ezen módokon-való szerezhetésre a' Leányok-is elégségesek, a' mint azt a' T. 1. r. 19. és 99. titulusai bizonyittyák. —

E' mellett még mind két Nemet illetők azon Királyi adományos Jóságok-is, melyek a' Fejedelem által úgy réguláztattak. Innen mind két Nemet illetők: 1. Az Ingók a' T. 1. r. 99. és 100. t. szerént, 2. A' pénzen vett Ingatlan Jók a' T. 1. r. 19. és 102. t. szerént, 3. A' Fejedelmi adomány-levél mellett nyert azon Jóságok, a' melyek ezen clausulával: *Utriusque sexus haeredibus* szereztettek a' T. 1. r. 17. 22. és 48. t. szerént, 4. A' Városi Jóságok, melyek nem fegyverrel, hanem más szorgalmatosság-béli módok által eredetiképpen szereztetnek, vagy azért-is, hogy a' Fiu-ágnak ki-rekesztő *Successioja* csak a' Fejedelmi Adományos Jovakra vagyon megállitva, a' T. 1. r. 6. t. azon szavainál-fogva: *A' Leányi Negyed csupán csak a' Fejedelmi Adományos Jovak-*

ből szakasztatik-ki. e) *A' Birtokosokra-nézve*, végre némelyek *pura Fiscalisok*, melyek az Ország' szükségeinek, és a' Fejedelem fényes tartásának hordozására vagynak határozva, az A. 2. r. 5. és 8. t. szerént.

Némelyek Fejedelmi Adomány alá tartoznak, melyek a' magokat megkülömböztetett érdemű Személyeknek jutalmaztatására vagynak rendeltetve, a' T. 1. r. 84. t. szerént.

Némelyek Nemes Jóságok, melyeket a' Vármegyei Nemesek, Királyi Adományból a' T. 1. r. 4. és 24. tt. szerént; a' Székelyek pedig első foglalási Jussal bírnak az A. 3. r. 76. t. 7. art. szerént.

Némelyek paraszt Jovak, melyeket a' Nemtelenek Földes Uraiktól *Urbarialis praestatiók* mellett kiadattatva bírnak a' T. 1. r. 84. és 85. t. szerént. —

II. FÓ CZIKKELY.

A' Successió' Principiumairól.

145. *Az Örökösödésnek, vagy-is Successionak meghatározásában, micsoda Principiumokra kell ügyelnünk?*

A' Successioban a' következő öt Principiumokra kell ügyelnünk, t. i. 1. *A' Királyi adományból bírt Nemes Jóságok, rendszerént*

csak a' Fiu-ágot illetik; mert a' T. 1. r. 18. t. szerént azon Földek, melyekből a' Nemes Jószágok szakasztattak-ki, a' Magyar Nemzet által fegyverrel vétettek-meg, a' Fegyver-viselésre pedig a' Leányok elégtelenek, a' honnan önként következik. a) Hogy az a' Successio, melyel a' Leány-ág, az illetén Jószágokban bír, csak kegyelemből, és nem rendszerént-való légyen a' T. 1. r. 19. t. szerént. b) Ellenben az a' Successio, melyel a' Leányok bírnak, a' Királyi Adományon-kivül szerzett Jószágokban, rendes légyen, mert az illetén Jószágoknak megszerzésekre szolgáló módokra, a' Leányok-is alkalmasok a' T. 1. r. 19. t. szerént. 2. Az élő Jószágában nints helye az örökösödésnek, vagy-is az Atyának, vagy Testvérnek birtokában lévő Jószágokban, annak életében a' Fiak, vagy Testvérek a' T. 1. r. 53. titulussában megirt eseteken-kivül nem succedálhatnak azért; mert a' Jószágok a' Familiának a' végre adattatnak, hogy magokat fenntartsák; már pedig a' fenntartás' szüksége, a' Birtokosnak élte' fogytáig tart, következőleg attól meg-nem fosztattathatik. 3. *Paterna Paternis Materna Maternis*, az-az: az Atyai Jovak az Atyaiaknak, az Anyai Jovak az Anyaiaknak adattatnak, ennek az értelme az, hogy mind az Atyának, mind az Anyának Jovaiába, csak azok succedálhatnak, a' kik törvé-

nyes maradékaik egyfelől; másfelől, ha a' Házas Feleknek gyermekek nem maradna, vagy a' maradottak magtalanúl halnának-ki, ezen esetben az Anyai Jovak, annak vér-szerént-való osztályos Attyafiaira, 's megint az Atyaiak ennek osztályossaira szállandók légyenek. Innen tehát láthatni: a) Hogy a' törvénytelen ágyból származott gyermekek a' T. 1. r. 106. 107. 108. tt. szerént a' Jószágban nem részesülhetnek. — b) Hogy a' T. 1. r. 66. t. szerént ha a' Fiat felfogadónak, vagy-is adoptansnak törvényes gyermekei születnek, a' fogadott Fiu, vagy-is adoptivus a' Jószágba nem succedálhat. c) Hogy a' mostoha gyermekek, a' mostoha Atyák', vagy Anyák' Józágaiba nem succedálhatnak. — 4. *Omnis descendantium Successio conditionata est, az-az, a' maradékoknak minden Successiojok, vagy-is örökösödések feltételes.* Ugyan-is az, a' következő feltételektől függ. a) Ha a' Birtokos életében olyan bűnt nem követ-el, melyért Józága' vesztésével büntetődjék a' T. 1. r. 13. 14. 's 49. tt. szerént. — b) Ha a' Birtokosnak elfoglalt vagy eladott Józágai nem praescribáltatnak a' T. 1. r. 78. t. szerént. — c) Ha a' Birtokos azokat el-nem idegeniti; eladván a' T. 1. r. 59. t. szerént, elcserélvén a' T. 1. r. 70. vagy elajándékozván a' T. 1. r. 5. és 51. tt. szerént. 5. *Successio descendit magis, quam di-*

vergit, aut ascendit, et divergit magis quam ascendit, az-az: az Örökösödés leszáll inkább, mintsem felhág, és kiterjed inkább, mintsem felhág: ennek oka az: hogy a' Successio a' Familiáknak fenntartását tárgyazza, már pedig a' Familiák' a' leszálló maradékok által tartatathatnak-fel, nem pedig a' felhágók által, és mivel az ascendensekre, vagy-is felhágókra-nézve a' Collateralis, vagy-is mellékes Atyafiak valóságos descendensek, vagy-is leszálló maradékok, önként foly, hogy ezek az ascendensek előtt hivatandók légyenek a' Successiora.

A' Successio leszállani mondattatik akkor, a' mikor a' Jovak Eleinkről réánk gyermekeikre, vagy unokáikra szállanak, felhágni pedig midőn a' gyermekekről Szülékre, vagy nagy Szülékre térnek vissza a' Jovak, kitérni akkor, midőn a' mellékes osztályos atyafiak Jószágai, mellékes atyafiakra szállanak, ennek helye vagyon mind a' Törvényes, mind a' Testamentumon kívül való Successiókban, ugyan-is a' Testamentumon kívül való, valamint a' természet, úgy szintén a' Hazai Törvények által is, a' vér szerént való osztályos atyafiaknak adataatik-által, Szt. István Király 2. D. 35. cikkelye, Kálmán Király 1. D. 20. cikkelye és II. András D. 4. a. úgy szintén a' T. 1. r. 40. t. szerént, melyben a' következő rend tartattatik. — a) Minthogy a' Successio inkább

leszáll, tehát az egyenesen leszálló maradékok az elsőek. — *b*) Ezeknek nem léteikben, minthogy a' Successio inkább kitér, mint sem felhág; a' mellékes -osztályos atyafiaakra száll-le a' Jóság, és *c*) Ha ezek-is fogyatkoznának, akkor felhágo atyafiai hívattatnak a' Successiora, a' kikre a' köz-osztály közelebbbről mutat, mert a' vér, és köz-osztály a' T. 1. r. 47. titulussa szerint, a' Successionak fundamentuma, arra mutatván a' T. 1. r. 52. és 53. titulussai-is. —

III. FŐ CZIKKELY.

A' Testamentumból való Successioról.

146. *Mit értünk a' Testamentum által, — s hányféle?*

A' Testamentum által értyük valakinek végső akarattyának elrendelésit, mely által meghatározza: hogy hólta után Javai kire, és miként maradgyanak, vagy hogy azokkal mit kívánnyon tétetni. — Ez vagy írott, vagy csak szóval jelentett. *Az első*, az a' mellyet a' Testans maga írt, vagy íratott, és tulajdon kezével aláírt. — *A' második*, a' mellyet a' Testans maga sem meg nem írta, sem alá nem írta hanem csak szóval jelentette-ki — ez vagy írásba vétetett, vagy nem? Ha igen *Nuncupativo scriptum*nak, ha nem, *mere nuncupati-*

vumnak nevezetik. Solemnitássaira nézve vagy tellyes Solemnitásu, vagy azokban fogyatkozó. *Tellyes Solemnitasunak* mondattatik az, mely mind belső, mind külső törvényes Solemnitásokkal bír. — *Fogyatkozónak* mondattatik, ha törvényes Solemnitássai nintsenek-meg, és ez vagy Privilegiált Testamentum, vagy nem Privilegiált. — *A' Privilegiált* az, mely noha Solemnitassaiban fogyatkozik, mindazonáltal tökéletes erővel bír. — *A' nem Privilegiált* az a' mely a' törvényes Solemnitások hiánossága miatt hianos, és erőtelen.

147. *Melyek a' Privilegiált Testamentumnak nemei?*

A' Privilegiált Testamentumnak négy nemei vagynak: u. m. 1. Az Apának Gyermekei között tett osztályos Testamentuma a' T. 1. r. 57. t. 1. § szerént, és ez ha Gyermekei közzül valamelyikének igen nevezetes kárával nints öszve-kaptsólva, annyival megálhatóbb; hogy ezáltal a' gyermekek között támadható minden Perek, 's azokkal öszve-kaptsólt költségek, és izetlenségek eltávoztatnak; mondám pedig hogy megálható, ha valamely gyermekének nevezetes kárával nints öszve-kaptsólva; mert ha az Apa, Testamentumába gyermekei közzül egyikének nevezetesen kissebb részt hágy, a' Testamentum megnem álhat azért; mert céljának, az az, a' Perlekedés, költség és izetlenség elkerülésé-

nek, megnem felel. 2. A' Hadban lévő Kato-
nának Testamentuma. — 3. Mindeniknek, a'
ki maga Jovairól elrendelhető hatalommal bír,
Pestisnek idején tett Testamentuma. 4. A' Szent
czélokra intézett Testamentum. — Ezen Privi-
legialt Testamentumoknak külön - külön véve
Fundamentumi a' következők: *Az első* t. i.
gyökereztetik a' Szüléknek gyermekeikhez vi-
seltető szeretetekben, mely a' maga erejét min-
den időben ugyan, de legfőbbképpen az utól-
só órákban, midőn az örökös elválás a' jó em-
lékezetnek kivánságával öszve-kaptsólva a' Tes-
tálót körül-vészi, és készen várja, szokta nyi-
latkoztatni. — *A' másodiknak, és harmadik-
nak* fundamentuma a' lehetetlenség; mert a'
csatában lévő, vagy Pestisben sinlődő Személy-
nek Solemne Testamentumot tenni, hogy le-
hetetlen legyen, a' csata és Pestis környülál-
lásai bizonyították. — *A' negyediknek* Funda-
mentuma, az *Amortisationak* Törvényne, mely
az A. 1. r. 6. t. 1. articulussába foglaltatik. —

148. *Mit értünk az amortisatio Törvén-
nye által? és ennek mik a' következései?*

Ezen amortisatio Törvényne által t. i. ti-
lalmaztatnak a' Birtokosok magok Ősi fekvő
Jószágait Egyházi Személyeknek és Ecclesi-
áknak testálni, még pedig oly' keményen, hogy
ha szintén e'félekről Testamentumot tenné-
nek, azok erőtelenek és egészszen megsemmisit-

tetteknek tartattassanak, oka pedig ennek az, hogy némellyek külömbféle gondolattól elragadtatva, Testamentumokkal magok fekvő Jóságokat, familiáiknak nagy megkárosításokra, az Ecclesiáknak testálták, és az által nem csak maradékjaikat károsították-meg, hanem e'felett a' köz Társaságot-is; mert így a' Jóságok olyan kézre mentek, mellyről rendszerént soha a' Fejedelemre vissza nem szállhattak, 's így a' Fejedelmi adomány alá tartozó Jovaknak száma megkissebbítettvén, a' virtusra felserkentő módok szorították-meg. — Másfelől pedig az olyatén Testans Familiája tehetségéibe megfogyasztatván, a' köz-társaság' céljának megnem felelhetett. — Innen Kálmán 1. D. 20. cikkelyében a' Birtokosok rendelhető hatalmát megszorította, mellyet II-dik András D. 4. a-ba vissza-adván, I-ső Lajos az András Decretumának megerősítésével a' Fejedelmi adományos Ősi Jovakra nézve egészszen eltörölte. — Ezekből lehet látni az Isabella Királyné idejében 1556. történt Ecclesiái Jovaknak secularizatioja Fundamentumát. Ezen amortisationis Törvény mindazonáltal a' Szerző Birtokost attól megnem gátóllyá, hogy élteben, a' mikor maradékinak még-többet-is szerezhethet, valamely akár fekvő, akár felkelhető Jovakkal Szt. Egyházakat felne segíthessen, úgy szintén attól sem, hogy felkelhető Jovakat vagy mérséklett pénz Sum-

máig fekvő Jovakat-is Szt. Egyházaknak ne testálhasson, a' mint ez ugyan azon Aprobatalis Titulus articulussából nyilván megtetszik. —

149. *Melleyek lehetnek a' Testamentum' Tárgyai?*

A' Testamentumnak Tárgyai külömbfélék lehetnek, u. m. a) Testánsnak temetése, annak Pompája, és modgya, és a' temetés körül való költségek. — b) A' Jószágról való rendelés, és intézetek. — c) Tutor-adás. — d) Örökösnek kinevezése. — e) Külömbféle hagyományok (Legata) f) A' Testamentum tellyesítésben vétele, és vévője. — Mindazonáltal ezek egy Testamentumban mind megnem kívántatnak; mert 8. Századoktól-fogva béhozott, és megrögzőtt szokásbéli Törvényeinknél fogva, a' mi Testamentumaink többnyire majd mind csak Legátumokból állanak; azért ha mindgyárt a' temetés' állapottya, örökösnek kinevezése, a' Testamentum Executioja, és Executora egyszerre a' Testamentumba érdekelve nem lennének is, tökéletes erejű lesz a' Testamentum, ha abban vagy Legatum, vagy örökösnek kinevezése, vagy pedig Tutornak adásáról tétetik rendelés; ha pedig ezekben-is fogyatkozna a' Testamentum, akkor mint egészen üres értelen leend. —

150. *Mi a' Fundamentuma a' Testamentumnak?*

A' Testamentumnak fundamentuma a' testálható szabadtság, vagy azon tárgyról, a' melyről a' Testamentum tétetik, rendelhető hatalom, a' T. 1. r. 5, 57. t. szerént; annálfogva, a' ki ilyen szabadtságban fogyatkozik, az tökéletes erejű Testamentumot nemis tehet. —

Megjegyzésre méltó itten az, hogy egy Apa minden valamely Jóságbéli, vagy a' körül való rendeléseknek hagyományja nélkült-is tökéletes erejű Testamentumot tehet gyermekeiknek, üdvességes, és az élet' boldogságára szolgáló intéseknek megtétele mellett, Példánk lehet ebben Szt. István Királynak 1. Decretuma, melyben fiának Szt. Imrének Országunknak sarkalatos Törvényeit eleibe terjesztvén, a' Kormányra óly' bölts intéseket ad, mellyekből mind az Uralkodónak a' néphez, mind a' népnek az Uralkodóhoz költsönös kötelességei nyilván kitetszenek. —

151. *A' rendelhető szabadságra nézve mit kell észre-vennünk a' Testamentum' dólgában?*

A' mi már a' rendelhető szabadtságot illeti a' Jóságokra nézve: 1. Noha közönségesen-véve országunk' Törvényei szerént a' Testálható szabadtság csak a' Szerzemény Jovakra nézve terjedhet; mindazonáltal vagynak olyan meghatározott esetek-is törvényeinkben, mellyekben az Ősi Jóságokról-is megálható az útólsó rendelés; — ilyenek a) Az Ősi Ingó-Jo-

vak, mellyekről a' T. 1. r. 101. t. 2. §. szerint annyi részben a' mennyi Osztály szerént a' Testánsnak jutna, szabadon testálhat. — *b*) Az Atya a' T. 1. r. 57. t. 1. §. szerint, az Ősi Ingatlan Jovakról gyermekeire - nézve osztályos Testamentumot tehet. — 2. A' Szerzemény Jovakról a' törvényektől megengedtetett rendelhető szabadtság-is bizonyos határok közzé vagy szoritva; mert *a*) A' T. 1. r. 111. t. értelme szerént a' törvényes időt még elnem ért Személyek nem testálhatnak azért; mert ezek a' T. 1. r. 126. t. szerént semmi törvényes fassiot nem tehetnek, 's annálfogva sem élők között, sem holtak-utánra való rendelést Javaikról nem tehetnek. *b*) Minthogy a' T. 1. r. 43. t. szerént az osztály előtt a' Testvéreknek hasznok-is, károk-is közös, önként foly, hogy azon Köz-Jószágoknak segítségével, vagy-is Jövedelmekből szerzett Jószágokról sem álhathat-meg különben a' Testamentum, hanem ha csak a' Testánsst illető részről tétetődött; ellenben: *c*) Hogy ha valaki az Ősi Jószágoknak segedelme nélkül szerzett valamely Jószágot, azt az osztály előtt egészen eltestálhattya; de csak úgy: hogy idegennék, és nem a' maga maradékának hagyja, a' T. 1. r. 43. t. szerént. *d*) Hogy ha az Apa maga életének kiváltásáért Jószágát eladta, 's életét a' szerént fenntartva, azután ma-

gának viszontag Jószágot szerzett, ezen szerzett Jószágról egyátalyában véve rendelőst nem tehet, hanem csak annyiról, a' mennyivel a' szerzett Jószág az elidegenített Jószágot feljülhaladgya; mert valamint a' T. 1. r. 59. és 60. tt. szerént a' Fiaknak és Testvéreknek köteles buzgóságok mivelte azt, hogy a' Törvényhozó ezen esetben, a' Fiak', és Testvérek' káraikat számba sem véve, telyes hatalmat adott az Apának és Testvérnek Jószága' örökös elidegeníthetésére, úgy szintén az Apának és Testvérnek gyermekeihez és Testvéreihez vonzó természetes szeretetek arra kötelezi az illetékképpen Jovait elidegenített Apát, vagy Testvért, hogy az elidegenítés által ezeknek okozott káraikat, a' midőn tölle kitelhetik, helyreállítsa, kitölt pedig akkor, a' mikor Feje, vagy Szabadsága' megváltása után szerző lett, és éppen azért azokra-nézve, a' melyek az elidegenített Jószágot adaequálják, Szerzőnek nem tartattatik; és így ezek az elidegenített Ósi Jószág' természetével bírván, Testamentum alá nem jöhetnek; lásd erről az 1723-béli Magyar Országai 49. árt. és a' T. 1. r. 53. t. 10. §.

152. *Testamentum által Szerzemény-Jovaiból az Atya a' Fiait kirekesztheti-é tetszése-szerént, vagy nem? 's micsoda különös esetben vagyon ezen Szabadság megengedtetve az Atyáknak?*

A' T. 1 r. 53. t. 10. §. ezen szavait: *Quoniam Pater Filio, et e contra Filius Patri quidquid rerum, ac Bonorum poterit acquirere Jure naturali tenetur: az-az: az Atya a' Fiának, és viszont az Fiu az Apának a' mi Jovakat szerezhethet, szerezhethet tartozik; felvéve, noha a' T. 1. r. 5. 51. és 57. tt. szerént, a' Szerzemény Jovakról, a' Szerzők szabadon tehetnek rendelkezéseket, mindazonáltal Testamentum mellett gyermekeiket ki-nem rekeszthetik igaz ok nélkül; mert ezen kirekesztés, vagy-is *exhaereditio* a' most irt 'Törvény' szavaiban foglalt Atyai kötelességgel nagyon ellenkezik, 's azonkívül-is az irt Törvényekben adatott rendelkezhető Szabadság a' Fiakra-nézve csak életbéli rendelkezéseknek tételekre terjesztetik azon okból, hogy az életben lévő Szerző az elidegenített Jovak helyet még másokat szerezhethet, mely' tehetségétől az halál örökre megfosztja. —*

Hogy pedig ezen Szabadság a' Fiakra-nézve így légyen a' Törvények által meghatározva, bizonyos a' következőkből; mert a) A' T. 1. r. 5. t. erről szóló szavai ezek: *De, et super Universis rebus, bonisque, et Juribus Possessionariis per eum propriis suis Laboribus servitiis, et Virtutibus, qualitercunque acquisitis, et inventis ante Divisionem cum Patre, vel Fratribus factam liberam prout vo-*

luerit disponendi semper habeat potestatis facultatem. Egy átalýában minden Jovairól és Jószágairól, melyeket maga tulajdon munkájával, szolgálattýával, és virtussáival szerzett, az Attyával, vagy Testvéreivel-való osztály előtt szabad tetszése szerént rendeléseket tenni telyes szabadsága légyen. b) Az 57. t. szavai pedig ezek: *De et super Rebus, ac Bonis, et Juribus Possessionariis per eum propriis Servitiis acqeisitis comparatis et emtis vita sua comite liberam prout voluerit disponendi, et ea etiam alienandi plenariam habeat potestatis facultatem, Filiorum vel Filiarum Contradictione, Inhibitione, vel alia, quavis repugnatione non obstante.*

A' maga tulajdon szolgálattýával nyert Jovairól, és Jószágokról, élete' folyása alatt szabad tetszése szerént disponálhat, és azoknak elidegenítésekre óly tökéletes szabadsága vagon, hogy az ellen Fiainak, és Leányainak ellenmondások, tiltások, vagy akarmi ellenvetések-is semmit sem árthatnak.

Ugyan-is az első az elidegenithető telyes szabadságát a' Szerzőnek [Attyával, és Testvéreivel-való osztály előtt engedimég, és annál fogva a' Szerzőnek gyermekeit ide nem érti; a' második pedig életbe-való elidegenithetést tárgyaz csak a' Fiakra-nézve, nem pedig a' hólta-utánra valót-is, a' mely onnan-is bizo-

nyos, hogy ezen második Törvénynek szavai után következő első §-ban a' Fiakra-nézve holt-utánra-való szabados dispositioját a' Szerző Attyának csak osztályos Testamentum' tételére hagyja-fenn.

Mondám pedig hogy igaz helyes ok-nélkült az Atya, Testamentuma által gyermekeit Szerzemény Jovaiból ki-nem rekesztheti, mert ha helyes oka vagon, ettől el-nem rekesztethetik. mert egyfelől a' Szerzemény-Jovakban-való Successioja a' gyermekeknek a' Szerző Attyához, vagy Annyához viseltetett Fiui tiszteletnek, és szeretetnek jutalma, mihelyest tehát ezen jutalomra önnön tetteikkel a' gyermekek méltatlanokká tették magokat, egyszerűm mind a' Successiotól-is elzárták, és így a' Szerzőnek a' ki a' T. 1. r. 60. t. 6. §. e' szavainál fogva: *Neque Possessores Bonorum suorum in casibus articulisque rationabilibus ita sunt constringendi, et coërcendi, ut Justis suis Juribus, uti et frui debite nequeant*; az-az; a' tulajdon Jovaiknak Birtokossait-is nem kell annyira magok' Szabadságokban megszorítani, hogy magok' Törvényes Jussaikkal ne élhessenek, telyes szabadsággal bír a' maga' Jovainak állapotya felől-való rendelkezések megtételére, és mivel a' T. 1. r. 53. t. 8. §. szerint az olyan esetben, midőn az Atya a' Fiával, kényszerített osztályt vitet-véghez, maga Szerzemén-

nyeiből, Fiát részeltetni nem tartozik, 's ennél-fogva éltebe Szerzeménnyeből kirekesztheti, önként foly, hogy méltó okokból hólta-után-is Testamentumnál-fogva az illetén Jovakból elzárhattya. A' kirekesztésre pedig méltó okoknak tartattathatnak mind azon okok, a' melyek a' T. 1. r. 52. t. szerént arra: hogy az Atya a' Fiát osztályra kényszerithesse, elégségeseknek állittatnak, mert ezek valóságos bűnök, melyek magok után elmúlhatatlan büntetést, milyen a' Jovakból-való kitagadás-is, húznak.

155. *A' végső Magva-szakadságban lévő Személynek elrendelhető Szabadsága vagy-on-é, és minő Jókra-nézve vagy-on, és milyenekre nintsen?*

A' T. 1. r. 10. t. azt állittya, hogy az ultimus deficiens, vagy-is végső Magvaszakadságban lévő maga Jószágait Fejedelmi megegyezés nélkül el-nem idegenitheti, méltán tehát támaszt-hattjuk itten azt a' kérdést, ha valyon az ultimus deficiensnek valamely rendelhető, és Jószágait elidegenithető Szabadsága vagy-on-é? mely kérdésre minekelötte egyenesen megfelel-nénk, szükséges az irt Tripartitalis Törvény' kútforrásához menni, melyre-nézve megkell je-gyeznünk a) Hogy Theodosius Császárnak A-tilla' Udvarába vólt Követtye Maximusnak tár-sa Priscus Rhetor ezen Követségről tett Jegy-

zéseiben az Atillanus Hunnusok' Szabadságairól szólva ezeket jegyzi-meg: *Quid-quid Scythas degunt, tollerato bellorum labore sine ulla sollicitudine vitam peragunt, dum unus quisque bonis, quae sibi fortuna indulset, fruitur, neque quisquam illi ulla in re, ne minima quidem negotium exhibet, aut molestus est.* az-az: a' Scythák közzül hadi foglalatosságait elvégezve, ki-ki minden gond nélkült él, midőn mindenik maga Jovairól, melyeket a' szerentse adott néki, tetszése-szerént rendelhet, a' nélkült, hogy azért legkissebb tárgyban-is valaki valamely nehézséggel, vagy nyughatatlansággal illethetné. — b) Továbbá Szent István' 2. D. 5. és megint 35. cikkelyeiben a' Nemeseeknek magok Jóságaiokról teljes rendelhető szabadságot ad, a' midőn azt írja nevezetesen az utólsó cikkelybe: *Consensimus petitioni totius Senatus, ut unus quisque dominetur priorum similiter, et Donorum Regis dum vivit, et Filii simili Dominio succedant.* az-az: Tanátsunk' azon kérésében megegyezünk, hogy mindenik maga Jovaival, valamint szintén a' Királyi adományokkal tetszése szerént éljen, mig él, holt után pedig gyermekei hasonló Uradalommal következzenek. c) Kálmán Király' 1. D. 20. cikkelyében, Szent István Király által a' Királyi adományos Jovakról engedett rendelhető

Szabadságot megváltoztatta, és elvette, a' mi-
dön azt írja: *Possessio a Sancto Stephano*
donata, humanae Successionis, quoslibet
concernat haeredes; Possessio vero ab aliis
Regibus data, de Patre descendat ad Fili-
um, qui si defecerit, succedat Germanus,
cujus Filii, post mortem ipsius non exhae-
redentur, Germanus autem praedictus si non
inveniatur, haereditas Regi deputetur: az-az:
Szent István Királytól nyert Jovak az emberi
Örökösödésbe elé-jöhető minden Örökösökre
szállhatnak, más a' Királyoktól nyert Jovak pe-
dig az Atyáról a' Fiura száljanak, a' ki ha el-
enyészne, a' Testvér hivattassék-meg az Örök-
ségre, a' kinek Fiai se rekesztessenek-ki be-
lölle, hogy ha pedig Testvér nem találtatnék,
az Örökség adattassék a' Királynak. d) II-dik
András ellenben Kálmán Királynak ezen Tör-
vényét, *Decretumának 4. a. ezen szavaiba:*
Si quis serviens sine Filio decesserit, quar-
tam partem Filia obtineat, de residuo, sicut
ipse voluerit, disponat, et si morte praevent-
us disponere non potuerit, propinqui sui,
qui eum magis contingunt, obtineant, si nul-
lam penitus generationem habuerit, Rex ob-
tineat, az-az: Ha valamely Nemes Fiu nélkül
hal-meg, Jóságának negyed-részét a' Leánya
végye-el, a' többiről pedig tetszése szerént di-
sponáljon, és ha a' haláltól megelőztetve, nem

disponálhatna, közelebb lévő Vér-szerént-való Attyafiára száljon a' Jószág, ha pedig ezek nem lennének, a' Király nyerje-el. — e) II-dik Andrásnak Decretumát, midőn I-ső Lajos Király megerősitené, erősítő Diplomájának bérekesztésibe irt ezen kifejezésivel: *excepto solummodo articulo praenotato, de eorumdem Privilegio, excluso eo videlicet, quod Nobiles homines sine haerede decedentes, possint, et queant Ecclesiis, vel aliis quibus volunt in vita, vel in morte dare et legare, Possessiones eorum vendere, vel abalienare imo ad ista facienda nullam penitus habeant facultatem; sed inter Fratres proximos, et generationes eorumdem ipsorum Possessiones de Jure, et legitime, pure et simpliciter absque contradictione aliqua devolvantur*, az-az: Ki-vévén csak egyedül azon megjegyzett articuluszt az ő Privilegiumokból, mely-szerént, t. i. a' magtalanúl meghaló Nemes Emberek magok Jószágaikat Ecclesiáknak, vagy másoknak éltekben, vagy holtok-utánra-is tetszések-szerént testálhattyak eladhattyak, és elidegenithetik, sőt ezeknek megtételére soha semmi Szabadságok ne legyen; hanem a' közelebbi Attyafiakra, és azoknak maradékjokra az ő Jószágok minden ellene-mondhatás nélkül száljanak. Az irt 4. articulusra-nézve megváltoztattya, és a' Királyi Adományos Ősi Jószágokról

eddig vólt Szabadságát a' Nemeseknek eltörli. Mondom pedig a' Királyi adományos Ősi Jóságokról vólt rendelhető Szabadságát, hogy elvette a' Nemességnek, mert: *f*) Figyelmetesen a' T. 1. r. 6. t. 3. és 4. §-st mególvassa, nyilván-való az, hogy a' Leányi Negyed a' Királyi adományos Ősi Jóságokból fizettetik a' Testvérek által; mert a' Királyi adományon-kivül szerzett, vagy pénzel megvett Jóságokból a' Leányok nem Negyedet, hanem egyenlő részt vesznek a' Testvérekkel; továbbá a' Szerzeményből a' Leány a' Szerzőnek életébe, mint a' kinek a' T. 1. r. 5. és 57. tt. szerint, tökéletes rendelhető Szabadsága vagyon, semmi részt nem prétendálhat, azért tehát Leányi negyedet sem, a' honnan önkéntes a' következés, hogy ez a' Királyi adományos Ősi Jóságokból fizettethetik tsak-ki. —

A' midőn tehát ezen ele-számlált Törvényekből világos az, hogy Lajos Királynak tialma mellyen a' T. 1. r. 10. titulussa fundáltatik, a' Királyi Adományos Ősi Jóságokról vólt rendelhető szabadságát vette-el — a' Nemességnek, mely a' Magyar Nemzet régi szabadságai között számláltatva Szt. Istvan Király 2. D. fenn irt cikkelyeibe, írott Törvény által megerősítettett vala; de Kálmán Királytól némely részében megszorítottatott II-dik András D. 4. Articulussában tökéletesen helyre

állítottatott vala, önként foly, hogy ezen Tripartitalis Törvény maga valóságos eredete szerint vétetve, az ultimus deficiensnek csupán csak a' Fejedelmi adományos Ősi Jóságokról való rendelhető szabadtságát vette-el, 's azért az ultimus deficiens Királyi adományon kívül szerzett Ősi, vagy önnön szerzemény Jóságokról, sőt a' maga érdemei által nyert Fejedelmi Adományos szerzemény Jóságokról-is, akár él-tében, akár hólta utánra-is szabadon disponálhat, mert a' fennebbi megmútatások szerint, az ultimus deficiens dispositioja, csak a' Fejedelmi adományos Ősi Jóságokra nézve töröltetett-el.

154. *Melyek a' Jeles Testamentumnak belső Solemnitássai, vagy-is jelességei?*

A' Testamentum' belső Solemnitássai, a' meg-rögzött szokásnál-fogva a' következők: a) Hogy a' Testáns maga Ura légyen, mind szemé-lyére, mind a' testált Jokra nézve, mert a' T. 1. r. 51. t. 9. §-a szerint a' Testánsnak szabad tetszéséből kell fölyni a' Testamentumnak, már pedig, ha ez nem maga Ura, hanem másnak hatalma alatt vagyon, tetszése, 's akarattya kötve vagyon, 's annak a' kinek hatalma alatt va-gyon, megegyezése nélkül Testamentuma semmit sem ér, ugyan azon titulus 1. §. szerint, ha továbbá a' Jóság' hatalmában nintsen, úgy a' Testamentum-is őllyan Jovakról szól, mel-lyekkel a' Testáns sem bír, 's következőleg erő-

telen. — Innen láthattjuk. — 1. Hogy az atyai hatalom, vagy Tutorság alatt lévő törvénytelen idejűek, vagy ügye-fogyottak, nem testálhatnak; mivel sem magokra, sem Javaikra nézve, magok szabadságokba nintsenek a' T. 1. r. 55. és 126. tit. szerént. — a' törvényes időt ugyan elért; de a' T. 1. r. 111. t. megírt tökéletes-kort elnem-ért Személyek ugyan azon T. 1. r. 51. t. 4. §. szerént, az Ősi, avagy atyai, és anyai Jószágokról Testamentumot nem tehetnek, Szüleiknek megegyezések nélkül; mert az atyai hatalom, mely alatt, az osztály előtt, vagynak, ennek ellent áll, úgy hogy e' részben tökéletes szabadsággal nem bírhatnak.

b) Megkivántatik, hogy az a' kinek, mint Testamentariusnak, vagy-is Örökösnek, vagy Legatariusnak, vagy hagyományosnak a' Testamentum szerént valamely Jószág hagyattatik, a' Testamentumból való szereshetésre alkalmas legyen, a' mint ezt láthatni az A. 1. r. 6. t. 2. a. mely által az Ecclesiák, és Egyházi Személyek Ingatlan Jovaknak Testamentumnál-fogva való megszereshetésére alkalmatlanoknak állittatnak. —

155. *Melyek a' Testamentumnak külső jelességei, vagy Solemnitassai, és azok külön mikből állanak?*

Külső megkivántató Solemnitassai a' Testamentumnak a' következők. a) A' bizony-

ságok, mellyre a' dolog természetete mutat, a' midőn a' Testamentum vagy csak egyedül szóval való, vagy szóval tétetve írásba vétetett, vagy írott, már bizonyságok nélkül az elsőt megsem lehet tudni, a' második és harmadik pedig kétség alá jöhető, vagy csak azért-is, hogy az írás utánazható vagy-is imitálható lévén, könnyen kiköhlhetők. *b)* A' már több Századoktól-fogva tartott szokás által bévett solemnizatioja, vagyis hitelesítése. — A' mi már az elsőt illeti: a' bizonyságoknak következő tulajdonságokkal kell bírniok, és pedig. — *a)* Hogy minden kifogás felett való, legyenek, vagyis olyanok, kiknek hitelességekhez semmi gyanú ne férhessen. *b)* Hogy ezek a' végre a' Testánstól megkérettetve legyenek; mert különben mint magokat bétolyók gyanú alá jöhetnének. *c)* Hogy a' Testans őket lássa, vagy ha vak, halhassa, és a' szerént megis esmerje, hogy éppen ezek legyenek azok a' kiket ő megkért; mert e' nélkült a' megkérettettek helyett csalárdul, mások vétethetnének-fel, és így a' Testánsnak czélja felforgattathatnék. *d)* Hogy a' Bizonyságok magok-is a' Testánst lássák, ne hogy valamely allortzás Személy, a' valóságos Testans képibe helyhezette hamis Testamentum írásra alkalmatosságot szolgáltathasson. *e)* Hogy a' Városi Pólgárok' Testamentumaikban felvett bizonyságok azon Városbéli Pólgárok

légyenek a' T. 3. r. 13. t. szerént, a' Nemese-
kébe pedig Nemesek, és ezt rendszerént kell
érteni, mert ha óly' környülállás adná magát
elé, hogy illetén bizonyságok nem találhat-
nának, a' szükség Törvényt bontván, nem
fogja hibáztatni a' Testamentumot, ha min-
gyárt a' Városi Pólgárok' Testamentumaiban,
nem azon városbéli Pólgárok, a' Nemesekében
nem Nemesek, hanem másféle sorsu bizony-
ságok-is vétettetnek-fel; u. m. az előbbenibe
Nemesek, a' másodikba Pólgárok, vagy mind
a' kettőbe az alkalmatossághoz képpest parasz-
tok, csak hogy egyébbaránt jó hírű nevű, és
azért tellyes hitelű emberek legyenek, mert le-
hetetlenségre senki sem szorittathatik. A' mi
a' bizonyságok' számát illeti; az eddig tartott
szokás-szerént kettő elegendő, ugyan-is ezek
azért kívántatnak, hogy tökéletesen meglehes-
sen bizonyítani a' Testamentum valóságát; már
pedig a' tellyes hitelű bizonyításra két tökéle-
tes hitelű bizonyság elégséges lévén, két illye-
tén bizonyság által, a' Testamentum valósága-
is kétségen-kivül tétettethetik. — Ha privile-
giált a' Testamentum, ebben semmi bizonyság
nem szükséges mivel egy bizonyásznak bizo-
nyítása bé-nem vehető; azért; mert hitelessé-
gét rajta kívül más senki meg nem bizonyította,
a' hól pedig kettő vagyon, ott egyik Tanú a'
másik bizonyásznak, vagy-is Tanúnak hiteles

bizonyítását vallomásával megállította, ha tehát egy nem elégséges, és kettő tökéletes erjű, és Solemnitásu Testamentumot teszen, önként foly, hogy a' Privilegiált Testamentumhoz egy bizonyság' sem kell; De az-is következik hogy privilegiált Testamentum nem lehet más, hanem csak írott Testamentum. Mondám a' mostani bevett szokás szerént azért; mert 1811-be hozott articulusok által, az állított-meg, hogy a' Jeles Testamentumokban öt hiteles bizonyságok vétetessenek-fel; a' Privilegiált Testamentumokban pedig három, de ezen törvény még Fejedelmi megerősítéssel szűkölködvén, kötelező erővel nem bír. A' Testamentum Solemnizatioja a' következőkben áll — u. m. a) Azon formulában, vagy-is kifejezésben; mely a' Testánsnak végső akaratját kijelenti. — b) A' Bizonyságoknak tulajdon kezek' alá-írásokban. — c) A' megpecsételésben, vagy-is a' Bizonyságoknak tulajdon petséttyeinek réa nyomásokban. — Megjegyzésre méltó dolog itten az, hogy ha valamely Bizonyság-írás tudatlan lenne, az ő nevét más, de megegyezéséből alája írhattya, csak hogy kereszt vonásaival magáénak lenni esmerje, hasonlóképpen az hosszas szokás szerént egymásnak petséttyeikkel-is a' petsételésben élhetnek.

156. *A' Pestis, és had miatt Privilegiált*

Testamentum, bír-é Privilegiummal, ha a Pestis, vagy háború eltölt?

A' Pestisben, vagy hadban készített Privilegiált Testamentum a' Pestisnek, és hadnak vége-szakadtával, ha a' Testáns életbe maradt, Privilegiumát veszti, és erőtelenné válik; ha csak a' fennebb megírt Solemnitásokkal fel nem ruháztatik: oka ennek az: hogy a' Solemnitásoknak felvételire való lehetetlenség, mellyen a' Testamentum Privilegiuma fundáltatott, elenyézett, és így annak elenyészetével, az okoztatott Privilegiált Testamentumnak-is enyésznie kelletik. —

157. *Mitsoda esetekben enyészik-el a' Testamentum' ereje? 's mit kell a' Codicillus-ról tartanunk; hát a' több Testamentumok közül mellyik a' megálható?*

Elenyészik a' Testamentum a' következő esetekben-is u. m. a) Minthogy a' Testamentumnak szükségesképpen megkívántató alkotmány Részei az örökösnek kinevezése, és a' Legatum, vagy-is hagyomány, hozzá járúható része pedig a' Codicillus, azért; ha az egész Testamentum elrontatott, a' részeknek-is hanyatlaniok kell, u. m. az Institutionak, Substitutionak, és Legatumoknak, — 's viszont. — b) Mivel az egész Részekből áll, ha a' főbb Részek elenyésztetnek, az egész Testamentumnak-is elkell enyésznie: azért ha valamelly Te-

stamentum csupa hagyományokból állana, és a' főbb hagyományok lerontatnak, az egész Testamentum el-enyészik; ellenben pedig, c) Ha egy, vagy más hagyomány elenyésztetik, az egész Testamentum másképpen semmivé nem lesz, hanem ha a' hagyományok eloszólhatatlanúl egymással őszve-vagynak kötve; mert semmi elégséges ok arra nintsen, melyért egy, vagy más hagyománynak enyészetével az egész Testamentum elenyésztessék. — d) Ha örökös vagyon rendelve, a' Legatumoknak elenyésztetével a' Testamentum maga épségében megmarad; mert a' Testamentum' épségére elegendő az örökös' kinevezése, 's nem-is tartozik a' Testans az örököst Legatumokkal megterhelni. — e) Az Örökösnek kinevezése elenyésztetésével, az ezen kinevezésen épült Legátumok, a' Testamentummal együtt elenyésznek; mert a' Fundamentumnak elrontásával, az egész épületnek romlania kell. A' Codicillus által értünk, egy minden Solemnitás nélkül való Testamentumot, mely szerént, vagy az elkészített Solenne Testamentumnak valamely pontyát a' Testans megváltoztattya, vagy pedig a' Testamentum készítése után szerzett Jovakról, rendelést tézen; már ha a' Codicillus a' Testamentum, valamelly pontyának megváltoztatásáról szólló, a' Testa-

mentumnak enyészetével, a' Codicillus-is elenyézik, mert a' főnek elenyésztetével, a' hozzá-tartozó résznek-is elkell enyésznie azon axioma szerint: *Accessorium sequitur suum Principale*; ha pedig ujjabb, és a' Testamentumba bé-nem ment Jovakról szóllana a' Codicillus, akkor a' Testamentumnak elenyésztetével-is, mint annak nem része, erejében megmaradhat. — Ha ugyan azon egy Testánsnak — több Testamentumai találtatnának, annak megállítására, ha vallyon a' többek között melyik a' megálható? azt kell megvizsgálunk, hogy azon Testamentumok különböző Tárgyakról, vagy-is Jovakról szóllnak-é? vagy pedig csupán azon egy tárgyról? mert az *első esetben*, mint-hogy egyik a' másikat elnem ronthatya, mindenik megálható lesz, — *a' második esetben* pedig csak az utóbbszor költ Testamentum áthat-meg; mivel az foglallya magában a' Testánsnak végső akarattját, és rendelésit, mellyel az előbbeni Testamentumokban kinyilatkoztatott Rendeléseit megváltoztatván eltörölte.

IV. F Ő C Z I K K E L Y.

A' Legalis Successióról.

158. A' Törvényes Örökösödés, vagy-is *Successio* kiket illet, és honnan függ?

A' Legalis Successióról szóllani kívánván, tud-

nunk kell, hogy Törvényeink szerint a' Successio, vagy közelebbi Véreknek a' T. 1. r. 40. és 47. vagy a' Fiscusnak a' 10. titulusok szerint, vagy végezetre a' Földes-Uraknak a' T. 3. r. 30. t. szerint adattatik. A' Vérszeréntvaló Atyafiaknak Successiojok függ, az Atyafiságnak közelebbi ízeitől *gráditsaitól*, ugyan-is a' Successio illeti a' Törvényes Magzatokat, a' T. 1. r. 106. 107. és 108. tt. szerint, a' Magzatok' Törvényes volta pedig függ a' Házasságnak megálhatóságától, és törvényes voltától, ugyan azon Törvények szerint; a' Házasságnak továbbá törvényes megálhatósága függ a' T. 1. r. 107. t. szerint, az Atyafiság' ízeitől *gráditsától*, a' honnan önkéntes a' következés, hogy tehát a' Successio az Atyafiság' ízeitől, *gráditsaitól* függ.

159. *Az Atyafiság általl mit értünk, és hányféle? 's külön mindenik miben áll, 's kik között munkálódik?*

Az Atyafiság által értyük azon kötelet, mely bizonyos Személyek között, vagy a' Ter-mészet, vagy pedig emberi alkatott Törvény által hozattatott-bé, 's azért háromféle. Carnalis, vagy-is Vér-szerént-való, Spiritualis, vagy is Lelki, és Legalis vagy-is alkatott Törvények szerént-való. Az Első, vagy-is a' Vérszerént-való az, a' mely ugyan azon egy törsoékből ter-

mészetes Nemzés által leszálló Személyek között-való öszveköttetésből, vagy-is nexusból származik a' T. 1. r. 6. és 22. tt. szerént. *A' második,* vagy-is *Lelki Atyafiság* az, a' mely némely Sacramentumokban-való titkos részesülés miatt, az Anyaszentegyház' rendeléséből foly; ilyen Szent Sacramentumok, a' Keresztség, és Bértálás, melyekben, és nevezetesen a' Keresztségben a' Keresztelő, keresztelkedett, és ennek Szüléi között, úgy szintén a' Keresztelkedettet Keresztségbe tartó Kereszt Atya vagy Anya, és a' Keresztelkedettnek Szüléi között, a' Bértálásban pedig a' Bértáló, és Bértáltatott, és annak Szüléi között, a' Bértáltató Atya, vagy Anya, a' Bértáltatott, és ennek Szüléi között, a' titkos részesülés miatt Lelki Atyafiság rendeltetett az Anyaszentegyház által. *A' Harmadik,* vagy-is *Legalis* az, a' mely alkotott Törvények által bizonyos Személyek között hozattatott-bé, 's nevezetesen a' Romai Törvény-szerént az Adoptans, és Adoptivus, a' Praeficiens, és Praefecta között.

160. *A' Testi, vagy-is Vérszerént-való Atyafiságnak hány Lineája vagyon, 's melyek azok?*

A' Vérszerént-való Atyafiságnak két Lineája vagyon *Egyenes*, vagy-is *Recta*, és *Mellékes*, vagy-is *Obligua*. Az első az, a' mely azokat a' Személyeket foglalja magá-

ban, melyek azon egy törsoektől, úgy szállanak-le, hogy egyik a' másiknak Nemzője, ilyen ágazatu Lineában vagynak példánakokáért a' Szülő Atya, Nagy Atya, Atya, Fiu, Unoka, Második, és Harmadik izbéli Unoka. —

A' mellékes az, a' mely olyan Személyeket foglal magában, a' melyek ugyan azon egy törsoektől a' nélkül szállanak-le, hogy egyik a' másiknak Nemzője lenne, p. o. két Testvér, ezeknek Fiai, és Unokái. — Az egyenes Linea *Ascendentalis*, vagy *Descendentalis*. *Ascendentalis*, vagy-is Felhágónak mondattatik akkor, a' midőn az utolsó Nemzettől, az első Nemzőig számláltatnak az egymást Nemzett Személyek, p. o. Unoka, Fiu, Apa, Nagy-Apa. *Descendentalis*, vagy-is Leszálló egyenes Lineának mondattatik, a' melyben az első Nemzőtől az utolsó Nemzettig számláltatnak az egymást Nemző Személyek p. o. Nagy-Apa, Apa, Fiu, Unoka, ezen két Linea között csak a' számlálásra-nézve vagyon különbség, de a' valóságra nintsen, mert ugyan azon egy Személyek foglaltatnak mind a' kettőben.

161. A' mellékes Atyafiság' Lineája hogyan osztatik?

A' mellékes Atyafiság' Lineája osztatik *Agnatica*, vagy-is Fiu-ágra, *Cognatica*, vagy-is Leány-ágra, és *Agnatico Faeminea*, vagy-is Fiu-ágon leszálló Leány-ágra; az első az, a'

mely olyan Személyeket foglal magában, a' melyek csupa Férjfiakból állanak, és az első töröskből származott Fiutól jönnek-le. *A' második* az, a' mely az első törösk' Leányától származott Fiu, vagy Leány Személyeket foglal magában. *A' harmadik* az, a' mely az első törösk Fiaának Leányától származott Személyeket foglal magában p. o. Péternek, János, Péter, és Ilona nevű gyermekei vagynak, Jánosnak vagyon két Fia, Péternek vagyon egy Leánya, Ilonának vagynak Fiai, és Leányai. A' János' gyermekei csupa *Agnatica Lineát*, a' Péter' descendensei *Agnatico Faeminea*, az Ilona' gyermekei pedig csupa *Cognatica Lineát* fognak tenni.

162. *A' mellékes Atyafiak közzé kik számláltatnak?*

A' mellékes Atyafiak' Classissaihoz a' következők számláltatnak. — *a) Germani*, vagy másképpen Carnales, az-az édes egy-Testvérek, a' kik t. i. egy Apától, és egy Anyától születettek, a' T. 1. r. 40. t. szerént. *b) Paterni solum*, vagy másként Consangvinei, egy Apától, 's külömb Anyától születettek. *c) Uterini*, vagy-is egy emlőjű Testvérek, kiknek külömböző Apjok, de egy Annyok vólt. — *d) Posthumi*, vagy-is Apjok' hólta után születettek, a' kik az előbb mondattaktól csak a' születések környülállására-nézve külömböznek. *e)*

Naturales simul et Legitimi, vagy-is természetes, és egyszersmind törvényes gyermekek, a' kik törvényes ágyból születtek a' T. 1. r. 6. t. 2. r. 62. t. szerint. *f) Naturales solum* vagy-is csupa természetes gyermekek, a' kik törvénytelen ágyból születtek a' T. 1. r. 106. 107, és 108. tt. szerint, ezekből némelyek Spuriusoknak, vagy-is fattyu-gyermekeknek neveztetnek, kiknek Attyok bizonyos, némelyek vulgo quaesitusoknak, vagy-is Zab-gyermekeknek neveztetnek, a' kiknek Attyok bizonytalan, a' kik t. i. kárhozatos közösülésből, u. m. Atyafiaknak közösüléséből (ex incestu) Házasságtörésből, vagy kurválkodásból származtak a' T. 1. r. 105. 106. 107. 108. 2. r. 62. tt. szerint. *g) Legitimati*, vagy-is törvényesített gyermekek, a' kik vagy némely szabad Személyeknek tilalmas közösülésekből, vagy pedig megsemmisítő akadály miatt megnem álható, de elháríthatatlan tudatlanságból kötött Házasságból származván, a' Törvény' képzeténél-fogva, mindazonáltal mint törvényes ágyból valók úgy tartattatnak a' T. 1. r. 106, 107, és 108. tt. szerint. *h) Legitimi tantum*, vagy-is csupa törvényesek, a' kik noha természetes Nemzésben fogyatkoznak, de a' Törvények' képzeténél-fogva valóságos gyermekeknek, és annál-fogva a' több gyermekek' Testvéreinek tartattatnak. —

A' mellékes Atyafiak' Lineájához számláltat-

nak még a) A' Házás Felek egymás között, a' T. 1. r. 98. és 108. tt. szerént. b) A' Fiu, és Leány Testvérek egymás között a' T. 1. r. 60. 2. r. 56, 63, és 64. tt. szerént.

Az irt Atyafiságoknak egymás között-való kötötésekről.

163. *Ezen sok-féle Atyafiak közzül kik részesülhetnek az Örökségben, 'smelyek a' Házasságot gátló akadályok, és ezek külön-külön miben állanak?*

Minthogy a' T. 1. r. 6. 106, 107, és 108. tt. szerént a' Successio csak a' természetes, és törvényes, vagy törvényesített maradékoknak adattatik, a' felbontó akadályal tudva kötött Házasságok pedig törvényteleneknek állittatnak, önként foly, hogy az ilyen Házasságból származott gyermekek Succesioval nem birhatnak, méltó azért meglátnunk, *mik, és hányfélék legyenek a' Házasságot hibáztató akadályok?*

A' Házasságot akadályoztató akadályok által értyük azon környűlállásokat, melyek miatt a' Házasság vétek-nélkül véghez nem mehet, és néha azt mivelik, hogy az illetén Házasságok ítéletesen felbontattatnak, 's azért ezek kétfélék. *Akadályoztató, és Felbontó. Az elsők azok, a' melyek a' Házasság kötést akadályoz-*

tattyák ugyan, és vétkessé téstik; de ha a' Há-
zasság megkötötett, azt fel-nem bontyák, 's e-
zek ezen versbe foglaltnak.

*Sacratum tempus, vetitum, Sponsalia, votum
Impediunt fieri, permittunt facta tueri.*

Sacratum tempus, vagy-is szentelt idő ál-
tal értyük az Anyaszentegyháztól nagyobb tisz-
teletre, és Poenitentiartásra rendeltetett idő-
szakaszait, az Esztendőnek u. m. Advent' el-
ső Vasárnapjától-fogva, Viz-kereszt napig, és
Hamvazó-Szeredától-fogva Husvét után-való el-
ső Vasárnapig mely idő-szakaszokban a' Tri-
dentinumi közönséges Szent Gyülekezetnek 10
czikkelyében tett rendelése-szerént a' lármás,
és pompás Mennyegző tartások keményen ti-
lalmaztatnak. *A' Vetitum*, vagy-is tilalom ál-
tal értetik valamely Egyházi, vagy Világi E-
löl-Járónak-is azon rendelése, mely-szerént az
öszvekelendő Felek az öszvekeléstől bizonyos
ideig, vagy valamely környülállásnak kinyo-
moztatásáig eltiltattatnak. *A' Sponsalia*, vagy-
is Mátkaság által értyük azon környülállást,
mely-szerént az öszvekelendő Felek közzül e-
gyik, vagy másik, egy harmadikkal törvényes
Mátkaságban vagyon. *A' Votum*, vagy-is fel-
fogadás által értyük azon simplex felfogadást,
mely-szerént valaki az Egyházi-Rend, vagy Szer-
zetesi életnek felvételin-kivül Örökös Szüzessé-
get fogadott-fel.

164. *Melyek a' Házasságot felbontó akadályok, és külön-külön mit értünk azok által?*

A' második rendbéliek, vagy-is Házasságot felbontó akadályok azok, a' melyek nem csak a' Házasság-kötést akadályoztatták, hanem a' kötött Házasságokat-is megsemmisítik, 's ezek a' következő versekben foglaltatnak.

Error, Conditio, Votum, Cognitio, Crimen, Cultus, disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, honestas Si sit Affinis, si Clandestinus et Impos, Si Mulier sit rapta, loco nec reddita tuto Haec facienda vetant connubia facta retractant.

Error, vagy-is *hiba*, mely a' tárgynak hibás esmeretségében áll, az-az: midőn egy Tárgyat, más Tárgy helyet, vagy ugyanazon egy Tárgynak, más tulajdonságokat, mintsem a' melyekkel bír, tulajdonitunk p. o. Péter Ró'sáliát kívánná elvenni, 's azonban e' helyet, és képeben Liját adgyák néki, tehát itt egy Tárgy helyet mást, vagy-is Személy helyett mást helyheztek, 's ennél-fogva Fő hibát követtek-el. Vagy Pedig Ró'sáliát elveszem azért; mert gazdagnak, és Jónak vélem, azonban ő Szegény, és rossz-is, tehát itten hibát követtem-el, más tulajdonságokat adván Ró'sáliának, mintsem a' melyekkel bírt. — Az hiba, ha a' Személy körül ejtődik, mint Fő, és alkotmányos, az-az essentialis hiba a' Házassá-

got eltörli, hogy ha pedig csak a' Személy' tulajdoságiban vagyon, a' Házasságot nem bont-hattya-fel másképpen, hanem ha a' Házasság-kötés' alkalmatosságával a' tulajdonosság, mely bi-básznak találhatik, nyilván kivólt kötve az Egyházi Törvény szerént. *Causa 29. quaestione 1-a tota.*

Conditio Servilis, vagy-is szolgálai állapot, régen ha valaki szolgálai állapotbéli Aszszonyt vett vólna házas társúl tudatlanságból, az egész házasság felbomlott, Cap. 2. 3. et ult. de Conjug. Serv. hanem már ma az örökös Szólgaság, vagy-is Jobbágyság eltöröltetve lévén, ezen akadály elenyészett. — *Votum*, Fogadás, ezáltal értyük azon jeles Fogadás-tételt, melyet a' Szerzetesek szerzetesi életek' kezdetével szóktak ten-ni a' Szüzességnek megtartására, és ez a' házasságot eltörli Cap. 37. qui der. et vov. et Cap. unico de voto et voti red. in sexto Trid. Sess. 24. Can. 9. de Sacr. matr. — *Ordo Sacer* vagy-is Egyházi-rend, ez-által értyük a' Diaconatus, és Praesbiteratust, vagy-is áldozó Papságot, in-nen vagyon, hogy a' Római Anya Sz. Egyház-ban a' Papságra ménendők, sem az Egyházi Rendnek felvétele előtt, sem azután meg házasodni nem engedtetnek, 's a' házas Emberek Feleségek éltekben másképpen Papok nem lehetnek, hanem ha a' Feleségek abban megegyezve, örökös Szüzességet fogadnak-fel, és ha annak megtartására-nézve veszedelmeztetnének,

Klastromba mennek. A' Görög Anya Sz. Egyházbéli Papoknak, az Egyházi Rendnek felvétele előtt szabadságokban áll a' házasság; de ha felszenteltettek, nem házasodhatnak, ha szinte vólt Feleségek meghalálna-is, vagy ha meg házosodnak, a' mi szabadságokban áll, misét többé nem mondhatnak — *Crimen*, vagy-is czégéres Vétek, mely által értyük a' házasság-törést, és házostársának megölését, ez három esetekben jöhet elő, és a' házosságot felbonthattya. 1. Ha a' tökéletes házosság-törés, a' következő házassági kötésnek ígéréssel tettett-meg, akár ezen ígérést megelőzte, akár követte a' nyős paráznaság Cap. 1. 2. 5. 8. de eo, qui duxit. 2. Ha a' házasság-törés, és a' házasság-törő, házas-társának megöletése jönnek-össze, ha mindjárt a' házasság-törésben részesülő másik Fél ezen házas-társi megöletésről semmit sem tudna-is, és a' következő házasságról ígérést sem tett vólna. — 3. Ha a' következő házasságról tett ígérést, az ígérőnek meggyezéséből kövétézett házas-társi megöletéssel össze-jön, noha házasság-törés közben nem is jött vólna Cap. 2. 6. ead. Li. Cap. 1. 6. 7. eadem Littera. — *Cultus disparitas*, vagy-is Religióbéli külömbség, ez által nem értyük a' Keresztény Religióban való külömbégeket, kivált a' mellyek Hazánk' Törvényei által bévéttettek, hanem a' Keresztény és nem Keresztény

Religiokat, úgy ha egy Keresztény egy Török Leányt venne-el, vagy viszont egy Keresztény Leány egy Törökhez menne férjhez, és maga Keresztény Religioját, annak megbetstelenítése nélkül nem követhetné, az ilyen házasság meg nem álható, 's innen vagy on az-is; hogy ha egy pogány házaspár' felei között egyike Kereszténnyé lenne, a' másika nem, az a' ki Kereszténnyé lett, új házasságra léphetik, ha ennek kötése előtt a' másik Fél Kereszténnyé nem lett; mert azon esetben előbbeni társát tartozik megtartani. — Ezekről lásd Can. 15, 17. Causa 28. quaest. 1. item Cap. 14. de haeret. in sexto Szt. László 1. D. 10. cikkelyét, és Magyar Országának 1791. hozott 9. a. — *Vis*, az az, *erőltetés*, ha tudniillik valamely házasságra lépett Felet, nem csak veszőzéssel és veréssel, hanem más fenyegetődzéssel-is p. o. a' Jóságból való kitagadással erőltetik a' házassági kötésre, hogy pedig: ezen okból felbontható legyen a' házasság, szükség azt megbizonyítani, hogy az erőltetés nagy, és törvénytelen volt, és egyenesen csak azon házasságnak megtételére intéztetve, mert ekkor a' házasságnak egyik főbb alkotó része a' szabadakarat, és megegyezés hibázik Cap. 15. 17. 28. de Spon. et mat. et. Cap. 4. qui mat. accup. pos. ha mindazonáltal az erőltetett Személy önkéntesen közöszült házastársával, ezen akadályt töb-

bé elő nem hozhattya. Cap. 21. de spons. et mat. *Ligamen*, kötés, ez által értyük valamelyik ōszve-keleendő Félnek már az előtt kötött, házasságbéli még fenn-álló kötelét, mely azt mivel: hogy ha szintén tudatlanságból ment volna véghez az ilyen utóbbi házasság, az ez előtti házassági kötel alatt volt Személy, az előkerült előbbeni házas-társához vissza-menni köteleztetik. Sz. Máté Evangelistának 19. r. 8. verse, és a' Tridentinum Szt. Gyülekezet 24. Ülésének, 2. 5. 7. határozásai szerént, és éppen azért a' Helységbéli Papoknak szoross kötelességekben áll, esméretlen Személyeket mindaddig ōszve nem kötni, mig szabad állapotyokról elegendő bizonyítást nem mutatnak, a' Tridentinum Gyülekezetnek a' házasságok' állapottyáról tartott 24. ülése határozása szerént.

Clandestinitas, vagy-is *alatomosság*, ez által értyük azon környülállást, melyben tudniillik: a' házasság a' Törvényektől szabott Solemnítások nélkül megyen véghez. A' Törvényektől szabott Solemnítások pedig ezek: hogy az ōszvekeleendő Felek a' magok tulajdon Lelki Pásztorok, és két hiteles bizonyságok előtt az házasságra való akarattyokat tisztán, és megkülömböztetve nyilatkoztassák-ki, ha mind a' két Felek Catholicusok, akár mellyik Félnek lakhelybéli Plébánus tulajdon Papjok lehet, sőt ennek, vagy a' Püspöknek engedelmével,

az engedelem levélben megnevezett más Pap-
is véghez viheti az Őszve-köttetést. — Mi nálunk ha külömbféle Religiobéliek, az Őszve-ke-
lendő Felek, és az egyik Catholicus, tehát a'
Catholicus Pap esketi-őszve, ha más bévett
Religiobéliek pedig, a' Meny-aszszonynak Pap-
ja, valamint azon esetben-is, ha mind a' két
Fél Catholicus, de külömbféle Parochiabéliek,
ha csak a' Dispensatioban kinevezve nintsen
név szerént valamellyik Pap. — A' mi a' Bi-
zonyságokat illeti: ezek atyafiai, sőt még ma-
gok a' Szülők-is lehetnek, kivévén azon esetet,
ha az egyik Fél alább való sorsú, a' mint e-
zek megtetszenek Cap. 1. Can. 35. qu. 6. Cap.
3. qui mat. accu. poss. 's megint Cap. 22. de
Testibus. — A' mellékes Ceremoniaknak el-
hagyása, úgy mint Ecclesiastica Banna, vagy-
is közönséges kihirdetés, Papi áldás, és hitlés,
vagy hit-letételnek elhagyása, alattomosnak
nem teszi a' házasságot. — *Impotentia*, vagy-
is *tehetetlenség* által értyük valamellyik Fél-
nek alkamatlan vóltát a' nemzésre, ez vagy tel-
lyes, vagy csak személy szerént való. — *Tel-
lyes*, ha minden azon nembeli személyekre néz-
ve egyátallyában véve megálható. *Személy
szerént*, vagy *Respectiva* pedig akkor: ha csak
azon Személyre nézve, melyel Őszve vagyon
kötve, áll ez a' tehetetlenség; hogy pedig a'
házasságot felboncsa, szükség hogy valóságos,

és nem csak képzelt légyen; mert ha idő vár-
tatva meg bizonyosodik, hogy csak képzelt te-
hetetlenség vólt, akkor a' házasság' elbomlá-
sára hozott ítélet, mint olyan, mely megítélt
dologgá soha sem válhatik megváltoztató. Cap.
7. de Sent. et re jud. Cap. 6. de Frig. et
malef. — Azután hogy a' kötött házasságot,
megelőző légyen, mert az azután támadott te-
hetetlenség a' házasságot felnem bonthattya.
Can. 25. Can. 32. qu. 7. et Cap. 1. et 2. de
Conj. lepr. Továbbá hogy örökös légyen, ól-
lyan t. i. mely élet veszedelmeztetése nélkül
gyógyítás alá nem vétethetik Cap. 3. de Frig.
et malef. És végre elegendőképpen megbizo-
nyítva légyen, ezen megbizonyítás pedig szem-
mel való megtekintéssel a' nemeknek kühömb-
sége szerént, Orvasok, vagy Bábák által tété-
tődik-meg, 's e' mellett a' Feleknek hit letéte-
lekkel. Cap. 5. 6. de frig. et malefi. Cap. 4.
6. 14. de Prob. — Hogy ha pedig a' tehetet-
lenség kétséges, akkor a' házassági kötél mind-
járt elnem szaggattatik; hanem három Eszten-
dei együtt való lakás, óly' móddal parantsólta-
tik, hogy egymást bővebben megpróbállyák,
és mennyiben lehet, gyógyítsák, a' mikor-is
ha a' tehetetlenség eltörölve nem lenne, a' Fe-
leknek az iránt hit letételek mellett, vagy ha a'
bévádóztatott rész, a' tehetetlenséget tagadná,
akkor a' vádolónak hit letétele mellett bonta-

tik-fel a' házasság Con. 1. Can. 25. qu. 1. Cap. 15. de Frig. — Tehetetleneknek tartattatnak az egészszen heréltek 5-dik Sixtus Páának 1587 adatt határozása szerint, a' mely így kezdődik: *Cum frequenter*. — Örökös betegségben sinlő dők, mely miatt nem közösülhetnek Can. 17. Can. 32. qu. 2. a' hidegvérű Férjfiak Cap. 2. Can. 33. qu. 1. 's az igen hév Férjfiak, úgy a' szük-edényű Fejérnépek. *Raptus elragadás*, mely által értyük valamely személynek egyhelyről más helyre házasság kötés vagy közösülés végett lett valóságos által-vitelét, a' Tridentinumi közönséges Gyülekezetnek 24. Ülése 6. cikkelyében tett Végzés szerint; hogy pedig valóságos elragadásnak tartattassék, megkivántatik, a) Hogy az elragadtatott, az elragadó által maga lakhelyéről elvitettessék, még pedig — b) Erőszakoson. — c) Házasság, vagy bünös közösülés végett, és d) Hogy az elragadtatott valóságos szüz, vagy legalább jó hírű nevű Leányzó, vagy özvegy légyen. — Hogy ha e'szerént elragadtatott személy, az elragadónak hatalmában léte alatt, a' következett házasságban meg-is egyezett volna, a' házasság mégis megnem álható; ellenben pedig ha az elragadónak hatalmából kiszabadúlva egyezett-meg, a' házasság tökéletes. Oka pedig ennek az, hogy míg az elragadónak hatalmában vagyon

az elragadtatott, az δ megegyezése nem tel-
 lyes, — ha pedig előbbeni szabadságát vissza-
 nyerte, megegyezése tellyes, nem férhetvén e-
 hez az elragadó erőltetésének félelme. *Cogna-
 tio* — *Atyafiság*; mi légyen az atyafiság, és
 hányféle, már fellyebb megmondottuk; itten
 azért csak azt jegyezzük-meg; hogy melyik, és
 hányad izig lehet felbontható akadály a' há-
 zasságnak; az honnan, a) A' Lelki atyafaság
 a' másodig izig, vagy gráditsig ezt-is óda tud-
 va, bontya-fel a' házasságot Can. 30. qu. 1. et
 3. de Cog. Spir. — b) A' Test vagy-is Vér
 szerént való atyafiság az egyenes Lineában va-
 ló személyek között örökké felbontya, a' mel-
 lékes Lineabeli atyafiak között pedig a' ne-
 gyedik izig, ezt-is odaértve, mind az Egyházi,
 's mind a' hazai Törvények szerént, a' mint
 ezt láthatni, a' T. 1. r. 106. és 107. titulussa-
 iból. — Az Izen, vagy-is atyafiságbéli gradi-
 tson egy személynek, más atyafi személytől
 való atyafiságbéli távúlságát értyük, ennek meg-
 állításában a' köz atyafi törsökre kell felmen-
 nünk, ez által pedig értyük azon személyt, a'
 kitől az atyafiság izeit megtudni akarók, szár-
 maznak. — Ennek megállításában az Egyházi
 Törvények szerént, következő Régulákra kel
 ügyelni: tudniillik: 1. *Az egyenes atyafiság'
 Lineájára nevezve annyi gradits vagyon, az hány
 generatio, vagy Iz-nemzés, avagy rövidebben*

annyi Iz, vagy gradits vagyon, a' hány azon egy törso'kből származott és egymást nemzett személyek számlálatnak, a' számlálásból egyet mindenkor kivéve', p. o. Péternek fiai János és Jakab, Jánosnak fia Lajos, ennek Pál, ennek Ferentz, Jakabnak fia Gábor, ennek Sámson, ennek Kristoff. Itten a' törso'k Péter, mert ettől származnak mindnyájan János, és Jakab első izbéli atyafiak, mert a' köz törso'kkel öszve számlálva 2-dik helyt állanak, azt pedig kivéve 1-ső helyen maradnak — Lajos és Gábor 2-dik izbeliek. Pál, és Sámson 3-dik izbeliek Ferentz és Kristof 4-dik izbeliek, a' megirt oknálfogva. 2. *Az egyenlő mellékes Lineákra nézve, annyi gradittsal távoznak-el egymástól az ilyen Lineában lévő atyafiak, a' mennyivel közzüllök valamelyik a' köztörso'ktől.* — 3. *Az egyenetlen mellékes Lineákra néze, annyi gradittsal távoznak-el egymástól a' mellékes atyafiak, a' mennyivel a' távulabblévő a' köztörso'ktől.* — És ezen Regulák szerént az atyafiság' gradittsait minden akadály nélkült meglehet tudni. — *Affinitas*, Sogorság, ez által értyük azon kötelet, mely a' házas Felek tökéletes testi közösülésekből ezek, és az egymásnak atyafiai között származik, a' Férj t. i. és Feleségének atyafiai között, és a' Feleség's Férje atyafiai között, Cap. 5. de Con. et

af. Can. 55. qu. 3. Can. 11. az honnan következik, hogy a' Férj és Feleség-attyafiai között, semmi atyafiság közben nem jön, 's azért két Fiu Testvér, két Leány Testvért elvehet a' Római Catholicusoknál; de a' Görög Szertartáson lévők ezt meg nem engedik. — Mostoha fiu, mostoha Leány Testvérét, ha mindjárt közös Testvérek lenne-is, egymást elvehetik, és végre az Atya, az Annyát, a' fiu a' Leányát elvehetik, az özvegy Férj Sógorának özvegyét; a' mostoha atya, mostoha fiának özvegyét feleségül elveheti. — A' Sogorság kétféle *Törvényes és Törvénytelen*. — *Törvényesnek* mondattatik az, a' mely a' Törvényes házasságból származik. — *Törvénytelennek* pedig az; a' mely tilalmas közösülésből származik. — A' Sogorságbéli akadály az olyan személyek között, a' kik között parentelae respectus, az az a' nemzés tekintete forog-fenn szünetnélkült, a' kik között pedig e' közben nem jön, a' negyedik izig, ezt-is belé értve, az házasságot felbontya, a' Törvénytelen Sogorság pedig tsak a' második gráditsig felbontó akadállya a' házasságnak. A' Sogorságbéli gráditsnak megtudásában ezt a' Rendszabást kell tartani, a' hányadik graditsban t. i. a' *Férjnek Attyafia, valaki, annyi gráditsbéli Sógora az Aszszonynak, és viszont a' hányadik graditsbéli Attyafia valaki a' Feleségnek, annyi gráditsbéli Sógora a'*

Férjnek. — *Honestas Betsület*, ezáltal értyük azon kötelet, mely a' Völegény, és a' Menyaszonny' atyafiai között közben jön, ennek gráditsai megállításában ezt a' Regulát kell követni: a' mely gráditsban atyafia valaki a' Völegénynek, éppen annyi gráditsbéli köz-betsülettel köteleztetik a' Menyaszonnyhoz, 's viszont a' hányadik gráditsbéli atyafia valaki a' Menyaszonnynak, éppen annyi grádusbéli köz-betsülettel köteleztetik a' Völegényhez; az ilyetén köz-betsület csak akkor bontya-fel az házassági Szövetséget, a' mikor ez megálható mátkaságból származik, és az ezzel tartozó Személyek, az első gráditsban vagynak, a' mint eztet a' Tridentinumi Szent gyűlekezetnek 24. ülése megállította. —

165. *Az alkatott Törvényekből folyó Atyafiság mi nállunk Házasság felbontó akadály-é?*

Az alkatott Törvényekből származott Atyafiság mi nállunk a' Házasságot nem hibáztattya, egyikért azért, hogy ez a' Római Törvények által hozattatott-bé, melyek mi nállunk nem köteleznek, másikért azért; mert ha szintén a' Római Törvényekből az Egyházi Törvények költsönözve bévették-is, mindazonáltal ezeknek egy Kánonnyá-ís világoson nem állittya Házasságot felbontó akadálnak, sőt a' Római Fő-Oskolában vólt Tanító Danieli Úr után a' Római Szent Széknek Jóváhagyásával az Egyházi Tör-

vényeknek Tanítói közönségesen azt tanították, hogy ez felbontó akadálynak nem tartattathatik.

166. *A' Római, és Görög szertartású Catholica Religión-kivül lévő más Vallásbéli Atyafiaknál, az Atyafiság, és Sógorságbéli akadályok ugyan azok-e'?*

A' Római, és Görög szertartású Catholica Religion-kivül lévő bevett több Vallásoknál az Atyafiságbéli akadályok nem olyan kiterjedésűek, mint a' Catholicusoknál; mert ezeknél a' Lelki Atyafiság semmi akadálynak nem tartatik, a' Vér-szerént-való Atyafiság pedig csak a' második gráditsig terjed, valamint szintén a' Sógorságbéli-is. —

A' mely illetén béhozott szokásaik annyival megálthatóbbak; hogy ezen Vallásoknak Országgyűlésin lett bévételekkel, szokásaik, és Egyházi Törvényeik-is megállittattak, 's annál-fogva magok' Principiumaik-szerént kötendő Házasságokra teljes Szabadságot-is nyertek, a' melyről mind az Ap. 1. r. 1. T. 2. a. mind az 1791-béli 59. art. világos.

167. *A' gátoló akadályos Házasságból származott gyermekek törvényesek-e'?*

Az gátoló akadályos Házasságból származott gyermekek törvényesek; mert az ilyen akadályok tilalmasnak teszik ugyan a' Házasságot; de a' kötött Házasságot fel-nem bontják; hanem azt maga erejében meghagyják, a' maga

épségében meghagyott Házasságból pedig törvényes gyermekek lesznek, 's annál-fogva Szüleiük Jovaikban telyes Jussal succedálhatnak.

168. *Itt mi megjegyzésre méltó, és abból mit hozhatunk-ki, a' megirt akadályoknak eltörlésekre-nézve?*

A' fennebb említett Házasságot felbontó akadályok közzül, az *Error* vagy-is hiba, a' *Vis* vagy erőltetés, *Impotentia* vagy-is tehetetlenség, és *Raptus*, vagy elragadás, a' természet' Törvénnyi, *Ligamen*, vagy öszveköttetés, Istennek hagyott Törvénnyin, a' többik pedig emberi alkatott Törvényekben gyökereztetnek.

Innen azt állithattjuk, hogy a' természet és Isteni hagyott törvényeken épült akadályok, emberi hatalom által azért nem óldoztathatnak-fel, mivel ezeknek Szerzőjük az emberi hatalmat felyülhaladgya, az emberi alkatott törvények által felállított akadályok pedig, mint-hogy az Egyházi Törvények által állittattak-fel, csak azok által-is töröltethetnek-el, azon Tripartitalis bévezetésébéli 6 Fő cikkely' 12. §-ban foglalt *Juris regula* szerint, a' *Törvény magyarázó hatalom azé, a' ki a' Törvényt hozta*, már ha azt csak az magyarázhattya-meg; önként foly, hogy csak az-is óldozhattya-fel a' Törvény által béhozott akadályokat. —

169. *Az eltörlő mód hányféle? És mit kell a' Dispensatoról megjegyeznünk?*

Az eltörlő mód pedig e' kettő, a' *Dispensatio*, vagy *Felóldozás*, és *Legitimatio*, vagy-is *Törvényesítés*.

A' Felóldozás' Jussáról (de Jure dispensandi.)

Az Atyafiság', és Sógorságbéli akadályoknak felóldozásáról a' következendőket kell megjegyeznünk, hogy: *a)* Az Atyafiság' egyenes Lineájában lévő Személyek között való Atyafisági kötél a' természet' törvénye által hozattatván-bé, ez semmi emberi hatalom által fel nem óldoztathatik. — *b)* A' mellékes Lineabéli első gráditsban lévő Atyafiság, noha az Egyházi Törvények által hozattatott-bé, azt mindazonáltal az Anyaszentegyház soha sem szokta dispensálni, rész-szerént azért, hogy legközelebb vagyon az egyenes Lineához, és annak határiban befoly, rész-szerént pedig azért, hogy az Emberi Nemzet' gyarapodása' tekintete, melyért az Emberi Nemzet' kezdetével az ilyen gráditsbéli Atyafiak között a' Házasság megengedett, már elenyészett. Cap. 8. de *Consanguinitate*. — *c)* A' második gráditsban nevezetes okokból, p. o. a' Familiák' Jóságainak felosztása, vagy valamely nagy botránkozásnak, és egyéb rosznak elkerülése' tekintetéből, 's más ezekhez hasonló okokból, a' Római Catholicusoknál ritkán, és egyedül csak a' Ró-

mai Pápa dispensálhat Cap. 16. Clem. 2-a.
 d) A' harmadik, és negyedik gráditsban a' Megyés Püspök, vagy ennek Vicáriussa dispensálhat. — e) A' mi pedig a' Protestánsokat illeti, ezeknél a' Fejedelem, kinek a' Hazai Törvények, 's nevezetesen az 1791-béli 59. art. szerint a' második izbéli Atyafiságnak dispensatiojára-való hatalom által-vagyon adva, az ilyen Atyafiságos gráditsban lévő Személyeknek a' Házassági szövetségre szabadságot engedhet. — f) A' mi már a' Sógorságbéli akadályt illeti: mivel ez csak a' Catholikusoknál és a' Görög szertartáson lévőknél tart, az első grádusban a' Pápa dispensálhat csak Cap. 4. §. 3. Digestorum de grad. et Affinit. a' többiekben pedig valamint a' Lelki Atyafiság' gráditsaiban-is a' Megyés Püspökök.

170. *Az ilyen Dispensatiokat micsoda úton, és módon lehet kieszközölni a' Római Szent Széktől, és Felsőleges Fejedelmünktől?*

Megjegyzésre méltó az: a) Hogy a' Pápa ő Szentségétől kieszközölendő dispensationak módgya ez: az öszvekelendő Személyek között-való Atyafiság' ágazattyáról mutató Táblát készítvén az illő Plébánus, azt azon okokkal, melyekből kívánkoznak a' Házasságra, és a' dispensatio megnyerhetőnek reméltetik, a' Megyés Püspöknek az illő Esperest által béműtattya. Ez pedig, ha az okokat helyeseknek lát-

tya, a' Pápa & Szentségéhez útasított kérésével a' Felsőleges Királyi Gubernium' úttján Felsőleges Fejedelmünknek az iránti adandó engedelem végett felmútattya, melynek megnyerése mellett a' Kérés a' Bétsi Apostoli Nuncius által ő Szentségéhez útasittatik, 's a' Válasz-is ezen az úton jön-le. — b) A' Protestánsoknál a' második gráditsban kieszközlendő Fejedelmi dispensátionak úttya ez: Az ágazatbéli Tábla az illő Lelki-Pásztor által elkészítettve, a' dispensatio iránti kéréssel együtt, a' Superintendensnek, ez által pedig a' Fő Consistoriumhoz, vagy egyenessen a' Felsőleges Királyi Guberniumhoz-is 's ha a' Fő Consistoriumhoz küldötte, ettől a' Felsőleges Királyi Guberniumhoz ajánltatik, és ez által ő Felsőségéhez felküldetteik, a' honnan Diploma formában adattatott Dispensatio, a' megirt úton szokott lejönni. — c) A' nem egyesült Görög Vallásbéliek, magok Püspökjöktől Dispensáltatnak, a' Napkeleti Anyaszentegyház Törvényneinek útmútatások szerént.

A' Gyermek' törvényesítéséről.

171. *Mit értünk a' törvénytelen gyermekeknek törvényesítése által, 's ez hányféle? és a' Sucessiora-nézve melyik micsoda hatatósággal bír?*

A' törvénytelen gyermekeknek törvényesítésén értyük azoknak a' törvénytől megtagadtott Szabadságokra alkalmasokká lett tétéleket. A' törvényesítés három-féle *Pápai, Fejedelmi, és Törvénybéli*; az *első* vagy-is a' *Pápai* a' T. 1. r. 108. t. szerént az, a' mely által a' törvénytelen ágyból született gyermekek, törvénytelenlégek' eltörlése mellett az Egyházi Rendnek felvételére alkalmasokká tétetnek. A' *második* vagy-is a' *Fejedelmi* az, a' mely által a' törvénytelen gyermekek Fejedelmi Rescriptum mellett Hazai köz hivataloknak viselésére alkalmasokká tétetnek. A' *Törvény-szerént-való* pedig az, mely által a' törvénytelen gyermekek bizonyos esetekben, a' törvény' képzeténél-fogva, a' törvényes gyermekek' álla, pottyára hozattatva, a' Jóságbéli Successiora meghivattatnak a' T. 1. r. 106 tt. szerént.

Már a' *Pápai, és Fejedelmi* törvényesítés a' Successiora-nézve azzal a' hathatósággal nem bírnak; hogy t. i. ezeknél-fogva a' törvénytelen gyermekek a' Successiora meghivattathasának. — A' *Pápai* nem azért; mert a' Pápa ő Szentsége maga tulajdon Tartományán-kivül csak a' Lelki dólgoakra, nem pedig a' Világiakra-nézve-is bír Jurisdictióval, 's annál-fogva az ő Szentsége' törvényesítése', a' fennebb írt czélon-kivül többre nem terjedhet; annyival-is inkább, hogy az ilyen törvényesítés, a' termé-

szet; vagy alkotott Törvényeknél-fogva, a' törvényes Successoroknak, vagy ezeknek, nem léteben a' Fejedelemnek kárára szolgálna a' T. 1. r. 106, és 108. t. szerént. A' Fejedelmi Törvényesítés azért nem, ha törvényes Örökösök vagynak, mert a' Successio a' törvényes Örökösökre - nézve a' T. 1. r. 40. t. szerént Országgyűlésében hozatott törvény által állittatott-meg, a' Törvényhozó hatalom továbbá a' T. 2. r. 3. t. szerént a' Nép, és Fejedelem között felosztva lévén, azt a' Fejedelem csupán tulajdon maga magános határozásával meg nem változtathattya, a' mellett pedig a' T. 1. r. 108. t. nyilván-való kifejeséssel megállítja azt, hogy a' Fejedelmi törvényesítés a' törvényes Örökösöknek károkra, az e'ként törvényesített gyermekeknek Successiót nem adhat, ezen törvényes állítás ellen tehát a' Fejedelmi törvényesítés semmit sem munkálkodhatik.

Ellenben pedig a' tökéletes Magva-szakadás' esetében a' Fejedelmi törvényesítés, a' Jóságbeli Successiora-is Just adhat, ha a' Fejedelem ezt nyilván kifejezte, a' törvényesítő Fejedelmi Levelében; mert egy-felől az irt törvények, a' Fejedelmi törvényesítésnek ezen munkálkodását, a' törvényes Örökösöknek következhető károknak eltávoztatása' tekintetéből tagadgyák-meg; másfelől pedig a' T. 1. r. 13. és 14. t. szerént, a' tökéletes Magvaszakadás' e-

setében, a' Magva-szakadtnak maradvány Jószági, a' Fejedelemre szállanak, és azokat, mint Fejedelmi Adomány alá tartozókat, elajándékozhattya a' kinek tetszik; ha a' Királyi Adományból-való szerzésre megkívántató tulajdonságokkal bír, tehát az ilyen törvényesített gyermeknek-is, akár Donatió, akár törvényesítés úttyán a' Fejedelem által-adhattya. —

Ezekből láthatni, hogy a' Successiora-nézve egyenesen törvényesítő mód csak a' törvényes vagy-is Legalis törvényesítés légyen, erre mutatván a' T. 1. r. 106. t.

172. *Mitsoda módokon szerzettethetik-meg a' törvényes Törvényesítés?*

A' Törvényes törvényesítésre ezen két útakon lehet jutni. a) Ha a' Házasságot felbontó akadálynak tökéletes tudatlanságát megbizonyította a' T. 1. r. 106. tit. szerént. b) Ha a' szabad személyek, kik egymás között törvénytelenül közöszültek, a' törvénytelen gyermeknek meglétele után, törvényes házasságra léptek, a' mint ezt az Egyházi törvények nyilván bizonyityák Cap. 1. et 6. hoc tit. sőt az ilyen házasság által, az ágyastól született gyermekek-is, törvényesítettnek. C. 1. 6. qui Filii sunt legitimi. —

173. *Hogy a' házasságot felbontó akadálynak tudatlanságában hőtött óllyatén akadékos házasságból származott gyermekek tör-*

vényesítettnek, honnan lehet megbizonyítani?

Hogy a' Házasságot felbontó akadálynak eltörölhetetlen tudatlanságából származott házasságból való gyermekek az írt tudatlanság' tekintetéből, a' Successiora nézve törvényesekké lesznek a' T. 1. r. 106. és 108. t. szerint, onnan világos; mert a' törvénytelen ágyból született gyermekek a' Successioból azért rekesztetnek-ki, hogy az-által a' Szülék, a' törvénytelen közösüléstől annál inkább elijesztesse- nek, és vétkek megbüntettessék; már pedig azok, a' kik a' felbontó akadálynak tudatlansága miatt házasodtak-őszve, minthogy ezen esetben minden csalárdságról, és hibáról, melyeken a' bűn, és az azt követő büntetés, a' büntető törvényeknek útmutatása szerint épül, vádoltathatatlanok, önként következik, hogy valamint nem bűnösök, úgy büntetésre méltók sem lehetnek az ilyen Szülék, annyival kevésbé tehát az ilyen környűllásban született gyermekek. —

174. *Hát hogy a' Törvénytelenül közösült szabad személyek között következett házasság által a' tiltott közösülésből származott gyermekek törvényesítettnek, miből bizonyítatik?*

Hogy a' Törvénytelenül közösült személyeknek gyermekei, a' következett házasság által törvényesítettnek, e'következendőkből bizo-

nyos: a) A' legfőbb oka annak, hogy a' törvénytelen gyermekek a' Successiotól elzárattatnak, az ágynak törvénytelenisége a' Szülők részéről, a' gyermekek részéről pedig a' születés gyalázatya, már pedig a' következett házasság által az ágy, mely eddig törvénytelen volt, törvényessé lett, és így ennek törvényessége által mind a' Szülők mind a' gyermekek részéről fenn forgó akadályok eltöröltetnek, tehát az azokból folyó Successiotól való elrekesztésnek-is elkell-töröltetnie. — b) Az ilyen szabad személyek között való közösülésből, a' kik dispensatio nélkül-is házasságra szabadon léphetnek, mely *Fornicationak* neveztetik, származott gyermekeknek a' következett házasság által annyival-is inkább törvényesítettnek kell, mennyivel bizonyosabb az, hogy az ilyen közösült személyeknek, kötendő házasság' esetében Hazánk' Törvényei, nevezetesen pedig az Apr. 3. r. 47. t. 21. art. midőn az illetén nőtelen páránakat megveszszőztetésre, és Ecclesia követésre ítéltetendőknek állittya; azomba pedig, ha azok össze-házasodnának, csak Ecclesia követéssel bünteti, nagyon kedveznek, a' honnan önként következik, hogy az ilyen közösülésből származott gyermekeknek-is azon esetben kedvezni kívántak, már pedig nagyobb kedvezés nem lehet a' Successiora való alkalmatossá tételnél. c) A' Lelki dolgokban Szen

István Király 1. D. 2. cikkelye a' T. Prol. 9. t. és 1. r. 107. t. szerént a' hová a' házasság-is, mint Szentség, tartozik, az Egyházi Törvényeket kell követnünk, már pedig ezek által a' *Fornicansok* között következett házasság a' gyermekek' törvényesítésének egyik módjának állittatik, a' mint ez megtetszik a' következő Egyházi Törvényekből, tudniillik: ex Capite 1. et 6. *qui Filii sint Legitimi.* — d) Nemes Magyar Országban minden bévett Religioknál ez oly' bizonyosnak tartattatik, hogy ehhez semmi kétség nem férhet; már pedig minthogy sarkalatos Törvényeink a' Magyar Országokkal egygyek, a' mikben alkotott Törvényeink fogyatoznak, a' Magyar Országaihoz, méltán folyamodhatunk, ennél fogva az ottan bévett e' részbeli szokást-is követhettyük.

Nem-is áthat az ellenünk, hogy Vérbötzi, a' maga munkájában erről említést nem tett; mert egyfelől a' midőn ez munkáját írta, az Ország' lakossai Catholicusok voltak, másfelől pedig mit kellessék követni, a' Lelki dolgokban á' Prologus 9. cikkelyében előre botosította, tehát erről, hogy e' tárgyban mint az Egyházi Törvények által meghatározva lévő Tárgyban, valamely kétség jöhet elé nem-is képzelhette, 's annál fogva erről emlékezni szükség sem vólt. —

175. *Hát a' bizonytalan Apától, vagy Vér-*

ség fertéztetéséből, vagy nős paráznaságból származott gyermekek Törvényesítettnek-é?

A' bizonytalan Apától, vagy pedig a' kárhoztott nős paráznaságból és Vérség fertéztetéséből született gyermekek, a' következett házosság-által nem törvényesíthetnek, az első azért: hogy Apjuk bizonytalan, a' második rendbéliek pedig azért: mivel az ilyen közösülést mind a' Hazai, mind az Egyházi Törvények örökre kárhoztatták, és a' következett házosság által való törvényesítést, csak a' szabad Személyek között való közösülésből származott gyermekekre terjesztik, a' mint ezt most fennebb-is megmútattuk. —

V. FŐ CZIKKELY

A' különböző Atyafiság' ágazattaira-nézve különböző Successionak módjairól.

176. *Az atyafiság Ágbéli, és Liniabéli külömbségeknek valamely befolyások vagyon-é az örökösödésbe? és ezen külömbségekre nézve, hányféle Jovak vagynak?*

Valamint az atyafiság' Ágai, és Lineái külömbözök, úgy ezekre-nézve, és az e'félék között hülömböző a' Successio' Jussa-is; mert a' mint fennebb-is meg irtuk, vagynak némelly

Jovak, vagy Jussok, a' melyek. — a) Csak egyedül a' Fiu-ágot illetik mind a' Leány-ág mind a' Fiu Leány-ág' kirekesztésivel, némelyek b) Mellyek mind a' Fiu, mind a' Leány-ágot oda értve, a' Fiu Leány-ágot-is egyaránt illetik, némelyek c) Melyek csak egyedül a' Leány-ágot ide értve, a' Fiu Leány-ágot nézik, némelyek végezetre d) A' melyek a' csupa Leány-ágot, a' Fiu Leány-ágnak kirekesztésével, illetik. —

A' Leány-ágot illető Jussokról.

177. *Mellyek a' Leány-ágot illető Jussok?*

A' Leány-ágot illető Jussak a' következők: a) A' Leány tartás, és Férjhez adás, a' T. 1. r. 67-dik t. szerént. — b) A' Paraphernum vagy-is menyegzői ajándék, a' T. 1. r. 100. t. szerént. c) A' Dos, vagy-is Jegy-ruha, a' T. 1. r. 94. t. szerént, és a' 3. r. 4. t. szerént. d) A' Quartalitium, vagy-is Leányi negyed II-dik András D. 4. a. és a' T. 1. r. 88. t. szerént, melyből a' Fiu Leány-ág ugyan csak nem részesülhet; A' Leány-ágnak ezen Jussairól különvéve, a' következőket jegyezhetjük-meg — és pedig nevezett szerént. —

A' Leányi tartásról és Férjhez adásról.

178. *Mit értünk a' Leánytartáson, ez mi-*

esoda kötelességeket foglal magában, és ezek mikben állanak?

Az *Intertentio*, vagy is *Leányi tartás*, mely *Puellaris*, vagy *Capillaris Intertentionak*-is mondattatik, egy olyan Jussa a' Leány gyermekeknek, melynél-fogva a' maradott Apai Jovaknak Örökösst a' Jószág' állapottyához-képest kiszólgáltatandó tartásra szorithattyák. Ezen kötelessége az Örökösnek két tárgyat foglal magában t. i. a) Hogy az ezen Jussal bíró Leányokat a' Jószág' Jövedelméből állapottyokhoz illendőleg ruházza, és táplálja. b) Hogy a' Jószág' Jövedelméhez-képest, az őket illető tudományokra, és mesterségekre taníttassa. —

Már a' mi a' tanítást illeti, a' következőkre taníttatandók u. m. — a) A' Hit' ágazat-tyaira, és Heresztény Religiora; mert végső célja az Embernek a' Lelki-Idvesség, azt pedig a' kinyilatkoztatott Szent Religionak útján kívül még csak reméllenünk sem lehet. — b) Pólgári Erköltsökre, és Embertársaikhoz-való illendő viseletre, mert nem csak Heresztényi, hanem egyszersmind Pólgári-társasági életre-is vagyunk rendeltetve, a' melyben a' Religió' talpkövéen gyökerezett Pólgári Erköltsösség, és ennek paizsa a' Szemérmetesség, az Aszszonyi Nem' disze' fenntartására, és boldogítására, a' leghathatósabb eszközök. c) A' nagyobb rend-ből-valók, ha a' Jószágoknak Jövedelmei meg-

engedik, a' Nemesebb gyakorlásokra-is szoktatandók u. m. több nyelveknek esmeretségére, mu'sikára, tántzra, pallérozott éneklésre, és varrásra, mert ezek által a' Házassági társaságot kellemetesebbé tehetik; mindazonáltal ezek mellett a' Gazda-Aszszonyságot felejdékenységbe nem kell hagyni, mert e' nélkül a' szép mesterségek megkivántató költségeiben, és a' ház maga állapottyában szükségesképpen megcsökkennek. A' Közép-rendűek a' Házi Gazda-Aszszonyság' részeire, és azokhoz tartozó munkákra tanítandók, u. m. fonásra, szövésre, varrásra, főzésre, kerti veteményezésre, és több ilyenekre, a' melyek az Oeconiát élémozdíttyák, és a' kóritzálástól elszoktatva, Házok' Jova' élémozdításában foglalják; mert az ilyeneknek Házassági bődlog élettyek, melyre törekedniök kell, az ilyen foglalatosságok által szerzetik-meg, vagy csak azért-is, hogy miben kerüljön az élet' módgya, e' szerént megtanulván, a' haszontalan, és héjános költségeket elkerülik, és így Férjeknek mint valóságos segítségök, sziveket megnyerik.

Az alább-valók, mindenféle házi és mezei munkákra, melyekkel élelmeket kereshetik, szoktatandók, mert külömben bődlog Házasságot nem remélhetnek, és magokra hagyattatva szerentsétlenek lesznek. —

Nagyon hibás annakokáért a' Szüléknek rang-

jok, és tehetségek felettvaló neveltetésbéli iparkodások, mert az ilyen nevelés kényességgel, a' kényesség henyéléssel, vagy pedig csak gyönyörködtető foglalatosságokkal lévén öszveköttetve, midőn az ilyen Leány Gyermekek magokra hagyattatnak, minden segítő-szerektől megfosztatva, többnyire örökös szerentsétlenségre jutnak.

179. *A' Férjhez-adás miben állapodik-meg?*

A' Férjhez-adás alatt értyük a' Férjhez-menő Leányt illető résznek az Apai és Anyai Ingó Jovakból-való kiszakasztását; e' pedig kettőt kíván. 1. Hogy illő tulajdonságokkal biró Férjfiuhoz, a' Leánynak önkéntes és telyes megegyezésével házas-társúl adattassék a' T. 1. r. 67. és 107. tt. szerént. 2. Hogy a' Felkelhető vagy-is Ingó Jovakból, a' Férjhez - menő Leánynak része kiadattassék a' T. 1. r. 99. t. 4. és 101. t. 4. §. szerént. —

180. *Mit értünk a' Mennyezői ajándék által, ez hányféle, 's mit kell körülötte megjegyeznünk?*

A' Paraphernum vagy-is *Mennyezői ajándék* alatt értyük mind azon Ingó Jovakat, melyeket a' Menyaszszony' Férjhez-menetele' alkalmatosságával Férjéhez magával viszen. Ez pedig kétféle: *Generale*, és *Speciale*. Az első vagy-is a' közönséges alatt értyük azon Ingó Jovakat, melyeket a' Mátkaság, vagy Lakada-

Iom' alkalmatosságával Szüléitől, Attyafiaitól, Szomszéditól, vagy más jó embereitől kapott a' T. 1. r. 101. t. szerént. *A' második* vagy-is a' nevezett szerént-való az, a' melyet a' Férjé-től kapott, ugyan azon tit. 4. §. szerént.

A' Paraphernálistának Paraphernumára-nézve a' következő szabadsága vagyon. *a)* Mint-hogy a' Paraphernumban kapott Jovaknak első Szerzője, a' kinek a' T. 1. r. 5. és 57. t. szerént, szerzeménnyéről rendelhető tellyes Jussa vagyon, azért ha életében gyermekeivel megtalálna osztozni, a' Paraphernumot osztály alá botsátani nem tartozik, a' most irt T. 1. r. 100. t. 1. §. szerént. *b)* Ha Testamentumot téve hal-meg, a' Paraphernumban a' fog következni, a' kit Testamentumában Örökössének ki-nevez, vagy a' kinek hagyta ugyan azon titulus' 4. §. szerént. *c)* Ha Testamentum nélkül halálozik-meg, a' Generale Paraphernumban a' Gyermekei, ha gyermekei nintsenek, Szüléi, 's ha Szüléi sintsenek, mellékes Vérszerént-való Attyafiai succedálnak, ugyan azon titulusnak 2. 3. §. szerént. *d)* Ugyan ezt kell tartani a' Speciale Paraphernumról-is; ha a' Házasság tökéletes végbenvitele előtt, mely az elhalás, és közösülés által menyen véghez, hal-meg; mert ezen esetben az ilyen Paraphernum adományá válik, a' melyet visszahúzni nem lehet, 's e' mellett Férjével egy testévé válnak, nem-

is tartattathatik, 's így a' Férj ezen esetben külső idegennek nézettek, erre mutatván a' T. megirt 1. r. 100. t. 4. §.

Ellenben pedig ha a' testi közösülés által bétellyesített házasság után hal-meg, a' *Speciale Paraphernum* Férjére vissza megyen; mert a' T. 1. r. 48. t. szerént, az ilyen esetben Férjével egy személyt téssen. e) Hogy ha tellyességgel sem maradéka, sem vér szerént való atyafia nintsen, a' Paraphernum Férjére, nem pedig a' Fiscusra megyen által, mert a' most írt törvény által a' Házassági kötélnél-fogva a' Férj, és Feleség egy személynek tartatván, egyik a' másiknak hal-meg az ingó Szerzemény Jovakban, sőt a' Törvény képzeténél-fogva ingó Jovakban-is az A. 3. r. 25. tit. értelme szerént. — f) Ha a' Paraphernalista özvegységre jutván, másodszori házasságra lépik, Paraphernumát egészszen magával elviszi, ugyan azon most írt törvények szerént, —

A' D O S

Dotalitium vagy-is *Jegy-ruháról.*

181. *Mint határozza Verbötzi a' Dost, vagy-is Jegy-ruhát, 's mű megint miképpen, és mitsoda okokból?*

Verbötzi a' T. 1 r. 93. titulussában a'

Dost, vagy Jegy-ruhát úgy definialta, vagy-is magyarázta, hogy ez azon Adómány légyen, a' mely a' Feleségnek az elhálásért, és szüzesége elvesztéséért Férjének Javaiból adattatik, de ha a' házasságnak természetét a' T. 1. r. 105. t. azon állításával, mely szerént a' nős paráznságban találtatott Aszszony Dossának elvesztésével büntettetik, szemesebben őszve-vettyük a' Jegy-ruhának tökéletesebb magyarázattyát a' következő módon megállítandónak fogjuk találni. — hogy t. i. ez a' Férj Javainak bizonyos része, melyet a' Vőlegény a' Menyaszszonynak, szemérmének ajánlásáért, házassági hitének megtartása, és a' házassági terheknek elviselése feltétele mellett a' végre ajánl, hogy ebből özvegységének terheit könnyebben hordozhassa. — Ugyan-is ha csak egyedül, az elhálás lenne Fundamentuma, ekkor valamint a' Paraphernumot úgy szinten a' Dost-is a' nős paráznság-esetében az Aszszony megtarthatná, már pedig annak elvesztését nyilván parantsóllyá a' T. 1. r. 105. t. Továbbá a' T. 1. r. 93. t. 2. §. azt állittya, hogy a' Dos a' házassági kötelességért adatott bér légyen, már pedig a' házassági szövetségre lépők egymásnak hívségére esküsznek, tehát ezen hívségnek megtartása-is Fundamentuma a' Dosnak, 's végre mivel a' Dos a' Férjnek hólta után adattatik ki annak Javaiból, önként foly, hogy ennek

czélya légyen az özvegyiségi terheknek könnyeb elhordózása, mind ezekből pedig tiszta a' következés: hogy a' Dosnak a' mi állításunk szerint való Definitioja tökéletesebb, mintsem az, melyet Verbótzai írt, a' melyen megütközni nem-is lehet; mert Verbótzai a' Definitiookban szór-szál hasogató annyival kevésben vólt, hogy ő munkáját értelmes, és a' hazai törvényekben jártas embereknek írta. —

182. *Hányféle a' Jegy-ruha, és mellyik mikor álhat-meg?*

A' Dos kétféle, vagy *Törvényes*, az az, *Legalis*, melyet a' Törvény állított-meg a' T. 1. r. 93. t. és 3. r. 3. t. 1. §. és 4. t. 1. §. vagy *egyezés szerint való*, az az *Contractualis*, melyet a' házasúlandó Felek a' törvényes Doson fellyül nyilván-való egyezés mellett állítanak-meg, a' mint ezt a' szokás, és az A. 3. r. 25. t. bizonyittyák, melyről ezt kell megjegyeznünk, hogy ha az egyezés mellett való Dost ajánló Férj szerzemény Jovakkal bír, és ezt azokból ajánlja, minthogy a' Szerzőnek a' T. 1. r. 5. 57. és 110. t. szerint tellyes rendelhető szabadsága vagyon, önként foly, hogy az ilyen esetben a' *Contractualis* Dos megálható légyen, és az özvegy méltán megkivánhatya; ha pedig a' *Contractus* szerint való Jegy-ruhát ajánló Férjnek csak ősi Jóságai vagynak, minthogy ezekről a' T. 1. r. 58. és 110. t. sze-

rént, az Örökösöknek nyilván-való károkra elidegenítő, vagy terhelő-képpen nem rendelhet, önként foly, hogy az ilyen esetben a Contractualis Dos, vagy-is alkalom szerént való Jegy-ruha meg nem álható, 's annál fogva a Dotalista özvegynek a törvényes Dossal megkellyen elégednie. —

183. *A' Törvényes Dosnak mennyisége honnan függ 's mihez mérsékeltetik?*

A' Törvényes Dosnak mennyisége a' T. 1. r. 93. t. szerént a' Férjnek méltósága, és a' Jóságnak mennyisége szerént változó, és a' mint azon t. 4. §. lehet látni, ha a' Jovaknak kiterjedése megengedi, a' Férjnek egész, vagy-is holt Dijjához mérsékeltetik, úgyannyira, hogy annyi fizettetik Dosúl az Aszszonynak, a' mennyit tesz Urának holt Dijja, errenézve mint-hogy a' T. 3. r. 3. és 4. tit. szerént az Erdélyi Magyar Nemeseknek holt Dijjok 66. a' Székelyeknek pedig 25. forintokat tészen, méltán állithattjuk azt mi nállunk, hogy a' Dosnak mennyisége a' megholt Férjnek Dijjához mérsékelve, a' Vármegyéken 66, a' Székelységen pedig 25 forintokból állyon mind a' Nemesekre, mind a' Pólgárokra nézve; mert ezek Dijjokra-nézve a' T. 3. r. 9. t. szerént, a' Nemesekhez hasonlittatnak — Hogy ha végre a' maradvány Jóságnak, csekély vólta ezt sem engedné-meg, akkor a' T. 1. r. 93. t. 5. §. szerént a' Jóság

mennyiségéhez alkalmaztatva állittatik-meg. —

184. *Hát ha többször megyen férjhez valamelly Aszszony, a' 2-dik 3-dik Férjétől mennyi Dossa jön? s ez miként szokott ki fizettetni?*

Szent István' 2. D. 24 cikkelye szerint disztelen dolognak tartatott a' másodszori Férjhez menetel, 's annálfogva az illetén Özvegy Aszszonyoknak magok ruháikon-kivül semmi Jószágot Férjek' maradvány Jószágiból második Férjekhez általvinni meg nem engedtetett, 's továbbá a' dólgot természetesen véve, az ilyen Aszszonyok' elsőbbszori Férjhez-menetelekkel Szüzességeket elvesztvén, azt második, és harmadik Férjeikhez által nem-vihetik. Ezekből állalláthatni a' T. 1. r. 96. t. azon állatása' okát, mely-szerént azt állittya, hogy a' másodszori Férjhez-ment Aszszony, második Férjének maradvány Jovaiból csak Fél Dost vehet, 's ha harmadszor-is Férjhez megyen, annak Jovaiból csak negyed-részt, a' negyedikéből pedig csak nyóltzad-részt, és így tovább az előbbeni Dossának csak felit. Fizettetik pedig a' Dos pénzben, vagy magok igaz betsekbe megbetsült Ingó Jovakban, úgy mindazonáltal, hogy sánta, és dib-dáb haszontalan marhákat annak kielégítésében bétolyni nem lehet a' T. 1. r. 95. t. szerént.

185. *Az Özvegy mitsoda esetekben vesztie el a' Dossát?*

Az Özvegy Dossát elveszti 1. Ha nős paráz-
naságban találtatik, 's azért tölle elválík az U-
ra; mert ha ilyenén gonosz tettét elengedve,
továbbat-is vele lakik, Dossától meg nem fosz-
tattathatik a' T. 1. r. 105. t. szerént. 2. Mi-
dõn tudva felbontó akadályal hibáztatott Há-
zassági szövetségre lépik azért; mert az ilyen
Házasságnak nem tartatik, 's azért abból sem-
mi törvényes Jussok nem következhetnek a' T.
1. r. 106. t. szerént. 3. Midõn Fõ-váltságra i-
téltetett a' T. 2. r. 43. t. szerént, mert az il-
lyen Itélettel Ingó Jovainak, milyen a' Dos-
is, örökös elvesztésére kárhoztatik. 4. A' T. 2. r.
24. és az A. 3. r. 25. t. szerént, midõn törvé-
nyes Dossának felvételére, és a' Férje' Jósza-
gának kibocsátására a' törvényes Örökösök ál-
tal megintettetik a' nélkült, hogy Per' úttyán
kívül, minden törvényes ok nélkül a' ki-kért
Jószágot kibocsátaná, ezt pedig azért, hogy e-
zen esetben perrel oknélkül fárasztván az igaz
Örökösöket, maga Dossáról lemondani méltán
tartatik. —

196. *A' halálra sententiáztatottnak Özve-
gye Dossát elveszti-e? 's mit kell tudnunk a'
Jószágát elzállagosítónak Özvegyéről?*

A' halálra sententiáztatott gonosztévõknek
Özvegyei Férjek gonoszságok miatt magok Dos-
sokat el-nem veszthetik, a' T. 1. r. 104. t. sze-
rént, mert a' büntetés csak a' bünösöket ér-

dekli, hasonlólag ha valamely Házaspár, magok közt örökös Szűzességet fogadván, azt megtartya, a' Férj' Jóságából a' fennmaradott Özvegy Dossát méltán praetendálhattya, mind azért, hogy ez köz-akarathból történt, 's mind azért, hogy ez erkölcsös cselekedet, mely a' Törvények-által jutalomra, nem pedig büntetésre ítéltetendő. — A' T. 1. r. 103. t. világos kifejezése-szerént; ha a' Férj Jóságát életébe elzállagosította, 's a' nélkül hogy kiválthatta volna, meghalálozik, az Özvegy Dossát a' zállagba tartótól méltán megkérheti; mert az elzállagosított Jovaknak tulajdonossága el-nem idegenítettett. —

187. *A' Dótálistának halálával kik succedálnak a' Dosban ?*

A' meghalálozott Dótalista Özvegynek, ha Testamentumot tett, hólta-után a' Testamentumban írt Örökösök, vagy hagyományosokra száll a' Dos, minthogy ezt mint tulajdon szerzeménnyit a' T. 1. r. 5. és 51. t. szerént eltestálhattya, erre mutatván a' T. 1. 100. t. 4. §-is.

Hogy ha pedig Testamentumot nem tett, gyermekeire száll, ha ezek sem lennének, Szüléire, ezeknek-is fogyatkozásokban pedig mellékes Attyafiaira szállandónak láttatik, a' Paraphernum' hasonlatosságához-képpest a' Dos-is, ha csak ebben a' részben az 1637-béli Magyar Országi 11. art. mely-szerént a' T. 1. r. 93. t.

6. §. megváltoztatásával a' Dos, Feleségének Testamentum nélkült-való halálával a' Férjnek adattatik, nem követyük.

A' Cridalis processuban az 1772 Rescriptum szerént a' Hitelezőknek öszvejövésekben a' Dótálistának elsősége vagyon, kivévén azon egy esetet, hogy ha Urának megkárosodására maga tékozlásával okot szolgáltatott; mert nagy méltatlanság lenne, hogy ennek tékozlása a' több Hitelezőknek károkkal megjutalmaztassék.

A' Quartalitiiumról, vagy-is Leányi Negyedről.

188. *Mit értünk a' Leányi Negyed által? mitsoda Jovakból? kiknek? kik által? hány-szor? és hogyan fizettetik-ki? 's mit kell még e' tárgyban megjegyeznünk?*

A' *Quartalitiium*, vagy-is a' *Leányi Negyed* által értyük a' Királyi Adományból, csak Fiakra szerzett Jovaknak azon részét, mely a' Nemzés' tekintetéből a' Leány-ágnak egyszerű adattatik-ki, rendszerént kész-pénzben, vagy könnyen pénzé tehető fel-kehető Jovakban, neha pedig ingatlan Jovakban-is, a' T. 1. r. 88. t. szerént. —

A' *Leányi negyednek* ezen Definitiojából, a' következőket következtethettyük; ú. m. 1. Hogy ez, a' Testvérek által fizettetik-ki a' Leányoknak; az Atya, vagy nagy Atya által

Királyi Adómányból szerzett, és csak Fiaakra régulázott fekvő Jovakból, a' T. I. r. 6. t. 3. §. és 88. t. 1. §. szerint 2. Minthogy a' Leányi negyed az egész Leány-ágot öszve-véve illeti, azért ha több Leányok-is vólnának, azoknak többet egy negyednél a' fiak fizetni nem tartoznak a' T. 1. 89. t. 2. §. ezen szavai szerint. — *Quaelibet autem Filiarum poterit seorsim, si voluerit, quartalium repetere, verum tamen haeredes a quibus repetitur cauti esse debent, ne uni tantum solvant, quod pluribus solvere tenentur.* — az az: a' Leányok között kiki, ha akarja, maga Leányi negyedét külön-is kikérheti, hanem az Örökösöknek arra kell ügyelniük, hogy egynek annyit ne fizessenek, a' mennyit többnek fizetni tartoznak; ezen Törvénynek t. i. igaz értelme az, hogy a' Fiu Örökösök, az egy Leányi negyedet kifizetni tartoznak; de nem mindenik Leánynak külön-külön, és egészszén, hanem ha külön kérnék, a' többben lévő Leányok, kinek-kinek azon egy Leányi negyedből jövő részét kötelesek csak kifizetni, ne hogy ha vigyázatlanságból, egynek az egészszet kifizetnék, a' többieknek-is őket illető részeknek kiadására szorittassanak. — 3. Hogy azon egy Jószágból, a' Leányi negyed, csak egyszer fizettetik, a' mint ez megtetszik ugyan azon 89. titulusnak elől-járó §-ból nevezete-

sen pedig ezen szókból: *Advertendum est autem, quod quisque Baro, Magnas, vel Nobilis, sive unam, sive decem, vel plures habeat Filias, una solutione quartae puellaris eas absolvere poterit, ita videlicet, ut universa Jura possessionaria paterna simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet in quatuor reales, et coaequales segregentur partes, quarum quarta pars in sortem scilicet quartalitorum cedens communi limitatione mediante limitabitur, et aestimabitur, juxta cuius aestimationis Seriem, super eodem quartalitio, omnibus Filiabus, una et eadem solutione, pecuniaria tamen satisfactio impendi debebit.* az az: jól meg kell jegyezni, hogy minden Báró, Mágánás, vagy Nemes Ember, akár egy, akár tíz, vagy több Leányi legyenek, azokat egy Leányi negyednek kifizetésével, kielegitheti, úgy t. i. hogy az egész Nemes Jóság, minden hasznaival, és akár mi névvel nevezendő hozzá-tartozóival együtt, négy egyenlő részekre felosztva, 's a' negyedik részt, mely a' Leányi negyedben jön, közönséges betsű szerént megbetsültetve, azon betsű szerént megállítandó készpénzbéli Summának kifizetésével minden Leányit kielégitheti; Ezen Törvény szavaiból. — 4. Azt-ís lehet által-látni, miként kelllessék a' Leányi negyedek megállítani, és megállítva készpénzül kifizetni 5. Hogy mivel

a' Leányi negyed csak a' fiura régulázott Királyi Adományos Jóságokból parantsoltatik kiadattatni, a' most fennebb megjegyzett Törvényeknél-fogva, annak helye nem lehet a' Királyi Adományon-kivül szerzett Jovakban, mivel ezekben a' Leányok a' T. 1. r. 6. t. 4. §. 10. és 102. tt. 3. §. szerint, a' Fiakkal együtt egyenlőleg osztoznak, — 6. Az olyatén esetben is, midőn a' Királyi Adomány által a' Jóság a' Fiaknak úgy adattatik, hogy ezeknek enyészetek után a' Leányokra száljanak a' T. 1. r. 48. t. 4. §. szerint, valamint szintén, ha a' Jóság mind két Nembéli Ágnak vagyon a' Fejedelemtől ajándékozta, minthogy ezen két esetben-is a' Leányok telyes Successioval bírnak, Leányi negyedhez jussok nintsen. — 7. Hogy ha a' Leány ágban fiu, a' fiu ágban pedig Leány maradna-fenn, és ezek között forogna az a' kérdés, melyikének fizetessék-ki a' Leányi negyed, minthogy a' fiu-ág, kit a' fennmaradott Leány repraesentál, tartozik a' Leányi negyed' kifizetésével a' Leány-ágnak, kit e' jelenvaló esetben a' fennmaradott Fiu repraesentál; önként következik, hogy nem a' Leány, hanem a' Fiu fogja a' kérdésben forgó Quartalitiumat kapni. — 8. Fekvő Jovakban a' következő esetekben fizettetik.

a) Ha a' Fiu-ágra régulázott Jovak' Birtokos-
II. Darab. 17

sának Magvaszakadtával Leányi maradnak II-ik András' D. 4. art. T. 1. r. 29. t. 5. §. szerint, de csak a' Férjhez-adásig, 's akkor ezen t. 6. §. szerint a' Donatarius, vagy Fiscus kész-pénzel kifizetvén a' Leányi negyedét, az abban kiszakasztott negyed-rész' Jószágot visszaveheti. b) A' midőn a' Fiu-testvéreknek a' Quartalitium' kifizetésére kész-pénzek nintsen, a' T. 1. r. 29. t. 6. §. szerint a' kiváltásig fekvő Jovakban kiadhattyák. c) Ha a' Leány Szüléinek, vagy Testvéreinek, kikre a' Fiat illető Jószág néz, akarattyokból, Jószágtalan emberhez megyen Férjhez, a' T. 1. r. megirt 29. t. 7. §. szerint a' Quartalitium' Örökös Jussal birandólag fekvő Jovakban kiadattatni határoztatik; mondám pedig, hogy ha Szüléinek, vagy azon Attyafiainak, kikre a' Jószág néz, megegyezésekből megyen Férjhez; mert külömben a' most irt titulus 9. §. szerint, ha ezeknek hírek, és akarattyok nélkült ment Férjhez Jószágtalan emberhez, csak kész-pénzül fizettetik-ki nékie a' Quartalitium. 9. Ha szinte valamely Jovakból egy Leánynak, vagy többeknek-is a' Leányi negyed kifizettetett vólna, ugyan azon törsoökből származó más Leány, Fiu-ágbéli Attyafiait osztály-szerént-való részének kiadására perrel megkeresni nem tilalmaztatik, a' mint ezt láthatni a' T. 1. r. 93. t. oka pedig ennek a' T. 1. r. 36. t. 2. §. a' hólott-is az állittatik-meg, hogy

sokan magok Lelki-esméretekkel, és Üdvességekkel nem gondolván, olyan Jószágokra, melyek eredetüképpen a' Leány-ágot-is illetik, ennek kirekesztése-végett csak Fiu-ágra régulázott Nova Donatiótvésznek, 's azért a' T. 1. r. 37. t. 12. §. a' Leány-ágnak illetén keresetében a' Nova Donatiót, és Leányi Negyed' kifizetéséről-
való nyugtató levelet próbáló erő-nélkül-valóknak állittya azért; mert a' T. 1. r. 71. t. szerint, a' csalárdság, és ravaszság-senkit sem párt-fogólhatnak. 10. Minthogy a' kereső Atya a' T. 1. r. 57. t. szerint maga keresmény Jószágiról tetszése szerint disponálhat, sőt a' Jószágok a' Birtokos' élete' fenntartására lévén rendeltetve, az Ősi Jószágokat-is a' T. 1. r. 60. t. 6. §. szerint életéig használhattya, önként foly, hogy a' Leány' Édes-Attyát, a' Leányi Negyednek kiadására nem szorithattya. —

Az egyenes Lineában lévőknek Örökösödésekről (Successiójokról.)

189. *Az egyenes Lineabeli Atyafiai között kik hívattatnak az Örökségre?*

Az egyenes Lineában lévők között annak adattatik az Örökség, a' ki közelebbről repraesentálja a' megholt Örököst, 's ennél fogva mint

hogy a' Fiu, az Unokánál közelebbről repraesentálja az Attyát, vagy Annyát, tehát a' Fiu, az Unoka előtt jön az Örökségbe, valamint szintén az azon törsokből leszálló Lineák között az a' mely közelebb vagyon a' törsokhez, a' távúllabb lévőt a' Successiotól kirekeszti p. o. Ha Péternek, mint Nagy-Apának Fiai Elek, János, és István megházasodnának, Elek Nemzené Lajost, és Jakabot, János pedig Ferentzet, — és István Jónást, és Danielt, 's ezeknek megint kinek-kinek gyermekei maradnának, ezek az első, és második rendbéli Unokák, mint Péter' gyermekeinek magzati, Péternek leszálló Maradékjai, és Péterre-nézve magok mindnyájan külön ágazattyok-szerént véve, egyenes Lineában-való leszállói (descendensei), a' Péter' három fiainak gyermekei, és ezeknek Unokái pedig egymásra-nézve mellékes Lineákban vagynak. Így már ha Péter' második rendbéli Unokáit elérvén, halna-meg, az ő Jóságában a' Fiak, mint Péternek Képét egyenesen viselőik succedálnak, a' nélkül, hogy az első, vagy második Unokák abból Részt kaphassanak; hogy ha pedig Péternek Fiai között egy, vagy kettő még Péter előtt halna-meg, akkor Péter' halálával a' fennmaradott Fiu, a' meghaltaknak Fiaikkal, 's következőleg Péter' első Unokáival fog osztózni a' Jóságban, kirekesztvén a' maga Fiait, és Unokáit; ha Pé-

ternek továbbá még életében minden Fiai meghalálnának, 's azoktól első, és második Unokák maradnának-fenn, akkor az első rendbéli Unokák, a' második rendbéli Unokákat a' Successioban megelőzik; mert ezek a' második rendbéli Unokáknál Pétert közelebből representálják.

190. *A' Fiak, és Unokák, Successiojok között mi a' különbség?*

A' Fiak, és Unokák, vagy második rendbéli Unokák, Successiojok között, mindazonáltal az a' különbség vagyon, hogy a' Fiak meghalozott Attyoknak Jovaiban fejenként az Unokák, és második rendbéli Unokák pedig törsökönként succedálnak. — Fejenként succedálni mondattatnak azok, a' kik között a' Jószág anyi részre osztatik, a' mennyi Személyek vagynak. Törsökönként pedig azok, a' kik között a' Jószág nem Személy-szerént; hanem azoknak, kiktől az osztozó Felek származtak, Személyek' mennyiségek-szerént osztatik-fel, p. o. Péternek Fiai, Elek, Ignácz, és Pál, Eleknek Jakab, és Ferentz, Ignácznak János, Jó'sef, István, és Antal, Pálnak pedig Pongrácz, és Ferdinánd; ha Péter Fiainak életében halálozik-meg, tehát akkor az Osztály, és Successio fejenként esik-meg; mert Fiai, mint közelebb ábrázolóí fogják magok között a' Jószágot felosztani; de ha Péter'éltébe, két első Fiai meg-

haláloznak, 's azután hal-meg Péter, a' Péter Jóságában a' harmadik fennmaradott Fiu, Fő szerént, a' más kettőnek maradéki pedig tör-sökönként fognak succedálni.

191. *A' Fiat illettő Jovakra-nézve a' Leány repraesentálja-e a' meghólt Édes-Attyát?*

A' csupa Fiat illettő Jóságokban minthogy ezek az ajándékozó Fejedelem' tetszésénél-fogva a' T. 1. r. 17. t. szerént, 's annálfogva-is, hogy a' Leányok azon módoknak gyakorlására, melyekkel a' Nemes Jóságok Fejedelmi adomány mellett szereztetnek, elégtelenek, a' Jóságból kirekesztett Leány az ilyen Jóságokra-nézve a' meghólt Attyának Képét nem viselheti, a' mint ezt a' T. 1. r. 48. tit. is bizonyítja. —

192. *Mit kell tartanunk a' hitetlenség' bűnében kárhoztatott Atyának, a' kárhoztatás előtt, 'és az után nemzett gyermekei között való Successioról?*

Ha a' hitetlenség' bűne miatt ítéletesen kárhoztatott Személy, a' Fejedelemtől kegyelmet nyer, minekelőtte az ellene-hozott kárhoztató Birói Itélet, az elveszett Jóságra-nézve, telyesítésben vétetett vólna; mivel a' Fejedelmi Kegyelem által a' kárhoztatott Személynek minden elvesztett Jussai felélednek a' T. 1. r. 20. t. 1. §. szerént, 's következőleg a' közte, és az Itélet előtt született, és nemzett gyermekei kö-

zött a' kárhozható Itélet által elenyészett Genealogiai nexus, vagy-is nemzeti ágazat-is; önként foly, hogy hólta-után mind a' kárhozható előtt, mind az után nemzett gyermekei egyenlőleg fognak részesülni a' maradott Atyai Örökségben, valamint szintén azon esetben-is, ha az Itélet' telyesítésben vétele után nyert Fejedelmi Kegyelemről szóló Levélben az Itélet előtt nemzett gyermekeknek neveik béirattatnak; mert ezen esetben a' T. 1. r. 43. t. 1. §. szerént azon Jovaknak annyi részekre kell osztatniok, a' mennyi Személynek neve a' Fejedelmi Kegyelmező-Levélben irattatott, ezek azon Jószágnak köz-szerzői lévén.

Ellenben pedig, ha a' kárhozható Itéletnek az elítelt Jószágokra-nézve, telyesítésben vétele után nyert Kegyelmet, az azelőtt nemzett gyermekeknek nevek' béirása-nélkül, az ezen Kegyelem által visszaserzett Jószágokban, csak a' Sententia után nemzett gyermekek succedálhatnak a' T. 2. r. 60. és 62. tt. szerént, azon okból; mert a' Jószágok' Birtokossi a' T. 1. r. 49. t. szerént, magok' bünös cselekedetekért életek' folyása alatt, Józágaikat elveszthetik, sőt a' T. 1. r. 13. és 16. tt. szerént, a' hitelenség' bünéről kárhozható ember azt örökre, és pedig nemzeti ágazattyának örökös eltörlésével veszi-el, és ennélfogva a' Kegyelem előtt, és azután született gyermekek kö-

zött semmi nemzeti ágazat fenn-nem marad, e' nélkül pedig a' költsönös Successio fenn-nem állhat; mert ez a' T. 1. r. 47. t. 4. §. szerént a' nemzeti ágazaton, és a' köz-osztályon fundáltatik.

195. *Mit kell tartanunk a' nagyobb hatalmasság' büniért, Capitalis Sententiába kárhoztatott Embernek elfoglalt Jovainak kiválthatására-nézve, a' Sententia előtt, és az után született, és nemzett gyermekeiről?*

A' nagyobb hatalmasság' eseteiben törvényesen kárhoztatott Személy Capitalis Sententián marasztatik, a' mely abból áll: hogy t. i. a' Felperesnek választása-szerént vagy fejét veszi-el örökre, vagy pedig ingatlan Jovait communis aestimatio mellett visszaváltólag, Ingó Jovait pedig örökösön; és mivel mind ebben, mind a' hitetlenség' bűnében csak a' tulajdon Személyét illető Jovakat veszi, az Itéletnek telyesítésben vétele' alkalmatosságával az Executornak kötelessége az ilyen kárhoztatott Személyt az osztatlan Jovakban Osztályossaival megosztogatni, 's a' szerént az őtet illető Jovakat, a' Sententia' értelme szerént elfoglalni; már a' Capitalis Sententiában elfoglalt Jovakvisszaváltása a' kárhoztatott Személyt nem illetheti azért, mert ő azoknak Birtokától törvényesen megfosztatott; de a' Sententia után nemzett gyermekeit sem illetheti; mert elvesz-

tett Jussát ezekre ki-nem terjeszthette, 's innen
 vagon az, hogy: a' T. 2. r. 62. t. 1. §. ezek-
 nek kiváltására-való telyes szabadság csak a'
 Sententia előtt nemzett gyermekeknek tulaj-
 donittatik, és csupán csak azon esetben, ha
 ezek vagy nem lennének, vagy ki-nem vált-
 hatnák, vagy kiváltani nem akarnák, terjeszte-
 tik ezen hatalom a' Rokonság' tekintetéből, a'
 Sententia után nemzettekre a' T. 2. r. 63. t.
 szerént azért, mert a' Vérszerénti Atyafiaknak
 nem létebbe, vagy arra-avaló tehetségek fogyat-
 kozása' esetében a' fennirt hatalom még a' Szom-
 szédoknak-is fennhagyattatik, már pedig ezek-
 nél a' Sententia után nemzett gyermekek' Jus-
 sa a' Vérségbéli nexusnál-fogva erősebb. —

194. *Egy Atyának atyai hatalma alatt lé-
 vő gyermekei között egyik magtalanul meg-
 hal, maradvány Jovai kire szállanak, 's mit
 kell tartanunk, ha osztály által az atyai ha-
 talom alóll felszabadúltak volna gyermekei?*

Hogy ha az Atyának több osztozatlan fiai
 között egyik meghalózik, az Atyai hatalom-
 nál, és a' köz-osztály fenn álló Jussánál-fogva
 a' T. 1. r. 51. 52. és 53. t. 10. §. szerént ma-
 radvány Jovai Szüleire térnek vissza, ellen-
 ben pedig, ha az Atya a' fiaival megosztozott,
 és az osztály után halálozik-meg valamellyik
 gyermeke magtalanul, annak része az Atyára
 többé vissza nem tér, hanem a' több osztál-

lyos Testvérekre száll, oka ennek a' Successionak ötödik principiuma, mely szerént, mint fennebb ezen tárgyról írt 2-dik Fő czikkelybe, feljegyeztük, a' Successiot leszállónak, és mellékesen kiterjedőnek inkább, mintsem felhágónak lenni állítottuk, 's innen vagon az is, a' mit a' Tr. 1. r. 47. t. előljáró §-ssa mond: hogy az osztályos atyafiak egyik ágazati Lineának Jovaiban annak két vagy három száz Esztendő múlva lett enyészete után a' fenn-álló más osztályos atyafi ágazatú Linea succedál, valamint szintén az-is, hogy az ascendentalis, és descendentalis Lineák között véghezment osztály szerént jutott Jovakban, egymásnak nem elébb, hanem csak az egész Lineának kihalálózása után succedálhatnak.

195. *A' leszálló, és felhágó Nemzeti ágazatú atyafiak között a' költsönös Successio állhat-e;*

Nevezet-szerént pedig, minthogy a' felhágó, és leszálló atyafiak között, a' nemzeti származás, és költsönös osztály, mellyek fundamentumai a' költsönös Successionak, megvagnak, önként fóly, hogy a' leszálló ágazat Lineának tellyes enyészetével, Jovaiba a' felhágó ágazat Lineabeliek közzül, a' közzelebik succedal, nevezetesen ezen két esetben: a) Ha a' fiu Apjának akarattyával megházasodván a' T. 1. r. 54. t. szerént, az Apját osztály-

ra szorította. — *b)* Ha az Atya fiával önkéntesen megosztózik, mert mind a' két esetben, nem csak az Ősi, hanem a' Szezemény Jovakban-is egyenlőleg osztoznak, a' T. 1. r. 53. t. 10. §. azon rendelkezésénél-fogva, mely-szerént az *Atyának a' fiu, és viszont az Atya a' fiának keresni tartozik életébe mindent, a' mit szerezhethet.* —

A' mellékes ágazatú Lineáknak Successiojáról.

196. *A' házas Felek egymásnak ősi Jovakban Succedálhatnak-e?*

Mint hogy a' költsönös Successio azon Tör-sökből lefolyó származásban, és a' Jószág' felosztásában gyökeredzik a' T. 1. r. 47. t. 4. §. szerént, a' házasok között pedig rendszerént sem azon egy tör-sökből lefolyó származás, sem Jószágbeli osztályosság nintsen, önként következik, hogy egymásnak Ősi Jóságokban nem succedálnak a' házassági kötélnél-fogva; mon-dám pedig. — *a)* Hogy rendszerént atyafiság nintsen; mert a' mint fennebb a' Dispensatio'k' rendében láttuk, hogy a' Successio tekintetéből, második graditsbéli atyafiak dispensatio mellett házassági szövetségre léphetnek, 's már az ilyenek között az egy tör-sökből való származás-is a' közös osztályosság-is meglehet

és következőleg. a' közelebb való Véreknek nem létebben, egymásnak-is Succedálhatnak; mindazonáltal nem a' házassági szövetségénél, hanem a' megmondott költsönös Successio fundamentumainál-fogva. — b) Mondám, hogy a' házasok, a' házassági Szövetségénél-fogva egymás Ösi Jószágaiba nem succedálhatnak; mert a' T. 1. r. 110. t. szerént helyes okból egymásnak, magok ösi Jószágait, bizonyos Summába, ideig bírhatólag, leköthetik, 's az ilyen Inscriptionál-fogva azokat bírhattják; de ezen birtok mindazonáltal Successionak nem tartatathatik, valamint szintén — c) Az Özvegy a' Dosnak, és Özvegyi tartásnak színe alatt, az Ura Ösi Jószágában, annak neve változtatásáig a' T. 1. r. 29. 89. 102. és az Apr. 3. r. 25. t. szerént megmaradhat, de e' sem Successio, hanem csak a' most megírt Jussainak használása.

197. *Hát a' házasság ideje alatt szerzett ingatlan Jovakban a' fenn maradott Özvegy mikor succedálhat?*

A' házasság ideje alatt szerzett ingatlan Jovakban, a' fenn maradott Özvegy osztály szerént, másképpen nem succedálhat; hanem ha a' Szerzemény Levélben neve nyilván kivagyon téve, akár azon Szerzemények örökös Jussal, akár pedig zálag titulussa alatt légyenek szerzetve; mert noha a' T. 1. r. 102. t. 3. §. a' zálagos Jószágokban az Özvegynek fiaival va-

ló egyenlő osztályt ad, azon tekintetből, hogy ezek mint ideig-való Szerzemények a' zálog' Fundamentumát tévő Summa pénz gyanánt, melyben az Özvegynek mint ingó Jovában a' T. 1. r. 99. t. szerént egyenlő része vagyon, tartattatnak, mivel mindazonáltal ezen törvénynek állítása utóbbi törvény, 's nevezetesen az A. 3. r. így szólló 25 titulussa által. — *Az Inscriptios, vagy zállagos Józágoknak állapottyában observáltassék ama Juris Regula. — Quomodo quisque formaverit Literas suas etc. és ha a' defunctus Possessornak Levelei, ad haeredes, et posteritates szolgálják, non obstante eo, hogy egyéb iránt a' zálagosok, pro rebus mobilibus tartattatnak; de ha a' Relictáknak nevek inseralva nints, része-is az olyan Józágokban nem külömben, hanem csak dotalitio, et non Successorio Jure lehet, mint szintén az egyéb-bféle Józágokban, megváltoztatott, önként foly: hogy a' zálagosokban-is az özvegy másképpen nem succedálhat; hanem ha a' Szerző Levélben neve bététetett. Kivévén mindazonáltal azon esetet, ha a' meghólt Férjnek törvényes Successori nintsenek, úgy hogy a' Józág Fiscusra jövendő lenne; mert ezen esetben az illetén zállagos Józágok ugyan azon Aprobatalis törvénynek e' szavai szerént: *Ha pedig a' Levelekben inserált haeresek, és Successorok nintse-**

nek, *Ratione mobilitatis non suffragante sexus defectu, nem Fiscusra, hanem a' Relictára devolváltatik; mert az ingó Jovakban Jus Regium nintsen különben, hanem per expressam donationique insertam Juris reservationem, az özvegyre mennek által, sőt nem csak a' zállagos, hanem a' Fejedelmi Adományon kívül való örökös Szerzemények-is, az özvegyre szállanak a' Magvaszakadtság esetében, ugyan-is a' most írt Aprobatalis titulusnak ezen béfejező szavai: mind ezen árticulusban specificált dólgek és processusok pedig értetnek a' Dotalisták, és Successorok, 's nem pedig a' Fiscus között, nyilván azt bizonyították, hogy a' defectus' esetében, a' Deficiensnek minden Szerzemény Javai a' Relictájára, nem pedig a' Fiscusra szálljanak. —*

198. *Az ingó Jovakban mint Succedál az Özvegy?*

Ha a' Férj Testamentum és gyermekek' öröme nélkül hal-meg, a' maradott ingó Jovak egy által-lyában az özvegyre szálnak a' T. 1. r. 98. t. e-lölljáró §-ssa szerént, ha pedig gyermekeket hágy maga után, ezekkel egyaránt osztzik a' T. 1. r. 99. t. 1. §. szerént. — Ugy mindazonáltal, hogy a' hámos Lovak, a' meghólt U-rának tisztességesebb köntössei osztállyon kívül az özvegynek hagyattatnak, a' Fegyver, és könyvek pedig a' fiaknak mennek-által. —

Megjegyzést érdemel itten az, hogy a' most citált 99. t. 4. §. útmutatása szerint csak azon esetben osztozik az Özvegy a' Fiakkal, és Leányokkal, ha a' fiak már az előtt az Attyok életében meg nem osztoztak, és a' Leányok Férjhez menve az ingó Jovakból magok részeket kinem vették volna; mert az ilyen esetben az egész ingó Jovak az Özvegyre szállanak. —

199. *Hát a' Férj Felesége házasság alatti Szerzeményiben Succedál-e?*

A' T. 1. r. 43. 48. t. szerint a' köz Szerzők az együtt szerzett Jovakban egyenlőleg osztoznak, minthogy pedig rendszerént, a' házasság Felek között, főbb Szerzőnek tartatik a' férjfiú, kinek szorgalmatossága, gazdaság' folytatása, Jóság' védelme, pénz' szerzése funtamentumai szoktak lenni a' házasság ideje alatti Szerzeményeknek, e' mellett ha szinte a' Feleség' pénze és szorgalmatossága járúlna a' szerzéshez, a' mindazonáltal a' Férjnek tanátslása, és munkálkodása által szokott többnyire véghez-menni, 's innen a' Szerző Levelekben a' Szerző Asszony Férjének neve, vagy csak azon szin alatt, hogy kinek legyen Felesége, beszokott irattatni; már mindezeket össze-vetve a' T. 1. r. 102. t. 2. §. ezen Szavaival: *Qui enim per Jura haereditaria Uxori suae complacere cupit, studeat nomen eius in emtionis, et fassionis serie ponere*, az az: a' ki maga Feleségének örökö-

sön szerzett ingatlan Jószággal kedveskedni kíván, igyekezzék annak nevét a' vásárló Levél rendében feliratni, melyek szerént csak az örökös Szerzeményekre-nézve nem tartatik az aszszony külömben köz Szerzőnek és Örökösnek, ha csak neve a' Szerző Levélbe bénints iratva, önként foly, hogy a' Ferj Felesége' Szerzemény Jovaira nézve mindenkor Közszerzőnek, 's tehát törvényes Successornak tartatik, 's arra-nézve az olyan Szerzemény Jószágok a' Feleségnek kimúlásával a' Férjre szállanak; kivévén. — a) Ha a' Férj Feleségétől megkülönözve élne; mert ezen esetben köz szerzőnek nem tartattathatik azért: mivel semmi fáradsága, tanátslása, és munkálkodása az olyan Szerzeménynek megszerezhetéséhez nem járúlhatott. b) A' Jegy-ruhát; mivel annak a' T. 1. r. 95. t. 4. §. szerént Szerzője egyedül csak maga az Aszszony, és Férjének mint tulajdon maga Adómánnýához, fennebb a' Dorról elő-hozott eseteken kívül, semmi keresete többé nintsen. — c) A' Generale paraphernumot — mert ennek a' T. 1. r. 100. t. szerént a' Férje köz Szerzőnek nem mondattathatik, d) A' Leányi negyedtet, és Feleségének a' házasság előtti Szerzemény Javait, mert ezekben az otztállýosságnak Fundamentuma fogyatkozik.

VI. C Z I R K E L Y.

Az Özvegyek' Jussairól.

200. *Mit értünk az Özvegyek' Jussai által, és azok mikben állanak?*

Az Özvegyek' Jussai által értyük azon Beneficiumokat, vagy-is haszonvételeket, melyek az Özvegyeknek elhólt Férjeiknek Jóságaikból törvény által határozottak, a' T. 1. r. 29. t. 3. §. és az A. 3. r. 25. t. szerént, azok pedig e' háromban határozódnak u. m. a) A' Dosban, melyről már fennebb emlékeztünk. — b) Férje' házában, és Jovaiban-való lakhatásban a' T. 1. r. 29. t. 3. §. szerént, és c) Az Özvegyi tartásban, melyről a' T. 1. r. 93. t. 2, 3, 4. §. 98. t. 1, 2, 3. §. és az Apr. 3. r. 25. tit. szóllanak. —

201. *Mit értünk a' Férj' Jóságában-való lakhatás-által?'s erről mit jegyezhetünk-meg?*

A' Férj' Jóságában-való lakhatás-által értyük azon törvényes hatalmát az Özvegyeknek, mely-szerént Férjek' Jóságát bírhattyák, 's annak hasznát vehetik egész Özvegységek' ideje alatt, nevezetesen ha tulajdon gyermekei vagnak a' T. 1. r. 98. 102. és az Ap. 3. r. 25. t. szerént, ha csak, a) A' maradott Jóságok nem óly' nagy kiterjedésűek, hogy özvegyi tartást és Jegy-ru-

hát 6ly' nagyon felyülhaladgyák, hogy azoknak Kormánnnyára az Özvegy elégtelen, a' T. 1. r. 98. t. 3. §. szerént. — *b*) Gyermeketi tökéletes időt érve, véllé megnem osztotznak, melyre a' T. 1. r. 53. t. 9. §. szerént Jussok vagyon, mert az által a' T. 1. r. 51. t. 1. §. szerént, az Atyai hatalom alól kiköltek, mely két esetben az ilyen Özvegy lakó helyet nyervén, az Özvegyi tartással, és Dossal tartozik megelégedni a' T. 1. r. 93. tit. szerént. —

Hogy ha az Özvegy mostoha, és csak simplex Dotálista (az-az, nem hagyományos, vagy köz-szerző, vagy pedig Naturalis tutrix, vagy is természetes Gyám-Anya) Férjének halálától esztendő és három napok eltelve, a' Férje' J6szágából a' törvényes Örökösök által a' Dosnak és Vidualis Intertenti6nak, (ide-értve lakhelyét-is) ajánlása mellett kitétethetik, a' következend6 Processuson, t. i. — *a*) A' törvényes Successor a' Dotálista Özvegyet az igaz Dossal tizenöt napra admoneáltattya, és egyszersmind Ura nevinek viseléséig a' J6szágnak mennyiségéhez-képest illend6 részszel-is megkináltattya. *b*) Ezen kinálásra ha magok között megegyezhetnek, az egyezés-szerént az Özvegy kielégítetik. — *c*) Ha pedig Dossát felvenni, és az ajánlott J6szágbéli Részt elfogadni elmúlatná, azon esetben az Örökös az ilyen Özvegyet, ha Férje' J6szágai több Vármegyékben v6lnának,

azon Vármegyének, a' melyben meghólt Férjének derekasabb Residentiája, melyről Hadi-felülés' alkalmatosságával felülni szokott, vagyon, Generális Székére instántia mellé certifikáltattya nyóltzad vagy tizenötöd napra (a' mint t. i. vagy Erdélyi, vagy Magyar Ország' ide-szakasztott Részbéli Vármegyé' törvényes Széke' eleibe hivattya-meg) és a' terminus' betelésével törvényes kérését beadja. — *d*) Mellyek után a' Szék a' Felpanaszló' igazságát látván, mind a' Dost, mind a' Vidualis Intertentioba kiszakasztandó Jószágbéli Részt meghatározza, és kiküldendő Biztosok által minden további törvényes menedékeknek kirekesztése mellett, mind a' Haereseknek, mind a' Dotálistának meghatározott Jószágokat kezekhez assignáltattya, a' mikor-is a' Dotálista Özvegy' hit letétele mellett néhai Férjéről kezínél maradt Jószágát illető minden Leveleket-is kiadni köteleztetik. — *e*) Ha az Özvegy a' Prorogata esztendeje alatt kezínél lévő Ura' Jószágát pusztitaná, akkor a' Haeresek panaszt tévén a' Vármegyének, ez kiküldendő Biztosok által a' panaszt megvi'sgáltatván, ha igaznak találja, az Özvegyet admoneáltattya a'felett, hogy a' pusztitástól szünnyék-meg, a' mi kárt pedig eddig tett, a' Vidualis Intertentio fen-nebb megirt módon léendő ki-szakasztása' al-

kalmatosságával a' nékie jutandó Részből, vagy egyéb találtatható Jovaiból a' Haeresekek megfordittya. — *f)* Ha a' Vidualis Intertentióban ki-szakasztott Részt a' törvényes Haeresekek károkra pusztítani találná, a' Vármegye előtt megbizonyosodván, 's a' téendő admonitiora sem állván-el a' pusztitástól, az ilyen tékozló Dotálistának tartozik a' Vármegye esztendei Provisiot a' Jószág' mivólta szerént rendelni minden szükséges accidentiákból, és Oeconomiákból, úgy hogy azon-kivül az ilyen Özvegy a' Jószágot nem erőltetheti, de a' Haeresek-is a' limitált provisiot pontosan ki-szolgálaltatni kötelesek. — *g)* Ha a' Dotálista Özvegy időközben a' törvényes Haeresekek károkra a' kezénél lévő Jószágok felett Contractusokat csinálna, azok erőtelenek lesznek, sőt ha az olyan Contractusok mellett mások' kezibe ejtetett volna-is valami a' Jószágból, az valamint a' Dotálistától, szintén úgy azoktól-is elvétettethetik. *h)* Ha a' Jószágok több Jurisdictionban vannak, akkor azon Itélő-Szék, melyen a' dolog ellátatott, a' több Jurisdictionoknak maga Itéletét átfogja írni elégtételben-való vételvégett. *i)* Ha végezetre a' Dotalista Özvegy, valamely más Just, Dossán, és Vidualis Intertentioján-kivül praetendálna a' Férje' Jószágában, akkor a' Haeresek Citátion kezdvén-el pereket, ez az egy exmission, és egy appelláti-

ón-kivül minden más törvényes menedékeknek ki-rekesztésekkel elláttatik, a' mint mind ezeket láthatni az Ap. 3. r. 25. t.

A' Vidualis Intertentióról' vagyis Özvegyi-tartásról.

202. *Az Özvegyi-tartásnak ki-szakasztása alatt mit értünk?*

A' Vidualis Intertentióinak ki-szakasztása által értyük azon törvényes lépést, mely-szerént a' maradott Özvegynek Férje' Jovaiból a' Dosához, vagy ha ez a' Jószágnak kisebb vólta miatt nem lehetne, a' Jószág' mennyiségéhez mérséklett Rész, Özvegysége' terheinek elviselése végett, köz-betsű mellett ki-szakasztatik; a' mint ez megtetszik a' T. 1. r. 93. t. 2, 3, 4, és 5. §. és az A. C. 3. r. 25. titulussaikból.

203. *Az Özvegyi-tartás' ki-szakasztásának mi a' sinor-mértéke?*

Mínthogy a' Dosnak mennyisége a' Férj' holt Dijjához vagyon mérve, önként következik, hogy tehát az özvegyi-tartásnak-is ahoz kellessék alkalmaztatni, s ennél-fogva, mivel a' Vármegyei Nemeseknek Dijjok a' Székelyekétől nagyon külömbözik, valamint a' Dos, úgy az özvegyi-tartás-is ezen kétféle Nemeseknek Özvegyeikre-nézve külömböző.

A' Törvényes Örökösödésnek még némely eseteiről.

204. *A' Testvérek között költsönös-é min-*

denkor a Successio? 's mitsoda esetekben nem költsönös?

A' Testvérek között nem mindenkor költsönös a' Successio, mert a) Hogy ha az osztály előtt Királyi Adományból nyert Jószágot a' Szerző-Testvér Familiájától, minekelőtte Testvéreivel megosztozna, elidegenítette volna, melyet a' T. 1. r. 43. t. Előljáró §-phussa' bizonyítása-szerént megtehet, abban a' több Testvéreknek semmi részesülések, és Successiojok nem lehet, hasonlólag, — b) Ha több osztályos Attyafiaival a' közös Jovakban véghezvitt osztály után Testvér Attyafiainak nevek' béiratások nélkül Királyi Adomány Levél mellett szerezne valamely Jószágot valamelyik Testvér, abban sem lehet Részek, és Successiojok, a' több Testvéreknek, mert a' T. 1. r. 47. t. 2. §. szerént az ilyen Jószágra-nézve idegeneknek tartattatnak. —

205. *A' Fiu, és Leány-ág között a' Successio költsönös-e mindenkor, és mikor nem költsönös?*

A' Fiu, és Leány Testvéreknek Successiojok sem mindenkor költsönös, mert a) Noha az olyan Jószágokban, melyek Királyi Adomány Levélből mind a' két Nemre-nézve szereztettek, ezen clausulánál-fogva: *Utriusque Sexus Haeredibus*, egyik ágnak elenyészetével a' másik ág minden kétségen-kivül succe-

dál, akár Fiu, akár Leány-ág légyen a' fennmaradott ág, ha mindazonáltal csak a' Fiu-ágnak ki-balálózásával adattatott a' Leány-ágnak a' Fejedelmi Adományból szerzett Jovakban a' részesülhetés, az-az: a' Fejedelmi Adomány Levél ezen Clausulával, *Si Impetratorem ipsorum bonorum Haeredibus Masculinis carere contingat, tunc eadem bona in Filias suas devolvantur*, vagy-is: Hogy ha a' Szerzőnek Fiu ágbéli maradékai ki-balnának, akkor a' nyert Jószág a' Leány' maradékaira száljon, akkor a' Leány-ág mind addig, mig a' Fiu-ágból vagy egy maradék léend, azon Jószágba nem részesülhet a' T. 1. r. 48. t. 3, és 4. §. szerént. —

b) A' csak Fiura regulázott Fejedelmi Adományos Jószágokban, az Osztályosságnak hiánossága miatt, a' ki-hólt Fiu Testvérnek Jószágában a' Leány Testvér nem succedálhatván, az illetén Jószág a' Fiu-ágbéli több osztályos Atyafiakra, vagy ha ezek nem lennének, a' Fiscusra szállanak a' T. 1. r. 17, 18, 28, 29, 47, és 48. tt. szerént. — c) Sőt az egy Fiu Testvér által Fejedelmi Adományon-kivül szerzett Jószágokban sem succedálnak a' Leány-Testvérek, a' T. 1. r. 17. t. 6. §. e' szavai szerént: *Quoniam in Bonis, et Juribus Possessionariis pecuniis aliquorum Fratrum comparatis, Puellae, seu Faeminae Sorores videlicet eorum nihil Juris habere possunt, ne*

que collateralis modo ipsae Faeminae succedere, aut portionem aliquam acquirere permittitur; az-az: Mivel azon Jovakban, melyek némely Testvéreknek pénzekkel vásároltattak a' Leányok, vagy Aszszonyok, t. i. azon Szerzőknek Testvérei ezekhez semmi Jussal nem bírhatnak, 's mellesleg sem kaphatnak azokból valamely részt, a' Fiu-ágnak telyes Magvaszakadása' esetén-kivül, nem succedálhatnak azért; mert ezekre-nézve sem köz-szerzőknek, sem a' Szerző leszállóinak nem tartattathatnak, ha mindazonáltal azon Jovak Atyai közös pénzből, vagy mind két Nemet illető Ósi Jószágnak közös Jövedelmiből szerezetnének; ezen esetben a' szerzés' közös fundamentumánál-fogva köz-szerzőknek tartattatván, a' Fiu-Testvérekkel egyenlőleg osztozhatnak, ugyan azon 17. t. 6. §. szerént. — d) A' Fejedelmi Consensus mellett nyert Jovakban, ha mindjárt Praefectio felett-is adattatnék, a' Leány maradékok másképpen nem succedálhatnak, hanem ha a' Consensualis Levélben utriusque Sexus clausula béirattatva lesz a' T. 1. r. 17. t. 7. §. és 48. t. 3. §. szerént. — e) A' költsönös Adoptioban, és Praefectioban, vagy más költsönös Fassiokban a' T. 1. r. 65. és 66. tt. szerént a' Successio az ilyen Fassioknak természetek-szerént költsönös, és így ha az egyik Adoptans ki-hal, a' másik

Adoptáns, mint ennek Adoptivussa, Jószágában succedál. — f) Mindazonáltal ha két Testvérek magok Leányaikat különböző időkben praeficiálnák, minthogy az illetén praefectionak vételével több Just a' praeficiens Apa a' praefecta Leányára által nem tehet, mintsem a' mennyivel ekkor bírt, már pedig a' Successionak 2 Fő cikkelyében eléhozott azon Principiumnál-fogva: *Viventis nulla Successio*, a' Testvér élő Testvérének Jószágában nem succedálhat, önként foly: hogy az ilyen Testvéreknek praeficiált Leányaik egymásnak nem succedálhatnak, ezt bizonyította a' T. 1. r. 50 t. is, ellenben ha együtt praeficiálják, valamint a' Praeficiens Testvérek között költsönös a' Successio, úgy a' Leányok között-is annak fog-maradni; mert a' Regius Consensus ezen költsönös Successiót reájok-nézve-is megállította.

206. *Ha az Adoptáns, vagy Praeficiens hitetlenség' bűnében kárhoztatott, a' fogadott Fiu, vagy Leány succedálhat-e Jószágában?*

Ha az Adoptáns, vagy Praeficiens a' Regius Consensus' kelése után hitetlenség' bűne büntetésén kárhoztatott, az Adoptivus, és Praefecta ennek Jószágiban nem succedálhat; mert a' T. 1. r. 63. t. szerint az Adoptio, és Praefectio jövendő feltételű Donáció, melynek ere-

je az Adoptáns' és Praeficiens' történhetõ halálától függ, ezen esetben pedig a' T. 1. r. 13. 14. és 16. tt. szerint, a' Praeficiens', és Adoptáns' életével együtt Jovait, minden Jussait elvészten, az Adoptivus, és Praefectara mi mehessen által Jovaiból, semmit sem hagyott, 's következõleg az Adoptio, és Praefectio-is elenyészett. —

Hogy ha a' Fejedelmi Adomány mellett nyert Jóságokért készpénz-is adattatott a' Szerzõ által, vagy pedig az elcserélt Jovaknak egyenlõsítésére bizonyos Summa pénz adattatott potlásúl, és az elsõ esetben a' Jovak csak fiura reguláztattak, a' második esetben pedig csak fiat illetõk vóltanak, az illetén Jovakban a' Leány nem succedálhat azért, mert a' Királyi Adománynak Fundamentuma a' köztársaság böldegítésára tett szolgálát által szerzett érdemek, melyekre a' Leányok a' T. 1. r. 18. t. szerint elégtelenek, 's arra-nézve a' Successio 2-dik Fõ cikkelyében megírt elsõ Principiuma szerint a' Fejedelmi Adományos Jóságokban Successiojok csak Fejedelmi kegyelemtõl függõ, innen mivel a' T. 1. r. 21. t. 1, és 4. §. szerint a' Successio a' keresetnek gyúkerétõl, mely a' közszolgálát vólt, 's nem pedig a' tóldalék pénztõl állittathatik-meg, õnként foly, hogy a' Leánynak az illetén Jóságban része nem lehet, hanem csak az arra adott Sum-

ma pénzben, — mely ha óly' nagy vólna, hogy a' Jószág' árrát fellyül haladná, akkor csak a' nyert Józágnak Communis aestimatio mellett megállítandó árrából részesül a' Leány, továbbá minthogy a' cserében elcserélt Jószágoknak természete a' cserélő Felekre-nézve nem változhatik, itten-is a' Leány csak a' pótolék pénzben részesülhet, de a' fekvő Jószágban nem; mert a' T. 1. r. 73. t. szerént a' cserében által-vett, az által-adattnak természetében öltözik, 's azért ha-az-által-adott Jószág csak fiat illető vólt, az által-vett is azzá változik, ha mindjárt az-előtt mind két nemre járó lett-vólna-is. —

207. *A' Leányoknak kiadott Fiat illető Jovaknak negyede a' Leány-ág tellyes enyészetével a' Fiscusra száll-é? vagy pedig a' Fiakra vissza-tér?*

A' Leányi negyednek természete a' lévén, hogy ettől még a' fiu Ágon lejövvő Leányok-is elzárattassanak, 's ennél-fogva csupán a' tiszta Leány Ágbéli maradékok részesülhetnek belőlle, erre-nézve a' fiu Ágbéli maradékok méltán idegeneknek tartattathatnak, ha mindazon-által a' Leány Ág egészszen elenyészne, a' Leányi negyed, mégsem száll a' Fiscusra, hanem a' fenn maradott Fiu Ágra vissza-tér, mind azért, hogy a' T. 1. r. 10. t. szerént a' Magvaszakadtság esetében, a' Jovaknak oda kell viszi-

sza térniek, a' honnan vették eredeteket, már pedig a' Leányi negyed a' Fiu Jóságból vette eredetét, tehát oda-is kell vissza-ternie, 's mind azért, hogy a' Leányi negyed a' T. 1. r. 88. t. szerént pénzül fizettetvén, az A. 3. r. 25. t. szerént az Ingó Jovakban, millyen a' pénz-is, Jus Regiumnak helye nintsen. —

VII. FŐ CZIKKELY.

A' Szomszédok', és Szomszéd Falúbélieknek egymás-között való Jus-saikról.

208. *Kik értetnek a' Szomszédok, és Szomszéd Falúbéliek által, ezen nevezet honnan vette eredetét?*

A' Szomszédoknak nevezete alatt a' T. 1. r. 84, t. szerént jönnek azon egy Falúbeli Lakósok, kik-is ezen Deák szotól *vicus*, a' mely annyit téssen mint Falú, Deákül *Vicinusoknak*, vagy-is azon egy Falúbeli Lakosoknak, magyarul pedig *Szomszédoknak* hivattatnak. A' Commetáneusok, vagy-is Szomszéd-falú-beli Lakosoknak neve allatt jönnek az ugyan azon egy közös határ jegyekkel egymástól megkülönbözött Falúbeli Lakosok — ezeknek eredetek onnan vagyon: hogy a' régi Királyok a'

Hazáról, és Fejedelemről érdemesített Személyeknek, a' Királyi Várok tartományaikból kiszakasztott nagy darab Földeket, vagy-is Határokat ajándékoztak, a' kik-is ottan Falúkat telepítettek, gyermekeik pedig, és több maradvékjaik, az egymás között véghez vitt osztályoknál-fogva részekben jutott határ Részekben ujjabb Falúkat ültettek, és azoknak határit a' szomszéd határoktól határ-Jegyekkel megkülömböztetéek, mely határ-Jegyek a' Szomszéd-falúk között közösök lettek, s ezen közös határ-Jegyektől, mellyek deákül Communes metae név alatt jönnek, a' Szomszéd-falúknak Lakossi Commetaneusoknak hivattattak, a' mely magyarul annyit téssen, mint közös határ-jegyek Falúknak Lakossai.

209. *Melyek a' Vicinusok' és Commetaneusoknak közös Jussaik?*

A' Vicinusoknak, és Commetaneusoknak eredeti nevezeteket előre bocsátva, tudnunk kell, hogy ezek a' következő három közös Jussokkal bírnak egymásra-nézve, u. m. *a)* A' költsönös Successio Jussával a' T. 1. r. 60. t. 10. §. és 2. r. 63. t. 1, 2, §. szerént. *b)* A' megvételbéli elsőség Jussával, ugyan azon t. szerént, és *c)* A' törvényes bizonyítás' Jussával a' T. 2. r. 29. t. és Zsigmond Király 6. D. 9. a. szerént. —

210. *A' költsönös Successio Jussa ezeknek miben fundáltatik?*

A' költsönös Successio' Jussa, a' Vicinusoknak, és Commetaneusoknak fundáltatik az eredeti Vérségben, vagy-is közös Osztályban, mert — a) A' T. 1. r. 3. t. bizonyítása szerint, a' régi Magyarok mind egy eredetű vér szerént való atyafiak voltak, a' kiknek maradéki, a' nekiek osztály szerént jutott, vagy a' T. 1. r. 84. t. szerént Királyi Adomány által adott határookban Falukat építvén, azokat magok között felosztották, sőt további Osztályok által az illetén Faluk' határai felosztatván, újabb Falukat-is ültettek, 's határjegyekkel egymástól megkülömböztették, ezen eredetek tehát a' Vicinusoknak, és Commetaneusoknak, mind az eredeti Vérséget, mind pedig a' köz osztályosságot, mellyekben a' T. 1. r. 47. t. szerént, a' költsönös Successio fundáltatik, nyilván megbizonyították, de b) Az első Magyarok Almus, és Arpád alatt kötött egyezésnek harmadik törvényre szerént, az elfoglalandó tartományokat, és azokban találtató fekvő Jovakat egymás között egyenlőleg felosztandóknak állítván, az osztályosság közöttük ezen sarkalatos egyezésnél-fogva-is megvált, 's tehát a' költsönös Successionak-is megkelletett lenni. — c) De még máj napig-is az osztatlan maradt köz határokra-nézve, az osztályosság fenn vagyon, a' mint azt az A. 5. r. 29. t. nyilván bizonyította, így tehát méltán állittatik közöt

tek a' költsönös Successio' Jussa - is. — —

Megjegyzés: a) Ma a' Vármegyei Nemesek ezen költsönös Successio Jussaival, a' Magva-szakadtság esetében nem bírnak azért, mert Szt István Király koronáztatása alkalmatosságával a' T. 1. és 2. r. 3. t. szerént, az első foglalási Jusnak, Királyi Adományi titulusra lett megváltoztatásával Jóságaikban Jus Regiumot hoztak-bé, 's azért ma a' Magva-szakadtság' esetében a' T. 1. r. 10. t. szerént, a' Fejedelem a' Successor. — b) Ellenben a' Székely Örökségekben minthogy ezek a' Szent István Királlyal kötött égyezésnél-fogva első foglalási Jussal bírattatnak, a' költsönös Successio a' Szomszédok között mái napig-is fenn van. — c) Továbbá az idők viszontagságai ugyan azt okozták, hogy a' régi Faluknak eredeti Lakossai kipusztulván, más és magok között különböző eredetű Lakosok következtek helyekben; de ez-által a' Vicinusoknak eredeti költsönös Successiobeli Jussok meg nem változtatott, azért mert ezen utóbbi Lakosok az első Lakosoknak ebben képviselőik. —

211. *A' megvételbéli elsőség, és bizonyítás Jussaik a' Vicinusok; és a' Commetaneusoknak miben fundaltatnak?*

A' megvételbéli elsőség Jussa a' költsönös Succession, mellyel a' Vicinusok, és Commetaneusok, a' most megírt bizonyítások szerént

bírnak, fundáltatik, 's ezzel mindannyiszor, valahányszor a' Vér szerént való atyafiak az eladásra kitett, vagy fő váltságban elvesztett Jószágot, vagy megvenni, a' T. 1. r. 60. t. 10. §. szerént, vagy kiváltani a' T. 2. r. 63. t. 2. §. szerént nem akarják, mái napig-is élnek.

Törvényes bizonyítás' jussa, mellyel a' T. 2. r. 20. t. szerént a' Jószágek' állapottya-fellett való attestatiokban bírnak, onnan foly, hogy az illetén bizonyításoknak czélya az, hogy az ítélő Bíró, az egyenetlenség alá hozott Jószágek' állapottyáról tökéletesen meggyőződjék; 's ezen meggyőződés csak olyan bizonságok által szereztethetik-meg, a' kik a' határnak, és Jószágnak állapottyát vóltaképpen tudják, már pedig azt a' Vicinusoknál, a' kik ugyan azon határookban mezei munkájok folytatásában szüntelen foglalatoskodnak, senki más jobban nem tudhattya. —

VIII. FŐ CZIKKELY.

A' Fiscus' Successiojáról.

212. *A' Fiscus' Successiojához tartozó Jovak mitsoda utakon foglaltatnak a' Fiscus' számára?*

A' Fiscusra szállott Jovak természetek, és a' leszállás titulussához képeest különböző Processusokon foglaltatnak-el a' Fiscus' számára,

ugyan-is az örökösön elidegenített pura Fiscalis Jovak certificatio mellett Productionale Forum előtt indítandó per' uttyán hozott ítéletnek executioja mellett a' C. 5. r. 27. Edictuma szerént, az ideig idegenített pura Fiscalitások pedig az A. 2. r. 8. t. 2. a. szerént a' Felséges Királyi Gubernium előtt indítandó quindenalis processus' uttyán foglaltatnak-viszsa.

A' Királyi Adomány alá tartozó Fiscalis Jovak fennebb, a' hól a' Donatioról szóllottunk, 's nevezetesen a' 8-dik Fő czikkelyben a' Statutio' rendében a' Fiscusra szálló titulusokhoz képpest külön-külön megírt módokon foglaltatnak-el. — A' mi a' Magva-szakadt Városi Pólgároknak Jóságait illeti: azok a' Privilegiumoknál-fogva, a' Városi közönségre szállanak, a' Nota esetében pedig a' Fiscusra, a' T. 1. r. 13. és 14. tit. szerént.

213. *Az idegeneknek maradvány ingó Jovaikban kik succedálnak?*

Az Idegeneknek maradvány ingó Jovaikra nézve, ezeket kell megjegyoznünk: a) Hogy ha az Idegen Testamentumot tett a' maga Jovaira nézve, mellyeket magával béhozott pénzből szerzett, a' fog azokban succedálni, a' kit örökössének írt; mert erre nékie, mint Szerzőnek, annyival-is inkább jussa vagyon, hogy a' szerzés' Fundamentuma, már minekelötte

ide származott volna, megvált, és azzal akár holott-is szabadosan disponálhatott, kiveszszük, mindazonáltal azon egy esetet, ha olyan Tartománybéli lenne, melyben a' mi Pólgárainknak Testamentumot tévő szabadtságok megtagadtatik; mert ezen esetben méltán élhetünk a' költsönös vissza-adással. — *b*) Mondám, hogy ha Szerzemény Jovai a' magával hozott pénzből szereztettek; mert ha semmit sem hozott magával, hanem a' Szerzemény Fundamentumára szolgáló pénzt-is itten szerzette magának, az-ezzel keresett Jovait Felsőleges Fejedelmünk Birodalmán kívül lévő idegen Tartománybeli Örökösnek, legalább egészszen nem testálhatja; mert igazságtalan dolog lenne, sőt a' közjóval ellenkező, hogy az itten szerzett pénz, és Vagyon, a' Hazai pénz mennyiségének rövidségével Külső Országra ki-vitessék, a' mint ezt Szent László 1. D. 31. cikkelye' ezen szavaiban: *Latini qui Hungarorum consuetudini legitimae consentire noluerint, scilicet postquam Hungari carnes dimiserint, ipsi iterum in feria secunda et tertia comederint, si se nostrae consuetudini meliori non consentire dixerint, quocumque volunt, eo vadant, pecuniam vero, quam hic acquisiverunt, hic relinquunt*, az-az: *Hogy ha az Oloszok velünk húst nem akarnának hagyni, hanem Hétfőn, és Kedden-is ennének, men-*

nyenek a' hova nékiek tetszik, hanem az it-
 ten szerzett pénzt hagyják itt; megállította;
 II-dik Jó'sef Császár Felséges Fejedelmünk pe-
 dig 1782-ben tett azon Rendelésével, mely-sze-
 rént Bétsben sok kintset szerzett két Mácedó-
 niai Kereskedőknek Hazájokban visszaterő Sza-
 badságot csak úgy engedett, hogy Kintsetek
 Bétsben hagyják, megerősítette. — c) Hogy
 ha a' Testamentum nélkült meghólt idegen
 Személy, Urunk Ó Felsége' örökös Tartomán-
 nyaiból-való, és maradéki vagynak, úgy min-
 den Vagyonnyiban maradéki succedálnak, mert
 ezekben ő fennmaradott, ha pedig az örökös
 Tartományokon-kivül, olyan Tartományból-va-
 ló, melyben a' mi Pólgárainknak-is hasonló
 esetben a' Successio megengedtetik, a' Feje-
 delmet illető Törvényes Résznek levonásával
 fennmaradott maradékira szállanak Vagyonnyai,
 ellenben pedig, ha olyan Tartományból-való,
 melyben Pólgárainknak Successiojok megtagad-
 tatik, költsönös visszaadással élve, maradvány
 Jovai egészszen a' Fiscus' Részére foglaltatnak.
 d) Ha a' Testamentum nélkült meghólt idegen
 Magva-szakadt, úgy hogy sohól semmi mara-
 déka nintsen, azon esetben, azon Tartomány-
 nak Fejedelmére száll Vagyonnya, melyben
 meghólt; mert a' Szülőtte Földjének Fejedel-
 me az Országból ki-hozott Vagyonhoz vólt Jus-

sáról, a' ki-hozatalra engedott engedelem által lemondott, és azon Juss, azon Fejedelemre, melynek Tartományában az Idegen maga Jovait általvitte, az általvitelre adott engedelemnél fogva által-szállott.

IX. FŐ CZIKKELY.

A' Földes-Uraknak Jobbágyok' Jovaiban-való Successioról.

214. *A' Jobbágy Ember' Jovaiban kik, és miként succedálnak?*

A' Jobbágyoknak maradvány Jovaikban-való Successioról a' következőket kell megjegyeznünk. — 1. Hogy ha a' Paraszt Embernek Fiai, és Leányi vagynak a' T. 3. r. 29. t. hivatott §. szerint a' Fiaik, és Leányok Attyoknak maradott Ingó, és Ingatlan Jovaiban egyenlőképpen succedálnak, úgy mindazonáltal, ha a' Leányok Férjhez-menve kiházasításokat ki-nem vették, a' most irt t. 1. §. szerint. — 2. Hogy ha gyermekei nintsenek, maga Jovairól Testamentumot tehet; de úgy, hogy Feleségét meg-ne csalja, mely az Ura' Szerzemény Jovaiban fele részes, úgy hogy ha Testamentum-nélkül halna-meg, akkor a' Férje' Szerzemény-Jovai egészszen reá-szállanának a' T. meg-

irt t. 2. §. szerént. — 3. Hogy ha Paraszt-Embernek Felesége meghalván, attól gyermeke maradt, a' kivel Jovaiiban megosztozott, 's második Feleséget vett, ezen második Feleségnek a' mostoha Fiának Résziből semmi Része nem lehet; de sőt az őtölle született gyermekeknek sem, melyre-nézve az első Feleségtől született gyermek, a' Résziben jutott Jovakról tetszése-szerént disponálhat azon t. 3. §. — 4. Hogy ha a' Paraszt-Embernek 12 esztendősen alól-való Fia marad, Szerzemény-Jovairól, mennyiben azok ha Fiával megosztozna, maga Részét illelnék, Testamentumat tehet, sőt Fiának azon esetre, ha 12. esztendőskora előtt meghalálozna, Örökös-t-is rendelhet, a' T. 3. r. 30. t. 4. §. szerént, de ezen Örökösnek-való rendelése, ha a' Fia a' 12. Esztendőt elérte, vagy felyülhaladta, elenyészik, és ő lesz egyedül azon Jovaknak Birtokossa. — 5. Hogy ha a' Paraszt-Embernek semmi maradáka, és Felesége nintsen, Ősi Jovai a' Földes Úrra szállanak, Szerzemény-Jovairól pedig Testamentumat tehet; de úgy hogy ezek két részre felosztva, fele Részében a' Testamentumban irt Örökösre, más-felében pedig a' Földes Úrra fognak szállani, a' most megirt t. bévezető, és 1. §. szerént. — 6. Hogy ha az ilyen egyedül-való Személy minden Testamentumnélkül hal-meg, ezen esetben minden találta-

tó Jovai a' Földes Urra szállanak, óly' kötelességgel, hogy azokból tisztességesen eltemettesse, 's ha mivel valakinek tartozna, kifizesse, az irt t. 2. és 3. §. szerént. 7. Minthogy a' Paraszt-Embernek semmi tulajdonosi Jussa nintsen, a' Fekvő Jovakra-nézve téendő Testamentumnak erejét; úgy kell érteni, hogy a' Legatarius, vagy Testamentárius Haeres azon Fekvő Jovaknak csak betsű-szerént megállítandó árrában, vagy pedig a' Szerző summában fog succedálni, 's nem pedig az Örökségben, mely a' Földes Úrnak óly' szabadsággal hagyattatik-fel, hogy letévén a' betsű summát, azt a' Legatariustól a' mikor tetszik, által-vehesse, a' citált t. 7. és 8. §. szerént.

X. FŐ CZIKKELY.

Az Osztályokról, vagy-is Divisiokról.

215. *Mit mondunk az Örökösökre szállott Jovak Osztályának, ez hányféle lehet, 's melyek az Osztálynak tárgyai?*

Azon törvényes cselekedetet, mely-szerént az Örökösöket egyenlőképpen illető közös-Jovakból, kinek-kinek jutott Része ki-adattatik, Osztálynak nevezzük, 's ha az Osztozó Felek között a' felosztatott Jovakra-nézve több Osztály véghez nem vitetett, az első, vagy-is ere-

deti Osztálynak, ha pedig a' már egyszer véghez-vitt Osztály a' közben-jött fő hibák miatt meg-nem állhatván, a' felosztatott Jovaknak öszvetételekkel más újjabb Osztály vitetik-végben, ez *újj Osztálynak* neveztetik, hogy ha végezetre az eredeti Osztályt felháborító hibák nem olyan nevezetesek, hogy azokért az egész Osztálynak felkellessék forgattatnia, hanem annak megállásával a' közben-jött hibák megörvosoltathatnak, az Osztálynak ezen orvosoltatása *Rectificationak*, vagy-is megigazításnak, maga az Osztály pedig *Rectificata Divisionak* vagy-is megigazított Osztálynak hivattatik.

Az Osztálynak Tárnyai a' közös-Jovak, melyek vagy *Ösiek* a' T. 1. r. 40. t. szerént, melyek t. i. meghalálozott Elejekről szállanak az Osztózó Örökösökre, vagy *Szerzemény-Jovak*, melyekről a' T. 1. r. 5, 43, 44, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54. tt. szóllanak.

216. *Az eredeti Osztály hány módokon vitettethetik-véghez?*

Az eredeti Osztály háromféle módokon vitettethetik-véghez, vagy t. i. a) Minden törvényes Biró, vagy Arbitereknek közben-jöve-telek nélkül tett Atyafiságos köz megegyezés mellett, mely-is, mint törvényes *Transactio*' erejével bíró, legbathatósabb a' T. 1. r. 62. t. szerént, vagy b) Itélő-Széktől ki-botsátott *Regiusok*, vagy-is *Biztosok*, vagy pedig az Osz-

tozó Felektől ki-választott és megbírált Személyek által, kik Arbitereknek neveztetnek, vagy c) Törvényes Processus' úttyán a' T. 1. r. 45. t. szerént.

A' mi az első, és második módját illeti, minthogy ezek az Osztozó Feleknek önkéntes megegyezésekből fólnak, folyamattyok rendi, és módja azon egyező Feleknek szabad tetszéses meghatározásoktól függenek, 's azért a' rendes Processus' úttyától mentesek. —

217. *Mi az Osztályos Processusnak rendje?*

A' mi már a' harmadik módot illeti, a' Magyar és Székely földön lévő Nemesek között a' következő Processuson folytattatik, t. i. az Osztozó Felek, vagy első, és második izbéli Atyafiak, vagy a' második izen felyül-való Atyafiak; ha az első, 's második Izbéliek, akkor a' T. 1. r. 45 t. bévezető §. szerént osztotató Fejedelmi parancsolat mellett, mely ha az osztatandó Jovak egy Vármegye, vagy Székbéliek, azon Vármegye', vagy Szék' Tisztyei, és Itélő-Biráihoz, ha pedig több Jurisdictionbélieliek, akkor egy Itélő-Mesterhez útasittatik, kezdődik a' törvényes Processus ily módon: a) A' Fejedelmi parancsolatot vévő, a' ki-vett parancsolatot, azoknak a' kikhez útasittatott, annak kelése' napjától számlálva 60 napok alatt, melyeknek eltelésekkel a' T. 1. r. 33. t. szerént erőtelenné lesz, bémútattya,

és ezektől terminust kérvén. — *b)* Osztozó Atyafiait Erdélyben 8 napra, az ide tartozó Magyar Országai Részekben pedig 15 napra kihozandó osztályos Executiora certificáltattya, mely terminusnak eljövételével. — *c)* A Vármegye', vagy Szék' rendes Executorai, vagy azoknak Személyesseik, ha egy Megyebéliek a Jovak, ha pedig több Megyebéliek, az Itélő-Mester, a' magok mellé vett Vicinusokkal, és Commetaneusokkal az osztandó Fő Jovak' szinére ki-menvén, az osztályos Executiot tentályák, melyet azok, a' kik ellen vitettetik, Repulsioval vagy megakadályoztattya, vagy nem, s ha megakadályoztattya. — *d)* Ezen esetben certificáltak a' Repulsioval élő Atyafiaik, ha Vármegyei, vagy Székbéli Tisztek mentek-ki nyóltzad vagy tizenötöd napra, a' mint t. i. Erdélyiek, vagy Partiumbéliek, azon Vármegye, vagy Szék közelebről tartandó Generalis Széke' eleibe, ha pedig Itélő-Mester ment-ki, a' törvényes Királyi Tábla' eleibe közbe-vetett Repulsiojoknak ok-adására. — *e)* Ezen Certificatorio Relatoria mellett, a' ki-vett Executioról-való Relatóriát-is beadva, az Osztályt kívánó Rész maga keresetit a' közelebb tartandó Generalis Székre, vagy Királyi Táblára beadván, a' Repulsioval élt Atyafiaikat, a' Repulsio onus' elvesztésin, és költsége, fáradsága, és Jóságbéli Résznek haszonvétele' megfordi-

tásán marasztalni, és az Osztályos Executiót visszaútasíttatni kéri, ezen keresetére a' Repellens Atyafiaknak a' Repulsio onussa' letételével beadott mentségek' bévetele mellett az Itélő-Szék maga derekas határozását megtévén, az Executio vissza-útasíttatik. — *f*) A' visszaútasíttatott Executio újjabbi Certificatio mellett tentáltatván, ha bé-nem bortsáttatnék, a' Generalis Székre, vagy Törvényes Királyi Táblára a' dolog reportáltatván, Brachium' kirendelése végett a' Felsőleges K. Guberniumnak ajánltatik, és a' szerént az Executio telyesítésbe vétetik. *g*) E' szerént az Executio megtétetvén, vagy az első kivittel bébortsáttatván, az Osztály alá bortsáttatott Jovak, akár ingó, akár ingatlanok legyenek, conscribáltatnak, és valamint az Épületek, gyümölcsös Kertek, Szőlők, és más Industrialék, úgy szintén az ingó Jovak között azok, melyek mérték szerént felnem oszthatók, megbetsültetvén, betsű árrok-is feljegyeztetik, ennek véghez-vitele után. — *h*) Ha az osztozó Felek egyenlő izbéliek, úgy, hogy Fejenként succedálhatnak az osztandó Jovakban, akkor annyi nyilak, vagy-is részek készíttetnek, a' mennyi osztozó Személy vagyon, ha pedig az osztozó Felek között némelyek fejenként, mások pedig törökönként succedálnak, az osztoztató bíró, a' nyilak' készítésében, a' törökönként succedálóknak azon eleikre mé-

gyen-fel, a' kik a' fejenként succedálókkal Fő szerént osztoztak vólna, és azoknak számokhoz képpes határozza-meg a' nyilak' számát, melynek megállításaival a' nyilakat úgy fogja készíteni, hogy az azokban találtató Jovak mennyiségekre, és minémüségekre nézve egyenlők legyenek, 's így elkészítve a' Felekkel megvizgáltattya, ha vallyon irántok valamely nevezetes ellenvetések, vagy észrevételek nintsenek? melyek ha lennének, azokat-is eligazittya.

i) Az elkészített, és megállított fő nyilakat, vagy szabad választás, vagy sors kihuzás szerént a' Felek között kiosztja, úgy, hogy mind a' választásban, mind a' kihuzásban az elsőség a' kissebb gyermeké legyen, a' nyilak e' szerént kiválasztatván, vagy kihuzattatván, az osztoztató Bíró azokat tartozik kiszakasztani, 's egymástól Határ-jegyekkel elválasztani annyival-is inkább, hogy ezáltal, ha a' Conscriptio-ból készített nyilakban valamely hiba történt vólna, az azonnal megigazittathassék. — k) 'S végezetre az egész osztály rendéről, osztály Levelet írni, 's azt a' Feleknek kiadni, a' végre, hogy ha valamely egyenetlenség támadna valamikor a' Felek között, ez a' szerént eligazittathassék. — l) Azon- esetben, ha törsökönként succedáló Felek-is vagynak, az ezeknek nyiljaikban jutott Jovakat az azon egy töröskönből származottak között ujfra, és fejenként fog-

ja az osztoztató Bíró az előbb megmondott módon felosztani, kiszakasztani, és az erről készitendő különös ujj osztály Levélben tenni. —

Hogy ha az osztoszó Felek 5-dik, vagy még távulabb izbéli atyafiak, úgy az osztály, ha a' Jovak azon egy Megyebéliek, a' Generalis, vagy a' Székelyeknél a' Vice Széken, citation, ha pedig több Megyebéliek, Evocatio mellett a' Törvényes Kir. Táblán kezdendő rendes, de csak egy terminusu Processus' úttyán kerestetik, a' T. 1. r. 45. t. 1. §. szerént.

218. *A' Nyilak' készítésében mikre kell ügyelnie a' Bírónak?*

A' Nyilak' készítésében a' következendő törvényes Rendszabásokat kell megtartani az Osztoztatónak u. m. a) A' T. 1. r. 40. t. szerént, ha Testvérek közt foly az Osztály, annyi nyilat kell készíteni, a' hány Testvér vagyon, és ha a' Jóság oly nagy, hogy mindenik Testvérnek, már fenn álló Nemes Curia juthat, külső Allodiumokkal együtt; tehát akkor mindenik nyilban, egy-egy Curia tétesék maga allodiumaival együtt, melyek ha egymásközt egyenlők nem lennének; a' felosztandó közös Jóságból egyenlőségre hozatandók. b) Ha pedig csak egy Curia vagyon, a' mely hasznoson több részekre felnem osztatható, akkor a' több nyilakban a' közös Jobbágy telkekből, a' meglévő Curiahoz egyenlő kiterje-

désű belső Curiákat, és külső állodiumokat kell kiszakasztani. — *c)* Ha pedig a' Jószág csak egy Curiából, vagy-is egy Nemes Telekből áll, akkor az annyi részre fog felosztatni, a' hány Testvérek vagynak, mind belsőire, mind külsőire nézve. — *d)* Az *a)* és *b)* alatt eléhozott esetekben a' Curialis helyeknek, és állodiumoknak felosztása után, a' szolgáló Paraszt Emberek-is hasonlóképpen annyi részre fognak osztatni, a' hány Testvérek vagynak, egyszóval minden találtató, és akármelly névvel nevezendő közös Jovak, egyenlő nyilakra felosztva, az osztozó Testvéreknek adattatnak által.

e) A' közös Épületek az *a)* alatti esetben, ha, nem egyenlő érdeműek, megbecsültetnek, 's a' bacsú Summához képeest, az, a' kinek a' drágább épületek jutottak, a' több Testvéreket abból, a' mivel épületteyeinek betsúje, az ötöt illető résznek lehuzásával felyül-haladja, kifogja elégíteni. — *f)* A' *b)* alatti esetben pedig a' T. 1. r. 4. t. szerént, az Épületek a' kisebb Fiunak jutnak, és ezek megbetsültetvén, a' betsú Summából a' több Testvéreket illető részt kifogja fizetni; ha pedig a' kisebbik Fiu nem arra-való, hogy illyen költséges épületeket fenn-tartani tudjon, ezen esetben, annyi részekre osztandók az Épületek, a' mennyi Testvérek vagynak. Ha az osztandó Jószág Leányt-is illet, ezenn esetben-is a' kisebbik

fiunak, 's nem a' Leánynak adattatik részében, az atyai ház a' fennebb írt feltételek alatt azért, hogy ez, az Attyának familiáját terjesztvén a' Leánynál elébb való, és méltóbb nembélinek tartatik. Lásd a' T. 1. r. 41. t. 3. §. g) A' T. 1. r. 43. t. 4. §. szerint, az osztozó Testvéreknek osztály előtt mind az haszonban, mind a' kárban egyenlőleg kelletvén részesedniek, nem csak az Ösi hanem a' Testvérek által szerzett Jovak-is egyenlő osztály alá vétődnek, ha csak a' T. 1. r. 44. t. szerint, a' szerző Testvér maga szerzemény Jovait, az azokat fel-érő, Ösi Jovakbéli részéről lemondván, magának megnem tartya. — h) Ha a' Férj Feleségivel együtt szerzett Jószágot, a' Férjnek hólta után a' Jószág a' köz-szerző Aszszonyra megyen-által, 's azért annak életében a' gyermekek nem osztozhatnak belőlle, az ő meg-egyezése nélkül, a' T. 1. r. 48 és 53. t. szerint. — i) Ha bódogtalan Testvérek vagynak, azok a' T. 1. r. 55. t. szerint egész életekben Tutorság alatt maradnak, kiknek tartásokról az ép eszű Testvér gondoskodni tartozik, azért ezeknek jutandó részek, a' Tutor testvér kezében megyen. — k) Ha a' Jószág Leányokat nem illet, a' T. 1. r. 29. t. szerint, ezeknek Férjhez menetelekig az atyai ház, a' Leányi negyeddal együtt kiszakasztatik, és tartásokra adattatik. — l) Hasonlóképpen, hogy ha

Özvegy talál maradni, annak lakásúl és Özvegyi tartásúl bizonyos rész-Jószág Férjének Díjához mérsékelve adattatik, a' józan okosság hozza magával, hogy a' kiszakasztandó Leányi negyed, és özvegyi tartás, a' mindenik osztózó Fél' részéből szakasztassanak úgy ki, hogy a' mikor a' Jószág az osztózó Felekre visszátér, ujj Osztályt ne kellessék tenni; hanem ki-ki, a' maga részit kezéhez vehesse, — a' mi pedig — *m*) Az Özvegy, és gyermekei között ingó Jovaknak osztályát illeti, a' Férjről maradt ingó Jovak, az Aszszony, és gyermekek között egyenlőképpen osztatnak-fel, kivévén, a' hámos Lovakat, mellyek az Aszszonynak maradnak, a' fegyvereket, melyek a' Fiaknak, vagy Testvéreknek hagyattatnak a' T. 1. r. 99. t. szerént, osztályon kívül, kivévén továbbá az 50. darab Lóvakból álló ménest-is, mely a' Fiaknak, és Fiu Testvéreknek, a' Leányi negyednek, és Dosnak kifizetésére hagyattatik, a' T. 1. r. 100. t. szerént, 's végezetre, a' házasság alatt pénzel szerzett akár örökös, akár zálagos Jovakat-is, ha az Özvegynak neve a' Szerző Levélben nintsen, a' T. 1. r. 102. és az A. 3. r. 25. t. szerént; mert ezekben az Aszszony részesedni csak úgy engedtetik-meg, ha a' szerző Levélben neve feljegyezve vagyon, 's ennél fogva, ha feljegyezve nintsen, a' Fiakra, vagy közelebbi Vérekre szállanak, mindezeket azért,

hogy ha egyenes osztályt kíván az osztoztató Bíró tenni, az Osztálynak véghez-vitelében sinor mértékül kell követnie, külömben egyenetlenségre okot fog a Feleknek szolgáltatni, 's magának-is hajt. — *n*) A' közös, vagy már felosztott Jószágot illető minden Levelek a' nagyobb Fiu Testvérnek adattatnak-által tartás véget, ha csak ez nem magával jót tehetetlen, tékozló, vagy Testvéreinek Javaira ásitozó, 's azért azokból Testvéreinek kirekesztésére törekedő; mert ezen esetekben az utánna következőnek adattatnak-által; a' Leányoknak pedig az őket-is illető Jószágok Leveleiből hiteles párok parantsóltatnak adattatni, a' T. 1. r. 42. t. szerént, azomba a' Levéltartónak kötelessége az illyetén Jószágoknak az osztálynak megtétele alatt mozdított, vagy mozdítandó Perekre nézve köz-költséggel való védelme. —

Az uj Osztályról.

219. *Az uj Osztály minő okokból engedtetik-meg?*

Az uj Osztály a' T. 1. r. 45. t. 1. §. és 46. t. 2. 3. §. szerént csak nevezetes nagy okokból engedtetik-meg, ezen okok a' most írt Törvények szerént a' következők. t. i. *a*) Ha egy Testvérnek a' többiekénél sokkal alábbvaló, vagy kisebb rész jutott volna nyilában, a' T. 1. 45. t. 1. §. szerént, mondám

pedig ha sokkal kisebb vagy rosszabb; mert ha a' külömbség csekély, úgy az Osztály' megjobbításának, 's nem pedig új Osztálynak léssen helye. — *b)* Ha egyik Testvér nyiljában jutott Jovak tölle kipereltettek volna, vagy ellenség által, vagy a' közönség' hasznára elfoglaltattak volna, ugyan azon T. és §. szerént. *c)* Ha a' megosztzott Testvérek között a' hatalmasabbik, a' gyengébbiknek nyiljából nevezetes részt foglalt volna-el, még pedig úgy, hogy a' határjegyeket-is megesmérhetetlenekké tette volna, a' T. 1. r. 46. t. 1, 2, 4. §. szerént. — Mondám pedig ha a' határ jegyeket megesmérhetetlenekké tette volna azért; mert a' határ' jegyei az elfoglalt résznek, magok épségekben megállanak, az ilyen elfoglalt rész, Esztendő alatt az Appr. 3. r. 8. t. 1. a. megírt Spoliumos Processuson, Esztendőn túl pedig nagyobb, vagy kisebb hatalmasság' processussán vissza-szerezni, tellyes Jussa vagy a' megkárosított Testvérnek a' T. 1. r. 46. t. 4, 5. §. szerént.

220. *Mikor nintsen helye az új Osztálynak?*

Az új Osztálynak helye nem lehet a' következő esetekben u. m. *a)* Ha az első Osztály mellyet új Osztállyal megjobbítani kívánna valamely Osztályos atyafi, régi Ösei között tétetett vol-

na-meg, és az arról törvényesen költ Osztály Levél meglenne a' T. 1. r. 46. t. bévezető §-phussa szerént. *b)* Ha az Osztály, az Osztályos atyafiak között tett egyezés mellett vite-tett végbe, mert az ilyen Per közti tett egye-zések a' T. 1. r. 62. t. meghihatatlanok. — *c)* Ha a' Testvérek között véghez vitt Osztály Határ-jegyekkel megkülönböztetett volna a' T. 1. r. 46. t. 7. §. szerént azért; mert az illetén részeknek használása általengedés gyanánt vé-tetvén-fel a' T. 1. r. 46. t. bévezető §-phussa szerént, az Osztály meghihatatlanná lett. — *d)* Ha azért kéreztetik az új Osztály, hogy egyik Testvér a' maga részit, irtások, ültetések, 's egyéb szorgalombéli javítások által ne-vezetesen használhatóbbá tette a' T. 1. r. 46. t. 3. §. szerént; mert a' szorgalombéli Javítá-soknak megtételére a' Pólgárok Lelkei felébresz-tendők lévén, az illetén új Osztályok által ebbéli hasznos törekedésekben, a' Köztársaság-nak tetemes kárával megakadályoztatnának, és e' mellett a' megosztzott Testvér, testvé-rét az Osztály utáni Szerzeménnyekben, mil-lyenek az ilyen Javítások-is, részeltetni nem tartozik. — *e)* Az új Osztály az *a)* és *b)* a-latti fennebb előhozott két esetekben a' T. 1. r. 45. t. 1. §. szerént, egy terminusu rövid perrel a' *C)* alatti esetben pedig a' T. 1. r. 46. t. 2. §. szerént hosszú folyamotú, vagy-is 4.

terminusu perrel lehet kieszközölni, és pedig mind annyiszor, valahányszor arra valamelyik Testvér, vagy osztályos atyafi maga cselekedetével okot szolgáltatott, vagy valamely változás, és perlekedésből erre út nyitattik; mert az új Osztálynak tzielja az; hogy az Osztályos atyafiak, magok Jussaikban meg ne károsittassanak, 's ha megkarosittattanak volna, az új Osztály által károk helyre állitassák; már ha csak egyszer, vagy kétszer engedtetnék-meg, ezen czélját elnem érné, az új Osztály, erre mutatnak a' T. 1. r. 45. és 46. tit. 1. §. midőn egyátallában a' megkarosítás esetére határozzák az új Osztálynak véghezvitelét. —

221. *Ha az Osztozó Felek az eredeti Osztályban Vinculumot tettek, az új Osztályt kérő tartozik-e annak megfizetésivel?*

Hogy ha az új Osztályt kérő Fél maga keresetében győzedelmeskedik, a' ne talám Osztályról költ egyezésben foglalt Vincularis büntetéssel annyival kevésbé terheltethetik-meg, hogy az ellenkező rész maga tettével szolgáltatott okot a' perlekedésre; ellenben pedig, ha keresetétől ítélletesen elzárattatott a' Felperes, mint méltatlan perlekedő a' Vincularis büntetéssel méltán megterheltethetik. —

222. *Az Osztály' megjobbításának, vagy-is*

*Rectificationak mikor vagyon helye, 's mi-
nő a' Processussa?*

Az Osztály megjobbitásának, vagy-is Di-
visionis Rectificationak helye a' következendő
esetekben vagyon, tudniillik: a) Ha az első
Divisionak még tökéletesen elég nem tétetett,
fenn maradván valamely osztatlan rész, mely-
ből a' fenn forgó hijjánosság kipotóltathatik.
b) Ha egyik Osztozó Félnek kissebb rész ju-
tott ugyan; de olyan a' mely az első Osztály-
nak épségében való meghagyásával, a' többi-
ekéhez egyenlővé tétethetik. — c) Ha per-
uttyán, vagy ellenség által, vagy a' köz-társas-
ság' köz-használására valamely részetskéje az e-
gyik Osztályos atyafinak részéből elfoglal-
tatott, a' mely a' több Osztályos atyafiak ál-
tal könnyen kipotóltathatik. —

XI. FŐ CZIRKELY.

A' Határ-jegyekről.

223. *Mit értünk a' Határ-jegyek által, és
hányfélék?*

A' Határ-jegyek által ertyük azon vég pon-
tokat, melyek által egy határ-szomszéd hatá-
raitól megkülömböztetik, vagy egy Birtokos-
nak Földje, a' más birtokosétól; azért szüksé-
ges: hogy ezen Vég-pontok, tartósok, esmere-
tesek, és kitetszők légyenek; mert különben

czélyoknak megnem felelhetnek, az illetén pontok, vagy-is Határ-jegyek, egyfelől osztattathatnak, természetes, és mesterséges Határ-jegyekre, a' mennyiben t. i. vagy a' természet állította-fel, vagy mesterségesen tétettek. — az *első*k közzé számláltathatnak, a' folyó Vizek árakai, Kősziklák, Hegyek teteji, vagy hegyek között való völgyeknek közép-pontyaik, a' 2-ik *rendbéli*ekhez pedig, Föld-halmok, melyeknek alsó részében a' határ, és a' méta helyének nevét bémetszve hordozó kővek, vagy téglák, vagy pedig holt Szenek, a' késő megismerhetés végett szoktak tétetni, vagy felépítettett köoszlopok, melyeknek homlokára a' Határok nevei felirattatnak, vagy élő-fákban metszett keresztet, 's több e'félék. — Más felől pedig a' mennyiben felállittatások' idejét, és célját illetik, osztattatnak *Generalis*, és *Specialis* métákra: az *első*knek nevek alatt jönnek azok, melyeket az első osztályosok állítottak-fel, vagy határoztak-meg akkor, a' mikor magok között megosztóván jutott Földgyeikben Falukat telepítettek, 's azokat egymástól megkülönböztették a' T. 1. r. 84. t. szerint 's ezek eredeteket vészik, vagy a' Magyar Nemzet ezen Tartományokban lett bételepedésével véghez vitt első Osztályból, vagy a' Régi Királyok' Adományos Leveleikből, midőn t. i. hív, és érdemes alatta valóikat az Ország' Vá-

raitól kiszakasztott Jóságokkal megajándékozván, ezeket a Királyi Jóságoktól felállított Határ-jegyekkel megkülönböztették a' T. 1. r. 84. t. 4. §. szerént. — *Specialis* Határ-jegyeknek mondattnak azok, melyeket a' legelsőbbször megsztosztott Feleknek maradékaik, a' reájok szállott Jóságokban egymás között véghez-vitt Osztály alkalmazosságával állítottak-fel, a' T. 1. r. 84. t. 2, 3, 4, §. szerént. — A' Határ-jegyek felett való egyenetlenségek eredete, a' Határ-jegyek eredetével egykori, a' mint láthatni a' T. 1. r. 84. és 85. t.

224. *A' Határ-jegyek sérthetők-e?*

Magok a' Határ-jegyek, ha törvényesen vagynak felállítva, sérthetetlenek, és minden nemzeteknél Szenteknek tartattnak, azok, t. i. melyek vagy az Adómányt adó Fejedelemelek, vagy a' törvényes Birónak, vagy a' köz Birtokosoknak egyetértésekből emeltettek; mert különben ha ezeket magános tetszés szerént felbontani lehetne, úgy a' köz Társaság csendesége nagyon felszavarodnék, a' midőn ekkor semmi kötéseknek, költsönös egyezéseknek, Testamentumoknak ereje, és az ezekből folyó Uradalomnak bátorsága fenn nem álhatna. —

225. *A' Határ-jegyek felett támadott egyenetlenségek minő úton igazittatnak-meg?*

A' Határ-jegyek felett támadott egyenetlenségek, vagy *metalis reambulatio*; az az, Ha-

tár-jegyek' kijáratása, vagy metalis *Rectificatio*; az az: Határ-jegyek' megigazítása által-orvasóltatnak-meg. — A' kijáratás áll a' Határ-jegyeknek, és azok szerént való határ széllyeknek a' Törvényes Birótól kibotsátott biztosok, és ezek által felvett Vicinusok, és Commetaneusoknak szemmel lett megvizsgálásokban, és a' szerént való meghatározásokban. — A' Határ-jegyek' megigazítása pedig áll a' törvényes Birótól kibotsátott Biztosok által magok mellé felvett Vicinusok, és Commetaneusoknak hiteles válástételek mellett kikeresett régi elenyészett határjegyeknek megújításokban, vagy a' Határ-Széleknek a' köz használás szerént felállítandó új Határ-jegyekkel való megkülönböztetésekben. —

226. *A' Métáknak mind a' kijáratás, mind a' megigazításokban mitsoda sinor mértéket kell követni, és mitsoda Processus rendén nyerheti-meg a' kijáratást, vagy megigazítást az azt kereső Fél?*

Megjegyzésre méltó itten: a) Hogy mind a' kijáratás, mind az igazítás' megtételére sinor mértékül szolgálnak, és követendőek a' régi metalis Levelek, ha megvagynak, és az azokban írt méták' helyeinek nevezetek, a' Lakósok változásaival felejdékenységbe nem mentek, mely végre a' Vicinusok, és Commetaneusok útasításul szolgálnak a' Biztosoknak arra, hogy a'

metalis Levélben megírt Határ-jegy helyét megtalálhassák, és a' méhára réá esmérhessenek; ha pedig régi metalis Levél nintsen, akkor a' Vicinusok, és Commetaneusok eröss hit letétel mellett tett vallomásokból megbizonyított régi használása szerint a' Határ Széllyeknek járattatnak-ki, vagy-igazittatnak-meg a' Határ-jegyek. — *b*) Az egyenetlenség alatt lévő Határ-jegyeknek kijáttatása, vagy megigazítása a' következendő Processuson szereztethetik-meg.

t. i. 1. Ha az egyenetlenség alatt lévő Határoknak helységei, ugyan azon egy Jurisdictionbéliiek, akkor a' kijáttatást megkivánó Fél, az ellenkező Felet Erdélyben 8. a' partiumba 15. napra certificáltattya Instantia mellett kijáttató, vagy megigazittató Biztosoknak kikérésére azon Vármegye, Szék', vagy Vidék' Törvényes Derék Székére; 's a' közzelebbik *Generalis Székre*. 2. A' Certificatoról szólló Relatoriának beadása mellett maga bizonyításaival megerössített panaszló Levelét beadgya, mely 3. A' Generális Széken praesentáltatván, a' Dictaturáján proclamaztatik, 's a' szerint a' bépanaszlott Félnak út nyittatik arra, hogy maga védelmét megtehesse. — 4. E' szerint a' Feleknek iratásaikat az Itélő Szék bévén, ha a' kijáttatásnak, vagy Rectificationnak szükséges voltát láttya, Biztosokat rendel, a' Jurisdictionbéli Geometrával vagy-is Földmérővel együtt, a' kik

a' hely színére kimenvén, az egyenetlenség alatt lévő Határ-jegyeket megvizsgálják, és Topographice leíratván, a' Széknek világosító útastást adnak, azután ez azon útasításnál-fogva maga határozását megteszi, 's a' szerént állítatnak-meg az Executio alkalmatosságával a' Határ-jegyek. — c) Ha ugyan azon egy nemzetbeli külömbféle Jurisdictionokhoz tartozó Helységek között vagyon a' határ Széllybéli egyenetlenség, akkor a' Forum a' Törvényes Kir. Tábla, mely előtt a' most megírt módon procedálnak a' Felek, csak ugyan a' máj praxis szerént az illetén esetekben-is a' Diaetán, vagy Gubernium előtt folytatnak a' metalis egyenetlenségek a' Tab. Instr. 22 §. szerént d) Ha pedig külömbféle nemzetekhez tartozó Jurisdictionbeliek a' helységek, akkor ha Országgyűlése vagyon, az előtt, ha pedig nintsen a' Kir. Gubernium előtt kezdi el maga keresetét ugyan csak a' megírt módon a' panaszló Fél, a' mikor-is három Nemzetből való Biztosok rendeltetnek-ki az egyenetlenség' megvizsgálására. — e) Szükséges ezen Perben mind azokat meghívni, a' kiknek Birtokok vagyon az egyenetlenség alatt-való Határookban. — Lásd ezekről a' T. 1. r. 84, 85, 86, és 87. tit. az 1791-béli projectált 112, 130, és a' 49. confirmált articulusokat, úgy a' Tabularis Instructio 22. §-phussát. —

227. *Mit értünk a' metalis Leveleken, 's mellyek a' megálhatók?*

A' metalis Levelek által értyük azon hitelen készült Leveleket, melyek magokban foglalják valamely határnak határjegyekkel megkülömböztetett széleit, és az azokat megbizonyító Határ-jegyeket a' T. 1. r. 86. t. szerint, Törvényes metalis Leveleknek tartattatnak a' következők, a) melyek a' Feleknek köz egyezések mellett kelnek, vagy a' Felektől választott Bírák által a' Határ-jegyeknek kijáratása mellett készítettnek. — b) A' melyek Fejedelmi Parantsolat, vagy Bírói Itélet mellett kiküldött Regiusok által készítettnek. — c) A' melyek az ajándékozó Fejedelmektől, az Adomány Levelekben béirattattak, ha csak az idő' régiségével a' határjegyek helyeinek nevei megváltoztatván használhatatlanokká nem lettek. — d) Azon clausulával, mely így kezdődik: *Dicitur nobis* költ kijárató Fejedelmi parantsolat mellett készített Métalis Levelek tsak akkor tellyes erejűek, a' mikor a' Birtokos' álhatos Birtoka azoknak valóságokat megbizonyítja, vagy Bírói Itélet által megálittattak, és Törvényeseknek esmértettek. Az ezen Clausulával költ metálisok, tsak magános Jelentésre szoktak kelni, 's azért nints tellyes hitelességek, külömben, ha tsak Bírói Itélet által megnem állittatnak.

A' II-dik Darabban lévő Hibák' jobbítását.

Elöl a' Kérdések közt, 75-dik Kérdésbe Notárius olvasd Notorius.
Ismét a' 78-dik Kérdésbe meg-Szeszöje olv. meg Szerzője.

<i>Lap.</i>	<i>Rend.</i>	<i>Hiba.</i>	<i>Megjobbítva olvasd.</i>
4	15	Vetelkedés.	— vetelkedés.
24	14	Serzö.	— Szerző
26	18	Praescrptio.	— Praescriptio.
45	24	Szentegyházokról	— Szentegyházoktól.
46	1	termézeteket.	— természeteket.
72	4	ha valamely	— a' valamelly.
82	27	a	— az.
89	7	fundáltatih?	— fundaltatik?
95	8	adoptansra	— adoptivusra.
97	17	v vöis	— vevöis
109	16	Stationak	— Statutionak.
121	5	lehetetlenezégét.	— lehetetlenségét.
167	1	Felek	— Félnek.
169	9	kaszonvitel	— haszonvétel.
171	5	Depositarius	— Depositarius.
174	26	vigvázzon	— vigyázzon.
186	1	ascendit	— descendit.
197	7	áttal	— által
218	8	Cognitio	— Cognatio.
226	9	atyafaság	— atyafiság.
227	25	ezek	— — esik; —
256	14	kifejesessel.	— kifejezéssel.
246	25	elhalás	— el hálás.
267	5	Szezemény	— Szerzemény.
268	17	Számazás	— Származás.
500	5	Osztoszó	— Osztozó.
501	16	batsú	— betsü.
510	22	felszavarodnék	— felzavara dnék.
586	2. 5. 4.	az az az örökösödés leszáll inkább mint sem felhág — és ki- terjed inkább, mint sem felhág	— az örökösödés leszáll inkább, mintsem ki- terjed — vagy le- száll és kiterjed in- kább mintsem felhág

